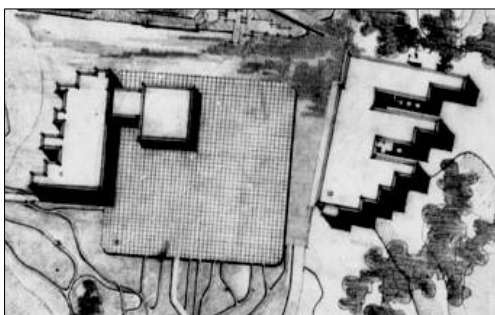
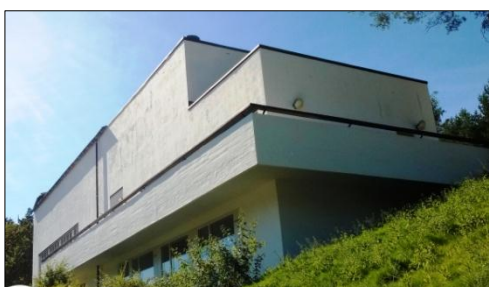
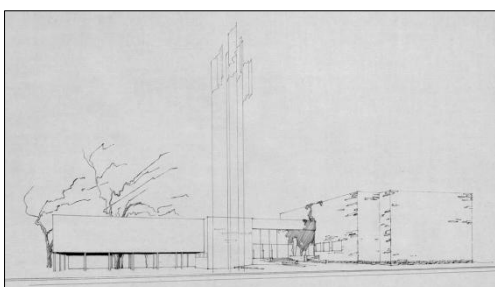
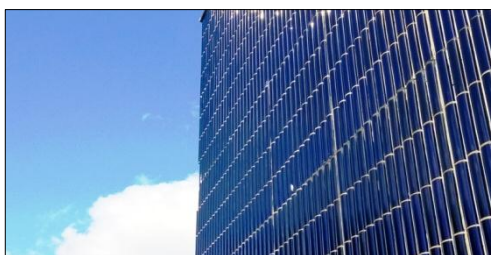

Anne-Maija Malmisalo-Lensu

ALVAR AALLON MUSEOSUUNNITELMAT 1928–1958

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Taidehistoria
Syksy 2015

Kannen kuvat:

Vasemmalla Alvar Aallon piirustukset Perniön museosta, Tallinnan taidemuseosta ja Johnson-instituutin museoista (AMM).

Oikealla Seinäjoen kaupungintalon seinää, Keski-Suomen museon vanha osa ja KUNSTEN Museum of Modern Art Aalborg (A-MM-L). Bagdadin taidemuseon ulkoverhoiluun Aalto suunnitteli käytettäväksi samaa sinistä sauvatiiltä kuin Seinäjoen kaupungintalossa.

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Anne-Maija Malmisalo-Lensu	
Työn nimi Alvar Aallon museosuunnitelmat 1928–1958	
Oppiaine Taidehistoria	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Syyskuu 2015	Sivumäärä 181 sivua (kuvineen)
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan Alvar Aallon vuosien 1928 – 1958 välillä suunnittelema museorakennuksia käyttäen apuna historiallis-vertailevaa metodia. Tavoitteena on ollut aikaisemmista tutkimuksista poiketen koota yhteen Aallon museosuunnitelmien kolme ensimmäistä vuosikymmentä aikaisempaa laajemmin. Myöhäisempi tuotanto on rajattu pois aineiston laajuuden vuoksi. Tutkimuksessa käsitellyt museosuunnitelmat ovat Perniön museo (1928–29), Tallinnan taidemuseo (1936–37), Johnson-konsernin Vuoriteollisuus- ja Merenkulkumuseot Ruotsin Avestaan (1944), Bagdadin taidemuseo (1957–58), Keski-Suomen museo Jyväskylässä (1957–61) ja Aalborgin taidemuseo (1957–58, rakennettiin 1968–72). Näistä kaksi viimeistä ovat toteutuneita rakennuksia ja niiden yhteydessä tarkastellaan lyhyesti myös rakennuksiin myöhemmin tehtyjä laajennuksia ja muutoksia. Tutkimuksessa suunnitelmia on verrattu sekä keskenään että historialliseen kontekstiinsa tarkastelemalla hankkeita sekä osana 1900-luvun museoarkkitehtuuria että Aallon omaa tuotantoa.</p> <p>Tutkimuksessa tuli ilmi, että Aallon kilpailusuunnitelma Tallinnan taidemuseoksi (1936-37) on ollut osittain lähtökohtana myös hänen 1940- ja 1950-luvuilla suunnittelemlleen museorakennuksille. Sen sijaan Perniön museosuunnitelma (1928) poikkeaa muista tyyllillisesti kuuluen Aallon ns. klassiseen kauteen. Aallon museosuunnitelmat ovat saaneet vaikutteita yleisestä arkkitehtuurin kehityskulusta, mutta ne ovat myös olleet antamassa vaikutteita muille arkkitehteille. Varsinkin näyttelytilojen valaistuksen suunnittelu oli Aallolle tärkeää ja hän kehitti sitä museorakennuksissaan edelleen. Tutkimus tuo myös esiin aikavälillä tapahtuneen muutoksen museoiden tilaohjelmissa, mikä heijastaa museoissa tapahtunutta muutosta ajattelu- ja toimintatavoissa ja toimintojen monipuolistumisessa.</p>	
<p>Asiasanat – Keywords</p> <p>museot, museorakennukset, julkiset rakennukset, arkkitehtuuri, museoarkkitehtuuri, arkkitehdit, Alvar Aalto, rakennushistoria, Perniö, Tallinna, Avesta, Bagdad, Aalborg, Keski-Suomen museo</p>	
<p>Säilytyspaikka – Depository</p> <p>Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX)</p>	
<p>Muita tietoja – Additional information</p>	

Sisällys

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen lähtökohta	1
1.2 Aiheen rajaus.....	2
1.3 Keskeiset käsitteet	3
1.4 Tutkimustilanne.....	7
1.5 Tutkimuskysymykset ja työn tavoitteet	12
1.6 Tutkimusmateriaali	18
2 PERNIÖN MUSEO 1928–1929.....	19
2.1 Perniön museohanke 1912–1929	19
2.2 Aallon Perniön museosuunnitelman tarkastelua.....	24
2.2.1 Vuoden 1928 suunnitelma	24
2.2.2 Vuoden 1929 piirustukset	30
2.3 Perniön museosuunnitelma aikansa arkkitehtuuriin suhteutettuna	33
3 TALLINNAN TAIDEMUSEO 1936–1937	38
3.1 Tallinnan taidemuseon rakennushanke	38
3.2 Aallon Tallinnan taidemuseosuunnitelman tarkastelua	44
3.3 Tallinnan taidemuseosuunnitelma aikansa arkkitehtuuriin suhteutettuna.....	53
4 MERENKULKUMUSEO JA VUORITEOLLISUUSMUSEO, AVESTA, RUOTSI 1944.....	61
4.1 Avestan museosuunnitelmien laatimisprojekti.....	61
4.2 Vuoriteollisuusmuseosuunnitelma	67
4.3 Merenkulkumuseosuunnitelma	69
4.4 Museosuunnitelmat suhteutettuna aikansa arkkitehtuuriin	71
5 BAGDADIN TAIDEMUSEO 1957–58.....	75
5.1 Bagdadin taidemuseon suunnitteluprojekti.....	75
5.2 Bagdadin taidemuseosuunnitelman tarkastelua.....	82
5.3 Museorakennuksen tarkastelua suhteessa aikansa muuhun arkkitehtuuriin	88
6 KESKI-SUOMEN MUSEO 1957–1961 JA MUSEON LAAJENNUS 1970–1990	94
6.1 Keski-Suomen museon rakennushanke	94
6.2 Museon laajennussuunnitelmat ja niiden toteutuminen	104
6.3 Keski-Suomen museon tarkastelua	113
6.3.1 Museon vanha osa	113
6.3.2 Laajennusosa.....	123
6.4 Museota ympäröivä puistoalue	125
6.5 Keski-Suomen museo suhteutettuna aikansa arkkitehtuuriin	127

7 AALBORGIN TAIDEMUSEO 1957–58, 1968–72	131
7.1 Aalborgin taidemuseohanke	131
7.2 Museon myöhemmät laajennukset	146
7.3 Museorakennuksen tarkastelua.....	150
7.4 Museorakennus suhteessa muuhun arkkitehtuuriin	157
8 PÄÄTÄNTÖ.....	162
KIIITOKSET	166
LÄHTEET	167
Painamattomat lähteet	167
Painetut lähteet.....	169

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohta

Museoarkkitehtuuri muodostaa oman kiinnostavan rakennuslajinsa. Sen erottaa muusta arkkitehtuurista sen käyttötarkoitus ja toimintaa ohjaavat ideologiat, jotka ovat muovanneet museorakennusten tilaratkaisuja jo usean vuosisadan ajan. Museorakennukset olivat vielä 1900-luvun alussa pääasiallisesti kokoelmille rakennettuja suojia ja esittelypaikkoja. Toiminnot muuttuivat merkittävästi koko 1900-luvun ajan, mutta voimakkaammin muutos alkoi näkyä 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa. Kokoelmien huoltoon ja säilytykseen, museon yleisötyöhön ja kävijöiden viihtyvyyteen sekä toimintojen monipuolistumiseen alettiin kiinnittää yhä enemmän huomiota, mikä näkyi rakennuksissa tilantarpeen kasvussa: näyttelysalien lisäksi tarvittiin lisää muun muassa toimistohuoneita, konservointi- ja säilytystiloja. Museon oheistoiminnan monipuolistuessa ryhdyttiin suunnittelemaan yleisölle suunnattuja tiloja, kuten luentosaleja, kahviloita ja museokauppoja. Aluksi konservointi- ja säilytystilat haluttiin samaan rakennukseen näyttely- ja muiden tilojen kanssa, mutta myöhemmin on yleistynyt näiden toimintojen sijoittaminen kauemmas itse museorakennuksesta erilliseen, aikaisemmin muussa käytössä olleeseen rakennukseen, jolle ei ole alunperin asetettu suurta arkkitehtuurivaatimusta¹.

Museoarkkitehtuurista on kirjoitettu kohtalaisen paljon, mutta silti sekä taidehistoriallisessa että museologisessa tutkimuksessa museorakennukset ovat jääneet melko vähälle huomiolle. Usein museoita on käsitelty osana arkkitehdin laajaa tuotantoa, jolloin rakennuksen tai sen piirustusten analysointi on jäänyt melko ylimalkaiseksi. Museot ovat julkisina rakennuksina ja usein – varsinkin lähihistoriassa – wau-elementtejä sisältävinä saaneet kyllä huomiota osakseen, mutta tällöin pitkän aikavälin tarkastelu museoarkkitehtuurissa on jäänyt vähemmälle. Lisäksi on syytä ottaa huomioon se seikka, että varsinaisia museoiksi tehtyjä rakennuksia on suhteellisen vähän². Noin 80 % muse-

---

¹ Esim. Keski-Suomen museon kokoelmakeskus Jyväskylässä edustaa tällaista rakennusta. Keski-Suomen museosta ja kokoelmakeskuksesta enemmän luvussa 6.

² Esimerkkeinä mainittakoon julkisten museoiden varhaiset esikuvat Louvren ja British Museumin. Louvren taidemuseo sijaitsee entisessä kuninkaallisessa palatsissa. Vuonna 1672 Ludvig XIV muutti Louvresta Versailleseen, minkä jälkeen Louvre alkoi saada muuta käyttöä mm. taidekokoelmien sijoituspaikkana ja taidenäyttelytilana. 1793 Museum Central des Arts avautui rakennuksessa yleisölle. Vuonna 1753 avattu British Museum sijaitsi aluksi 1600-luvulla rakennetussa kartanossa. Rakennusta alettiin kui-

oista toimii alunperin muuhun käyttötarkoitukseen tehdyissä rakennuksissa³. Museorakennuksia onkin luokiteltu eri tavoin niiden historian mukaan. Esimerkiksi Ambrose ja Paine ovat jakaneet museorakennukset neljään ryhmään: 1. tärkeät historialliset tai nykyaikaiset rakennukset, jotka on muutettu kokonaan tai osittain museokäyttöön, 2. historialliset varta vasten museoiksi tehdyt rakennukset, 3. tarpeettomiksi jääneet arkkitehtuuriltaan vähemmän tärkeät museokäyttöön otetut rakennukset sekä 4. nykyaikaiset, uudet varta vasten museoiksi pystytetyt rakennukset.⁴

Arkkitehti Alvar Aalto (1898–1976) oli aikanaan yksi Suomen kansainvälisesti tunnetuimmista arkkitehteistä, jonka suureen tuotantoon kuuluu toistakymmentä museosuunnitelmaa. Aallosta on merkittävänä arkkitehtinä kirjoitettu paljon – myös hänen museosuunnitelmistaan – mutta toistaiseksi kattava, museoehdotukset kokoava laajempi tutkimus on puuttunut. Aallon museopiirustukset sijoittuvat kuudelle vuosikymmenelle 1920-luvulta 1970-luvulle, joten ne ovat edustava otos myös museorakennusten kehitystä tarkasteltaessa. Ne ovat kaikki olleet omana aikanaan uusia, varta vasten museokäyttöön suunniteltuja rakennuksia, joissa on otettu huomioon aikansa museoarkkitehtuurin yleiset vaatimukset.

1.2 Aiheen rajaus

Tässä tutkimuksessa keskityn nimenomaan museorakennuksiin, jolloin käsittelyn ulkopuolelle jäävät muun muassa maailmannäyttelypaviljongit, taidegalleriat, erilaiset kulttuurikeskukset ja vastaavat. Rajauksen ulkopuolelle jäävät myös museotilat, jotka sijaitsevat käyttötarkoitukseltaan pääosin muuhun tarkoitukseen suunnitelluissa rakennuksissa, kuten esimerkiksi Aallon ehdotus Serlachius Oy:n pääkonttoriksi Mänttään (1929) tai Rovaniemen kaupunginkirjasto (1961).

Aalto laati piirustukset kolmeentoista museorakennukseen. Nämä olivat Perniön museo (1928), Tallinnan taidemuseo (1937), Johnson-instituutin vuoriteollisuusmuseo ja merenkulkumuseo Avestassa Ruotsissa (1944), Taidemuseo Bagdadissa Irakissa (1957–

---

tenkin laajentaa 1820-luvulla kokoelmien kasvaessa, ja 1840-luvulla vanha osa purettiin uudisrakennuksen tieltä. Siitä alkaen museo on toiminut täysin varta vasten museokäyttöön suunnitelluissa tiloissa. ”History of the Louvre. From Château to Museum.” Louvre. ”History of the British Museum.” The British Museum; Caygill & Date 1999, 6, 65.

³ 80 % maailman museoista, Suomessa vastaava luku on 95 %. Rönkkö 2007, 255.

⁴ Ambrose & Paine 2012, 291.

58), Keski-Suomen museo Jyväskylässä (1957–61), Aalborgin taidemuseo Tanskassa (1958, 1969–73), William Lehtisen museo Helsingissä (1965), Suomalaisen arkkitehtuurin talo Helsingissä (1967), Modernin taiteen museo Shirazissa Iranissa (1969–73), Alvar Aalto -museo Jyväskylässä (1971–73), Halosen taidemuseo Lapinlahdella (1973) sekä Taidemuseo, planetaario ja akvaario Jeddassa Saudi-Arabiassa (1975–76). Näistä suunnitelmista vain kolme on toteutettu. Toteutuneet kohteet ovat Keski-Suomen museo ja Alvar Aalto -museo Jyväskylässä sekä Aalborgin taidemuseo, nykyiseltä nimeltään KUNSTEN Museum of Modern Art Aalborg, Tanskassa⁵.

Koska Alvar Aallon museosuunnitelmia on näinkin paljon, joudun rajaamaan osan pois materiaalin laajuuden vuoksi. Tässä tutkielmassa käsittelen kolmestatoista museosta seitsemän eli noin puolet. En näe mielekkääksi lyhentää tekstiä, jotta saisin kaikki suunnitelmat mahtumaan mukaan, sillä tällöin jäisi moni oleellinen asia mainitsematta. Tavoitteenani on käsitellä museoita mahdollisimman tarkasti ja monipuolisesti edeten kronologisesti. Ajallisesti museosuunnitelmat ovat 1920-luvun lopulta 1950-luvun loppulle. Näin ollen Aallon 1960- ja 1970-luvuilla laatimat museosuunnitelmat eivät ole tutkielmassa mukana vaan jäävät myöhemmän tutkimuksen kohteiksi. Käsittelen toteutuneista 1950-luvun rakennuksista, Keski-Suomen museosta ja Aalborgin taidemuseosta, koko suunnittelu- ja rakennusajanjakson sekä tärkeimmät rakennuksista myöhemmin laaditut laajennussuunnitelmat ja muutokset tähän päivään asti.

1.3 Keskeiset käsitteet

Museo on moniselitteinen käsite, jonka voidaan ymmärtää tarkoittavan rakennusta, instituutiota, laitosta tai paikkaa, joka on suunniteltu tiettyä tarkoitusta – so. valita, säilyttää, tutkia ja esittää aineellista ja aineetonta todistusaineistoa ihmisestä ja tämän ympäristöstä – varten. Museoiden kansainvälinen yhteistyöelin *International Council of Museums* (ICOM) on laatinut museosta määritelmän, joka on kansainvälisesti käytettyin. Määritelmä on vuodelta 2007, ja se pohjautuu aikaisempiin määritelmiin⁶. Määri-

⁵ Aalborgin taidemuseon (Aalborg Kunstmuseum) nimi vaihtui vuonna 1967 Pohjois-Jyllannin taidemuseoksi (Nordjyllands Kunstmuseum) ja vuonna 2009 nimeksi tuli KUNSTEN Museum of Modern Art Aalborg.

⁶ ICOM on aikaisemmin määritellyt museokäsitteen vuosina 1946, 1951, 1961, 1974, 1989, 1995, 2001 ja 2007. *Development of the Museum Definition according to ICOM Statutes (2007–1946)* 2009; Vuoden 2007 määritelmä: "A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the

telmissä korostetaan museon olevan instituutio ja luetellaan tämän instituution tehtäviä. Myös eräät muut määritelmät, joihin kuuluvat muun muassa museologian tsekkiläisen koulukunnan piirissä olleen Anna Gregorován määritelmä (1980) sekä Reinwardt Academyn museologian professori Peter van Menschin määritelmä (1992), ovat samansuuntaisia⁷. Sen sijaan museo paikkana korostuu Martin Schärerin (2007)⁸ sekä Pierre Noran (1984) ja Giovanni Pinnan (2003) määritelmässä. Lisäksi Judith Spielbauer (1987) on määritellyt museon työkaluksi ja Bernard Deloche (2007) puolestaan toiminnoksi.⁹

Naomi Steadin mukaan museo-sana viittaa sekä fyysiseen entiteettiin että intellektuaaliseen rakennelmaan. Hän tuo myös korostetusti esiin museon merkitsevän tiettyä rakennustyyppiä tai arkkitehtonista genreä. *Museoarkkitehtuurissa* nämä edellämäinitut asiat yhdistyvät. *Arkkitehtuuri* viittaa itse rakennusten lisäksi laajemmin rakennusteeseen suunnittelu- ja rakentamisprosesseineen. Arkkitehtuuri-sanalla on myös vertauskuvallinen merkitys, jota käytetään puhuttaessa sekä konkreettisista että käsitteellisistä loogisista konstruktioista esimerkiksi tietokonearkkitehtuurin yhteydessä. Museo-rakennuksista puhuttaessa voidaan rakennus ymmärtää museo-objektin kaltaisena yksikkönä.¹⁰

Museorakennus voidaan näin ollen nähdä suurimpana ”näyttelyesineenä”, objektina, joka muistuttaa tarkoitukseltaan keskiaikaisia reliikvaarioita. Niissä ulkonäöltään ehkä hyvinkin vaatimaton pyhänjäänös sai ympärilleen arvokkaan lippaan, joka korosti ja ilmensi jäännöksen merkitystä. Vastaavasti museorakennus erottaa ympäristöstään sen sisällä olevat kokoelmat.¹¹ Museoiden henkilökunnan tehtävänä on ollut päättää kokoelmien sisällöstä ja esillepanosta sekä rakennuksen tilaohjelmasta, kun taas arkkitehti on saanut melko vapaasti suunnitella ulkoarkkitehtuurin¹².

---

tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment.” Ibid.

⁷ *Key Concepts of Museology* 2010, 56–57.

⁸ “[...]a place where things and related values are preserved studied and communicated, as signs that interpret absent facts”. Schärer (2007) teoksessa *Key Concepts of Museology* 2010, 58.

⁹ *Key Concepts of Museology* 2010, 58; Populaarisissa kielenkäytössä museosta puhuttaessa käytetään usein metaforia ja voidaan samanaikaisesti viitata museoon rakennuksena että sen toimintoihin (”museokatedraali”, ”taiteen temppeli”, ”kokoelmien koti”, ”mausoleumi”, ”hautausmaa”). Ks. esim. Rubin, *DN.se* 9.4.2015, Arcadius 1997, 104 ja Kostet 2000, 18.

¹⁰ Stead 2004, 3–4.

¹¹ Uffelen 2010, 9.

¹² Rönkkö 2007, 253.

Kinanen on määritellyt *museo-objektin* materiaalsen kulttuurin osaksi¹³. Tosin materiaalsen kulttuurin muuttuessa valinnan kautta kulttuuriperinnöksi on prosessissa mukana aineettomia arvoja. Museo-objekteihin liittyy myös kiinteästi ”aineettomat” kontekstiedot, joten materiaallinen ja henkinen kulttuuri kytkeytyvät niiden kohdalla aina yhteen.¹⁴ Objektista, riippumatta sen materiaalista, koosta tai funktiosta, tulee museo-objekti sen siirtyessä museaalsen systeemin piiriin. Van Menschin mukaan museo-objekti on ”mikä tahansa luonnon tai materiaalsen kulttuurin piiriin kuuluva elementti, joka katsotaan tarpeelliseksi säilyttää, joko paikallaan, pois alkuperäiseltä paikaltaan tai dokumentoimalla se”. Tämän laajan määritelmän mukaan myös museorakennukset voidaan useimmiten käsittää museo-objekteiksi.¹⁵

Museorakennukset eivät ole vain paikkoja objektien esittelyyn ja säilyttämiseen vaan ne ovat usein myös itse objekteja, joihin kohdistetaan samoja toimintoja. Esimerkiksi säilyttämisen suhteen voidaan rakennukselle valita niin sanottu staattinen tai dynaaminen restaurointi. Staattisella restauroinnilla rakennus pyritään pitämään mahdollisimman muuttumattomana, kun taas dynaaminen restaurointi sallii korjaukset ja muutokset.¹⁶ Rakennussuojelulainsäädäntö ja sitä tulkitsevat viranomaiset määrittelevät tarkemmin muutokset, joita rakennuksille voi tehdä¹⁷.

Varsinkin historiallisten rakennusten kohdalla museorakennuksen objektiluonne usein korostuu restauroinnin yhteydessä¹⁸. Restauroinnin luonne onkin jo pitkään herättänyt keskustelua. Esimerkiksi vuonna 1931 Kansainliiton museotoimiston järjestämän kokouksen tuloksena syntyi niin sanottu Ateenan julistus, jossa suositeltiin kokonaisvaltaisten restaurointien välttämistä. Julistuksessa painotettiin myös, ettei minkään ajan tyyliä tule väheksyä. Julistus korvattiin vuonna 1964 Venetsian julistuksella, jossa korostettiin rakennusten historiallista autenttisuutta ja suositeltiin välttämään rekonstruktioita. Eri aikakausina tehtyjä lisäyksiä kehoitettiin kunnioittamaan ja vastaavasti täydennysten tulisi erottua alkuperäisestä. Lisäykset eivät myöskään saa muuttaa häi-

¹³ Kinanen 2007, 169.

¹⁴ Vilkuna 2015a, 114; Vilkuna 2015b, 2.

¹⁵ Kinanen 2007, 169–170; Van Mensch 1992, luku 12. Käännös on Kinaselta.

¹⁶ Van Mensch 1992, luku 20; Van Menschin mukaan dynaamista restaurointia joudutaan aina tekemään muutettaessa vanha rakennus toiseen käyttöön. Tällöin rakennuksen aitous häviää, mutta muutoksen myötä säilyy edes ripaus sen entisestä historiallisesta ja esteettisestä arvosta. Vanhan rakennuksen muuttaminen nimenomaan museoksi on usein helppo ja konfliktiton ratkaisu, vaikka rakennusta joudutaisiin paljonkin muuttamaan. Van Mensch 1992, luku 20.

¹⁷ Rakennusperinnön suojelusta ks. esim. Kivilaakso 2010.

¹⁸ Ks. esim. *The Architectural Conservation of the Wyck House. A Building as Museum Object* 2002.

ritsevästi rakennusta tai sen suhdetta ympäristöön.¹⁹ Venetsian julistuksen periaatteet ovat olleet pitkään voimassa, ja nykyään käydään keskustelua siitä, onko julistus yhä ajankohtainen²⁰.

Alvar Aallon toteutuneet museorakennukset ovat jatkuvassa aktiivisessa käytössä, jolloin niihin väistämättä tehdään muutoksia. Ovatko nämä kolme Aallon rakennusta museo-objekteja riippuu siitä, ovatko ne määritelty sellaisiksi toimijoidensa taholta. Nykyisin käsitys ylipäänsä museorakennuksesta staattisena objektina on muuttunut vanhan aikaiseksi. Esimerkiksi Helsinkiin suunnitteilla olevan Guggenheim-museon erään ehdotuksen esittelyteksissä korostetaan perinteisen rakennuskäsityksen vaihtuneen ”ihmisten arjen mukana elävään ja muuttuvaan rakennukseen”.²¹

Myös Francesca Monti ja Suzanne Keene ovat kiinnittäneet huomiota museorakennuksen objektiluonteeseen. Joissakin tapauksissa museorakennus on itsessään näyttelyesine. Esimerkkeinä he mainitsevat Sir John Soanen museon Lontoossa ja Daniel Liebeskindin suunnitteleman Berliinin juutalaismuseon.²² Yhtä lailla mikä tahansa museorakennus, jota tullaan katsomaan sen arkkitehtuurin vuoksi on näyttelyesine. Alvar Aallon museot lukeutuvat hyvin tähän museorakennusten joukkoon. Museorakennuksen esineluonteesta on Rönkön mukaan ollut seurauksena jo Friedrich Schinkelin *Altes Museumista* (1823–30) alkanut kilpailutilanne museon kokoelmien ja rakennuksen arkkitehtuurin välillä. ”Sisä- ja ulkoarkkitehtuuri saattavatkin elää täysin eri todellisuudessa”, hän toteaa.²³

Museologian alalla arkkitehtuuri ei ole ollut merkittävällä sijalla. Esimerkiksi museologian teoreetikko Zbyněk Stránský on sijoittanut museoarkkitehtuurin käytännön museotyön (applied museology) eli museografian alueelle. Museologian peruskäsitteitä katsotaan olevan objektit konteksteineen, tehtävät eli funktiot, jotka kohdistuvat objekteihin (tutkimus, tallennus, säilytys ja asettaminen saataville), laitokset, joita yhteiskun-

¹⁹ Kairamo 1992; International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964). ICOMOS.

²⁰ Esim. ICOMOS Suomen osasto ry ja Teollisuusperintöseura ry järjestivät syyskuussa 2015 seminaarin Verlassa, jossa aiheena oli mm. ”Onko Venetsian julistus vielä ajankohtainen ja mitä sen eri kohtia voidaan peilata Verlan tilanteeseen”. ”Seminaari Verlassa lauantaina 5.9.2015. Verla ja Venetsian julistus. Verlan suojelu kansainvälisten periaatteiden valossa.” Ajankohtaista. ICOMOS Suomen osasto ry.

²¹ ”Guggenheim Helsinki -arkkitehtuurikilpailun finalistit julki”. *Guggenheim Helsinki -museon arkkitehtuurikilpailu, á Ajankohtaista* 2.12.2014.

²² Monti & Keene 2013, 26.

²³ Rönkkö 2007, 253.

ta on perustanut ja joita se ylläpitää edellä mainittujen funktioiden toteuttamiseksi sekä yhteiskunta. Näihin kaikkiin vaikuttavat vallitseva aika ja kulttuuri.²⁴ Myös näiden käsitteiden avulla määriteltäessä museorakennuksen voidaan katsoa olevan ensisijaisesti objekti, mutta myös paikka tai suoja museon toiminnoille. Lisäksi museorakennukset eivät ole vain arkkitehdin luomuksia, taideteoksia, vaan myös kulttuuriperintöä, silloin kun ne sellaisiksi hyväksytään²⁵.

Muiden muassa Anna Ingemark Milos on tuonut esiin, että museorakennukset ovat myös kulttuurinen ilmaisumuoto, joka ilmentää kulloinkin vallalla olevaa ideaalista rakennustyyliä ja diskursseja. Rakennuksen muotokieli voi heijastaa symbolisesti yhteiskunnan tai sen osan – usein niiden, kenellä on päätäntävaltaa – näkemyksiä, jotka liittyvät kulttuuriin, tietoon, valtaan tai identiteettiin. Näkemykset konkretisoituvat esimerkiksi materiaalivalinnoissa, sisäänkäynnin muotoilussa, julkisivun ilmeessä tai rakennuspaikan valinnassa. Museorakennuksen, samoin kuin muiden kulttuurirakennusten, rooli voi näin ollen olla monumentaalisen vaikutelman luominen kaupunkitilassa. Museo voi myös toimia visuaalisena tai symbolisena tunnuksena paikkakunnalle tai jopa valtiolle. Kaupungin merkityksen korostamisessa on käytetty rakennuksia aina muinaisista kreikkalaisista tempeleistä alkaen. Museot pääsivät tähän asemaan 1800-luvulla.²⁶

Myös Marja-Liisa Rönkkö on kiinnittänyt huomiota museorakennuksen rooliin viestimenä ja symbolina. Museorakennuksen ihanteellinen rakennuspaikka – useimmiten kaupungin keskusta tai sivummalla sijaitseva puisto – on vaihdellut riippuen siitä, mitä museon on haluttu edustavan tai symboloivan. Myös käytännöllinen näkökulma, museon mahdollinen laajentaminen, on kautta aikojen ollut vaikuttamassa rakennuspaikan valintaan.²⁷

1.4 Tutkimustilanne

Museoarkkitehtuuria on Suomessa viime vuosina tutkinut erityisesti Marja-Liisa Rönkkö, jonka taidehistorian alaan kuuluva väitöskirja *Suomalainen taidemuseo. Louvren ja Louisianan perilliset* ilmestyi 1999. Tämän jälkeen Rönkkö on käsitellyt museorakennuksiin liittyviä asioita muun muassa artikkeleissaan *Museologia tänään* (2007) ja *Suo-*

²⁴ Van Mensch 1992, luku 11; Vilkuna 2007a, 51.

²⁵ Kulttuuriperintö-käsitteestä ks. esim. Vilkuna 2007b, 14–23.

²⁶ Ingemark Milos 2010, 25–27, 29.

²⁷ Rönkkö 2007, 251–252.

men museohistoria -teoksissa (2010)²⁸. Väitöskirjassaan Rönkkö selvittää suomalaisen taidemuseon historiaa ja kertoo kuuden esimerkin kautta, mitä ”modernismin taide-museo” viestii. Kirjassa käsitellään luonnollisesti myös Alvar Aallon museoarkkitehtuuria, erityisesti Alvar Aalto -museota, mutta myös Keski-Suomen museota ja Aalborgin taidemuseota sekä toteutumattomista suunnitelmista Perniön museota, Tallinnan taidemuseota sekä Lapinlahden taidekeskusta.²⁹

Hieman vanhempi, mutta silti keskeinen museoarkkitehtuuria käsittelevä tutkimus on Marikki Penttilän lisensiaatintyö *Museo ja museon arkkitehtuuri* (1970). Penttilä tarkastelee tutkimuksessaan museon historiaa sen esimuodoista 1960-luvun alkupuolelle.³⁰ Yleisesitys museoarkkitehtuurin kehityksestä löytyy myös muun muassa vuonna 1981 julkaistusta *Museoarkkitehtuuria* -kirjasta, johon on koottu Suomen museoliiton edellisvuonna järjestämän Museoarkkitehtuuriseminaarin esitelmät sekä liitteeksi esittelyt joistakin uusimmista museoista³¹. Pääasiassa 1950-luvun, hieman myös sitä vanhemmasta, museoarkkitehtuurista on kirjoittanut Roberto Aloï 1962. Aloïn teos ei juurikaan paneudu museorakennusten historiaan, vaan esittelee laajasti aikansa uusinta arkkitehtuuria.

Uudemmasta museoarkkitehtuurista on julkaistu useita rakennuksia esitteleviä teoksia, esimerkiksi Helen Searingin *New American Art Museums*, joka sisältää sekä katsauksen taidemuseoarkkitehtuurin historiaan että esittelyt muutamasta 1970–80 -lukujen vaihteessa rakennetusta museosta. Myös James Greyson Truloven vuonna 2000 julkaistu teos käsittelee huomattavimpia uusia museorakennuksia. Museoesittelyjä ovat kirjoittaneet lisäksi muun muassa Mimi Zeiger 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa valmistuneista museorakennuksista sekä Chris van Uffelen ja Philip Jodidio 2000-luvun museoarkkitehtuurista.³²

Erilaisia museoiden suunnitteluoppaita on julkaistu 1800-luvun puolivälistä alkaen³³. Oppaat on suunnattu useimmiten museoväelle avuksi uuden rakennuksen tilojen ja tekniikan osalta, mutta toisinaan ohjeita on myös arkkitehteille. Oppaista mainit-

²⁸ Rönkkö 2007, 70–92; Rönkkö 2010, 229–281.

²⁹ Rönkkö 1999.

³⁰ Penttilä 1970. MVK.

³¹ *Museoarkkitehtuuria* 1981.

³² Searing 1982; Trulove 2000; Zeiger 2005; Van Uffelen 2010; Jodidio 2011.

³³ Rönkkö 2007, 253.

takoon tässä muutamia. 1950-luvun alussa ilmestyi muun muassa Laurence Vail Colemanin *Museum Buildings* (1950). Myöhemmin on julkaistu esimerkiksi Joan Darraghin ja James Snyderin *Museum Design – Planning and Building for Art* (1993). Arthur Rosenblatt on puolestaan kirjoittanut museoiden suunnittelusta esimerkkitapausten kautta³⁴. Paul von Naredi-Rainerin *Museum Buildings – A Design Manual* (2004) sisältää suunnitteluohjeiden ohella museorakennushistoriaa ja museoesittelyjä. Museorakennuksen suunnitteluoppaita ovat lisäksi laatineet muun muassa kolmikot Crimm, Morris ja Wharton (2009), Lord, Lord ja Martin (2012)³⁵ sekä Herskovits, Glines ja Grabitske (2012).

Yliopistollisissa opinnäytteissä museorakennuksia käsitellään ylipäänsä varsin vähän, ja useimmiten tutkielmat ovat monografioita keskittyen kukin yhteen rakennukseen. Vuonna 1981 valmistui Rolf Nummelinin lisensiaatintyö, jossa käsitellään Turun taide-museon historiaa³⁶. Suomen kansallismuseosta³⁷, Kuopion museo- ja kirjastorakennuksesta³⁸, nykytaiteen museohankkeesta ja Kiasmasta³⁹, Wäinö Aaltosen museosta⁴⁰, Sibelius-museosta⁴¹ sekä Liedon Vanhalinnan museon restauroinnista⁴² on laadittu pro gradu -tutkielmat. Museoarkkitehtuurista kirjoitetaan myös Suomen kansallismuseon ulkoveistoskoristelua käsittelevässä pro gradu -työssä.⁴³ Problematiikkaa, joka liittyy vanhan, alunperin muuhun käyttötarkoitukseen tehdyn rakennuksen muuttamisesta museorakennukseksi on puolestaan käsitelty muun muassa esimerkkeinä Porin pakka-huone⁴⁴, Anjalan kartano⁴⁵, Suomen lasimuseo⁴⁶, Keski-Suomen museon käsityöläiskodit⁴⁷, Ville Vallgrenin museo⁴⁸ ja Aleksis Kiven kuolinmökki⁴⁹ sekä Nandor Mikolan Taidesäätien ja Reidar Särestöniemen Taidesäätien museohankkeet⁵⁰. Katarina Siltavuori

---

³⁴ Rosenblatt 2001.

³⁵ *Manual of Museum Planning* 2012, toim. Lord, Lord & Martin.

³⁶ Nummelin 1981. ÅAB.

³⁷ Kopisto 1962. HYK.

³⁸ Roivainen 1987. JYX.

³⁹ Tommila 2007. HYK; Martin 1991. HYK; Tykkyläinen 1999. TYK; Siltavuori 2001. ÅAB.

⁴⁰ Aurekoski-Turjas 1994. TYK.

⁴¹ Seppälä 2007. HYK.

⁴² Toivonen 2005. TYK.

⁴³ Ruottinen 1999.

⁴⁴ Kättylä 1993. HYK.

⁴⁵ Nurro 2006. JYX.

⁴⁶ Forsström 2006. ÅAB.

⁴⁷ Hämäläinen 2011.

⁴⁸ Laatikainen 2011.

⁴⁹ Holma 2011.

⁵⁰ Isolehto 2002.

on pro gradu -tutkielmassaan laajentanut perspektiiviä Suomen rajojen ulkopuolelle. Hänen tekstissään kohtaavat kolme pohjoismaisen pääkaupungin nykytaiteen museoita: Helsingin Kiasma, Tukholman Moderna Museet sekä Kööpenhaminan Arken.⁵¹ Lisäksi on proseminariesitelmää ja kandidaatintutkielmia, joissa käsitellään tai sivutaan museorakennuksia. Näistä mainittakoon esimerkkeinä Ulrika Nylundin proseminariesitelmä, jossa on esimerkit koti- ja ulkomaisesta kohteesta: Nanoq Pietarsaassa ja Etahin turvetalo Grönlannissa⁵², sekä oma museologian proseminariesitelmäni Viipurin historiallisen museon viimeisistä vaiheista⁵³.

Museoalaan ja museologiaan liittyvää tutkimusta ei Suomessa ole tehty eikä julkaistu kovin paljon. Museologian oppiaineeseen kuuluvia väitöskirjoja on tehty kolme, ja uusia on tulossa vuonna 2016. Museoalan historiaan liittyen on julkaistu Susanna Petterssonin ja Pauliina Kinasen toimittama artikkelikokoelma *Suomen museohistoria* (2010) sekä Janne Vilkkunan kirjoittama Suomen museoliiton historia *75 vuotta museoiden hyväksi – Suomen museoliitto 1923–1998* (1998). Lisäksi on julkaistu – lähinnä palvelemaan museologian opetuskäyttöä – Jouko Heinosen ja Markku Lahden kirjoittama *Museologian perusteet*⁵⁴ ja kirjoituskokoelma *Museologia tänään* (2007). Näissä teoksissa käsitellään myös hieman museorakennuksia, mutta varsinaisia museoarkkitehtuurikirjoja ne eivät luonnollisestikaan ole. Vastaavia ulkomaisia teoksia, joissa myös museoarkkitehtuuri on huomiotu, ovat muun muassa *A Companion to Museum Studies* Iso-Britanniassa sekä *Museer i fortid og nåtid* Norjassa⁵⁵. Museoihin liittyviä tutkimuksia ovat myös sekä lukuisat yksittäisten museoiden historiat että suuremman alueen museotoiminnasta kertovat teokset, kuten esimerkiksi Hannu Takalan *Karjalan museot ja niiden tuhoutuminen talvi- ja jatkosodassa* (2010).

Alvar Aallon arkkitehtuuria on tutkittu jonkin verran yliopistollisissa opinnäytteissä. Ritva Sievänen-Allen on kirjoittanut väitöskirjan kirjastojen arkkitehtuurista ennen vuotta 1940, jossa hän käsittelee Aallon suunnittelemaa Viipurin kirjastoa⁵⁶. Ismael García Ríos on puolestaan kirjoittanut väitöskirjassaan *Alvar Aalto y Erik Bryggman: la*

---

⁵¹ Siltavuori 2001. ÅAB.

⁵² Nylund 2000. ÅAK.

⁵³ Malmisalo 1999. MSL/TAIKU.

⁵⁴ Kirja julkaistiin ensimmäisen kerran 1988. Myöhemmin siitä on julkaistu uusia ja/tai uudistettuja painoksia 1996, 2001 ja 2007.

⁵⁵ *A Companion to Museum Studies* 2011; *Museer i fortid og nåtid* 2003.

⁵⁶ Sievänen-Allen 1989.

aparición del funcionalismo en Finlandia Aallon 1920–30 lukujen arkkitehtuurista, tarkemmin Turun Sanomien toimitalosta, Paimion parantolasta, Viipurin kirjastosta ja Villa Maireasta⁵⁷. Terttu Nupponen on tutkinut Aallon Kokemäenjoen aluesuunnitelmaa sosiologisesta näkökulmasta⁵⁸ ja Markku Norvasuo ylävalon tematiikkaa Alvar Aallon arkkitehtuurissa 1927–1956⁵⁹. Pro gradu -tutkielmia on Suomessa Aallon arkkitehtuuriin liittyen laadittu lukuisia, mutta museoarkkitehtuuria niistä käsittelee ainoastaan Louna Lahden tutkielma *Alvar Aalto -museo 1966–1986*⁶⁰.

Alvar Aalosta ja hänen arkkitehtuuristaan on ylipäänsä kirjoitettu valtavasti. Nostan esiin muutaman yksittäisen teoksen. Göran Schildtin kirjoittama Aallon elämäkerta on laaja-alainen katsaus lähes kaikkeen, mitä arkkitehti on tehnyt⁶¹. Sitä täydentää Schildtin laatima kuvitettu teosluettelo, jossa jokaisesta teoksesta on lyhyt yhteenveeto⁶². Aallon keskeisistä töistä on laadittu myös muita vastaavanlaisia kokoomateoksia, joissa esitellään myös museosuunnitelmia. Näihin teoksiin lukeutuu muun muassa Karl Fleigin ja myöhemmin Fleigin ja Elissa Aallon yhdessä toimittama kolmiosainen sarja valikoimasta Aallon keskeistä tuotantoa, mukaan lukien Tallinnan ja Aalborgin taidemuseot, Bagdadin taidemuseo ja Alvar Aalto -museo⁶³. Satu Mattila on puolestaan kirjoittanut kaksi artikkelia Aallon museoarkkitehtuurista, joissa esitellään lyhyesti kaikki tärkeimmät museokohteet⁶⁴. Lisäksi Alvar Aalto -museo on julkaissut Aallon arkkitehtuuria esittelevän kirjasarjan, joka sisältää myös Alvar Aalto -museon esittelyn⁶⁵.

Perniön museosta on Helena Honka-Hallilan kirjoittama museon 70-vuotishistoriikki, jossa käsitellään myös museon rakennusprojektia⁶⁶. Aallon Tallinnan taidemuseoehdotuksesta on muun muassa artikkeli vuoden 1937 *Arkkitehti*-lehdessä, joka pohjautuu Aallon esittelytekstiin museon arkkitehtuurikilpailussa⁶⁷. Tallinnan taidemuseota on

⁵⁷ García Ríos 1998.

⁵⁸ Nupponen 2000.

⁵⁹ Norvasuo 2009.

⁶⁰ Lahti 1987. JYX.

⁶¹ Aallon elämäkerta julkaistiin ensin kolmena osana ruotsiksi ja suomeksi (Schildt 1982a, 1982b, 1985a, 1985b, 1990a, 1990b). Myöhemmin kirjat on käännetty useille kielille ja niistä on toimitettu lähes alkuperäisessä muodossa kokoomateos *Alvar Aalto. En levnadsteckning*, suomennettuna *Alvar Aalto. Elämä*, joka on käännetty myös englanniksi (Schildt 2007a, 2007b, 2007c).

⁶² Schildt 1994b.

⁶³ *Alvar Aalto* 1963; *Alvar Aalto. Band II: 1963–1970*, 1984; *Alvar Aalto Band 3: Projekte und letzte Bauten = Projects et dernières œuvres = Projects and final buildings* 1978.

⁶⁴ Mattila 1984, 20–33; Mattila 2009.

⁶⁵ *Alvar Aalto -museo 1973 Jyväskylä* 1982.

⁶⁶ Honka-Hallila 2000.

⁶⁷ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 65–70.

analysoinut myös Peter Eisenmanin väitöskirjassa vuonna 1963, jota myös Sara Pinheiro on käyttänyt lähteenä opinnäytetyössään 2011.⁶⁸ Mirkka Vidgren on puolestaan vuonna 2002 kirjoittanut artikkelin Tallinnan taidemuseosta, joka sisältää oleelliset tiedot kilpailusta ja suunnitelmasta⁶⁹.

Eva Rudberg on kirjoittanut vuonna 2005 kattavan teoksen Aallon Ruotsiin tekemistä suunnitelmista. Kirja sisältää myös Avestan museosuunnitelmat. Avestan museoista kertoo myös Ann Lindegren Westerman vuonna 2010 julkaistussa kirjassa arkkitehti Albin ja Erik Starkista. Kirjoittaja käsittelee lyhyesti Albin Starkin ja Aallon yhteistyötä. Bagdadin taidemuseosuunnitelmasta on puolestaan kirjoitettu useissa Bagdadin 1950-luvun keskustasuunnitelmaa käsittelevissä teoksissa. Esimerkiksi Magnus T. Bernhardsson ja Panyiota I. Pyla ovat kirjoittaneet aiheesta artikkeleissaan vuonna 2008 teoksessa *Modernism and the Middle East. Architecture and Politics in the Twentieth Century*. Myös Pedro Azara on käsitellyt aihetta 2010.

Keski-Suomen museosta ilmestyi vuonna 2013 Ulla Pohjamon laatima Rakennushistoriaselvitys, joka on hyvin kattava esitys museon historiasta ja nykytilasta. Aikaisemmin museosta on julkaistu muun muassa Sirkka Valjakan (1964) ja Osmo Rinta-Tassin (1982) artikkelit. Aalborgin taidemuseosta on julkaistu teos *Nordjyllands Kunstmuseum* (1999), joka sisältää Aase Bakin museon ja museorakennuksen historiaa luotaavan artikkelin *Kampen for Nordjyllands kunstmuseum* sekä Christoffer Harlangin museorakennusta ja sen esikuvia käsittelevän artikkelin *Lyset Bygning*. Lisäksi museosta on julkaistu museorakennuksen 40-vuotisjuhlan yhteydessä vuonna 2012 kirja *72 – 12 Historien om museet*, jossa Aase Bak kirjoittaa edelleen museon, myös rakennuksen, historiasta.

1.5 Tutkimuskysymykset ja työn tavoitteet

Päätavoitteena tässä tutkielmassa on Alvar Aallon vuosien 1928 ja 1958 välille ajoittuvien museosuunnitelmien kartoitus. Tutkimus on suunnittelun tarkastelua, ja siten koko prosessin selvittäminen kuuluu tutkimukseeni. Käsitellen suunnitelmien lähtökohtia ja suunnitteluprosessin eri vaiheita. Osa suunnitelmista jäi toteuttamatta, ja tutkimuk-

---

⁶⁸ Eisenman 1963. UB/TIB; Pinheiro 2011; Valitettavasti Eisenmanin kirja sisältää joitakin virheellisiä tietoja, jotka ovat siirtyneet myös Pinheiron esitelmään.

⁶⁹ Vidgren 2002, 18–23.

seeni kuuluu myös niiden syiden selvitys, jotka johtivat siihen, ettei rakennushanketta toteutettu.

Toteutumattomien suunnitelmien kohdalla käytän jakoa kolmeen kategoriaan: utopistisiin suunnitelmiin, kilpailusuunnitelmiin ja toimeksiantoihin⁷⁰. Tärkeänä asiana tuon myös esille rakennusten arkkitehtuurin ja rakennusten suhteen ympäristöönsä, toisiinsa, Aallon muuhun arkkitehtuuriin sekä muuhun saman aikakauden museoarkkitehtuuriin. Oletukseni on, että monenlaisia yhteyksiä näiden asioiden välillä tulee löytymään. On todennäköistä, että Aallon museosuunnitelmat ovat tilaratkaisuiltaan hyvin samankaltaisia kuin muut saman aikakauden museorakennukset, mutta muotokieleltään ”aaltomaisia”, Aallon tyypillisimpiä elementtejä sisältäviä rakennuksia. Kutakin museota käsitellen omana kokonaisuutenaan: sen vaiheita alusta loppuun, suunnitteluun vaikuttaneita tekijöitä ja toteutusta.

Rönkkö on todennut, että museon saadessa uudisrakennuksen on sitä edeltänyt prosessi, joka on saattanut kestää vuosia. Rakennushankkeen suunnittelu on kenties käynnistynyt museon perustamisidean yhteydessä. *”Suunnittelu- ja rakentamisprosessia selvitellessä on mahdollista saada vastaus kysymyksiin miksi museo on haluttu saada, mitä osatekijöitä ja toimijoita on tarvittu ja mitä esikuvia tai mielikuvia toteutuksessa on seurattu, mikä kantava ajatus on ollut arkkitehtuurin pontimena,”* hän kirjoittaa.⁷¹ Oletukseni on, että museot haluavat erottua muusta arkkitehtuurista taiteen tai kulttuuriperinnön aarreaittoina, joissa museoinstituution toiminnot suunnitteluajankohtana vaikuttavat rakennuksen tilaratkaisuihin, kun taas ulkoasuun on vaikuttanut arkkitehdin omien ideoiden lisäksi sekä ympäristö että muu saman aikakauden arkkitehtuuri. Rönkkö on tutkimuksessaan osuvasti nostanut esiin museon sisällön (kokoelmat, kuraattorit ja käytännön tarpeet) ja muodon (arkkitehtuuri, suunnittelijat ja ympäristöihanteet) välisiä jännitteitä⁷². Tuon näitä asioita tutkimuksessani esiin mahdollisuuksien mukaan.

Museoarkkitehtuuri on kohtalaisen tuore ilmiö. Erilaisille kokoelmille alettiin rakentaa omia rakennuksiaan muutamaa poikkeusta lukuottamatta pääasiassa vasta 1800-lu-

---

⁷⁰ Laaksonen 2002, 3.

⁷¹ Rönkkö 1999, 12.

⁷² Rönkkö 1999, 12.

vulla⁷³. Poikkeuksia olivat jo vuonna 1683 valmistunut Ashmolean Museumin rakennus Oxfordissa ja vuosina 1718–34 rakennettu Pietari Suuren Kunstkamera⁷⁴. 1700-luvun loppupuolella Ranskan arkkitehtuuriakatemia järjesti näyttelytilojen ja museorakennusten suunnittelukilpailuja, mutta suunnitelmia ei toteutettu. Useat suunnitelmissa esitetyt ideat toistuivat kuitenkin monissa 1810-luvulta alkaen rakennetuissa museorakennuksissa.⁷⁵ 1800-luvulla alkoi ympäri Eurooppaa kansallisten taide- ja kulttuurihistoriallisten kokoelmien perustamisbuumi, jonka alkuunpanijana oli Louvren kokoelmien avaaminen yleisölle. Kokoelmien keruun myötä tuli tarve niitä esitteleville tiloille, ja varojen salliessa alettiin rakentaa yhä enemmän uudisrakennuksia varta vasten museotarkoitukseen.⁷⁶

Museorakennukset ovat useimmiten seuranneet tyyliltään ja rakennustavaltaan aikakautensa muuta arkkitehtuuria⁷⁷. 1800-luvulla museorakennusten palatsimainen muotokieli toisti samaa symboliikkaa kuin muut julkiset rakennukset. Tämän aikakauden museorakennuksia voi myös luonnehtia yleistiloiksi, joissa saattoi laittaa esille monenlaisia kokoelmia. 1900-luvun alkupuolella modernismin myötä tuli esille vaatimus näyttelytilojen uudistumisesta. Uudistus kohdistui aluksi pääasiassa sisätilojen esteettisyyteen ja selkeyteen.⁷⁸

Myös Aallon arkkitehtuuri seurasi ajan ilmiöitä 1900-luvulla. Pallasmaan mukaan Aallon varhaisimmat arkkitehtuurisuunnitelmat edustivat klassismia, mutta jo 1920-luvun lopulla hän alkoi siirtyä kansainväliseen modernismiin, joka jalostui myöhemmin 1940-luvulla persoonalliseksi yhdistelmäksi suomalaista perinnettä ja modernia muotokieltä.

---

⁷³ Esimerkiksi Friedrich Schinkelin suunnittelema Altes Museum Berliinissä (1823–30) ja British Museum Lontoossa (perustettu 1853, avattu yleisölle Montagu Housessa 1759 ja uudisosien rakentaminen aloitettu Robert Smirken suunnitelmien mukaisesti myös 1823) ovat museoita, jotka olivat pitkään esikuvina monille muille museoille. Heinonen 1982, 30; Rönkkö 1999, 107.

⁷⁴ "History of the Ashmolean." *Ashmolean – Museum of Art and Archaeology*, University of Oxford 2012; "Construction of the Kunstammer." *Kunstkamera – Peter the Great Museum of Anthropology and Ethnography*, Russian Academy of Sciences. 2013.

⁷⁵ Heinonen 1982, 23.

⁷⁶ Crookham 2009, 7.

⁷⁷ Rakennustaiteen yleisestä kehityksestä ks. esim. Nikula 2005, Bergdoll 2000, Colquhoun 2002.

⁷⁸ Rönkkö 1999, 13–14; Rönkkö 2010, 230; Poikkeuksena palatsimaisesta arkkitehtuurista olivat kansallisromanttisten aatteiden mukaan rakennetut, alueen vanhaa arkkitehtuuria mukailevat rakennukset, joita rakennettiin erityisesti 1800-luvun jälkipuolella usein pienemmille paikkakunnille, esim. Fornstugan (1886) Kristianstadissa Ruotsissa. Myös esim. Växjössä museon perustaja G. O. Hyltén-Cavallius oli toivonut, että museo olisi rakennettu paikallisen kansanomaisen vanhan tyylin mukaan. Arcadius 1997, 102. Myös Suomessa toimittiin vastaavasti vielä 1920–30 -lukujen vaihteessa, kuten myöhemmin mainitaan Perniön museota käsittelevässä luvussa.

1950-luvun lopulla Aallon töihin tuli monumentalisoivia ja manieristisia piirteitä.⁷⁹ Näitä tyylipiirteitä uskon löytäväni myös Aallon museosuunnitelmista. Samoin uskon tulevan esille eroja taide- ja kulttuurihistoriallisten museoiden tila- ja valaistusratkaisujen kohdalla. Yleistilat kehittyivät eri museotyypeissä toisistaan poikkeaviksi erilaisten koelmien ja esittelytapojen vuoksi.

Museorakennukset muodostuvat erityyppisistä tiloista. Nykyisin museoiden tiloja ovat esimerkiksi aulat erilaisine palveluineen, näyttelytilat, kokous- ja edustustilat (muun muassa auditoriot), ravintola- ja keittiötilat, kokoelmien hoito- ja säilytystilat, toimisto- ja kokoustilat, kirjastot, työpajatilat sekä muut tilat. Oletan, ettei Alvar Aallon suunnitelmista löydy yhtä monipuolisia tilaratkaisuja kuin 2000-luvun museoista, sillä vielä 1970-luvullakaan ei museoiden oletettu palvelevan kävijöitä niin monipuolisesti kuin nykyään. Tarkoitukseni on tarkastella, millaisia tiloja sisältyy Aallon museorakennussuunnitelmiin ja onko niiden osalta tapahtunut muutosta 1920-luvulta 1970-luvulle tultaessa. Tarkastelen myös ovatko Aallon suunnitelmat tilaratkaisuiltaan vastaavia kuin muut saman ajan museorakennukset ja minkälaisia esikuvia Aallolla on ollut. Tuon esille myös museon suunnitellun tai toteutuneen rakennuspaikan valintaan ja lähiympäristöön liittyviä tekijöitä tarpeen mukaan.

1.6 Tutkimusmenetelmät

Laurie Schneider Adams on todennut osuvasti: *"No amount of words can describe an image or an object exactly, whether it is a picture, a sculpture, or a work of architecture. This is because words constitute on kind of language and imagery another, thereby creating a need for translation."*⁸⁰ Tästä huolimatta tulen kuvailemaan museosuunnitelmia sanoin, kuvia apuna käyttäen.

Arkkitehtuuria voidaan lähestyä tutkimuksellisesti monin eri tavoin. Tutkimuksen kohde pyritään hahmottamaan tietystä näkökulmasta. Perinteisiä näkökulmia ovat muun muassa käytännöllinen, historiallinen ja esteettinen. Käytännöllinen näkökulma pyrkii selvittämään rakennuksen taustasta perustietoja: mitä, milloin ja kenen toimesta on rakennettu. Historiallinen näkökulma pureutuu kysymyksiin, miksi rakennus on tehty ja

---

⁷⁹ Pallasmaa 1998, 37–39.

⁸⁰ Adams 2010, xv.

mikä on sen suhde esimerkiksi sosiaaliseen, taloudelliseen, poliittiseen ja kulttuuriseen ympäristöön. Lisäksi esteettinen näkökulma tuo esiin tyylieroja ja kertoo, kuinka ja miksi tyylit vaihtuvat. Kun vielä muutama vuosikymmen sitten tutkimus kohdistui pitkälti käytännöllisiin ja esteettisiin näkökulmiin, alettiin myöhemmin kiinnittää huomiota rakennuksen kontekstiin laajemmin.⁸¹

Taidehistoriallinen tutkimus, joka sisältää myös arkkitehtuurin tutkimuksen, on viime vuosina muuttunut yhä monimuotoisemmaksi ja poikkitieteellisemmäksi. Taidehistorian teoreettisesta pohjasta alettiin 1980-luvun loppupuolella käydä kriittistä keskustelua, joka oli alku nykyiselle menetelmien ja lähestymistapojen runsaudelle.⁸² Tutkimus voikin suuntautua ilmiöihin, joissa taidehistorian perinteiset tarkastelutavat, esimerkiksi jakaminen esteettisesti korkeatasoisiin ja ei-esteettisiin kohteisiin tai jaoittelu tyyli-
piirteiden mukaan, ovat lähentyneet tai vaihtuneet muun muassa kulttuurihistoriaan, psykologiaan, filosofiaan, sosiologiaan jne.⁸³ Fyysisten kohteiden lisäksi tutkimus voi tarkastella esimerkiksi arkkitehtuurin teoriaa, instituutioita, rakennussuojelua, arkkitehtuurikasvatusta, kritiikkiä tai muita arkkitehtuuriin liittyviä diskursseja.

Tässä tutkielmassa painottuu historiallinen ja materiaallinen näkökulma: arkkitehdin ja hänen suunnitelmiansa tarkastelu tietynä ajanjaksona. Tutkielma kuuluu empiirisen tutkimuksen piiriin, jossa tavoitteena on selvittää ilmiöön vaikuttavia taustoja tarkastelemalla ilmiöön liittyviä konkreettisia dokumentteja. Käytän työssäni historiallis-vertailevaa metodologia, joka on perinteikäs taidehistoriallinen tutkimusmenetelmä.

Historiatutkimus määritellään tutkimusstrategiaksi, jossa tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu selvittämään jonkin asian, prosessin tai ilmiön merkitystä, vaiheita tai ominaisuuksia tietynä ajanjaksona. Sen voi katsoa kuuluvan hermeneuttiseen tutkimusstrategiaan, sillä menneisyyden hahmottaminen perustuu aina tulkintojen tekemiseen. Historian kirjoittaja tulkitsee tekstejä tai tapahtumia omalla tavallaan, ja lukija tekee omat tulkintansa näistä kirjoituksista. Sama koskee myös minua sekä arkkitehtuuria käsittelevien tekstien lukijana että kirjoittajana. Tuon tässä tutkimuksessa esiin oman tulkintani tutkittavasta aiheesta. Tekstiini olen pyrkinyt valitsemaan tutkimuskysymysteni kannalta oleellista materiaalia. Tulkinnat ja valinnat ovat eräänlainen kompromissi, jot-

---

⁸¹ Conway & Roenisch 1994, 36–37.

⁸² Vainikka 2012, 3.

⁸³ Valkeapää 2000, 13–14.

ka edellyttävät kriittisyyttä ja johon vaikuttavat laatimisolosuhteet, kuten kirjoittajan arvot, ja laajemmin ajateltuna erilaiset persoonallisuutta muovaavat sosiaaliset vaikutteet.⁸⁴

Vertaileva tutkimus on tutkimusstrategia, jossa hahmotetaan valittujen tapauksien välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Menetelmän kohdalla tulee kuitenkin tiedostaa siihen liittyvät ongelmat. Jotta vertailu onnistuu on vertailtavat kohteet tunnettava hyvin. Kohteita voi vertailla eri tavoin, esimerkiksi tarkasteltavat ilmiöt voivat olla samanaikaisia tai eri aikakausilta. Vertailun avulla saattaa löytyä toistuvia tekijöitä, joiden myötä voi tehdä yleistyksiä. Tällä tavoin vertailut voivat olla myös teorianmuodotuksen pohjana.⁸⁵

Historiallis-vertailevassa metodissa verrataan metodin nimen mukaisesti valitun aineiston tapauksia sekä keskenään että historialliseen kontekstiinsa. Vaikka historiallinen näkökulma on kautta aikojen ollut mukana taidehistoriallisessa tutkimuksessa, kyseenalaisetettiin kontekstointi 1980-luvun keskusteluissa. Kritiikkiä esitti muun muassa Norman Bryson, jonka mukaan menetelmä alistaa teoksen dokumentiksi. Hän painotti sen sijaan visuaalisen representaation lukemista. Aikakauden keskustelujen tuloksena syntyi käsite *uusi taidehistoria*, jonka monista suuntauksista yksi on historiallista lähdeaineistoa käyttävä lähestymistapa, joka on saanut vaikutteita muun muassa mikrohistoriasta. Menetelmän avulla pyritään tulkitsemaan visuaalisia havaintoja ja löytämään oivaltavan etsimisen kautta objektin uusi katsomis- ja lukemistapa. Kontekstin ei tarvitse olla yksi yhtenäinen vaan se voi muodostua useista rinnakkaisista, jolloin esille saadaan monipuolisemmin erilaisia näkökulmia.⁸⁶

Pyrin kontekstoimaan kunkin museon suunnitteluprossin monialaisesti käsitellen taoudellisia ja aatteellisia pyrkimyksiä museohankkeen taustalla. Lisäksi tuon esiin suunnittelijan omaksumat vaikutteet ja omasta tuotannosta hahmottuvat teemojen ja tyyllisten piirteiden toistumisen. Tähän kontekstointiin kytkeytyy työni sekä historiallis-vertaileva että hermeneuttinen, ymmärtämään pyrkivään ote.

---

⁸⁴ Lähdesmäki et al., *Menetelmäpolkuja humanisteille: Historiatutkimus*; Pirinen 2012, 282–283; Vartola 2014, 21.

⁸⁵ Kekkonen 2008, 33.

⁸⁶ Pirinen 2012, 281–282, 292.

1.7 Tutkimusmateriaali

Tutkimusaineistoni jakautuu kahteen pääryhmään, arkistoaineistoon ja julkaistuihin teksteihin. Ensisijaisena aineistonani käytän arkistoaineistoa, kuten Alvar Aallon rakennuspiirustuksia, kirjeitä ja muita painamattomia dokumentteja, jotka sijaitsevat Jyväskylässä Alvar Aalto -museon arkistossa. Aineistosta löytyy tietoa sekä toteutuneista että toteutumattomista rakennusprojekteista. Toteutuneiden museoiden, Keski-Suomen museon ja Aalborgin taidemuseon, nykyisin KUNSTENin, kohdalla käytän myös kyseisten museoiden arkistoaineistoa. Keski-Suomen museon arkistomateriaali on Jyväskylässä, KUNSTENin kohdalla aineistoa on sekä museolla että Aalborgin kaupunginarkistossa, jossa säilytetään museon vanhempaa arkistoaineistoa⁸⁷. Toteutumattomien museoiden kohdalla tyydyn käyttämään julkaistua materiaalia niiden historian selvitykseen. Esimerkiksi Bagdadin museon aineisto Irakissa on hävinnyt⁸⁸.

Julkaistun aineiston pääosan muodostavat Alvar Aallon arkkitehtuuria käsittelevät tekstit. Ne ovat enimmäkseen tutkimuksia ja artikkeleita, mutta mukana on myös Alvar Aallon elämää käsitteleviä julkaisuja, kuten Göran Schildtin Aallon elämästä kirjoittamat kirjat.

---

⁸⁷ Tanskankielisen aineiston kohdalla lähdemerkinnöissä on käytetty pääasiassa tanskankielisiä nimityksiä (esim. Bestyrelsen for Aalborg Kunstmuseum). Sen sijaan päätekstissä nimet ovat usein suomeksi.

⁸⁸ Azara 2010, [8]. Azaran mukaan osa Frank Lloyd Wrightin Bagdadiin tekemistä oopperatalopiirustuksista oli löytynyt sattumalta paikalliselta torilta, jossa niitä oli käytetty käärepapereina.

2 Perniön museo 1928–1929

Alvar Aalto oli ehtinyt toimia seitsemisen vuotta arkkitehtinä, ennen kuin hän suunnitelti ensimmäisen museorakennuksensa vuonna 1928. Valmistuttuaan Polyteekistä vuonna 1921 hän oli suunnitellut muuan muassa asuintaloja, kirkkoja ja toimistoja. Nykyisin Aallon tunnetuimpia 1920-luvun suunnitelmia lienevät Jyväskylän työväentalo (1924), Muuramen kirkko (1926), Viipurin kirjasto (1927) sekä Lounais-Suomen Maa-laistentalo Turussa (1927). Vuonna 1927 Aalto muutti Jyväskylästä Turkuun Maalais-tentalon suunnittelukilpailun voiton myötä.

2.1 Perniön museohanke 1912–1929

Perniö oli 1900-luvun alussa vireä runsaan 7000 asukkaan maaseutupaikkakunta. Maa- ja metsätalous olivat kunnan pääelinkeinot, mutta noin neljäsosa sai toimeentulonsa teollisuudesta. Seudulla sijaitti useita kartanoita ja ruukkeja. Helsingin ja Turun välinen rautatie kulki Perniön kautta, joten matkustaminen oli vaivatonta.⁸⁹

Perniössä oli ajatus museorakennuksesta muhinut jo pitkään. Honka-Hallila on Perniön museon historiassaan⁹⁰ kertonut seikkaperäisesti museon tulosta paikkakunnalle. Jo 1870-luvulta lähtien olivat Muinaistieteellisen toimikunnan stipendiaatit kiertäneet paikkakunnalla keräten muinaismuistoja ja antaen kimmokkeen myös perniöläisille kerätä talteen vanhoja esineitä.⁹¹ Erityisen innostuneita asiasta olivat olleet kunnallisneuvos Karl Fredrik Kaarlonen (1860–1938) ja maanviljelijä Frans Lindstedt (1865–1943). Molemmat olivat keränneet mittavan yksityiskokoelman. K. F. Kaarlosen innostus ei rajoittunut vain muinaisesineisiin vaan hän osallistui laajasti sivistyksellisten ja maatalou- dellisten seurojen perustamiseen sekä sosiaaliseen ja poliittiseen toimintaan.⁹²

Kaarlonen oli monen muun toimen ohella vuonna 1891 perustetun Perniön maamies-seuran pitkäaikainen puheenjohtaja⁹³. Seuran kokouksessa tammikuussa 1912 hän ilmoitti lahjoittavansa kotimuseonsa maamiesseuralle ”perustettavan pitäjänmuseon

⁸⁹ Honka-Hallila 2000, 11.

⁹⁰ Päälähteenä olen Perniön museonhankkeen historiaosuudessa käyttänyt Honka-Hallilan (2000) teosta, jota olen referoinut ja täydentänyt tarpeen mukaan muilla lähteillä.

⁹¹ Honka-Hallila 2000, 7, 15.

⁹² Innamaa 1986c, 213; Innamaa 1986b, 437.

⁹³ Innamaa 1986b, 428. K. F. Kaarlonen oli Perniön maamiesseuran puheenjohtaja vuosina 1892–1902 sekä 1904–1931; Knaapinen 1931, 11.

pohjaksi”. Myös Frans Lindstedt lupasi jättää kokoelmansa seuralle, mutta vasta kuolemansa jälkeen.⁹⁴

Edistystä museoasiassa tapahtui, kun maamiesseura hyväksyi keväällä 1915 ”Perniön maamiesseuran museon” ohjesäännöt ja perusti pian sen jälkeen erityisen Museo- ja kotiseutututkimusyhdistyksen. Johtokuntaan valittiin itseoikeutetusti K. F. Kaarlonen.⁹⁵ Museoyhdistys suunnitteli aluksi hankkivansa vanhoja rakennuksia Kemiössä sijaitsevan, vuonna 1900 perustetun Sagalundin ulkomuseon⁹⁶ malliin. Kaarlonen oli vierailut Sagalundissa toukokuussa 1906. Myös Turun linnan ulkomuseo sekä Tukholman Skansen olivat hänelle ennestään tuttuja⁹⁷. Seuraavana vuonna yhdistyksen perustamisesta tarjottiin yhdistykselle museoksi erästä vanhaa rakennusta, mutta koska rakennus oli ruotsalaistyylinen eikä ”tyypillinen perniöläinen rakennus”, päätti johtokunta olla ostamatta sitä.⁹⁸

Seuraavina vuosina museoasian suhteen ei tapahtunut kovin paljon. Ensimmäisen maailmansodan ja sisällissodan levottomat ajat häittäsivät toimintaa. Vuonna 1920 Kaarlonen lahjoitti yhdistykselle 60-vuotispäivänsä johdosta 25.000 mk museorakennuksen pystyttämistä varten, mutta rahaa ei ollut vielä riittävästi.⁹⁹ Koska varsinaista museorakennusta ei pystytty saamaan nopealla aikataululla, järjesti Kaarlonen odotellessa raha- ja kirjakokoelmansa sekä joitakin esineitä asuinrakennuksensa yläkertaan näytteille¹⁰⁰.

Vihdoin lokakuussa 1925 museohanke sai vauhtia, kun perustettiin maamiesseurasta erillinen kotiseutuyhdistys, joka sai nimekseen Perniö Tunnetuksi ry. Yhdistyksen en-

⁹⁴ Knaapinen 1931, 36; Innamaa 1986c, 214.

⁹⁵ Maamiesseura valitsi johtokuntaan opettaja Heikki Kansasen ja maanviljelijä Frans Lindtedtin. Yhdistys itse valitsi K. F. Kaarlonen, Aksel Enbergin sekä kunnanlääkäri C. G. Bremerin. Knaapinen 1931, 36; Innamaa 1986c, 214.

⁹⁶ Sagalundin museosta ks. esim. Puranen & Suistoranta 2000, 19; *Sagalund* 2010.

⁹⁷ Turun linnan ulkomuseo sijaitsi Turun linnaa ympäröivässä puistossa. Se oli avattu 1906, ja siinä oli laajimmillaan seitsemän rakennusta, mm. Perniön tupa ja Perniön luhtiaitta. Rakennuksista viisi tuhoutui talvi- ja jatkosodan aikana, yksi siirrettiin takaisin kotipitäjäänsä Kuruun ja kaksi, Perniön tupa ja Suomensjärven aitta, ovat edelleen puistossa. Hintsala 2012; Skansen, joka oli avattu yleisölle 1891, oli Suomen ulkomuseoiden esikuva. Ks. esim. Drake 1995, 23 ja Nyström 1998, 81–85.

⁹⁸ Honka-Hallila 2000, 28–30; Kaarlonen oli edellä mainittujen ulkomuseoiden lisäksi tutustunut ulkomaisiin museoihin osallistuessaan vuonna 1910 Ruotsiin, Tanskaan ja Saksaan suuntautuneeseen retkeen, jossa maatalouden ja teollisuuden ohella tutustuttiin erilaisiin kulttuurikohteisiin ja museoihin. Honka-Hallila 2000, 20.

⁹⁹ Innamaa 1986c, 213; Innamaa 1986b, 428. Myöhemmin K. F. Kaarlonen lahjoitti rakennusaikana erinä yhteensä 265.000 mk.

¹⁰⁰ Honka-Hallila 2000, 33; ”K. F. Kaarlonen museo Perniössä”. *Turun Sanomat* 9.12.1924. Jo tätä Kaarlonen kotimuseota kutsuttiin Perniön museoksi Turun Sanomien artikkelissa.

simmäiseksi puheenjohtajaksi tuli K. F. Kaarlonen vuosiksi 1925–31. Kotiseutuyhdistyksen tärkeimpänä tavoitteena oli saada paikkakunnalle museo.¹⁰¹

*”Mahdollisimman täydellisen Perniön museon aikaansaamiseksi yhdistys hankkii sille sopivan huoneuston, kerää siihen esineitä, valokuvia ja piirroksia sekä maalauksia Perniön luonnosta, asunnoista, asukkaista, samoin myös karttoja ja kirjeitä.”*¹⁰²

Marraskuun kokouksessa valittiin rakennustoimikunta hoitamaan museoasiaa. Rakennustoimikunta muodostui johtokunnasta sekä kahdesta muusta jäsenestä¹⁰³. Yhdistys havitteli tulevalle museolle entistä seurojen talon tonttia Ikäkiven kummulla. Tontin omistivat Perniön Nuoriso-, Raittius- ja Maamiesseurat, joilta yhdistys päätti pyytää tonttia lahjoituksena museolle. Koska tontti oli varsin pieni, katsottiin aiheelliseksi pyytää myös lisämaata naapurialueiden omistajilta.¹⁰⁴

Museorakennuksen piirustusten lähtökohdaksi johtokunta päätti ottaa Perniön entisen pappilan piirustukset vuodelta 1731. Olihan jo kymmenisen vuotta aikaisemmin Perniön maamiesseuran museon suunnittelun yhteydessä esitetty ajatus, että museon tulisi olla tyypillinen perniöläinen rakennus. Kaarloselle annettiin tehtäväksi pappilan piirustusten uusiminen ja kustannusarvion tekeminen.¹⁰⁵

Kaarlonen tilasi piirustukset arkkitehti Arne Wilhelm Ranckenilta (1880–1954)¹⁰⁶, joka työskenteli tuolloin muun muassa Muinaistiteellisen toimikunnan arkkitehtina (1922–1947), Suomen taideteollisen yhdistyksen museon intendenttinä (1921–1928) sekä Helsingin kaupunginmuseon hoitajana (1920–1949)¹⁰⁷. Lisäksi Ranckenilla oli perniöläi-

¹⁰¹ Innamaa 1986c, 213; Innamaa 1986a, 417.

¹⁰² Honka-Hallila 2000, 37; Innamaa 1986c, 214. Sekä Honka-Hallilla että Innamaa ovat ottaneet lainauksen Perniö Tunnetuksi -yhdistyksen perustavan kokouksen pöytäkirjasta. Kokous pidettiin 18.10.1925.

¹⁰³ Johtokunnan lisäksi rakennustoimikuntaan kuuluivat Paulus Niemelä ja Kosti Lehmus. Honka-Hallila 2000, 38.

¹⁰⁴ Honka-Hallila 2000, 38. K. F. Kaarlonen oli ollut mukana kaikkien näiden yhdistysten toiminnassa. Lisäksi toinen yksityisistä naapuritontin omistajista oli maanviljelijä Paulus Niemelä, joka kuului museon rakennustoimikuntaan, joten tontin ja lisämaan saaminen onnistui ilman vaikeuksia.

¹⁰⁵ Honka-Hallila 2000, 29–30, 38.

¹⁰⁶ Honka-Hallila 2000, 38.

¹⁰⁷ *Kuka kukin oli. Who was who in Finland. Henkilötietoja 1900-luvulla kuolleista julkisuuden suomalaisista* 1961, 410–411; Rancken teki vuonna 1927 tutustumismatkan joihinkin Ruotsin, Tanskan, Belgian ja Saksan museoihin, joista hän kirjoitti seuraavana vuonna artikkelin ”Havaintoja ulkomaisista museoista”. Hän kiinnitti erityisesti huomiota uudenaikaisiin sisustusmenetelmiin ja museoiden toimintaa ohjaaviin periaatteisiin. Rönkkö 2010, 240.

set sukujuuret¹⁰⁸. Museon rakentamiseen ei käytännössä kuitenkaan päästy, sillä rahaa ei vielä ollut tarpeeksi.

Vuonna 1927 asia liikahti hieman eteenpäin, kun seurat lahjoittivat museolle tontin tammikuussa 1927. Vihdoin helmikuussa 1928 päätettiin ryhtyä rakennuspuuhiin, kun K. F. Kaarlonen ilmoitti lahjoittavansa 100.000 mk ja hänen veljensä, taloustirehtööri Filemon Kaarlonen (1871–1939), toiset 100.000 mk museon rakennusrahastoon. Lahjoittajilla oli kuitenkin hyvin erilainen näkemys siitä, millainen museorakennuksen tulisi olla. Filemon Kaarlonen halusi museon Paarskylään, Perniön aseman seudulle, jotta se olisi ollut paremmin tavoitettavissa.¹⁰⁹ Hän asui itse Paarskylässä ja halusi kehittää aluetta. Hän oli muun muassa perustanut kylälle oppikoulun¹¹⁰. Paikan lisäksi veljekset olivat myös rakennuksen arkkitehtuurista erimielisiä. Filemon Kaarlonen oli uudemman tyylin puolella, kun taas K. F. Kaarlonen ajatuksena oli saada museoksi Perniön historiaan soveltuva, vanhan pappilan näköinen rakennus.¹¹¹

Joitakin päiviä kokouksen jälkeen maisteri Knaapinen kirjoitti K. F. Kaarloselle kirjeen, jossa hän esitti syvän huolensa museon toteutumisesta lahjoittajien erimielisyyden takia. Filemon Kaarlonen oli kuitenkin hyväksynyt päätöksen rakentaa museo Ranckenin piirustusten mukaisesti, mutta rahoja hän ei lahjoittanut.¹¹²

Myös Alvar Aallolta päädyttiin tilaamaan suunnitelma Perniön museota varten. Aallon kirjeenvaihtoa Perniön museon osalta ei ole olemassa, mutta voisi olettaa, että Filemon Kaarlonen on uudemman rakennustyylin kannattajana saattanut ehdottaa Aaltoa arkkitehdiksi¹¹³. Näin ollen keväällä 1928 museorakennusta varten oli olemassa kaksi

---

¹⁰⁸ Rönkkö 2010, 242.

¹⁰⁹ Honka-Hallila 2000, 38–39. Tässä vaiheessa rakennustoimikuntaan valittiin lahjoittajat K. F. Kaarlonen ja F. Kaarlonen sekä P. Niemelä ja varajäseneksi F. Lindstedt.

¹¹⁰ Koulu toimi vuosina 1921–1926. ”Perniön yhteiskoulun vaiheita 1927–2006.” *Salon kaupunki: Kasvatus ja koulutus*; Vaarnummen Faari 2012.

¹¹¹ Honka-Hallila 2000, 39.

¹¹² Honka-Hallila 2000, 39.

¹¹³ Satu Mattila mainitsee F. K. Kaarlonen olleen Aallon toimeksiantaja (Mattila 1984, 20 & Mattila 2009), mutta epäilen tässä olevan olettamuksen, koska K. F. Kaarlonen oli niin vahvasti vanhan pappilan piirustusten kannattaja. K. F. Kaarlonen on tosin voinut olla yhdistyksen aktiivina se henkilö, joka on yhdistyksen puolesta ottanut yhteyttä Aaltoon; Samaan aikaan oli käynnissä hanke keuhkotautiparantolan saamiseksi Varsinais-Suomen kuntia varten. Perniöläinen maanviljelijä ja kansanedustaja Paavo Saarinen oli parantolan suunnittelutoimikunnassa ja sittemmin sairaalan talouspäällikkönä. Parantolan suunnittelukilpailun voitti Alvar Aalto, ja rakennus valmistui Paimioon 1932. Penttinen on hyvin voinut suositella Alvar Aaltoa Kaarlosille, jotka hän tunsu henkilökohtaisesti. Lindström 1986, 272, 398, 406; Honka-Hallila arvelee puolestaan Aallon olleen perniöläisille museomiehille tuttu Turkuun vuonna 1928 valmistuneen

vaihtoehtoa, Aallon ja Ranckenin, joiden piirustukset lähetettiin toukokuussa Kansallis-
museon historiallisen osaston intendentti Juhani Rinteelle arvioitavaksi¹¹⁴.

Heinäkuun alussa 1928 yhdistys päätti, että museon piirustukset tilataankin Aallolta
kevällä saatujen piirustusten pohjalta. Yhdistys toivoi saavansa tarkemmat piirustuk-
set ja kustannusarvion mahdollisimman pian, sillä rakennustyöt haluttiin aloittaa en-
nen kesän loppua. Myönnytyksenä K. F. Kaarloselle ehdotettiin Aallolle, että hänen
museoon suunnittelema vahtimestari- ja kirjasto-osa muutettaisiin muistuttamaan
vuoden 1731 pappilan ulkomuotoa. K. F. Kaarlonen ei kuitenkaan hyväksynyt Aallon
suunnitelmaa, ja halusi pöytäkirjaan eriävän mielipiteensä.¹¹⁵

Aallon piirustukset hyväksyttiin yksimielisesti yhdistyksen kokouksessa syyskuussa
1928. Joulukuun kokouksessa käsiteltiin rakennustöiden aloittamista, ja toivottiin nii-
den pikaista aloittamista, jotta museo valmistuisi keväällä 1930 sopivasti Perniön 600-
vuotisjuhliin. K. F. Kaarlonen pyysi eroa rakennustoimikunnasta, eikä rakentamista voi-
tu aloittaa varojen puutteessa.¹¹⁶

Arkistolähteet eivät kerro, mitä tapahtui pöytäkirjamerkintöjen ja kokousten välillä ja
millaisia keskusteluja Perniössä käytiin, mutta maaliskuussa 1929 rakennustoimikunta
kokoontui K. F. Kaarlosen luona, ja hän oli jälleen mukana suunnittelussa ilman eroai-
keita. Nyt rakennustoimikunta päätti ehdottaa yhdistykselle, että museota ryhdyttäi-
siin rakentamaan Aallon piirustusten mukaisesti vaiheittain sen mukaan, miten rahat
riittäisivät. Kirjasto ja vahtimestarin asunto päätettiin rakentaa myöhemmin, tärkeintä
olisi saada museoesineille näyttelytila. Rakentamista ei silti vieläkään aloitettu.¹¹⁷

Syyskuun 1929 kokouksessa oli Aallon piirustusten lisäksi esillä jälleen myös Ranckenin

---

Lounais-Suomen Maalaistentalon suunnittelusta, sillä he olivat aktiivisesti mukana maamiesseuratoimin-
nassa. Honka-Hallila 2000, 39.

¹¹⁴ Honka-Hallila 2000, 40; Juhani Rinne (1872–1950) oli kotoisin läheltä Perniötä Piikkiöstä. Hänestä tuli
valtionarkeologi vuonna 1929. Aikalaiskirja. Henkilötietoja nykypolven suomalaisista 1934, 1933, 559.

¹¹⁵ Honka-Hallila 2000, 40; Honka-Hallila (2000, 40–41) toteaa kirjastosta: ”Koska museossa oli tilava kir-
jastohuone, päätettiin samalla esittää Perniön kunnalle, että se sijoittaisi kirjaston tähän rakennukseen
ja museon vahtimestari voisi toimia samalla kirjaston vahtimestarina. Tähän vedoten yhdistys pyysi Per-
niön kuntaa osallistumaan museon rakennuskustannuksiin 100.000 mk:lla. Kunta ei kuitenkaan ollut
kiinnostunut asiasta.”

¹¹⁶ Honka-Hallila 2000, 40–41.

¹¹⁷ Honka-Hallila 2000, 41–42.

piirustukset. Muinaistieteellisestä toimikunnasta oli nimittäin saapunut Julius Ailion¹¹⁸ lausunto rakennussuunnitelmista, jossa todettiin Aallon suunnitelman koskevan suu-
rempaa ja näin myös kalliimpaa museorakennuksesta kuin Ranckenin suunnitelman.
Ailion mukaan Aallon suunnitelma muistutti makasiiniä, ja hän kritisoi myös sitä, ettei
museonäyttelyn kiertokulku ollut sujuva. Sen sijaan Ranckenin suunnitelman kiertokul-
ku sai kehuja, mutta heikkoutena oli kuitenkin liian pienet tilat varsin mittavalle esi-
neistölle. Maanviljelys- ja ajokaluille ei Ranckenin suunnitelmassa ollut tilaa, joten niille
pitäisi rakentaa erillinen halli. Perniö Tunnetuksi -yhdistyksen johtokunta päätti muut-
taa aikaisempaa päätöstään suosituksen perusteella ja valita toteutettavaksi Ranckenin
suunnitelman¹¹⁹. Samalla K. F. Kaarlonen lahjoitti yhdistykselle aiemmin lupaamansa
100.000 mk. Näin perniöläiset saivat museokseen rakennuksen, joka muistutti paikka-
kunnan entistä rakennuskantaa, ja Aallon suunnitelma jäi toteutumatta.¹²⁰

2.2 Aallon Perniön museosuunnitelman tarkastelua

Aallon ensimmäiset päivätyt rakennuspiirustukset ovat maaliskuulta 1928. Muut piirus-
tukset ovat päiväämättömiä, mutta ilmeisesti osa niistä ajoittuu viimeistään saman
vuoden kesäkuulle, jolloin Aalto on tehnyt museosta 7.6. päivätyyn työselvityksen. Vielä
1929 Aalto teki yksityiskohtaisempia suunnitelmia, jotka sisälsivät joitakin muutoksia
aikaisempiin suunnitelmiin. Tältä ajalta lienee myös toinen, päiväämätön työselitys.

2.2.1 Vuoden 1928 suunnitelma

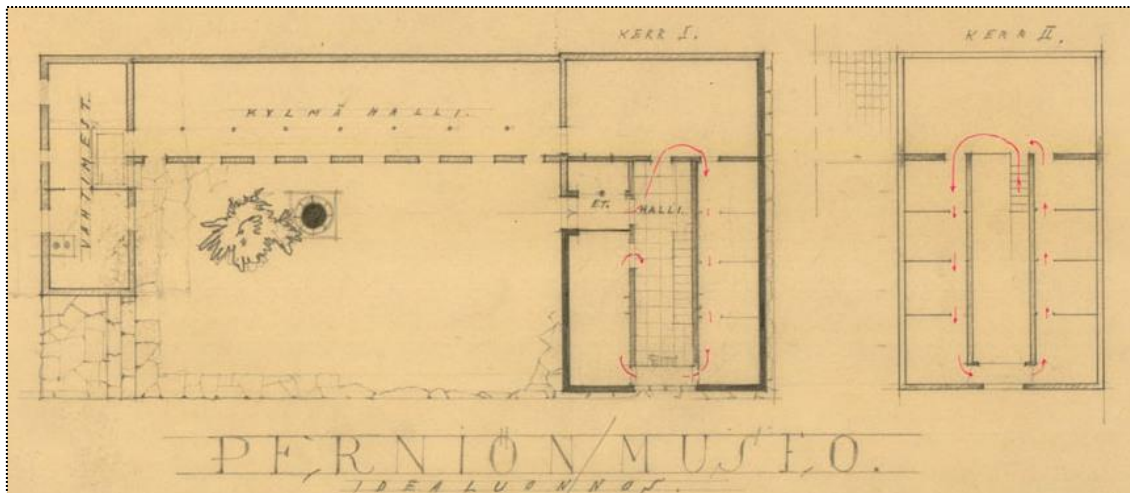
Maaliskuussa 1928 päivätyssä suunnitelmassa museo jakautuu kolmeen toisissaan kiin-
ni olevaan osaan, joiden keskelle jää yhdeltä sivulta auki oleva piha (*kuva 1*). Museon

¹¹⁸ Ailio (1872–1933) oli tuolloin mm. Kansallismuseon esihistoriallisen osaston johtaja (1920–1933) ja Suomen museoliiton puheenjohtaja (1923–1933). Vilkuna 1998, 34–35; ”Julius Ailio”. *Eduskunta. Edustajamatrikkeli. Kansanedustajat 1907–*, 2014.

¹¹⁹ Rancken on vuonna 1934 kirjoittanut Perniön museosta: ”Useimmiten museon johto asettaa määrätyn ohjelman tai lahjoittaja määrää ehtoja, jotka hänen ideansa tai ihanteellinen tunteensa ovat sanelleet. Nyt on arkkitehdin, kuten aina, oltava diplomaatti. [...] Joku aika sitten olin laatinut piirustukset Perniön museon kivirakennusta varten, jonka piti lahjoittajan toivomuksen mukaan muistuttaa osittain seurakunnan entistä, jo aikojen jälkeen hävinnyttä pappilan 1600-luvulta peräisin olevaa, pientä hirsirakennusta, osittain taas seudulla esiintyvää, kustavilaista herraskartanotyylä. Rakennus itsessään ei ollut suuri ja sentähden siinä ihanteelliset museoperiaatteet eivät voineet mainittavammassa määrässä päästä oikeuksiinsa. Pääasia sellaisissa tapauksissa on, että huoneiden läpi järjesty jatkuva kierto ja että näyttelysalien lisäksi varataan tilaa työhuonetta ja varastopaikkaa varten. Tulosta pidettiin paikkakunnalla tyydyttävänä.” Rancken 1934, 113.

¹²⁰ Honka-Hallila 2000, 42–43.

pääsisäänkäynti on lähellä sisäpihan kulmausta, jossa museon korkeampi päärakennus ja matalampi siipiosa liittyvät toisiinsa. Sisään tultaessa on ensimmäisenä eteistila, josta aukeaa ovi korkeaan kirkkomaiseen keskeishalliin. Halli on kahden kerroksen korkuinen avoin tila, jonka pitkällä seinustalla on avoin portaikko. Pienemmät näyttelyhuoneet ovat hallin ympärillä.

Kuva 1. Alvar Aallon maaliskuussa 1928 päiväämä Perniön museon idealuonnos. AAM.

Aalto on suunnitellut museon kiertokulun siten, että ensin kierretään alakerran huoneet ja sen jälkeen nouseaan yläkertaan. Alakerrassa kiertosuunta on eteistä lähinnä olevasta rakennuksen pohjoispäädystä¹²¹ oikealle. Ensimmäiseksi on koko museon suurin huone, jota seuraa oikealla sivulla neljä pienempää huonetta. Eteläpäädyssä siirrytään kapean käytävän kautta vasemmalla olevaan suurehkoon huoneeseen, josta päädytään takaisin keskeishalliin.

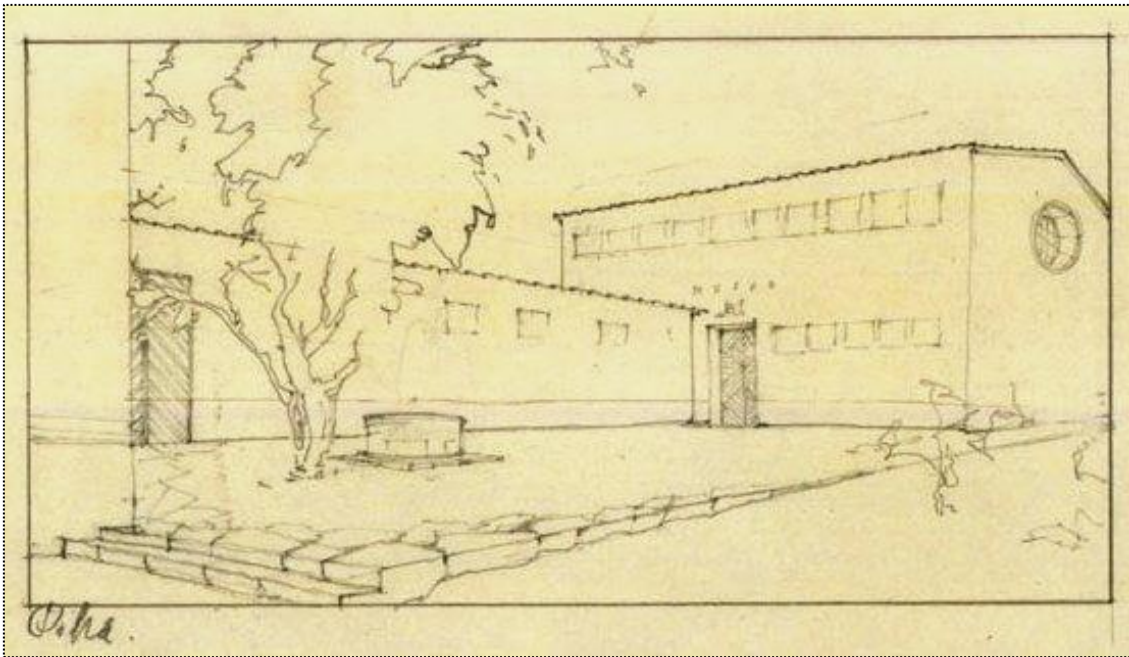
Keskeishallista nousevat portaat päätyvät suuren näyttelytilaan, josta kierto jatkuu vasemmalle. Toisen kerroksen pitkällä sivuilla on sekä vasemmalla että oikealla neljä pientä huonetta, joita yhdistää kapea käytävä rakennuksen eteläpäädyssä pyöröikkunan kohdalla. Huoneiden valonlähteinä on muutoin rakennusta kolmelta sivulta kiertävät ikkunarivistöt, paitsi eteläpäädyssä on ainoana valonlähteenä keskeishalliin avautuva pyöröikkuna.

Museon matalaan, asuntoa ja museon päärakennusosaa yhdistävään pitkään ja kape-

¹²¹ Piirustuksiin ei ole merkitty ilmansuuntia, mutta nykyinen Perniön museo on rakennettu lähes päälilmansuuntien mukaisesti, fasadi eteläkaakon suuntaan. Oletan Aallon tehneen omat suunnitelmansa vastaavasti niin, että museorakennus olisi sijoittunut maastoon lähes tai täysin päälilmansuuntien mukaan.

aan näyttelytilaan on kulku sekä alakerran suuresta näyttelytilasta että pihalta. Matala osa on lämmittämätön tila, joka on tarkoitettu rekien, kärryjen ja suurikokoisten maatalousvälineiden esittelyyn. Hallissa on seitsemän pylvään rivistö, joka jakaa tilan käytävämäiseen kulkuväylään ja näyttelyesineille varattuun tilaan.

Vahtimestarin asunto on luonnosteltu hieman epäselvästi kahteen tai kolmeen osaan. Keskellä on eteinen, josta on kulku sekä ulos että kylmään näyttelyhalliin. Näyttelyhallin jatkeena on ilmeisesti asuinhuone ja asunnon toisessa päässä keittiö.

Kuva 2. Alvar Aallon idealuonnos Perniön museosta maaliskuussa 1928. AAM.

Piha, joka on olennainen osa museota, on hieman korotettu ympäröivästä maastosta (kuva 2). Pihan avulla museon pohjapiirustus täydentyy suorakaiteen muotoiseksi. Rakennuksen perustusten kaivamisesta yli jäävä maa olisi tarkoitus käyttää pihan korottamiseen ja tasoittamiseen. Reunoilla on tasoitettuja kiilakiviä. Muutoin piha on kauttaaltaan istutettua ruohoa.¹²² Lähellä museonhoitajan asuntoa on pittoreskoina yksityiskohtana puu ja pyöreä kaivo.

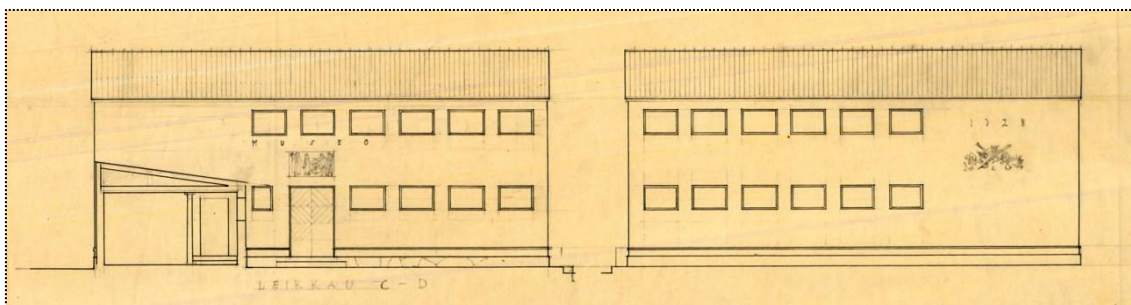
Museon kaksikerroksinen pääosa on satulakattoinen, ja rakennuksen alareunaa kiertää graniittinen kivijalka. Eräissä varhaisissa luonnoksissa Aalto on hahmotellut rakennukselle aumakaton, mutta hän vaihtoi sen pian satulakatoksi. Ulkoseinät on muurattu sementtitiilistä ja rapattu. Rakennusosan pitkillä sivuilla ikkunat kulkevat pihan puolella

¹²² Perniön museon työselitys. AAM.

tasaisina, tiheinä riveinä kahdessa kerroksessa. Ikkunat ovat kohtalaisen pienet, ja niiden yläreuna on samassa linjassa oven yläreunan kanssa. Ovi on suunniteltu valmistettavaksi männystä erikoispiirustusten mukaan. Sen edessä on graniitista tehdyt ulkoportaat. Ikkunat lienevät vielä tässä piirustuksessa luonnostelun asteella, sillä ne vastaavat huonosti huonejakoa ja on myöhemmissä piirustuksissa aseteltu hieman toisin. Päädyssä on toisen kerroksen korkeudella suuri kirkkoarkkitehtuurista tuttu pyöröikkuna¹²³.

Hieman myöhemmässä luonnoksessa (*kuva 3*) museon ikkunat on mietittynä valmiiksi. Alakerran pihan puoleisella länsisivulla ikkunoita on suurehkossa näyttelyhuoneessa neljä ja eteistilassa yksi pienikokoinen. Yläkerran kuusi ikkunaa sijoittuvat suoraan alakerran ikkunoiden ja oven yläpuolelle ja pohjoispäädyn suuri näyttelytila jää tällä seinällä ilman ikkunoita. Oven yläpuolelle on suunniteltu maalaus tai reliefi, johon on hahmoteltu ihmisiä ja suuri pyörä. Vastaavasti rakennuksen itäpuolella on sekä ala- että yläkerroksessa kuusi ikkunaa.

Suurten näyttelysalien kohdalle jäävä aukoton seinä on saanut koristukseksi vuosiluvun 1928 ja maalauksen tai reliefin. Kuva on epäselvä, mutta siitä voi erottaa ristikkäin asetut miekat ja kruunun. Selvästikään kuvat tai reliefit eivät ole kovin mietittyjä vaan ovat paremminkin ilmaisemassa paikkaa koristeellisille teoksille. Todennäköisesti aiheet liittyisivät Perniön historiaan.

Kuva 3. Alvar Aallon suunnitelma Perniön museoksi 1928. AAM.

Vahtimestarin asunto sulkee osittain pihan vasenta reunaa. Pihan puolelle avautuvat ikkuna ja ovi, joka on pitkän halliosan kulmauksessa – ei kuitenkaan symmetrisesti vas-

¹²³Vrt. esim. Palladion Santa Maria Nuova (1578 – 90) tai Lars Sonckin Mikaelin kirkko Turussa (valm. 1905) ja Johanneksen kirkko, nykyinen Tuomiokirkko, Tampereella (valm. 1907).

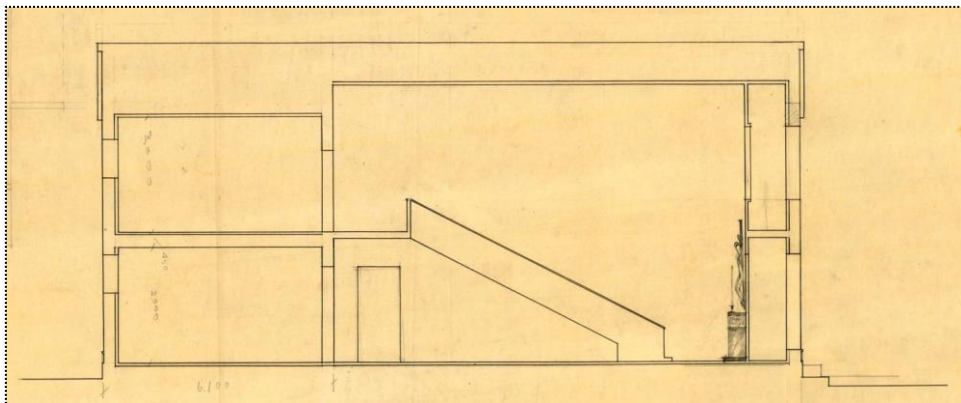

tapäisen museon pääoven kanssa. Asunnon länsisivulla on kolme ikkunaa, joista keskimäinen, ilmeisesti eteisen ikkuna, on keittiön ja asuinhuoneen ikkunaa kapeampi.

Asuntoa ja museon pääosaa yhdistävässä pitkässä, matalassa näyttelyhallissa jatkuu pääosan ensimmäisen kerroksen ikkunarivistö. Se katkeaa vasemmassa reunassa olevaan sisäänkäyntiin, jossa on vinokuvioitu kaksoisovi. Hallin takaseinä on aukoton.

Aalto on tilasuunnitelman ja eksteriöörin lisäksi miettinyt sisustusratkaisuja työselityksessä. Sen mukaan kirkkohallissa, joka on museon keskeisin osa, lattia on tarkoitus päällystää sementtilevyillä. Kaikki seinät rapataan ja maalataan kalkkivärillä. Muissa tiloissa lattia päällystetään lakatulla mäntylankulla. Portaat rakennetaan betonista, mutta päällystetään puulla. Kaiteet tehdään rautabetonista ja käsipuut takoraudasta. Kylmän näyttelyhallin lattia on tarkoitus tehdä sementtilaatoista eristämättömälle permannolle. Asunnon osalta työselityksestä selviää, että lattia tulee siellä olla ponttilankua ja katon paneelilaudoitettu.¹²⁴

Hieman myöhemmissä, ilmeisesti kesällä 1928 tehdyissä piirustuksissa näkyy selvästi Aallon ajatus keskeishallista kirkollista esineistöä esittelevänä kirkkomaisena tilana (kuva 4). Piirustuksessa on mukana päätyseinälle sijoitettu alttaripöytä, jonka yläpuolella on suurikokoinen krusifiksi. Ulkoseinän pyöröikkunan kohdalla on piirretty seinään krusifiksin yläpuolelle ikkuna. Voisi olettaa, että Aalto on saattanut ajatella tähän lasimaalaukselta tai vastaavaa. Hän oli muun muassa suunnitellut Toivakan kirkkoon lasimaalauksen vuonna 1923. Joka tapauksessa luonnonvalon on tarkoitus tulla huoneeseen tätä kautta.

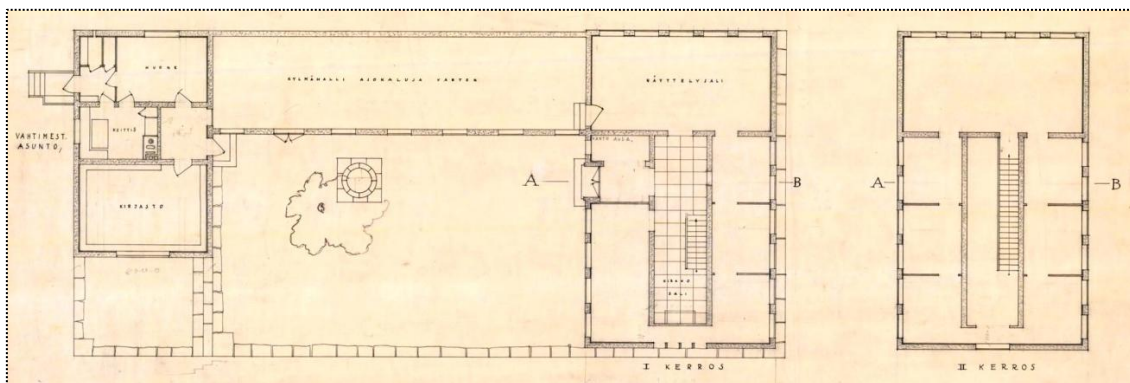

Kuva 4. Alvar Aallon suunnitelma Perniön museoksi 1928. Leikkaus museon kaksikerroksisesta osasta, jossa keskeishalliin on sijoitettu alttaripöytä ja krusifiksi havainnollistamaan tilan käyttötarkoitusta kirkollisen esineistön näytteillepanopaikkana. AAM.

¹²⁴ Perniön museon työselitys. AAM.

Perniö tunnetuksi -yhdistys ehdotti näihin Aallon keväällä 1928 tekemiin suunnitelmiin joitakin muutoksia: kirkkuhuone pois, rakennuksesta kapeampi, katosta jyrkempi ja varusteeksi räystäslaudat. Kateaineeksi ehdotettiin ruskeaa, kemiöläistä – naapurikunnassa valmistettua – kattotiiltä. Lisäksi lämmityslaitteeksi ehdotettiin paria muuria rakennuskustannusten pienentämiseksi.¹²⁵ Aallon alkuperäinen suunnitelma oli laittaa museoon höyrykeskuslämmitys¹²⁶.

Seuraavissa piirustuksissa, jotka ajoittunevat vuoden 1928 jälkipuoliskolle, esiintyy useita pieniä muutoksia (kuva 5). Kirkkosalista Aalto ei perniöläisten toiveesta huolimatta luopunut vaan säilytti sen piirustuksissa mukana loppuun asti. Pienempien näyttelyhuoneiden lukumäärää on vähennetty niin, että sekä länsi- että itäsivulla on neljän sijaan kolme huonetta. Näin huoneista on saatu avarammat. Kylmästä hallista on poistettu pylväät ja vahtimestarin asuntoa on pienennetty, huonejärjestystä muutettu ja annettu tilaa kirjastolle. Kirjasto käsittää yhden suurehkon huoneen, jonka seiiniä kiertävät hyllyt. Sisäänkäynti sekä kirjastoon että vahtimestarin asuntoon on yhteisestä eteisestä, jonne pääsee museon pihalta.

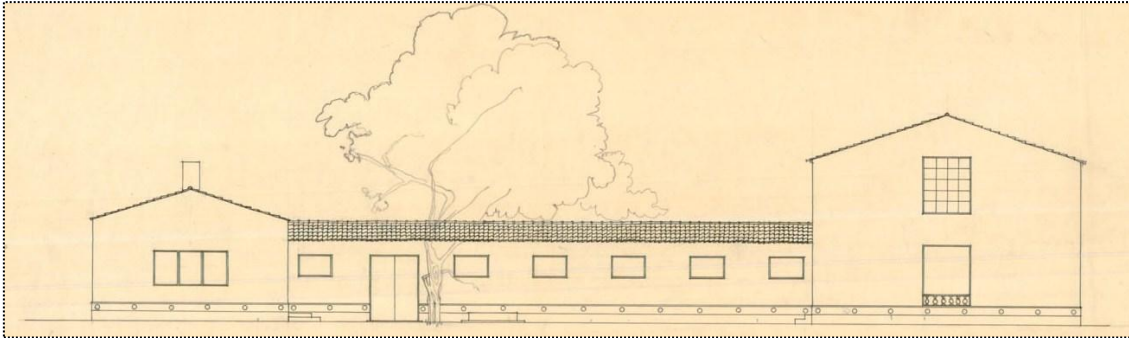
Kuva 5. Alvar Aallon luonnos Perniön museosta luultavasti syksyiltä 1928. Museon pääosassa on huoneiden lukumäärä vähentynyt edellisistä piirustuksista ja ikkunat saaneet paikkansa. Myös vahtimestarin asunto ja kirjasto ovat nyt esitetty yksityiskohtaisemmin. AAM.

Varsinainen pääovi vahtimestarin asuntoon on rakennuksen länsipuolelta. Portaita nousten pääsee pieneen eteiseen, jossa on pari komeroa ("säiliöitä"). Suuremmassa komerossa on pieni ikkuna. Eteisestä avautuvat ovet sekä suoraan eteenpäin asuinhuoneeseen sekä oikealle keittiöön. Kaikki ovet ovat sileitä vaneriovia. Asuinhuoneen ikkuna on pohjoisseinällä. Huoneen eteläseinällä on ovet sekä keittiöön että kirjaston etei-

¹²⁵ Honka-Hallila 2000, 40.

¹²⁶ Perniön museon työselitys. AAM.

seen. Keittiöstä avautuu ikkuna länteen ja vastakkaisella seinällä on liesi, Högforsin ”hellapliitta” nro 2.¹²⁷

**Kuva 6. Alvar Aallon luonnos Perniön museoksi luultavasti syksyltä 1928. Museon pääosan päädyssä on nyt kaksi suorakaiteen muotoista ikkunaa, joista alemmaa reunustaa matala balustradi. Myös kivi-
jalan päällä kulkee klassinen koristekuvio. AAM.**

Merkittävimmät muutokset ovat rakennuksen eksteriörissä (*kuva 6*). Museon eteläpäädyn pyöröikkuna on muutettu suorakaiteen muotoiseksi ja pieniruutuiseksi. Ikkunan alapuolella on suuri ikkuna, jonka edessä on matala balustradi. Piirustuksen mukaan uusi ikkunan toimisi valonlähteenä vain kapealle käytävälle, joka kulkee kirkkohallin ja ikkunan välissä. Näin ollen ikkunan tehtävänä on enemmän saada päätyseinään ilmettä ja rytmii kuin olla valaisemassa museota. Klassisen balustradi aiheen lisäksi rakennusta kiertää hillitty ympyräkuviainen koristenauha.

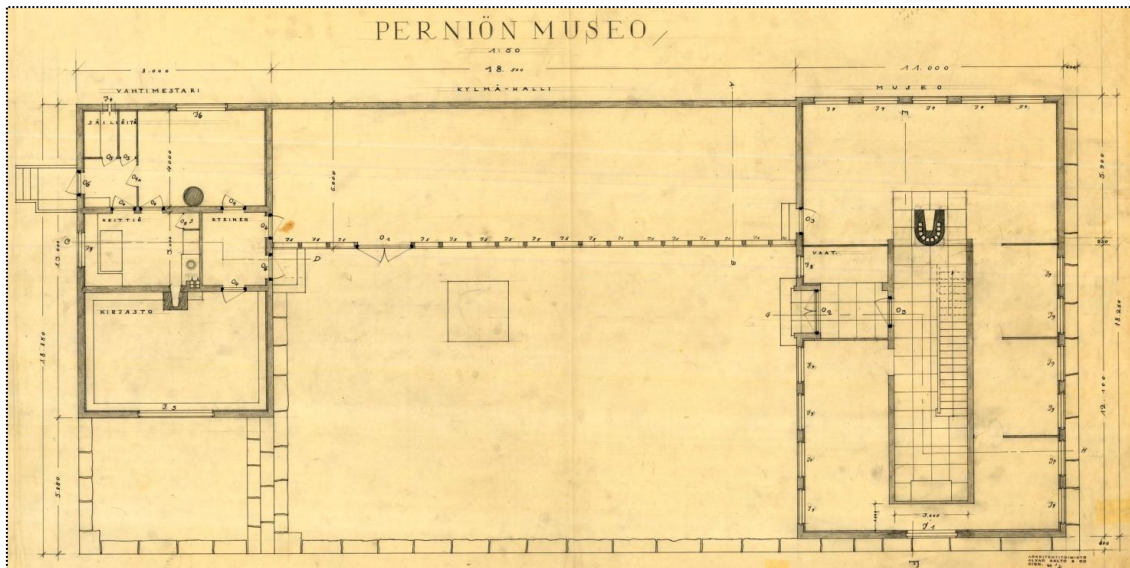
2.2.2 Vuoden 1929 piirustukset

Viimeisimmät piirustukset vuodelta 1929, jolloin rakennustoimikunta oli tehnyt päätöksen ehdottaa yhdistykselle museon rakentamisesta Aallon suunnitelmien mukaan, ovat aikaisempia yksityiskohtaisempia (*kuva 7*). Rakennukseen on tullut muutoksia monin paikoin. Lattioista nyt myös eteiseen on tullut sama betonilaatoitus kuin kirkkosaliin. Lisäksi eteisessä on vaatenaulakko, jossa on 50 koukua sekä hylly. Myös tulisijat on merkitty tähän pohjakaavaan. Näyttelytilojen lämmitysuuni on kirkkosalin pohjoispäädyssä. Suunnitelman mukaan kyseessä on pystyhalkouuni takorautaluukuilla.¹²⁸ Luukut Aalto suunnitteli yksityiskohtaisesti (*kuva 8*). Muut lämmityslaitteet sijaitsevat vahtimestarin asunnossa antaen lämpöä myös kirjaston puolelle. Valaistuspisteitä museossa on kaikkiaan 55. Leikkauskuvasta käy ilmi, että Aallon ajatuksena oli ainakin

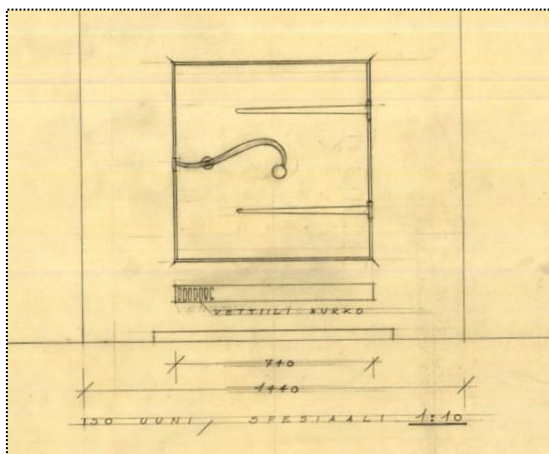
¹²⁷ Perniön museon työselitys. AAM.

¹²⁸ Ibid.

kirkkosalissa ja vahtimestarin keittiössä käyttää tanskalaisen Poul Henningsenin suunnittelema moderneja valaisimia (kuva 9).

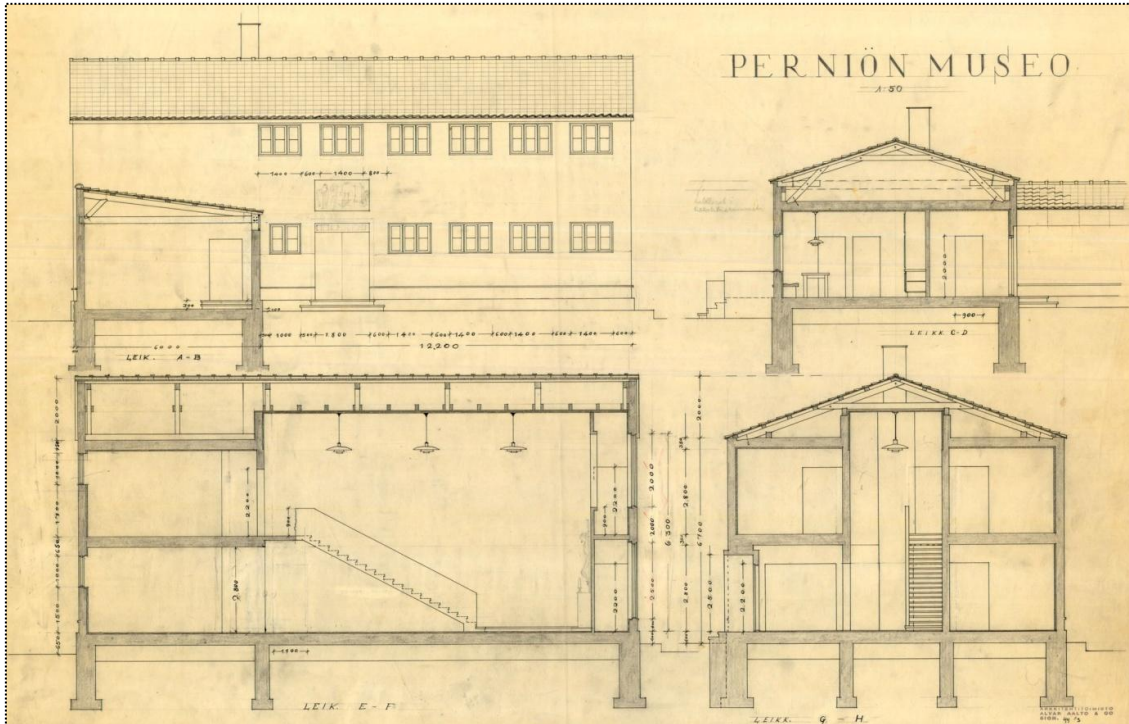
Kuva 7. Alvar Aallon suunnitelma Perniön museoksi todennäköisesti vuodelta 1929, ensimmäisen kerroksen pohjapiirustus. Huomaa keskeishallin laatoitus ja tilan päähän sijoitettu lämmitysruuvi sekä kylmän hallin muuttunut ikkuna- ja oviaukkoitus. Myös museon pääovi on vedetty sisäänpäin. AAM.

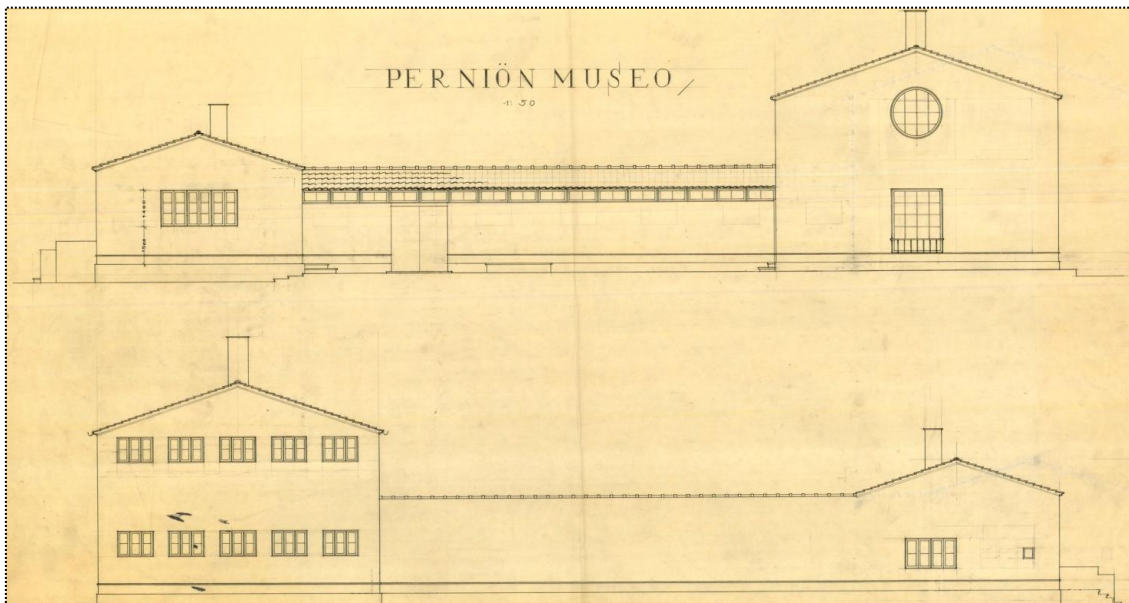
Kuva 8. Alvar Aallon piirustus Perniön museon lämmitysruuvinluukusta todennäköisesti vuodelta 1929. AAM.

Museon eteläpäätyyn on palautunut pyöröikkuna ja edelliseen luonnokseen lisätty ensimmäisen kerroksen ikkuna balustradeiden on säilynyt mukana (kuva 10). Kaikki ikkunat on piirretty tarkasti pieniruutuisiksi karmit erottuen. Suurin muutos ikkunoiden osalta on tapahtunut kylmän näyttelyhallin osalta. Ikkunat kulkevat nyt kapeana nauhana heti katonharjan alla sijoittuen koko seinän pituudelle. Koristeornamentti seinän alaosaan on poistettu. Savupiiput kohoavat kattojen yllä näyttäen tulisijojen paikkoja. Katto on yksikupuista punaista Keramin tiiltä¹²⁹.

¹²⁹ Perniön museon työselitys. AAM.

Kuva 9. Alvar Aallon leikkauspiirustuksia Perniön museosta todennäköisesti vuodelta 1929. Ikkunat ovat nyt kuusiruutuiset. Leikkauskuviin on piirretty PH-valaisimia. AAM.

Kuva 10. Alvar Aallon suunnitelma Perniön museoksi todennäköisesti vuodelta 1929. Ylhäällä museo pihan eli sisäänkäynnin puolelta, alhaalla museorakennus takaa. Muutoksia aikaisempiin piirustuksiin on mm. kylmän hallin ikkunanauha, joka sijoituu seinän yläosaan, pyöröikkuna sekä koristeeton kivi-jalka. AAM.

2.3 Perniön museosuunnitelma aikansa arkkitehtuuriin suhteutettuna

Ajalle tyypilliseen tapaan Perniön museo koostui lähinnä näyttelytiloista ja vahtimestarin asunnosta. Museot rakennettiin vielä tällöin 1800-luvun mallin mukaan olemassa oleville kokoelmille. Lisätilan tarvetta tai joustavuutta näytteillepanossa ei ajateltu.¹³⁰ Tavallista oli myös yhdistää kulttuurihistoriallisen museon yhteyteen muita toimintoja, kuten esimerkiksi kirjasto tai taidemuseon yhteyteen taidekoulu. Kirjasto ja museo sijoitettiin yhteen muun muassa Kuopion vuonna 1907 valmistuneessa museorakennuksessa sekä Viipurin entisen raatihuoneen tiloissa. Ouluun valmistui muistiorganisaatioille vuonna 1931 yhteinen kirjasto-, museo- ja maakunta-arkistorakennus.

Kirkollisen esineistön esillepano kirkkomaisessa tilassa ei myöskään ollut poikkeuksellista. Suomen kansallismuseoon¹³¹ (1902–1910) esineistölle oli rakennettu niin eksteriööriiltään kuin interiööriiltäänkin keskiaikaista kirkkoa jäljittelevä tila. Myös Vaasan museokilpailussa 1922 edellytettiin kirkkosalin sijoittamista museoon. *Arkkitehti*-lehden esittelemissä Vaasan museon kilpailupiirustuksissa huomio kiinnittyy myös pohjakaavoihin, jotka ovat ehdotuksissa lähes identtisiä: Rakennuksen molemmilla puolilla on peräkkäisten huoneiden sarja, joiden kaikkien läpi on tarkoitus kulkea.¹³² Sen sijaan Helsingin Taidehallissa (1927–28) oli suunnittelun lähtokohta jo toinen. Toisen kerroksen salit ryhmittyvät niin, että käytävältä voi valita suunnan veistos-, keski- tai pieneen saliin. Takasaliin on kulku sekä keski- että pienestä salista. Aallon suunnitelma poikkeaa näistä keskeissalillaan, jonka ympärille muut salit ryhmittyvät muistuttaen siltä osin esimerkiksi 1907 valmistunutta Nordiska Museetia Tukholmassa.

Yleisöpalvelutiloja on Aallon suunnitelmassa ainoastaan eteinen vaatenaulakoineen. Wc-tiloja tuskin edes ajateltiin, sillä ulkokuoneet olivat maalaiskylissä tavallista arkea vielä kauan 1920-luvun jälkeen¹³³. Myöskään vesijohdoista ei ole mainintoja työselityk-

---

¹³⁰ Hudson 1977, 60–61.

¹³¹ Museon suunnittelivat Herman Gesellius, Armas Lindgren ja Eliel Saarinen. Museo avattiin yleisölle 1916.

¹³² [Taucher] 1922, 97–107. Kilpailuun osallistuivat tällaisilla pohjakaavasunnitelmilli mm. 1. palkinnon saaneet Borg, Sirén & Åberg, 2. palkinnon saaja Eino Forsman sekä 3. palkinnon saaneet Arnold Erikson ja Uno Moberg; Nikula 1990, 110.

¹³³ Sen sijaan kaupungeissa asia oli toisin: Vaasan museokilpailun ehdotuksissa vuonna 1922 wc-tilat olivat mukana piirustuksissa lähes poikkeuksetta. Myös Uno Ullbergin vuonna 1929 suunnittelemissa Viipurin taidemuseossa oli yleisölle wc-tilat naulakoiden vieressä. Perniön museotontille päätettiin elokuussa 1930 rakentaa lautarakenteinen ulkorakennus, johon tulivat käymälät ja puuvaja. [Taucher] 1922, 97–126; Ullberg 1930, 156; Honka-Hallila 2000, 43.

sissä eikä piirustuksissa, joissa on piirrettynä vain kaivo. Se seikka, että Perniön museo rakennettiin lopulta seurakunnan aikaisempaa rakennuskantaa muistuttavaksi ei myöskään ole täysin poikkeuksellista. Ilmajolle oli vuonna 1914 valmistunut museo, joka oli rakennettu seudun 1638 rakennetun kirkon näköiseksi¹³⁴, ja hieman myöhemmin, vuonna 1932 rakennettiin Vetelin museo, joka niinkään muistutti ulkoasultaan paikkakunnalle 1679 nousutta kirkkoa¹³⁵.

Perniön museosuunnitelmassa on löydettävissä piirteitä, joita Aalto oli käyttänyt jo aikaisemmin. Toistuvuus osoittaa arkkitehdin mieltymystä tiettyjä elementtejä tai tyyli-
piirteitä kohtaan. Esimerkiksi museon kirkkokuoneen pyöröikkunalla on edeltäjänsä vuosilta 1926 ja 1927 Jyväskylän Taulumäen kirkon piirustuksissa. Aalto osallistui tuolloin kirkon suunnittelukilpailuun. Museorakennus muistuttaa muodoltaan ja tyyli-
tyyliltään myös Aallon vuonna 1927 tekemiä kilpailusuunnitelmia Töölön ja Viinikan kirkoista mataline harjakattoineen.

Samoihin aikoihin Perniön museopiirustusten kanssa Aallolla oli meneillään Muuramen kirkon suunnittelu- ja rakennusprojekti (1926–29). Molemmissa rakennuksissa klassiset koristeaiheet vähenivät ensimmäisistä suunnitelmista viimeisiin. Koristeiden tilalle Aalto laittoi paljasta seinäpintaa. Lisäksi molemmissa rakennuksissa funktionalististen ajatusten vaikutus näkyy eri toimintojen sijoittamisessa omiin rakennusosiin-
sa.¹³⁶

Myöhemmissä luonnoksissa esiintyvä eteläpäädyn ikkuna balustradeineen tuo mieleen Aallon 1924 suunnitteleman Jyväskylän työväentalon fasadin. Museon kivijalan päällä kulkeva klassinen koristeornamentti, joka muodostuu säännöllisin välein sijaitsevista ympyröistä, muistuttaa sen sijaan Taidehallin (1927–28) seinää Helsingissä. 1920-luvun klassismia edustavan Taidehallin suunnittelivat Hilding Ekelund (1893–1984) ja Jarl Ekelund (1876–1962). Vastaavia elementtejä – suurta ikkunaa balustradeineen ja koristeornamenttia – on Aalto käyttänyt muun muassa Viinikan kirkon kilpailuehdotuksessa. Suuri ruutuikkuna esiintyy myös Muuramen kirkon seurakuntasalissa.

¹³⁴ Arkkitehti Aarne Savela ja rakennusmestari Valle Antila laativat piirustukset Ilmajoen 1600-luvulta peräisin olevan kirkon mukaan. Kirkko oli purettu, kun uusi kirkko rakennettiin 1766. ”Wellcome to Ilmajoki Museum!” *Ilmajoen museo*, Ilmajoen museo- ja maamiesseura ry.

¹³⁵ ”Tuumasta toimeen”. *Vetelin Kotiseutuyhdistys*.

¹³⁶ Pakoma 2010, 5.

Piha, joka jää rakennusten väliin, on ollut myöhemmin yksi Aallon arkkitehtuurin usein esiintyneistä teemoista¹³⁷. Vuonna 1924 Aalto suunnitteli Alajärven kunnansairaalan, jonka piharatkaisu muistuttaa Perniön museon pihasuunnitelmaa. Myös Jyväskylän pappilan luonnos sisälsi puutarhasuunnitelman (1926) ja Muuramen kirkkosuunnitelmassa (1926) oli muurin ympäröimä ruusutarha kivettyine polkuineen¹³⁸.

Lukkarisen mukaan piirustuksissa näkyy myös Aallon 1920-luvun lopun kiinnostus ulkotilamaista porrashallia kohtaan¹³⁹. Hän on verrannut museon keskeishallia Heinrich Tessenowin (1876–1950) suunnittelemaan Pohjois-Saksassa sijaitsevaan kartanoon, jonka halli on kuin peilikuva Perniön museon kirkkahuoneesta¹⁴⁰. Tessenow oli Berliinin yliopiston arkkitehtuurin professori, jonka 1916 julkaistu kirja *Hausbau und dergleichen* tunnettiin Suomessa. Lisäksi hänen asialliseen ja yksinkertaiseen arkkitehtuuriinsa oli tutustuttu saksalaisten arkkitehtilehtien välityksellä.¹⁴¹ Vastaava ulkotilamainen sisätila on myös esimerkiksi vuonna 1923 valmistuneessa Ragnar Östbergin suunnittelemassa Tukholman kaupungintalossa. Aalto oli käynyt vuonna 1920 tutustumassa Östbergin toimiston väkeen ja silloin vielä tekeillä olleeseen kaupungintaloon.¹⁴²

Henningsenin valaisimet, joita Aalto on piirtänyt sekä kirkkahuoneeseen että vahtimestarin asuntoon, olivat olleet ensimmäisen kerran esillä 1925 Tanskan paviljongissa Les Arts Décoratifs -näyttelyssä. Aalto oli tutustunut Henningseniin Tanskassa kesällä 1928 ja luki myös tämän toimittamaa *Kritisk Revy* -lehteä. Aalto käytti Henningsenin valaisimia samoihin aikoihin Perniön museosuunnitelman kanssa muun muassa Muuramen kirkossa (1926–29) ja Turussa Lounais-Suomen Maalaistentalossa (1927–29), joihin hän tilasi valaisimet joulukuussa 1928, hieman Tanskan vierailun jälkeen. Seuraavana vuonna Henningsenin valaisimet tilattiin myös Jyväskylän Suojeluskuntaloon sekä Kemijär-

---

¹³⁷ Mattila 1984, 20.

¹³⁸ Pakoma 2010, 5. Muuri on myöhemmin purettu.

¹³⁹ Aalto oli kirjoittanut ulkotilamaisen huoneen arkkitehtonisista mahdollisuuksista Aitta-lehdessä vuonna 1926 artikkelissaan ”Porraskiveltä arkihuoneeseen”. Lukkarinen 1994, 52.

¹⁴⁰ Lukkarinen 1994, 56. Tessenow 1916, 133.

¹⁴¹ Heinonen 1986, 50; Heinosen mukaan Aallon läheinen työtoveri ja ystävä Erik Bryggman omisti Tessenowin arkkitehtuurista kertovan teoksen. Aalto on hyvin todennäköisesti tutustunut kirjaan. Heinonen 1986, 51; Lukkarinen 1994, 52.

¹⁴² Isohauta 2006; Lukkarinen 1994, 56–58. Myöhemmin Aalto on käyttänyt vastaavaa ratkaisua muunneltuna mm. Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun porrashallissa.

ven kirkkoon.¹⁴³

Museoarkkitehtuurissa alkoi tapahtua muutos kohti modernimpaa arkkitehtuuria 1920- ja 1930-lukujen aikana. Sama muutos on nähtävissä arkkitehtuurissa ylipäänsä. 1920-luvun aikana kehityssuuntana oli jatkuva pelkistyminen, vaikka julkisista rakennuksista tehtiinkin usein asuintaloja näyttävämpiä.¹⁴⁴ Muun muassa Yhdysvalloissa Metropolitan Museum of Artin intendentti Richard F. Bach (1888–1968) kirjoitti 1924 uuden arkkitehtuurin puolesta ja halusi museon olevan kaikkea muuta kuin ”monumentti”. Hän lainasi Le Corbusieria ja painotti rakennuksen olevan kuin ”kone”. Tosin museon monumentaalisuuden suhteen Bachin ja Le Corbusierin näkemykset erosivat toisistaan, sillä Le Corbusierin Geneveen suunnittelema toteutumaton Musée mondial (1929) on nimenomaan monumentti. Sen sijaan esimerkiksi Charles Coolidgen suunnittelema Fogg Art Museumista (1927) Harvardissa tuli yksi ensimmäisistä uuden ideologian museoista, vaatimaton ja käytännöllinen. Tärkeää oli muutos ajattelutavassa, jossa rakennuksen suunnittelussa alettiin yhä enemmän painottaa sen toimintoja ulkoasun sijaan.¹⁴⁵ Ulkokuoreltaan Fogg Art Museumissa on yhtymäkohtia Aallon Perniön museon suunnitelmaan. Molemmat museot ovat tyyliltään ikään kuin vanhan ja uuden rajalla.

Perniön museorakennuksen tyyliä voi luonnehtia pelkistetyn klassiseksi¹⁴⁶. Tyypillisiä aikakakuden tyylipiirteitä ovat muun muassa selkeä massoittelu, vaalea rappaus ja kuusiruutuiset ikkunat¹⁴⁷. Suunnitelma onkin tehty ajankohtana, jolloin Aalto oli suuntautumassa kohti rationalismia. Jo 1927 suunniteltu asuintalo Turun Lähtisellä Pitkäkädellä oli siitä esimerkki. Vuotta 1928 on pidetty funktionalismin kannalta merkittävänä ajankohtana Suomessa. Tuolloin juuri Aalto Bryggmanin ohella kirjoitti lehdissä mielipiteitä uudesta arkkitehtuurista ja teki funktionalistiset suunnitelmat muun muassa Turun Sanomain toimitaloa (1928–30) sekä kilpailuehdotuksen Stadionia varten. Vuoden 1929 aikana Aalto ja Bryggman loivat samaan moderniin tapaan Turun messujen ra-

¹⁴³ Norvasuo 1998; Ollikainen 2010, 79–80, 82. Päivi Ollikainen on pro gradussaan kirjoittanut laajemmin Aallon ja Hennigsenin yhteyksistä ja PH-lampuista Aallon arkkitehtuurissa.

¹⁴⁴ Nikula 1990, 92.

¹⁴⁵ McClellan 2008, 72–73; Sørensen 2001, 195.

¹⁴⁶ Suomessa 1920-luvulla esiintynyttä historiallisesti suuntautunutta arkkitehtuuria kutsutaan 20-luvun klassismiksi tai pohjoismaiseksi klassismiksi. Nikulan mukaan se oli ”eurooppalaisen historismin myöhäinen, varsin askeettisesti eklektinen vaihe”. Toisinaan pelkistyvä klassismi on nähty koko 20-luvun kestäneenä siirtymisenä funktiionalismiin. Nikula 1990, 90, 93.

¹⁴⁷ Ringbom 1978, 252–253.

kennelmat ja Aalto voitti Paimion parantolasta käydyn kilpailun.¹⁴⁸ Kun ensimmäiset Aallon laatimat Perniön museon piirustukset olivat vielä hyvin klassisia, on viimeisissä piirustuksissa yhä enemmän piirteitä modernista arkkitehtuurista. Nämä piirteet näkyvät erityisesti museon kylmän näyttelyhallin ikkunanauhassa ja pienempien näyttelytilojen vaakasuuntaisissa ikkunoissa sekä PH-valaisinten käytössä. Katkeamatonta ikkunanauhaa Aalto käytti myös Paimion parantolassa, joskin ilman ruutujakoa. Aallolla oli Schildtin mukaan kuitenkin selkeä mielipide siitä, että eri tyyppiset rakennukset tuli tehdä erilaisiksi, osa perinteisesti ja osa modernisti¹⁴⁹. Tässä lienee selitys sille, miksi Perniön museon suunnitelma on vielä usklassinen.

---

¹⁴⁸ Nikula 1990, 93.

¹⁴⁹ Schildt 2007b, 247–248; Myös Aallon Viipurin museon ensimmäinen suunnitelma vuodelta 1927 on vielä klassinen ratkaisu. Ilmeisesti hän mielsi museot ja kirjastot samaan kategoriaan.

3 Tallinnan taidemuseo 1936–1937¹⁵⁰

Perniön museon suunnittelusta kului lähes kymmenen vuotta, ennen kuin Aalto syvenyi uudelleen museorakennuksen suunnitteluun. Tällä välillä olivat muun muassa Aallon 1920-luvun lopulla suunnittelemat Turun Sanomien talo (1927–29), Paimion parantola (1928–33) ja Viipurin kirjasto (1927–35) ehtineet valmistua, samoin kuin Kotkassa sijaitsevan Sunilan tehdasalueen yleissuunnitelma (1936) ja osa rakennuksista. Kyseessä olivat Aallon funktionalistiset päätyöt. Lisäksi vuonna 1935 Aalto oli yhdessä vaimonsa Aino Aallon (1894–1949) sekä Nils-Gustav Hahlin (1904–1941) ja Maire Gullichsenin (1907–1990) kanssa perustanut Artekin ja valittu Arkkitehtiliiton hallitukseen. Elokuussa 1936 Aalto pääsi muuttamaan suunnittelemaansa uuteen kotiin Riihitie 10:een.

3.1 Tallinnan taidemuseon rakennushanke

Virosta tuli itsenäinen valtio vuonna 1918. Uusi valtio tarvitsi moniin tarkoituksiin uusia rakennuksia, ja rakentaminen arkkitehtuurikilpailuineen lisääntyi huomattavasti. Kilpailujen määrään vaikutti varsinkin vuonna 1921 perustettu Viron arkkitehtiliitto. Tallinna oli pääkaupunkina rakennustoiminnan aktiivisinta aluetta.¹⁵¹ Kaupungin asukasluku kasvoi jatkuvasti. Kun vuonna 1922 kaupungin asukasluku oli noin 122 000, oli asukkaita vuonna 1938 noin 145 000.¹⁵²

Valtion vaurastuminen 1930-luvun puolivälissä sai aikaan varsinaisen rakennusbuumin. Jotta maahan saataisiin korkeatasoista arkkitehtuuria, avusti valtio monia kilpailuja sekä taloudellisesti että tilaustöin. Kun kansainvälinen funktionalismi oli ollut suosittua varsinkin vuosikymmenen alkupuolen ajan, alettiin lehdistössä vuosikymmenen puolivälissä tuoda esiin halu saada maahan omaperäistä kansallista arkkitehtuuria. Vuosikymmenen loppua kohden rakennustyyli muuttui kuitenkin omaperäisistä pyrkimyksistä huolimatta monumentaalisemmaksi, ja eurooppalaisen esikuvan mukaan uusklas-

¹⁵⁰ Aallon Viron taidemuseon kilpailuehdotuksesta on kirjallisuudessa vakiintunut nimitys *Tallinnan taidemuseo* ja usein puhutaan *Tallinnan taidemuseokilpailusta*. Kyseessä on kuitenkin virallisesti *Viron taidemuseo*, viroksi Eesti Kunstimuseum. Käytän tässä pääasiassa vakiintunutta muotoa Tallinnan taide-museo.

¹⁵¹ Künnapu 1992, 26.

¹⁵² Pullat 2003, 147–147.

sisimi tuli vallitsevaksi suuntaukseksi. Moni näistä uusklassisista rakennuksista jäi toteutumatta sodan syttymisen vuoksi.¹⁵³

Viron taidemuseo – Eesti kunstimuuseum – oli perustettu melko pian itsenäistymisen jälkeen marraskuussa 1919. Vuodesta 1921 vuoteen 1929 asti museo toimi Kadriorgin palatsissa, mutta joutui muuttamaan sieltä tilapäisrakennukseen, kun palatsista tehtiin valtion edustustila. Pysyvän tilan, uuden museorakennuksen, saamiseksi rakentaminen kokoelmille tuli 1930-luvulla ajankohtaiseksi, ja museolle varattiin paikka Tallinnasta Mere puiesteen ja Aia-kadun väliselle alueelle.¹⁵⁴ Paikka oli museon saavutettavuuden kannalta erinomainen Tallinnan vanhan kaupungin ja sataman välisessä puistossa.

Vuonna 1936 Viron opetusministeriö julisti Tallinnassa taidemuseon suunnittelukilpailun, joka toteutettiin kutsukilpailuna. Kutsuja lähetettiin Suomeen, Ruotsiin, Unkariin ja Viroon. Suomen arkkitehtiliitto (SAFA) valitsi Alvar Aallon Suomen edustajaksi, arkkitehti Ragnar Östberg (1866–1945) osallistui Ruotsista ja Unkarista oli mukana arkkitehti Gyula Rimanóczy (1903–1958).¹⁵⁵ Virolaiset arkkitehdit olivat Edgar Johan Kuusik (1888–1974), Erich Jacoby (1885–1941) sekä Elmar Lohk (1901–1963)¹⁵⁶.

Östberg oli jo ehtinyt saada mainetta sekä arkkitehtinä että alan professorina. Hän oli suunnitellut muun muassa vuonna 1923 valmistuneen Tukholman kaupungintalon sekä Merihistoriallisen museon (1933–36). Huomattavasti nuorempi Rimanóczy oli funktionalismin edustaja kuten Aaltokin. Hänen merkittävin työnsä oli tähän mennessä Pasarén fransiskaanikirkko (1933–34).¹⁵⁷ Virolaisista vanhemman polven edustajista Kuusik tunnettiin muun muassa Tallinnan taidehallista (1934), jonka hän oli suunnitellut yhdessä Anton Soansin kanssa, ja Jacoby muun muassa useista koulu- ja asuinrakennuksista. Lohkin tärkeimpiä töitä olivat pankki- ja hotellirakennukset vuodelta 1936.

Aalto oli aikaisemmin suunnitellut Viroon kaksi rakennusta. Vuonna 1925 hän osallistui kilpailuun Pärnun kylpylästä, mutta jäi ilman sijoitusta¹⁵⁸. Toinen, toteutunut rakennus, oli Villa Tammekann, jonka Aalto piirsi vuonna 1932 Tartoon yksityiskodiksi professori

¹⁵³ Künnapu 1992, 34–35, 40; Helme & Kangilaski 2000, 111.

¹⁵⁴ "Historia." *Viron taidemuseo*.

¹⁵⁵ Vidgren 2002, 18.

¹⁵⁶ Protokoll der Sitzungen des Preisgerichts des Wettbewerbes zur Erlangung von Vorentwürfen für das Gebäude des Kunstmuseums am 18. und am 19. Februar 1937. AAM.

¹⁵⁷ "Rimanóczy Gyula". Magyar életrajzi lexikon 1000–1990.

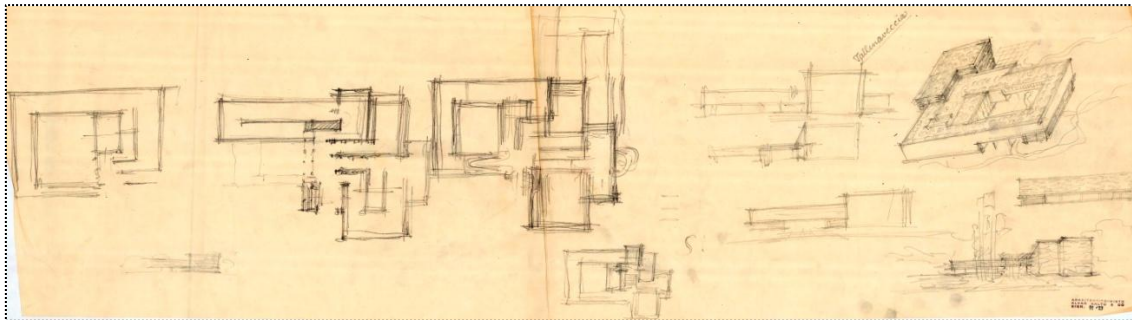
¹⁵⁸ Laurik 2004, 25, 30.

August Tammekannille, tämän suomalaiselle vaimolle ja heidän lapsilleen. Tämä tasa-kattoinen funktionalistinen rakennus jäi Aallon ainoaksi toteutuneeksi työksi Virossa.¹⁵⁹

Taidemuseokilpailun ohjeet lähetettiin Aallolle syyskuussa 1936¹⁶⁰. Aallot oleskelivat museon suunnittelun aikoihin Suursaarella, joka kuului silloin Suomelle ja oli tunnettu kesänviettopaikka. Aallon tytär Hanni Alanen on muistellut tuota aikaa:

*”Asuimme erään luotsin kotona, missä meillä oli kaksi huonetta. Siellä isä piirsi arkkitehti Aarne Ervin kanssa kynttilänvalossa Tallinnan taidemuseota. Ervi työskenteli isäni toimistossa.”*¹⁶¹

Aluksi museon lopullinen huonejärjestys haki luonnoksissa muotoaan. Pyrkimyksenä oli kuitenkin jo alusta alkaen saada näyttelysaleihin suora kulku sisääntuloaulasta. Myös sisäpiha esiintyi jo varhaisissa luonnoksissa (kuva 11).

Kuva 11 Alvar Aallon Tallinnan taidemuseon päiväämätön luonnospaperi. Piirustuksissa museo hakee vielä lopullista muotoaan, mutta tietyt asiat, kuten limittäin asetetut seinät, sisäpiha ja korkeampi kalkkikivinen rakennusosa olivat mukana myös viimeisissä piirustuksissa. AAM.

Kilpailun oli ilmoitettu loppuvan 1.1.1937. Aalto toimitti piirustukset ajoissa Tallinnaan arkkitehti E. Taimin mukana. Palkintolautakunta oli kuitenkin erehdyksessä jättänyt ilmoittamatta ulkomaisille osallistujille lautakunnan kokoontumisajankohdan siirtymisestä ja ilmoitti vasta 3.1. lähettämässään kirjeessä kilpailun päättyvänkin 15.2. Aallon piirustukset siirrettiin odottamaan tuota ajankohtaa Suomen suurlähetystöön. Museon säätösihteeri ehdotti, että Aalto laatisi odotellessa vielä vaihtoehtoisen työn jo lähetettyjen piirustusten lisäksi. Sihteeri myös lisäsi – ilmeisesti puolustellen palkintolautakunnan erehdystä – että Viron arkkitehdit alkoivat laatia omia suunnitelmiaan vasta joulukuussa, *”koska heitä sitoivat muut työt, varsinkin Tallinnan Raatihuoneen projekti-*

¹⁵⁹ Hallas-Murula. ”Suomalaista arkkitehtuuria Virossa.” *Esitelmiä, puheita ym.*

¹⁶⁰ J. Wasarin kirje Alvar Aallolle 18.9.1936. AAM.

¹⁶¹ Lahti 1997, 258; Loueniva *Turun Sanomat* 20.10.1996.

oon valmistaminen”. Esimerkiksi Kuusik oli hakenut kilpailun ohjeet vasta 5.12.¹⁶² Helmikuun 15. päivänä suurlähetystö toimitti Aallon piirustukset sovitusti Viron opetusministeriöön¹⁶³, ja palkintolautakunta arvioi työt helmikuun 18.–19. päivinä¹⁶⁴.

Palkintolautakunnassa oli kahdeksan jäsentä¹⁶⁵, ja se käytti asiantuntijana ”erästä wieniläistä arkkitehtiä”, kuten *Arkkitehti*-lehdessä mainitaan¹⁶⁶. Asiantuntija oli Wienin yliopiston arkkitehtuuriosaston dekaani, professori Alfred Keller (1875–1945)¹⁶⁷. Hänellä oli pitkä ja monipuolinen työura takanaan, mutta yhtään museota ei hän ei silti ollut toteuttanut¹⁶⁸.

Lautakunta oli saanut arvioitavakseen kuusi työtä eli kultakin arkkitehdiltä yhden. Aallon kilpakumppaneista Rimanóczyyn suunnitelma hylättiin heti alkuun, koska hänen museorakennuksensa koko ylitti annetut mitat. Lohk oli laatinut ankaran symmetrisen rakennuksen, jossa oli kaksi sisäpihaa 1800-luvun alkupuolen museoarkkitehtuurin tyyliin¹⁶⁹. Suunnitelma sai kehuja sekä hyvästä huonejärjestyksestä että eksteriöörin pitkästä pylväsrivistöstäkin, mutta sitä pidettiin hieman latteana ja yksityiskohdiltaan kiihvana. Ragnar Östbergin museoratkaisu oli puolestaan liian persoonallinen ja intiimi, ja siitä puuttui julkisen rakennuksen edustavuus ja monumentaalisuus. Museo oli massoiteltu erilaisista ja eri kokoisista osista, jotka loivat kuitenkin maalauksellisen vaikutelman. Kuusikin työtä kehuittiin arvokkaan ja edustavan näköiseksi rakennukseksi, josta heti näki sen käyttötarkoituksen. Vakuuttavaa oli muun muassa näyttely- ja hallintotilojen erottaminen massoittelemalla. Sen sijaan näyttelyhuoneiden järjestystä kritisoitiin. Jacobyn suunnitelma muistutti massoittelemalla Kuusikin luonnosta, mutta sai

¹⁶² J. Laurissonin kirje Alvar Aallon valtuutetulle E. Taimille 3.1.1936. AAM. Kirje lienee päivätty väärin vuodelle 1936 vuoden 1937 sijaan.

¹⁶³ Suurlähettiläs P. J. Hynnisen kirje Alvar Aallolle 15.2.1937. AAM.

¹⁶⁴ Protokoll der Sitzungen des Preisgerichts des Wettbewerbes zur Erlangung von Vorentwürfen für das Gebäude des Kunstmuseums am 18. und am 19. Februar 1937. AAM.

¹⁶⁵ Palkintolautakuntaan kuuluivat apulaisopetusministeri, taiteilija Voldemar Päts (Viron silloisen pääministerin, myöhemmin presidentti, Konstantin Pätsin veli), apulaiskulutusministeri ins. K. Jürgenson, Alfred Keller Itävallasta sekä virolaiset arkkitehdit Hanno Kompus, Alar Kotli, Eugen Habermann, Robert Natus ja insinööri P. Sisask. J. Wasarin kirje Alvar Aallolle 18.2.1937; Lisäksi arviointitilaisuudessa olivat mukana Opetusministeriön tiede- ja taideosaston johtaja J. Wasar, insinööri K. Mauritz ja museonjohtaja P. Tauk. Protokoll der Sitzungen des Preisgerichts des Wettbewerbes zur Erlangung von Vorentwürfen für das Gebäude des Kunstmuseums am 18. und am 19. Februar 1937. AAM; *Arkkitehti*-lehdessä mainitaan palkintolautakunnan olleen 14-jäseninen. ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 65.

¹⁶⁶ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 65.

¹⁶⁷ J. Wasarin kirje Alvar Aallolle 18.2.1937. AAM.

¹⁶⁸ ”Alfred Keller, sen.” *Architectenlexikon*.

¹⁶⁹ Vrt. esim. Friedrich Schinkelin suunnittelema Altes Museum Berliinissä (1823–1830) tai Mihály Pollockin Unkarin kansallismuseo Budapestissa (1836–1846).

kehuja paremmasta sisätilojen sommittelusta ja siirrettävistä väliseinistä. Eksteriööriä pidettiin edustavana yksinkertaisuudesta huolimatta, vaikka ulkoseinissä nähtiinkin rakenteellisia ongelmia.¹⁷⁰

Aallon kilpailuehdotusta, jolle hän oli antanut nimimerkin ”Eestilo culto”, kehuttiin omaperäiseksi, uudenaikaiseksi ratkaisuksi ja käsittelyltään mielenkiintoiseksi. Se oli tilojen jäsenyyksen ja huonejärjestyksen suhteen kaikin puolin tarkoituksenmukainen ja yksinkertainen. Valaistusjärjestelmää – kattoikkunoita – kritisoitiin kilpailuohjeiden vastaisena, eikä sen katsottu olevan sopiva sääolosuhteiden, varsinkaan voimakkaan lumentulon vuoksi. Myös kattoon sijoitettua lämmitysjärjestelmää pidettiin huonona erityisesti siinä osassa museota, joka on nostettu tukipylväille. Tällöin lattia muodostaisi lisää kylmää pintaa, jolloin rakennuksen ylläpitokustannukset, joita seinien suuret lasipinnat vielä lisäisivät, tulisivat suhteettoman kalliiksi. Museon ulkoasua pidettiin epätavallisena, eikä sen katsottu sopivan välittömään ympäristöön eikä Tallinnan kaupunkikuvaan.¹⁷¹

Hallas-Murulan mukaan palkintolautakunnan jäsen arkkitehti Hanno Kompus luonnehti Aallon työtä näin:

”Emme halua pitää aarteita noin avonaisesti esillä, pidämme myös parempana niiden nauttimiseksi suljetumpaa ympäristöä – meidän ilmastoomme sopii huonosti rakennuksen ensimmäisen kerroksen korvaaminen avonaisella pylväiköllä, niin että lattiasta tulee jäähdytyspinta, jolloin myös rakennuksen käytöstä tulee lämmityksen osalta erityisen kalliiksi. Ajatus sinänsä – vetää ympäröivä puisto rakennuksen alta läpi altaalla koristeltuun sisäpihaan on hurmaava, mutta sen voi toteuttaa jossain Välimeren, ei Suomenlahden etelärannalla.”¹⁷²

Kilpailuehdotukset olivat yleisölle esillä Tallinnan Taidehallissa 24.–26. helmikuuta¹⁷³ ja voittaja julkaistiin kuun lopussa. Palkintolautakunta tuli siihen lopputulokseen, ettei ehdotuksissa ollut sellaista työtä, jonka olisi voinut arvioida parhaaksi tai jonka välittömä täytäntöönpanoa voisi suositella. Lautakunta kuitenkin totesi, että lähimpänä kilpailun tavoitteita olivat Kuusikin ja Jacobyn suunnitelmat, ja antoi heille jaetun ensimmäi-

¹⁷⁰ Protokoll der Sitzungen des Preisgerichts des Wettbewerbes zur Erlangung von Vorentwürfen für das Gebäude des Kunstmuseums am 18. und am 19. Februar 1937. AAM.

¹⁷¹ Ibid.; Vidgren 2002, 18.

¹⁷² Hallas-Murula. ”Suomalaista arkkitehtuuria Virossa.” *Esitelmiä, puheita ym.*

¹⁷³ J. Wasarin kirje Alvar Aallolle 18.2.1937. AAM.

sen palkinnon, kummallekin 500 kruunua.¹⁷⁴ Voittajatöistä julkaistiin kuvat *Päewaleht*-lehdessä 28.2.1937, ja niiden rinnalle pääsi muista ehdotuksista ainoastaan kuva Aallon suunnitelmasta¹⁷⁵. Uusi Viron taidemuseon museorakennus jäi lopulta rakentamatta toisen maailmansodan syttymisen vuoksi¹⁷⁶.

Palkintolautakunnan kallistuminen modernimman museorakennuksen sijaan perinteisempään ratkaisuun heijasti laajempaa kansainvälistä ajattelua. Hallas-Murulan mukaan lautakunta ei halunnut taidemuseosta ”samanlaista laatikkotaloa kuin oli taidehalli, vaan haluttiin aarreaitta.”¹⁷⁷ Vastaavanlaisia ajatuksia esiintyi muuallakin Euroopassa. Muun muassa Tanskan Valtion taidemuseon johtaja Leo Swane esitti vuonna 1936 ajatuksiaan museorakennuksista, jotka ovat ulkoasultaan sopivan arvokkaita niiden kokoelmille:

*”Bygninger som Altes Museum i Berlin, Thorvaldsen Museum her, Cluny Museet i Paris, delvis ogsaa Louvre er for mig Eksempler paa Bygninger, der i sig selv følger en Værdi til Museets Samlinger. Det kan, som i Cluny, bero derpaa, at der er en Kerne af historisk Karakter i Bygningen, som passer sammen med Samlingerne – andre gode Eksempler derpaa er Therme-Museet i Rom eller Frans Hals-Museet i Haarlem – eller det kan ligefrem bero derpaa, at Bygningens Arkitekt har skabt et i sig selv betydeligt Kunstværk, som Tilfældet er med Thorvaldsens Museum eller med Altes Museum i Berlin.”*¹⁷⁸

Swane kritisoi uusia museorakennuksia siitä, että valaistus ja muut tekniset toteutukset museon sisällä syrjäyttivät rakennuksen ulkoarkkitehtuurin, jonka tulisi olla taiteellinen ratkaisu. Esimerkkinä hän mainitsee vuonna 1935 avatun Museum Boijmansin Rotterdamissa, jota hän arvosteli ulkoasun lisäksi valaistuksesta ja epäselvästä pohjaratkaisusta.¹⁷⁹ Toisaalta Schildt on tuonut esiin, että modernimpi arkkitehtuuri jäi Tal-

¹⁷⁴ Protokoll der Sitzungen des Preisgerichts des Wettbewerbes zur Erlangung von Vorentwürfen für das Gebäude des Kunstmuseums am 18. und am 19. Februar 1937. AAM.; Aalto 1937, 65; Künnapu 1992, 40; Useissa lähteissä mainitaan Aallon sijoittuneen kilpailussa kolmanneksi. Palkintolautakunnan pöytäkirjan mukaan jaettiin ensimmäinen palkinto Kuusikin ja Jacobyn kesken ja muita sijoja ei jaettu ollenkaan. Aallon kolmas sija lienee tullut kirjoituksiin mukaan *Päewaleht*-lehden kuvituksen johdosta. Lehdessä oli esillä palkinnon saaneet työt sekä Aallon suunnitelma. *”Uue Kunstimuseumi projekte”, Päewaleht 28.2.1937.*

¹⁷⁵ Aalto 1937, 66; *”Uue Kunstimuseumi projekte.” Päewaleht 28.2.1937*; Rönkkö 1999, 173.

¹⁷⁶ *”Historia.” Viron taidemuseo.*

¹⁷⁷ Hallas-Murula. *”Suomalaista arkkitehtuuria Virossa.” Esitelmiä, puheita ym.*

¹⁷⁸ Leo Swanen esitelmä Aalborgin taidemuseon suunnitteluun liittyen syyskuussa 1936. ASA.

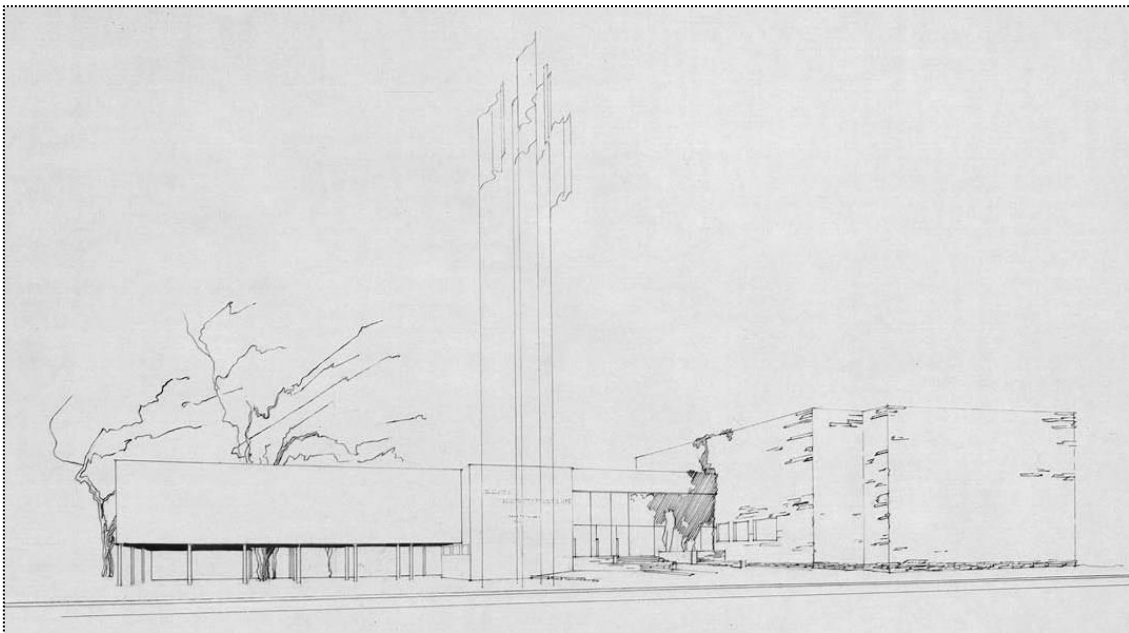
¹⁷⁹ Ibid.

linnan taidemuseokilpailussa sivuun, koska virolaisilla on voinut olla myös halu rakentaa museo omien arkkitehtien voimin ja näin tavoitella kansainvälistä arvostusta¹⁸⁰.

3.2 Aallon Tallinnan taidemuseosuunnitelman tarkastelua

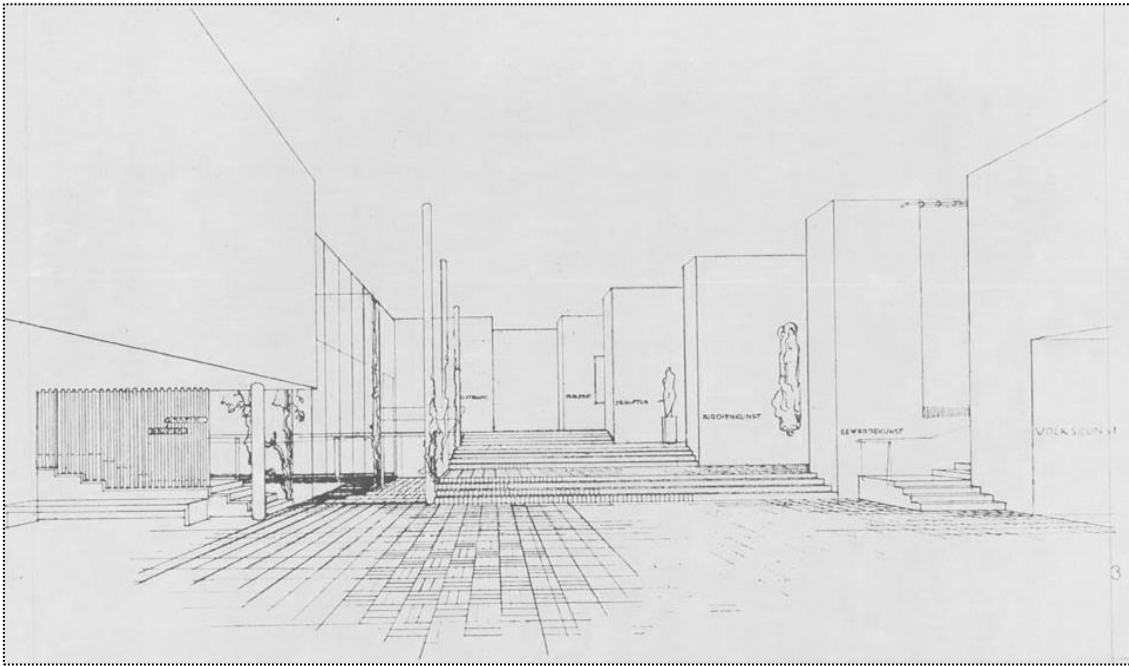
Aallon taidemuseosuunnitelma on esitelty *Arkkitehti*-lehdessä vuonna 1937. Lehden kirjoitus pohjautuu Aallon saksankieliseen kilpailuselostukseen, jonka Aalto oli luovuttanut lehdelle. Toimitus on poiminut ja suomentanut selostuksesta pääkohdat.¹⁸¹ Kilpailuselostuksen mukaan Aalto sijoitti museorakennuksen puistoon pääjulkisivun ja sisäänkäynnin Mere puisteen puolelle kohti itää. Museo muodostuu kahdesta yhteen liittyneestä rakennusosasta, joista Mere puisteelta katsoen vasemmalla puolella on matalampi osa ja oikealla korkea ja kapeampi, kadulle päin työtyvä siipiosa. Pääsisäänkäynnille nousee muutama porraskaskel katutasolta. Sisäänkäynti on leveä, muodostuen vierekkäisistä ovista (*kuva 12*). Tuulikaappi erottaa sisäänkäynnin avarasta aulasta.

Kuva 12. Alvar Aallon piirustus Viron taidemuseokilpailussa 1937. AAM.

¹⁸⁰ Schildt 2007b, 400.

¹⁸¹ "Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus." *Arkkitehti* 1937, 66.

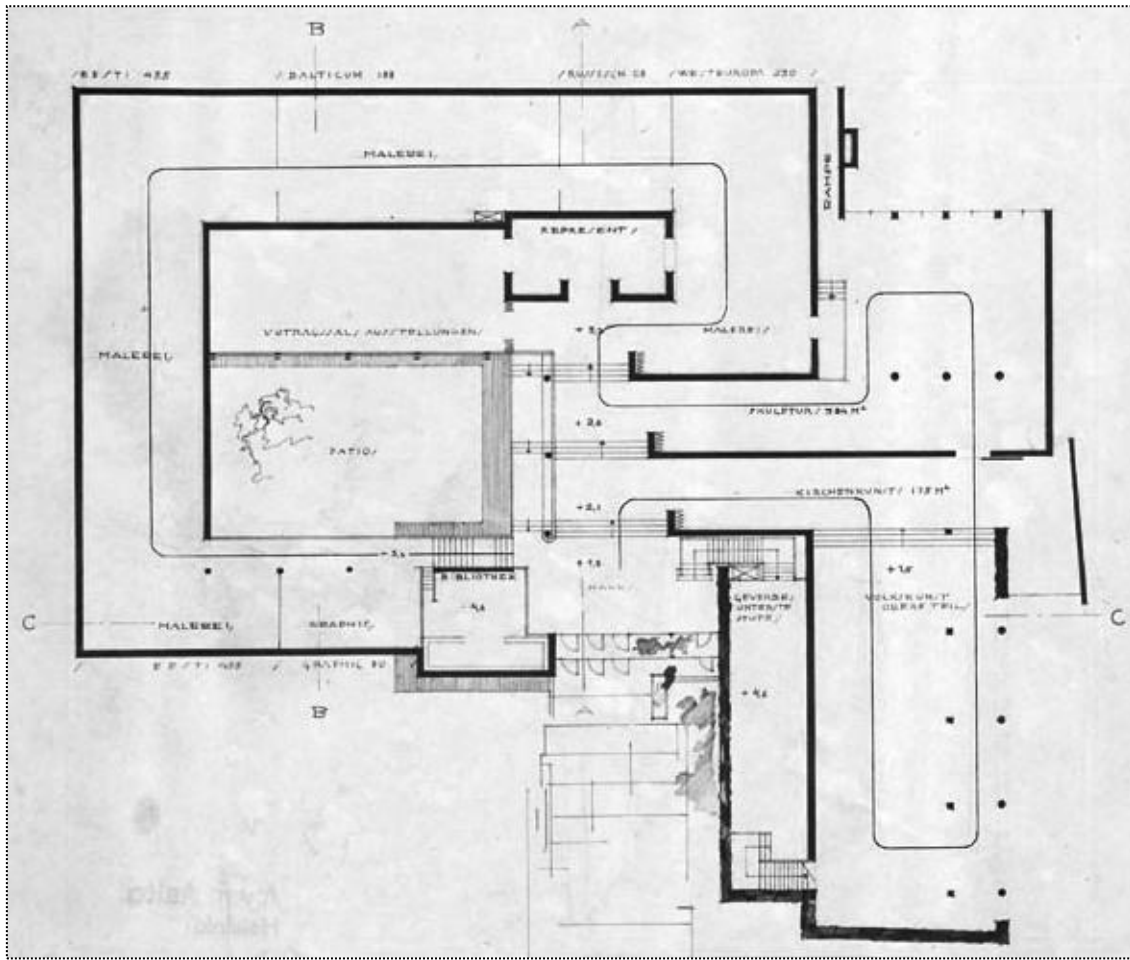
Kuva 13. Näkymä sisääntuloaulasta. *Arkkitehti*-lehdessä on tilaa kuvailtu näin: "Keskushalli, yhdistävä osa, on vähitellen nouseva skalamotiivi, jolloin erikorkuiset osastot saavat kukin edullisen korkeuden."¹⁸² AAM.

ta. Aalto on käyttänyt sisätilassa vapaan, jatkuvan tilan periaatetta. Aulan vasemmalla puolella on naulakoille erillinen tila, jonka perällä ovat wc:t. Aulasta nousee kolmisyökyinen portaikko, josta kultakin tasolta pääsee eri näyttelyosastoon (*kuva 13*).¹⁸³

Keskushallin alatasolta on kulku lyhyen käytävän kautta oikealle siipiosaan kansantaidosaston näyttelysaliin. Näyttelytila on suuri pitkänomainen huone, jonka pohjoisreuna on pilarien erottama tila. Huoneen pohjoisseinällä on suuret ikkunat. Lyhyestä käytävästä on käynti myös oikealle henkilökunnan tiloihin, joita ovat kanslia, johtajan huone, valokuvaajan huone sekä varasto. Kanslian ja johtajan huoneen välissä on ovi, mutta muutoin kaikkiin huoneisiin on kulku kapean käytävän kautta. Huoneissa on ikkunat varastoa lukuunottamatta. Keskushallin alimmalta tasolta nousevat myös portaat henkilökunnan tilojen päällä olevaan pitkään kapeaan taideteollisuusosaston näyttelysaliin, jonka toisessa päässä on myös portaat (*kuva 14*).

¹⁸² "Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus." *Arkkitehti* 1937, s. 66.

¹⁸³ Vrt. esim. Aallon suunnitelma Jyväskylän kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi 1951–56. Siellä porrashallin portaikosta nousee hallintosiiven eri kerroksiin vastaavalla tavalla.

Kuva 14. Alvar Aallon luonnos Tallinnan taidemuseoksi, ylempi kerros. AAM.

Kun pääportaikkoa noustaan ensimmäiselle tasolle, avautuu oikealle kirkkotaiteenosasto, joka on osastoista korkein. *Arkkitehti*-lehdessä luonnehdittiin tilaa näin: ”Jäljittelemättä arkkitehtoonisesti mitään kirkkomuotoa, on sillä kuitenkin, ollen korkeahko ja kapea huonetila, kirkon sivulaivan tilatuntu. Perällä on laajennus, jossa on lasiseinä lähinnä lasimaalauksia varten.”¹⁸⁴ Kirkko-osastolta noustaan kuvanveisto-osastolle, joka jakautuu kahteen osaan: käytävämäiseen pitkään tilaan, jonka loppupäässä kolme pylvästä erottaa sen neliömäisestä tilasta. Huoneen länsiseinällä on suuret ikkunat ja huoneen perimmäisessä kulmauksessa ramppi rakennuksen taakse teosten kuljettamista varten. Ramppia vastapäätä on pienet portaat ja kulku seuraavalle tasolle maalaustaitteen osastolle.

Kun keskushallista noustaan suoraan ylimmälle tasolle, jää vasemmalle puolelle suuri huone, joka on tarkoitettu niin luento- kuin näyttelysaliksikin. Huoneessa on suuret, pieniruutuiset ikkunat sisäpihalle. Suoraan edessä on pienempi, korkea huone,

¹⁸⁴ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 67.

jonka käyttötarkoituksesta antaa viitteitä pohjakaavassa sana ”Represent”. Luultavasti huoneeseen on ollut tarkoitus sijoittaa museon edustavimmat teokset.¹⁸⁵ Tila on symmetrinen, ja sen vasemmalla sivulla on ovi luentosaliin ja oikealla puolella vastaavalla kohdalla ikkuna. Tämä pieni huone ulottuu muita tiloja korkeammalle nousten muun kattotason yläpuolelle.

Ylimmällä tasolla oikealta alkaa maalaustaiteen osasto, joka on sijoitettu kiertämään rakennusta ja sen keskeispihaa. Aluksi on suurehko tila länsimaiselle taiteelle, ja sitä seuraa rakennuksen länsisivulla venäläisen ja baltialaisen taiteen osastot. Koko eteläpääty on varattu virolaiselle taiteelle, ja lopuksi itäisivulla on grafiikan osasto. Maalaustaiteen eri osastot on tarkoitettu muunneltaviksi niin sanottujen Delta-seinien avulla¹⁸⁶. Pieniruutuiset ikkunat ovat näyttelytilassa sisäpihan puolella jatkumona luentosalin ikkunoille. Maalaustaiteenosaston päässä portaat johtavat takaisin keskeisaulaan. Juuri ennen aulan portaita on kuitenkin oikealla kapeat portaat ylös kirjastoon, joka on jaettu kahteen tilaan.

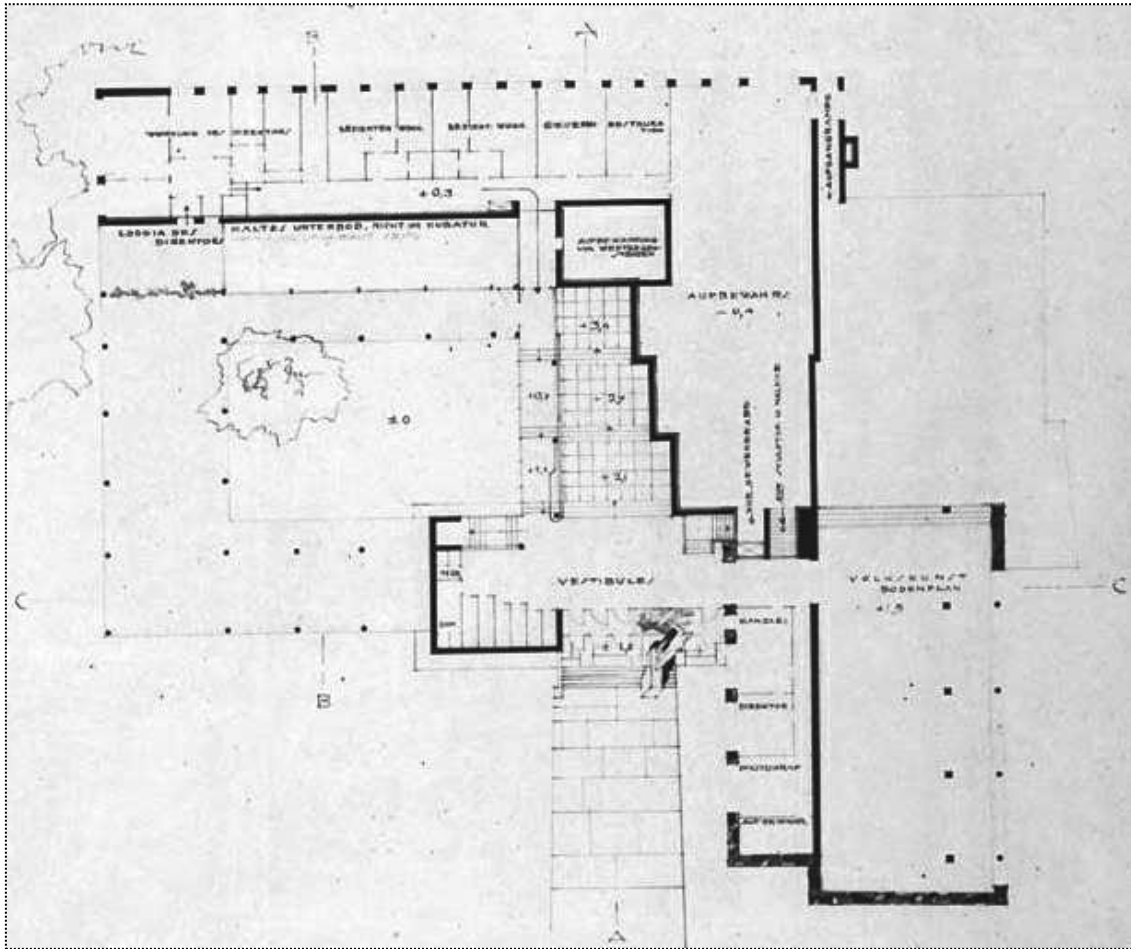
Aalto on suunnittelut tilat loogisesti siten, että ne voi nähdä yhdellä kierroksella. Ainoastaan taideteollisuusosasto ei osu reitille. *Arkkitehti*-lehdessä todetaankin: ”*Taideteollisuusosasto on erotettu kokonaiskierroksesta erilaisen luonteensa takia, mutta saattaa yleisö helposti käydä sielläkin museokierroksellaan.*” Lisäksi jokainen osasto on mahdollista erottaa omaksi, muista riippumattomaksi tilaksi.¹⁸⁷ Aallolla on ollut selvästi osastojen järjestämisessä ajatus taiteen arvottamisesta. Kansantaide on päätynyt vähiten arvostusta saaneena alimmaksi ja maalaustaide ylimmäksi.

Keskeisaulan pääportaikon vasemmalla puolella on kapea käytävä portaineen alimpaan kerrokseen (*kuva 15*). Käytävän toinen seinä on lasia koko rakennuksen korkeudelta. Ikkunaseinä yhdistää rakennuksen sisätilan keskeispihaan. Käytävän päässä on käynti henkilökunnan tiloihin, jossa on henkilökunnan asunnot ja säilytystiloja. Ensimmäiseksi oikealla on paksuseinäinen holvi arvokkaimmille teoksille. Vasemmalle jää suuri pitkänomainen kylmä tila, jota ei ole laskettu mukaan rakennuksen tilavuusmittoihin, eikä ti-

¹⁸⁵ Eisenmanin mukaan kyseessä on ”Jewel Room”. Eisenman 1963, [177]. UB/TIB; Aallon piirustuksissa ja muissa Alvar Aalto -museon arkistossa olevissa dokumenteissa tilan tarkoituksesta ei kerrota enempää kuin maininta ”Represent”.

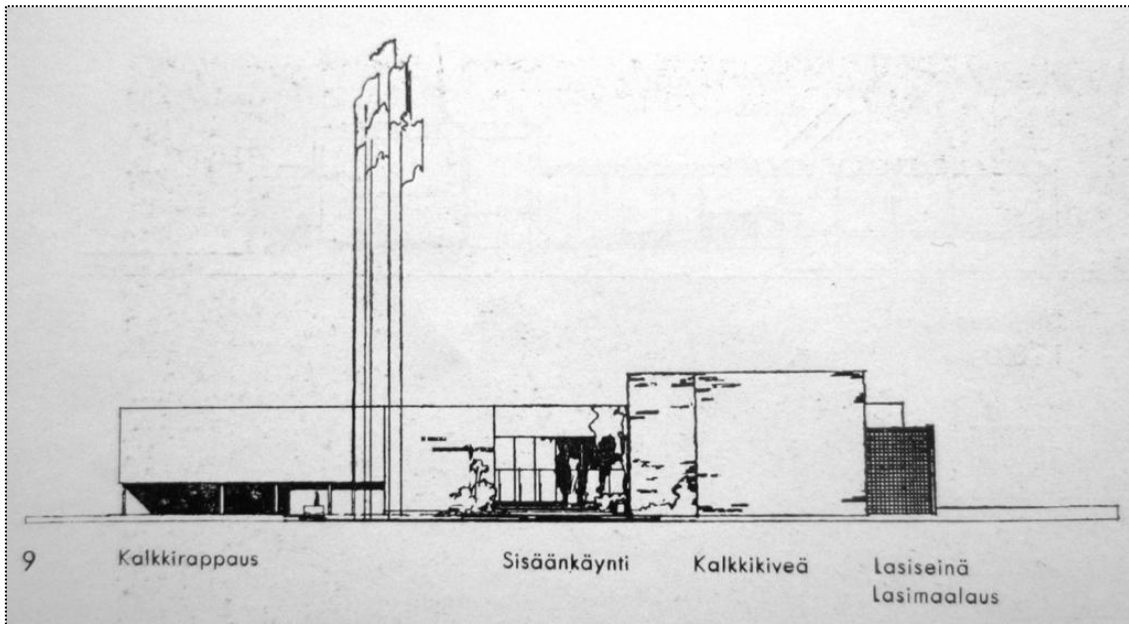
¹⁸⁶ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 67.

¹⁸⁷ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 66.

Kuva 15. Alvar Aallon luonnos Tallinnan taidemuseoksi, alempi kerros. AAM.

laan ole piirretty sisäänkäyntiä. Peremmällä on pitkä käytävä, jonka pohjoispäässä on ovi suureen säilytystilaan, joka jää näyttelytilojen alle. Säilytystilasta on käynti myös veistossaliin johtavan rampin alapäähän, joka on takaoven luona. Käytävän varrella rakennuksen länsiseinustalla on säilytystilan eteläpuolella kaksi samankokoista huonetta, työtila konservointia varten sekä valimo. Näiden jälkeen on kaksi asuntoa, joissa molemmissa on todennäköisesti eteinen, huone alkovilla, keittiö ja kylpyhuone. Huoneita ei ole erikseen nimetty piirustuksiin. Asunnot ovat toistensa peilikuvat. Näitä seuraa kapea käytävä ulko-ovelle, jonka jälkeen rakennuksen lounaiskulmauksessa on johtajan asunto. Huoneistossa näyttäisi olevan tilava halli asunnon keskellä, josta on kulku olohuoneeseen, sekä kahteen muuhun huoneeseen, kylpyhuoneeseen sekä pieneen aulaan, jossa on ovet makuuhuoneisiin. Hallista on myös käynti pienen, ilmeisesti tuulikaapin kautta pihaterassille, joka on erotettu museon alle jäävästä seinättömästä tilasta kasvillisuuden avulla.

Kuva 16. Alvar Aallon Tallinnan taidemuseosuunnitelma, julkisivu Mere puisteelle. Arkkitehti 1937, 70.

Rakennuksen Mere puisteelle päin oleva julkisivu muodostuu viidestä osasta (kuva 16): Vasemmalla on ikkunattoman näyttelysalin valkoiseksi rapattu ulkoseinä, jota pilarit kannattelevat. Pilareiden välistä näkyy museon sisäpihalle, josta *Arkkitehti*-lehdessä todettiin näin: ”Museon keskuspiha ja muu puistoalue tulevat avoimen pilarikäytävän kautta toistensa kanssa välittömään yhteyteen, jolloin samanaikaisesti on voitu toteuttaa matala rakennustapa ja säilyttää mahdollisimman suuri yhtenäinen puistoalue.”¹⁸⁸ Seuraavaksi on hieman eteenpäin työntyvä kuutiomainen rakennusosa, jossa on yläkerrassa kirjasto ja alakerrassa naulakot ja wc:t. Tässäkään ei kulkisivun puolella ole ikkunoita, vaan alakerran kolme ikkunaa jää rakennusosan eteläseinälle, osittain katoksen alle. Sen sijaan julkisivun puolella seinästä erottuu teksti ”EESTI KUNSTIMUUSEUM”, ja edustalle on pystytetty viisi lipputankoa.

Tämän jälkeen on pääsisääntä, jonka edusta on laatoitettu ja nostettu ramppimaiseksi kulkuväyläksi kadulta. Laatoituksen päässä on portaat, jotka nousevat kolmelle lasiovelle. Näiden oikealle puolelle jää portaaton sisääntä. Ovien yläpuolella on suuret lasiikkunat, ja tämä rakennusosa on valkoista yläreunaa lukuun ottamatta lasiseinäinen.

¹⁸⁸ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 66.

Kadulle päin työntyvä siipiosa, jossa on henkilökunnan tiloja sekä taideteollisuuden ja kansantaiteen näyttelysalit, erottuu muusta rakennusmassasta korkeampana ja pinta-materiaaliltaan erilaisena. Siipiosa on päällystetty kalkkikivellä. Eteläseinälle jäävät alakerran henkilökunnan tilojen kolme ikkunaa ja vastakkaiselle pohjoisseinälle suuret lasi-ikkunat. Kansantaiteen osasto erottuu ulospäin kaikkein ulkonevimpana osana. Viimeisenä kadulle päin näkyy kirkkotaideosaston lasimaalauksille varattu pieniruutuinen lasiseinä, joka on hieman taaempänä kuin julkisivun muut osat.

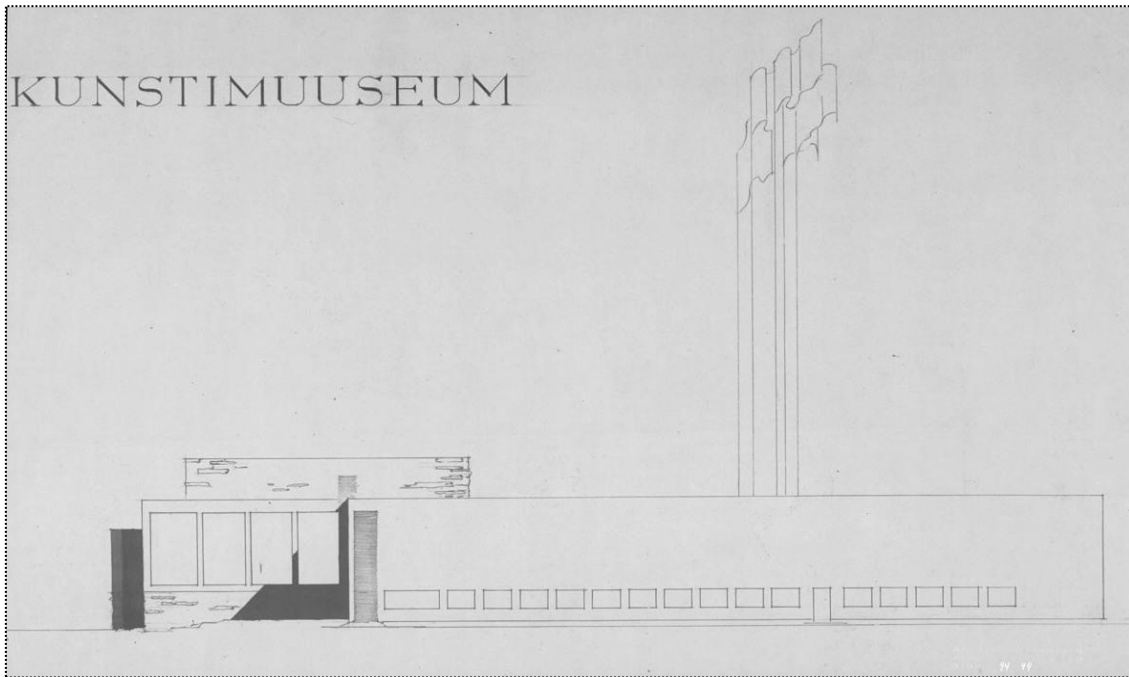
Museon pohjoissivu on epäsäännöllinen ja sen rakennusosista näkee museon eri osastojen sijainnin. Kalkkikivinen, lasiseinäinen siipiosa saa jatkeekseen kirkkotaiteen osaston, joka ulkonee vinosti muusta seinästä ulospäin. Kirkkotaiteen osastoa seuraa veistososasto, jonka ikkunaseinä avautuu länteen. Viimeiseksi jää rampin ulkoseinä, joka on pohjoispuolen muita seiniä sisempänä.

Rakennuksen länsiseinä on rauhallinen vastakohta pohjoisseinälle (*kuva 17*). Valkoiseksi rapatun seinäpinnan alaosassa kulkee nauhamainen ikkunarivistö, jonka katkaisee vain henkilökunnan asuntoihin johtava ovi. Vasemmassa reunassa on lisäksi suuri ovi teosten kuljetusta varten. Ikkunat ovat muutoin samankokoiset, mutta konservointihuoneen ikkuna on muita pidempi. Tänne rakennuksen taakse Aalto suunnitteli myös tilat mahdollisille laajennusosille, jolloin ne eivät vaikuttaisi julkisivuun.¹⁸⁹

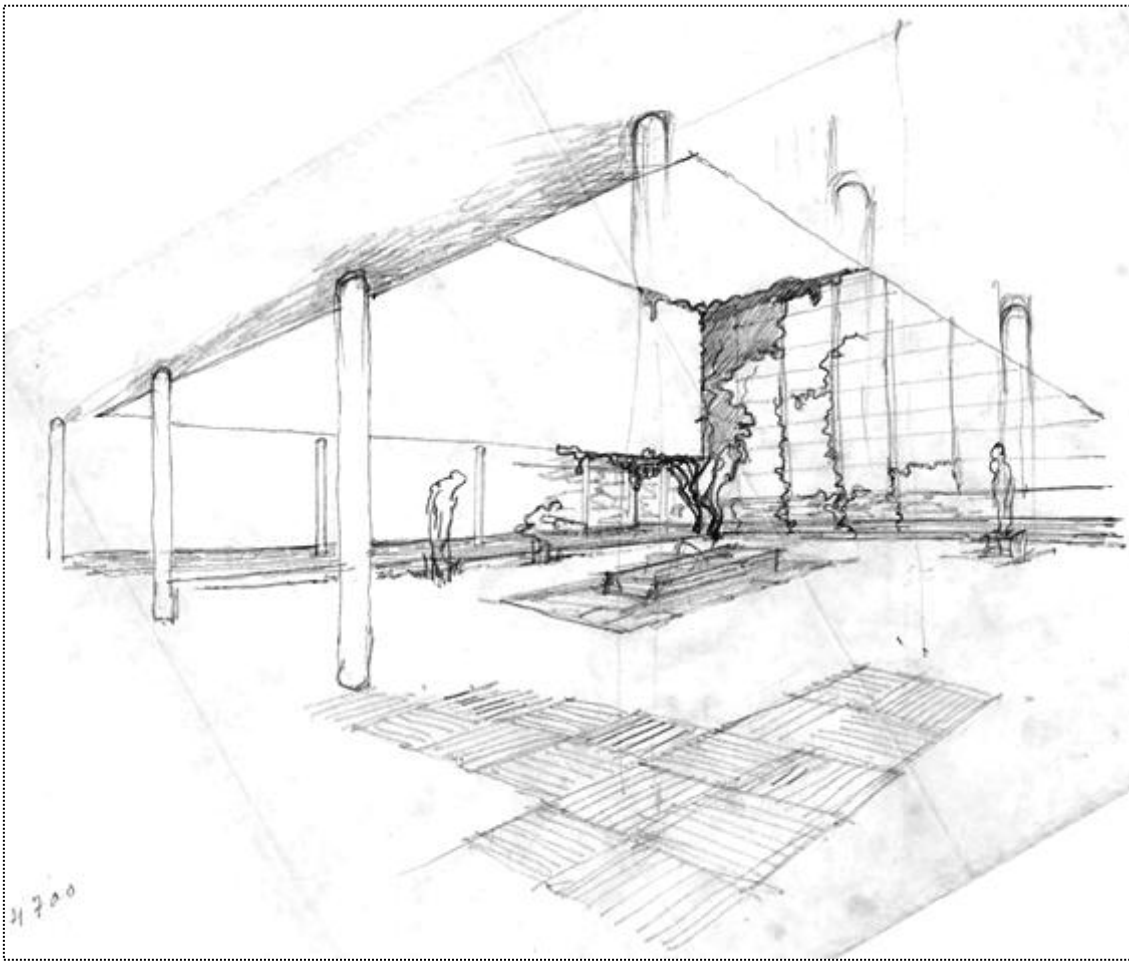
Etelän puoleisella sivulla on rauhallinen, valkoiseksi rapattu suoralinjainen pinta, jossa on alareunassa johtajan asunnon kaksi ikkunaa sekä avoin kulku rakennuksen ali sisäpihalle. Johtajan asunnon ikkunat ovat lähes huoneiden levyisiä. Sisäpiha on katoksen alta kolmelta sivulta laatoitettu. Päässä on suuri lasi-ikkuna, josta on näkymä museon sisälle portaikkoihin. Piha on tarkoitettu veistoksille, ja keskellä on vesiallas suihkulähteineen. Altaan ympärillä on laatoitusta, mutta muuten piha on nurmikkoja ja muuta kasvillisuutta (*kuva 18*).

---

¹⁸⁹ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 66.

Kuva 17. Alvar Aallon Tallinnan taidemuseosuunnitelma, takajulkisivu. Vasemmalla veistossalin suuret ikkunat, oikealla nauhamaisena rivinä henkilökunnan työtilojen ja asuntojen ikkunat, välissä henkilökunnan ovi. AAM.

Kuva 18. Alvar Aallon luonnos museon keskeispihasta. Pylväät ympäröivät pihaa kolmelta sivulta. Suuri lasiseinä yhdistää pihan sisätilaan. Keskellä on pieni suihkulähde ja reunoilla veistoksia. AAM.

Interiööriä Aalto on miettinyt tarkemmin aulan osalta, joka on avara, laatoitettu tila (kuva 13). Suoraan pääovia vastapäätä nousevat portaat kohti ”Represent”-tilaa. Pinheiro on verrannut portaita nousuun Akropoliskukkulalle¹⁹⁰. Portaikon oikealla puolella muodostavat osastojen sisäänkäynnit ja – *Arkkitehti*-lehteä lainaten – ”esiintyöntyivät seinäosat ikäänkuin kunniakujan siten, että kävijälle heti selviää museon sisäinen jako”¹⁹¹. Aalto on piirtänyt esiintyöntyviin seinäosiin kirkkotaiteen osaston kohdalle pyhimyskuvan, asettanut veistotaiteen osaston alkuun jalustalle nostetun veistoksen ja maalaustaiteen osastolta pilkottamaan taulun kehyksen vinkkeinä teosten mahdollisesta sijoittelusta. Lisäksi seinissä lukee osastojen nimet. Portaikkoa reunustaa vasemmalla kolme pylvästä ja kevyt kaide, joka kääntyy ylätasanteella luentosalin suuntaan. Köynnöskasvit pehmentävät pylväitä. Aulan avaruutta lisää sisäpihalle avautuva lasiseinä, joka yhdistää sisä- ja ulkotilan toisiinsa¹⁹². Lasiseinä jatkuu aulasta vasemmalle nousevan portaikon seinänä. Portaikon toisella puolella on umpinaisen seinän sijaan pysty-puista muodostettu seinämä, jollaista Aalto käytti myöhemmin useissa rakennuksissa. Seinäkkeen edessä lähellä naulakoita on pitkä, matala penkki syvennyksessä, joka jää kirjaston alle. Suuri valkoinen seinäpinta rajaa tilaa syvennyksen yläpuolella.

Olennainen osa tätä taidemuseosuunnitelmaa – kuten oli ollut jo Viipurin kirjastonkin kohdalla – on valaistuksen suunnittelu¹⁹³. Perinteisen pitkän lasikaton¹⁹⁴ sijaan Aalto on valinnut ylävaloa antamaan ns. kartioheijastussysteemin. Tämän valaistustavan hän valitsi erityisesti salin leveyden huomioiden. Valaistusjärjestelmä muodostuu kauttaaltaan systemaattisesti sijoitetuista sylinterimäisistä katkaistuista kartioista, jotka on valettu samanaikaisesti kattobetonin kanssa. Tällöin valo on pelkästään epäsuorasti kartion pinnasta heijastunutta päivänvaloa, joka leviää joka suuntaan yhtä voimakkaasti. Li-

¹⁹⁰ Pinheiro [2011], [27].

¹⁹¹ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 66.

¹⁹² Aallolle sisä- ja ulkotilan yhdistäminen oli usein toistuva teema, joka tulee esiin Tallinnan taidemuseossa sekä sisäpihan yhdistämisessä puistoon että sisäpihan yhdistämisessä lasiseinällä porrashalliin. Myöhemmin esimerkiksi Villa Maireassa (1938–39) olohuoneen suuri ikkunaseinä oli mahdollista avata kokonaan ja yhdistää ulkotilaan. ja Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun päärakennuksen (1951–56) lämpiön lasiseinän avulla on saatu yhteys ulkotilaan. Lukkarinen 1994, 45; Ks. ulko- ja sisätilan yhdistävistä arkkitehtuurista esim. Paavilainen 2010, 19.

¹⁹³ Aaron Lehr on tutkinut valoa Tallinnan taidemuseossa digitaalisen mallintamisen avulla. Hänen tekemiään virtuaalisia kuvia löytyy form-Z Joint Study Journalin artikkelista sekä Lehrin kotisivuilta. Lehr 2007, 122–123 http://prvt.formz.com/jointstudy/JS2007/chapter4/The_Affects_of_Virtual_Light.pdf (Viitattu 18.8.2015) & Lehr 2008, ”Alvar Aalto’s Unbuilt Tallinn Art Museum.” Aaron L. T. Lehr, Portfolio. <http://aaronlehr.com/portfolio/alvar-aaltos-unbuilt-tallinn-art-museum-published-in-2006-2007-form-z-joint-study-journal/> (Viitattu 18.8.2015)

¹⁹⁴ Ensimmäiset toteutuneet lasikatot olivat englantilaisen arkkitehdin Sir John Soanen suunnittelemissa gallerioissa, Fonthill Housessa 1787 ja Dulwich Picture Galleryssa 1811–14. Rönkkö 1999, 56.

säksi tulee taivaanlaelta heijastuvaa valoa.¹⁹⁵ Näin maalausten pintaan ei tule katso-
mista haittaavaa kiiltoa. Myös liikuteltavia seinäiä voi valaistuksen puolesta sijoittaa
kaikkialle.¹⁹⁶

Lasiseinän tai ikkunoiden antamaa valoa on museon näyttelytiloissa käytetty kansan-
taiteen ja kirkkotaiteen osastolla sekä luentosalissa, osassa maalaustaiteen osastoa ja
kuvanveisto-osastolla. Kuvanveisto-osaston lasiseinän antama valo riittää vain osalle ti-
laa, joten keskeisiin osiin on lisäksi sijoitettu kattovalo. *Arkkitehti*-lehdessä todetaan-
kin, että ”kuten tunnettua ovat erilaiset valoyhdistelmät veistokuville välttämättö-
miä”¹⁹⁷. Kirjastossa ja kirkkotaiteen osastolla on katossa pyöreiden kartioheijastusauk-
kojen sijaan venytetyn ovaalin muotoiset kattoikkunat.

Museon lämmitykseen Aalto oli valinnut niin sanotun panel heating -järjestelmän, joka
oli hänen mukaansa ainoa lämmitystapa, joka ei aiheuta vahinkoa öljymaalauksille. Jär-
jestelmä asennetaan kattoon valoaukkojen väliin, josta se säteilee lämpöä suurena pin-
tana.¹⁹⁸

3.3 Tallinnan taidemuseosuunnitelma aikansa arkkitehtuuriin suhteutettuna

Tallinnan taidemuseoehdotuksessa on nähty useita samankaltaisuuksia Viipurin kau-
punginkirjaston¹⁹⁹ kanssa. Kirjastorakennuksessa oli alkanut näkyä Aallon persoonalli-
nen muotokieli, jota hän kehitti edelleen²⁰⁰. Aalto oli Viipurin kirjaston suunnittelun yh-
teydessä 1927–33 käyttänyt valaistukseen pyöreitä, kartiomaisia kattoikkunoita, joiden
prototyyppi oli esiintynyt jo Turun Sanomien kirjapainorakennuksessa ja Paimion pa-
rantolassa²⁰¹. Erona oli kirkkotaiteen osastolle ja kirjastoon suunnitellut venytetyn
ovaalin muotoiset kattoikkunat, jotka esiintyvät Tallinnan taidemuseosuunnitelmissa
ensimmäistä kertaa²⁰². Valaistuksen suunnittelu oli erittäin tärkeä osa museorakennus-

¹⁹⁵ Museon valaistusjärjestäjästä ks. Norvasuo 2009, 117–120.

¹⁹⁶ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 67–68.

¹⁹⁷ ”Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus.” *Arkkitehti* 1937, 67.

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Kuriositeettina mainittakoon, että Viipurin kirjasto tarjosi tilat Viipurin luonnontieteelliselle museolle. Museon kokoelmat siirrettiin 1937 kirjastolle, jossa ne sijoitettiin eteisaulaan, käytäville sekä kellariin. Takala 2010, 149–151.

²⁰⁰ Mikkola 1990a, 144.

²⁰¹ Aalto 1955, 129; Mikkola 1990a, 144.

²⁰² Mattila 1984, 23.

ten suunnittelua, eikä Aalto ollut suinkaan yksin ongelman kanssa. Esimerkkinä mainitakoon Van der Steurin samana vuonna Rotterdamiin suunnittelema Boijmans Van Beuningen -museo, joka on yksi ensimmäisistä museoista, joissa valaistustekniikka on toteutettu nykyaikaisin periaattein. Museota pidettiin aikanaan Euroopan uudenaikaisimpana taidemuseona, ja sen valaistusratkaisua jäljiteltiin useissa museoissa.²⁰³

Mattilan mukaan myös Aallon museosuunnitelman suorakulmaisuus ja selkeys ilmenivät jo niin Viipurin kirjastossa kuin Paimion parantolassakin (1928–32). Funktionalismin myötä arkkitehtuuriin tullut toimintojen eriyttäminen omiin massakappaleisiinsa näkyi niin kirjaston kuin museonkin ulkoarkkitehtuurissa.²⁰⁴ Myös aulan lasiovet ja lasiseinätoistuvat molemmissa rakennuksissa. Toimintojen eriyttämisen suhteen museota on verrattu myös Aallon vuonna 1931 tekemään Zagrebin sairaalaehdotukseen, jossa erilisiä rakennusosia yhdistää pitkä käytävä²⁰⁵.

Arcadiusen mukaan jo 1920-luvun loppupuolella museoarkkitehtuurissa oli ihanteena, että pääovelta saattoi nähdä läpi koko rakennuksen. Muun muassa Ruotsissa Värmlandin vuonna 1929 valmistuneessa museossa oli toteutettu tällainen ratkaisu. Aallon suunnitelmassa oli sama ajatus viety vielä askelta pidemmälle porrastamalla näyttelyosastojen sisäänkäynnit. Museoarkkitehtuurin yleisiin vaatimuksiin kuului myös näyttelytilojen järjestäminen niin, että niissä saattoi kierrellä sujuvasti tarvitsematta kääntyä takaisin, mikä myös toteutuu pääosin Aallon suunnitelmassa.²⁰⁶

Lukkarinen on kirjoittanut rakennuksen suljetun yläosan ja avoimen alaosan yhdistelmästä tarkastellessaan Aallon suunnitelmaa Jyväskylän kasvatusopillisesta korkeakoulusta. Vastaava yhdistelmä on museon sisäpihan ja puiston yhdistävässä rakennusosassa. Lukkarisen mukaan idean esikuvana voi olla Roomassa sijaitsevan Palazzo Massimon (n. 1532) julkisivu. Hän näkee Aallon arkkitehtuurilla olevan yhteyden myös Gunnar Asplundin Pariisin taidenäyttelypaviljonkia (1924) varten tekemään kilpailuehdotukseen, vaikka ei vertaakaan sitä Tallinnan museoehdotukseen. Asplundin paviljonki on kokonaan pylväiden päälle nostettu rakennus, jonka alle on sijoitettu penkki ja suih-

---

²⁰³ Aloï 1962, XIII; Arcadius 1997, 240.

²⁰⁴ Mattila 1984, 23.

²⁰⁵ Schildt 1994a, 119–120; Vidgren 2002, 18.

²⁰⁶ Arcadius 1997, 200–201, 240–241.

kulähde. Tätä periaatetta Aalto oli soveltanut jo Moskovan lähetystörakennuksen kilpailuehdotuksessa vuonna 1935.²⁰⁷

Sisäpihat olivat tyypillisiä varsinkin 1800-luvun museoarkkitehtuurissa hyvin käytännöllisestä syystä: ennen sähkövaloa tarvittiin paljon ikkunoita valaisemaan näyttelytiloja, ja sisäpihojen avulla ikkunoiden määrää pystyttiin lisäämään. Myös Tallinnan taidemuseosuunnitelmassa Aalto käyttää sisäpihaa osittain valaistustarkoitukseen. Aulassa, luentosalissa ja sisäpihaa kiertävissä näyttelytiloissa on ikkunat pihan puolelle. Heinosen mukaan sisäpiha pylväskäytävineen ja siihen liittyvä lasiseinä ovat kuitenkin muotoutuneet Aallon pohdinnoista sisä- ja ulkotilan yhdistämisestä. Aalto oli jo 1926 julkaissut ensimmäisen kerran ajatuksensa artikkelissaan *Porraskiveltä arkihuoneeseen* ja liittännyt kuvituksesi Fra Angelicon maalauksen *L'Annunziata*. Heinosen näkee artikkelin myös Aallon tulkintana arkkitehtuurin uudesta ideologiasta, jonka Le Corbusier oli esittänyt 1923 *Vers une architecture* -kirjoituksessaan. Modernismiin kuului halu hävittää ero ulko- ja sisätilan välillä. Lisäksi Aalto kirjoitti – Le Corbusieria myötäillen – roomalaisen talon atriumista: ”Roomalaisen talon atriumi [...] koko talon keskeinen taivaskattoinen huone, jonne muut sisemmät suojat ’näyttäytyvät’[...]” Museon sisäpihan samankaltaisuus atriumpihan kanssa on huomattava. Heinonen myös arvelee ”taivaskattoisen huoneen” olleen lähtökohta Aallon erilaisille kattovaloratkaisuille.²⁰⁸

Aallon Tallinnan taidemuseoehdotus muistuttaa monilta osin myös Pariisin maailmannäyttelyn Suomen paviljonkia, jonka Aalto oli suunnitellut keväällä 1936²⁰⁹. Pääideana paviljongissa oli pohjaltaan epäsäännöllinen tila, joka muodostui matalammasta ja korkeammasta rakennusosasta, jotka molemmat olivat tasakattoisia. Paviljongissa kuljettaessa avautui jatkuvasti uusia tilamuotoja. Sisustuksessa käytettiin jonkin verran myös läpinäkyvää säleikköseiniä. Rakennuskokonaisuus ympäröi puistomaista pihaa lähes joka puolelta, ja pihaa reunustaa avonainen pylväskäytävä. Lisäksi maanviljelysosastolla oli pieni pylväskäytävän ympäröimä avoin alue, joka muistuttaa museon sisäpihaa. Valaistus tapahtui suurten lasiseiniä ja -ikkunoiden avulla sekä korkeassa taideteollisuushallissa pyöreän kattoikkunarivistöin. Arkkitehtuuriosastolla oli valoa tuomassa ve-

²⁰⁷ Lukkarinen 1994, 35.

²⁰⁸ Heinonen 1986, 55–58.

²⁰⁹ Vidgren 2002, 18; Keväällä 1936 järjestettiin Suomen näyttelypaviljongista Pariisin maailmannäyttelyyn arkkitehtikilpailu, jonka Aalto voitti. Maailmannäyttely pidettiin vuonna 1937.

nytetyn ovaalin muotoiset ylävalot.²¹⁰ Aalto suunnitteli Pariisiin kilpailuun myös toisen ehdotuksen nimellä ”Tsit Tsit Pum”, jossa oli vastaavanlainen aula kuin Tallinnan taide-museoehdotuksessa nousevine portaineen. Koska tätä paviljonkia ei toteutettu, käytti Aalto idean uudelleen Tallinnan kilpailussa.²¹¹

Kalkkikivipäällysten valitseminen museon kansantaiteen näyttelysiipeen on harkittu ratkaisuna. Kun Virossa 1930-luvulla esitettiin toiveita omasta kansallisesta arkkitehtuurityylistä, pyrittiin se saavuttamaan paikallisten rakennusmateriaalien kuten kalkkikiven, dolomiitin tai Vasalemmen marmorin kautta. Kalkkikiveä oli saatavilla Viron pohjoisrannikolta – myös Tallinnan alueelta – ja sitä oli käytetty rakennusmateriaalina jo ajanlaskumme ensimmäisellä vuosituhannella. Jugendperiodin jälkeen kalkkikiven käyttö julkisivumateriaalina oli vähäistä. Ainoat esimerkit ovat Tallinnan kaupunginarkkitehti Herbert Johanssonilta (1884–1964), joka vuosina 1935–39 suunnitteli useita toteutuneita kalkkivirakennuksia.²¹² Aalto on erääseen luonnokseen (*kuva 11*) kirjoittanut kansantaiteen näyttelysiiven kohdalle ”Tallinavecchia”, joka viitanee Tallinnan vanhaan kaupunkiin. Vanhankaupungin muurit ja rakennukset on rakennettu kalkkikivestä. Aalto on valinnut paikallisen materiaalin yhdistettäväksi symbolisesti kansantaiteeseen ja visuaalisesti viereisen vanhan kaupungin muureihin ja rakennuksiin.

Aallon suunnitelma Tallinnan taidemuseoksi on tilaohjelmaltaan monipuolinen²¹³. Kun vielä 1920-luvun museorakennuksissa oli näyttelytilojen lisäksi lähinnä naulakot ja käymälät sekä vaihtelevasti toimisto, kirjasto ja museonhoitajan tai vahtimestarin asunto, joskus luentosali, on tässä suunnitelmassa erilaisia tiloja huomattavasti enemmän. Museon hallinto on saanut tiloihin sekä kanslian että johtajan huoneen ja valokuvaajalla on oma tilansa. Objektien säilytykseen ja hoitoon on panostettu erilaisin säilytystiloin sekä varaamalla konservoinnille ja valimolle omat huoneensa. Lisäksi asuntoja on peräti kolme. Tilojen monipuolisuudesta huomaa, että kyseessä on tärkeä valtion instituutti.

Luentosaleja oli museoissa jo 1800-luvulla. Opetustoiminta, kansan sivistäminen ja vaalistaminen, oli yksi museoiden tärkeimmistä tehtävistä. Iso-Britannia antoi tällä saralla

²¹⁰ Aalto 1937, 137–144.

²¹¹ Schildt 1994a, 119.

²¹² Künnapu 1992, 35–37.

²¹³ Valitettavasti kirjoittajan käytössä ei ole ollut suunnittelukilpailun ohjeita, joista selviäisi museon rakennuttajien toiveet museon tilaohjelmaksi. Tilaohjelma on vain pääteltävissä Aallon suunnitelmasta.

esimerkkiä monille muille Euroopan maille.²¹⁴ Opetus tapahtui usein näyttelysaleissa taideteosten tai historiallisten esineiden äärellä, mutta myös erillisiä tiloja rakennettiin. Toisinaan ne liittyivät museon yhteydessä olleeseen oppilaitokseen, kuten esimerkiksi Berliiniin vuonna 1881 valmistuneessa taideteollisuusmuseossa²¹⁵, mutta toisinaan pelkästään suoraan museon yleisölle suunnattuun opetustoimintaan. Esimerkiksi Suomen Kansallismuseosta vuonna 1902 järjestetyssä kilpailussa ehdotuksiin sisältyi luentosali²¹⁶.

Aallon suunnitelmassa luentosali oli tarkoitettu myös vaihtuvien näyttelyiden tilaksi. Perniön museosuunnitelmassa vastaavaa tilaa ei vielä ollut, vaikka eri museoissa pieniä väliaikaisia erikoisnäyttelyitä olikin jo järjestetty 1800-luvun loppupuolelta alkaen. Esimerkiksi Turun linnassa järjestettiin 1895 näyttely kirjansidonnan historiasta. Vuonna 1915 oli Ateneumissa otettu käyttöön erillinen tila pienille vaihtuville näyttelyille, mutta useimmiten vanhoissa rakennuksissa tähän ei ollut mahdollisuutta. Sen sijaan vuonna 1928 valmistunut Taidehalli Helsingissä oli tarkoitettu pelkästään vaihtuville näyttelyille, ja Viipurin taidemuseossa (1930) oli kokonainen kerros varattu samaan tarkoitukseen. Vasta sodan jälkeen alkoi varsinainen tilapäisnäyttelyiden nousu.²¹⁷

1930-luvun alkupuolella museoiden ja näyttelytilojen rakentaminen niin Virossa kuin Suomessakin oli vähäistä. Tallinnaan oli valmistunut Taidehalli 1934. Suomessa uusia museorakennuksia nousi Ouluun (yhdistetty museo-, kirjasto ja arkistorakennus 1931), Perniöön (1930), Veteliin (1932) ja Harjavaltaan (Emil Cedercreutzin museon ateljeerarakennus 1936). Merkittävin vuosikymmenen alussa valmistuneista museoista oli kuitenkin Uno Ullbergin (1879–1944) suunnittelema Viipurin taidemuseo, joka valmistui 1930. Ullberg oli tehnyt ensimmäiset luonnokset tähän taidemuseon ja taidekoulun yhdistävään rakennukseen jo kaksikymmentä vuotta aikaisemmin. Myös 1884–88 rakennetussa Ateneumissa, samoin kuin 1904 valmistuneessa Turun taidemuseossa, oli taidemuseo ja taidekoulu yhdistetty vastaavalla tavalla. Tyyllillisesti Viipurin taidemuseorakennuksessa on piirteitä sekä klassismista että funktionalismista. Museossa oli ensimmäinen kerros varattu perusnäyttelyille ja yläkerran salit vaihtuville näyttelyille.

---

²¹⁴ Hooper-Greenhill 1991, 1–2, 9, 25–27, 35, 44, 258; Hooper-Greenhill 1994, 258–259; Pettersson 2004, 11–12, 16–19; Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 297–299.

²¹⁵ Berlins Museen 1994, 222.

²¹⁶ Kopisto 1981, 23, 41.

²¹⁷ Rönkkö 2010, 262–263.

Ensimmäisessä kerroksessa oli naulakko- ja wc-tilojen lisäksi vahtimestarin asunto, säilytystilaa sekä teknisiä tiloja. Pohjapiirustukseen oli aulaan merkitty myös lipunmyyntipöytä, mikä puuttui Aallon piirustuksista. Myös Ullberg oli suunnitellut sisäpihan suihkulähteineen, tosin tyyliltään hyvin erilaisen kuin Aalto.²¹⁸ Museosuunnittelussa Aalto on selvästi kulkenut kotimaassaan omia teitään luoden uudenlaista arkkitehtuuria.

Madridissa vuonna 1934 järjestetyssä kansainvälisessä museoalan konferenssissa käsiteltiin museoarkkitehtuuria ja alettiin puhua uudesta ”ei-arkkitehtonisesta” museosta. Tällä tarkoitettiin rakennuksen riisumista tarpeettomasta koristamisesta ja huomion kiinnittämistä muun muassa esillepanoon ja näyttelytekniisiin asioihin. Varsinkin Brooklynin Museumin johtaja, arkkitehti Philip Youtz peräänkuulutti museorakennuksiin modernia arkkitehtuuria, jonka hän katsoi sopivan ”modernille sosiaaliselle laitokselle, joka yrittää palvella demokraattista yleisöä”. Museoiden tulisi ”näyteikkunoineen” sijaita puistojen sijaan vilkkaasti liikennöityjen katujen varsilla, museon aulojen tulisi palvella kävijöitä muun muassa informaatio- ja myyntitiskien, penkien ja yleisöpuhelimien. Lisäksi museossa tulisi olla auditorio ja tila vaihtuville näyttelyille sekä liikuteltavia väliseiniä ja hyvä valaistus.²¹⁹ Vuosina 1937–39 rakennettiin New Yorkissa Museum of Modern Artin uusi rakennus, jossa Youtzin luettelemat asiat pääosin toteutuivat. Aalto ja muut Tallinnan taidemuseokilpailuun osallistuneet arkkitehdit tuskin olivat tietoisia tästä Madridin konferenssista, joka oli suunnattu museoväelle eikä arkkitehdeille. Vaikka monet Youtzin mainitsemista asioista puuttuvatkin Aallon suunnitelmasta, voi sitä pitää nykyaikaisena ratkaisuna niin sisä- kuin ulkopuolelta.

Suomessa arkkitehti Hilding Ekelund kuvaili nykyaikaista museota vuonna 1938 julkaisussa artikkelissa. Hänellä oli yhtenä esimerkkinä Aallon Tallinnan taidemuseoehdotus. Ekelund totesi muun muassa, että museossa tulisi olla hyvä valaistus ja esineet tulisi järjestää sekä kronologisesti että arvonsa mukaan. Portaiden suhteen hän suositteli kerrosten välille lyhyitä portaita tai näyttelysalien sijoittamista puolikerroksittain. Sisäpihaa hän piti museoarkkitehtuurissa lähes aina esiintyvänä asiana ja kehotti laittamaan esineistöä esille myös sinne. ”*Salien tulee sijaita toisiinsa nähden siten, että kävijä voi jäljilleen palaamatta nähdä kaikki salit peräkkäin, samalla kun hänellä myös on mahdollisuus lyhyempään tiehen,*” Ekelund kirjoitti. Valaistuksessa hän piti parhaana

²¹⁸ Rönkkö 1999, 151; Ullberg 1930, 155–159.

²¹⁹ McClellan 2008, 73.

vaihtoehtona ylä- ja sivuvalojen vaihtelua tai yhdistämistä esineistä riippuen. Aallon ratkaisu sai Ekelundilta kehuja: *”Auringonsäteilyyn tarjoaa arkkitehti Aallon suosittelen pyöreä kattoikkuna erinomaisia ratkaisumahdollisuuksia: ikkunasta lähtevälle valokuilulle voidaan antaa sellaiset mitat, ettei auringonvalo keskipäivälläkään pääse tunkeutumaan itse saliin.”*²²⁰ Valaistusratkaisuiden suunnittelussa Aalto ei ollut yksin, mutta hänen toteutuksensa oli persoonallinen. Rönkön mukaan voidaan museoiden valaistusratkaisut jakaa karkeasti eurooppalaisiin luonnonvaloa antaviin lasikattoihin ja amerikkalaisiin keinovalojärjestelmiin²²¹. Valaistuksen osalta Aallon suunnitelma oli enemmän eurooppalaisen perinteen mukainen.

Myös uusimpaan museoarkkitehtuuriin perehtynyt Leo Swane oli kiinnittänyt huomiota museoiden valaistukseen. Hän antoi kirjoituksessaan vuonna 1936 kiitosta esimerkiksi Baselin samana vuonna valmistuneen museorakennuksen korkeille saleille, jollaisissa oli mahdollista saavuttaa paras mahdollinen valaistus. Korkeissa saleissa myös keuhkaisin (perinteisten) yläikkunoiden kautta tuleva kuumuus olisi siedettävämpi kuin matalissa. Uudentyyppistä ratkaisua, jossa valaistus kohdistui seinille jättäen huoneen keskiosan hämäräksi, Swane piti epämiellyttävänä kävijöiden silmille. Esimerkkinä hän mainitsee vuonna 1935 avatun Museum Boijmansin Rotterdamissa sekä Bernin taidemuseon uuden osan (1932–36). Toisaalta hän piti hyvänä valon ja varjon vaihtelua huoneessa tyrmäten tasaista valoa antavat lasiseinät, jotka olivat tulleet museoarkkitehtuuriin funktionalistista asuinrakennuksista. Ylävalolla ja sivuvalolla varustettujen huoneiden vaihtelua hän piti parhaana ratkaisuna. Hän myös mainitsee sähkövalaistuksen, jota oltiin asentamassa museoihin enenevässä määrin. Vanhimmat ratkaisut olivat katosta roikkuvia matalalasisia kupuja, kuten Kööpenhaminen taidemuseossa, kun uusimmat ratkaisut muodostuivat pelkästään teoksia valaisevista valonheittimistä, reunalistan takaa heijastuvasta valosta tai kattoikkunoiden yläpuolelle asennetuista lampuista. Louvren antiikkisaleihin keväällä 1936 asennettu valaistus, jossa oli käytetty paljon epäsuoraa valoa ja heijastimia, sai osakseen kritiikkiä.²²²

Swanen määrittelemien valaistusominaisuuksien perusteella voi Aallon ratkaisua pitää onnistuneena. Aallon ehdotuksessa on käytetty sekä ylä- että sivuvaloa, ja eri tilojen

²²⁰ Ekelund 1938, 437–442.

²²¹ Rönkkö 2007, 254.

²²² Leo Swanen esitelmä Aalborgin taidemuseon suunnitteluun liittyen syyskuussa 1936. ASA.

valaistuksessa vaihtelevuutta. Swanen väheksymät lasiseinätkin ovat onnistuneesti sopivissa paikoissa veistossalissa, kirkkotaiteen osastolla ja aulassa.

Schildt on kiteyttänyt Tallinnan taidemuseosuunnitelman merkityksen:

”Aallon ehdotus merkitsee tärkeää saavutusta hänen tuonaikaisissa pyrkimyksissään määritellä uudella tavalla rakennusten sisätila. [...] Hänen ehdotuksensa oli sekä arkkitehtonisesti käänteentekevä että vaatimattomin keinoin toteutettava [...].”²²³

Myös Rönkkö on luonnehtinut Aallon suunnitelmaa ylistävin sanoin:

*”Aalto loi tässä ehdotuksessa perusidean luonteeltaan intiimille taidemu-
seolle, joka on hyvin tietoisesti rakennettu sekä sinne tulevien kokoelmien
ehdoilla että kävijän tarpeet huomioon ottaen. [...] Se edustaa juuri sel-
laista ’ajattomuutta’, jota museosuunnittelussa nykyäänkin etsitään.”²²⁴*

Vaikka Aallon suunnitelma ei kilpailussa menestynyt, muodostui siitä silti merkittävä osa hänen tuotantoaan. Rönkön mukaan Aallon Tallinnan taidemuseosuunnitelma on ollut vuosikymmenten ajan, ainakin 1970-luvulle asti, yksi suomalaisen museosuunnittelun lähtökohdista. Esimerkkeinä hän mainitsee Museoviraston arkkitehti Heikki Havaksen sanoneen vuoden 1963 museopäivillä suunnitelman olevan *”modernin museoarkkitehtuurin pohjoismainen edelläkävijä”* ja Suomen museoliiton museoasiainsihteri Jorma Heinosen vuonna 1978 liiton järjestämässä museoarkkitehtuuriseminaarissa luonnehtineen sitä sekä nerokkaaksi että keskeiseksi kohteeksi museoarkkitehtuurissamme.²²⁵

Siitä huolimatta, ettei Aallon suunnitelma sopinutkaan kehykseksi Viron taidearteille juuri intiimiyden ja vähäisen monumentaalisuuden takia, on se museosuunnitelmana melko toimiva; nykyrakentamisen esteettömyysnäkökohtia ei kuitenkaan vielä 1930-luvulla ajateltu, joten aivan sellaisenaan ei rakennus nykyaikana toimisi. Aulasta nousevat portaat voi nähdä periytyvän viktoriaanisesta museoarkkitehtuurista, jossa juhlallisen portaikon tehtävänä oli saada kävijät sopivaan mielentilaan museokierrosta varten²²⁶. Monet niistä periaatteista, joita Aalto käytti tässä kilpailuehdotuksessa, toistivat hänen myöhemmissä museosuunnitelmissaan.

²²³ Schildt 2007b, 399.

²²⁴ Rönkkö 1999, 175.

²²⁵ Rönkkö 1999, 172–173; Kilpailussa mukana ollut Östbergin ehdotus lienee myös ollut moderni, mutta se on jäänyt suurelle yleisölle tuntemattomaksi.

²²⁶ Hudson 1977, 59.

4 Merenkulkumuseo ja vuoriteollisuusmuseo, Avesta, Ruotsi 1944

Pian Viron taidemuseokilpailun jälkeen suurvaltojen välinen jännite kärjistyivät toisen maailmansodan puhkeamiseen syksyllä 1939. Maailmanpoliittisessa tilanteessa suursockaksi laajentunut konflikti vaikutti laajasti kaikkeen, myös arkkitehtuurin pohjoismaisiin ja kansainvälisiin verkostoihin. Ennen sodan syttymistä Aalto ehti osallistua muun muassa New Yorkin 1939 maailmannäyttelyyn suunnittelemallaan paviljongilla ja luoda ehkä tunnetuimman yksityiskodeistaan, Villa Mairean, joka valmistui talvella 1939 Noormarkkuun Maire ja Harry Gullichsenin kodiksi. Harry Gullichsen oli A. Alhstöm Osakeyhtion pääjohtaja, ja Aalto suunnitteli yhtiölle niin tehdas- kuin asuinrakennuksiakin vuosina 1936–46.

4.1 Avestan museosuunnitelmien laatimisprojekti

Alvar Aallon museoihin liittyvät projektit Ruotsissa sijoittuvat sota-aikaan, joka oli monella tavalla hyvin poikkeuksellinen. Syksyllä 1939 Aalto sai palvelukseenastumismääräyksen, mutta häntä ei kuitenkaan lähetetty rintamalle vaan hän sai työpaikan Valtion tiedotuskeskuksessa Helsingissä, jossa hän palveli sekä talvi- että jatkosodan ajan²²⁷. Tiedotuskeskuksessa Aalto hoiti itsenäistä osastoaan, josta käytettiin nimeä Byroo A. Hänen tehtävänsä oli hankkia kontaktiensa avulla aineellista ja moraalista tukea ulkomailta. Tässä tehtävässä hänen myös sallittiin välillä poistua maasta. Käytännössä työ oli kirjeenvaihtoa ja esitelmämatkoja. Samanaikaisesti Aalto hoiti myös omaa arkkitehtitoimistoaan.²²⁸

Aalto ja ruotsalainen arkkitehti Albin Stark (1885–1960) tutustuivat toisiinsa sotavuosina Aallon vieraillessa Ruotsissa esitelmämatkoillaan. Schildtin mukaan Stark ihaili Aallon kekseliäisyyttä ja ehdotti Aaltoa työtoveriksi kunniakonsuli Axel Axelsson Johnsonilta (1876–1958) saamaansa toimeksiantoon.²²⁹ Lindegren Westermanin mukaan Aalto, jolla oli vaikeuksia saada töitä sotaa käyvässä Suomessa, ehdotti puolestaan Starkille

²²⁷ Jatkosodan aikana tiedotuskeskuksen johtajana toimi kansatieteen tohtori Kustaa Vilkuna, joka nimitettiin Suomen Akatemian jäseneksi 1959. Alvar Aalto nimitettiin akateemikoksi 1955. Janne Vilkunan suullinen tiedonanto 6.10.2015.

²²⁸ Schildt 2007b, 487–489, 497–498, 543.

²²⁹ Schildt 2007b, 552; Rudberg 2005, 36.

perustettavaksi yhteistä arkkitehtitoimistoa Ruotsiin. Ajatusta ei koskaan toteutettu, mutta Aalto ja Stark piirsivät joitakin projekteja yhdessä 1940-luvun alkupuolella.²³⁰ Työnjako meni niin, että Aalto keksi ideat, Starkin toimisto teki piirustukset ja Ax:son Johnson maksui laskut²³¹.

Aallon ja Starkin yhteistyö lähti käyntiin, kun Stark sai loppuvuodesta 1942 Ax:son Johnsonilta, Johnson-konsernin johtajalta, tehtäväksi laatia yleiskaava uudesta asuin-alueesta Nynäshamniin konsernin maille²³². Aallolle myönnettiin joulukuussa 1942 matkustuslupa²³³ Ruotsiin. Lupahakemuksen liitteenä oli Rederiaktiebolaget Nordstjärnanin – Ax:son Johnsonin laivanvarustusyhtiön – todistus siitä, että varustamo vastaisi kaikista kuluista, joita aiheutuisi ”professori Aallon oleskelusta Ruotsissa asiantuntijatehtävissä”. Ax:son Johnson, jota kutsuttiin nimellä Generalen tai Generalkonsulin kunniakonsuliarvonsa vuoksi, ja Aalto tulivat hyvin toimeen keskenään.²³⁴

Suurin ja monimuotoisin Aallon ja Starkin yhteisistä Ax:son Johnsonilta saamista hankkeista oli suunnitelma Johnson-instituutista Avestaan vuonna 1944²³⁵. Avesta on Taalainmaan eteläosassa sijaitseva pieni teollisuuspaikkakunta, jossa on ollut raudan tuotantoa jo keskiajalla, ja 1600-luvulla paikkakunnalle perustettiin kuparikaivos. Kaupungissa sijaitsi Johnson-konsernin rautatehdas Avesta Jernverk, jolla oli seudun suurimpa-

²³⁰ Lindegren Westerman 2010, 102; Lindegren Westermanin mukaan Aino Aalto liikkui Ruotsissa Arterkin toimitusjohtajan tehtävissä ja ystävystyi tuolloin Albin Starkin Ebba-vaimon kanssa, ja pariskunnat seurustelivat vapaa-ajallaan. Schildtin mukaan Aalto oli tutustunut Starkiin esitelmämatkoillaan propagandistina. Aallon ja Starkin yhteisistä suunnitelmista toteutui lopulta vain Nynäshamnin asemakaava. Lindegren Westerman 2010, 102; Schildt 2007b, 552.

²³¹ Lindegren Westerman 2010, 102; Rudberg 2005, 37; Schildt 2007b, 550, 552. Aallon ja Starkin avustajina toimivat mm. tanskalaisarkkitehdit Eva ja Nils Koppel, jotka olivat työskennelleet Aallon toimistossa opiskeluaikanaan 1938–39. Koppel oli joutumassa keskitysleirille juutalaisuuden vuoksi, mutta Aalto, joka kävi kesällä 1943 Saksassa Suomen Arkkitehtiliiton valtuuskunnan jäsenenä puhui Koppelin puolesta, joka pian sen jälkeen vapautettiin ilman selitystä. Koppelit pakenivat Ruotsiin ja jäivät pitkäksi aikaa työskentelemään Starkin toimistoon ja avustivat siellä myös Aaltoa hänen ruotsalaisissa arkkitehtuurihankkeissaan.

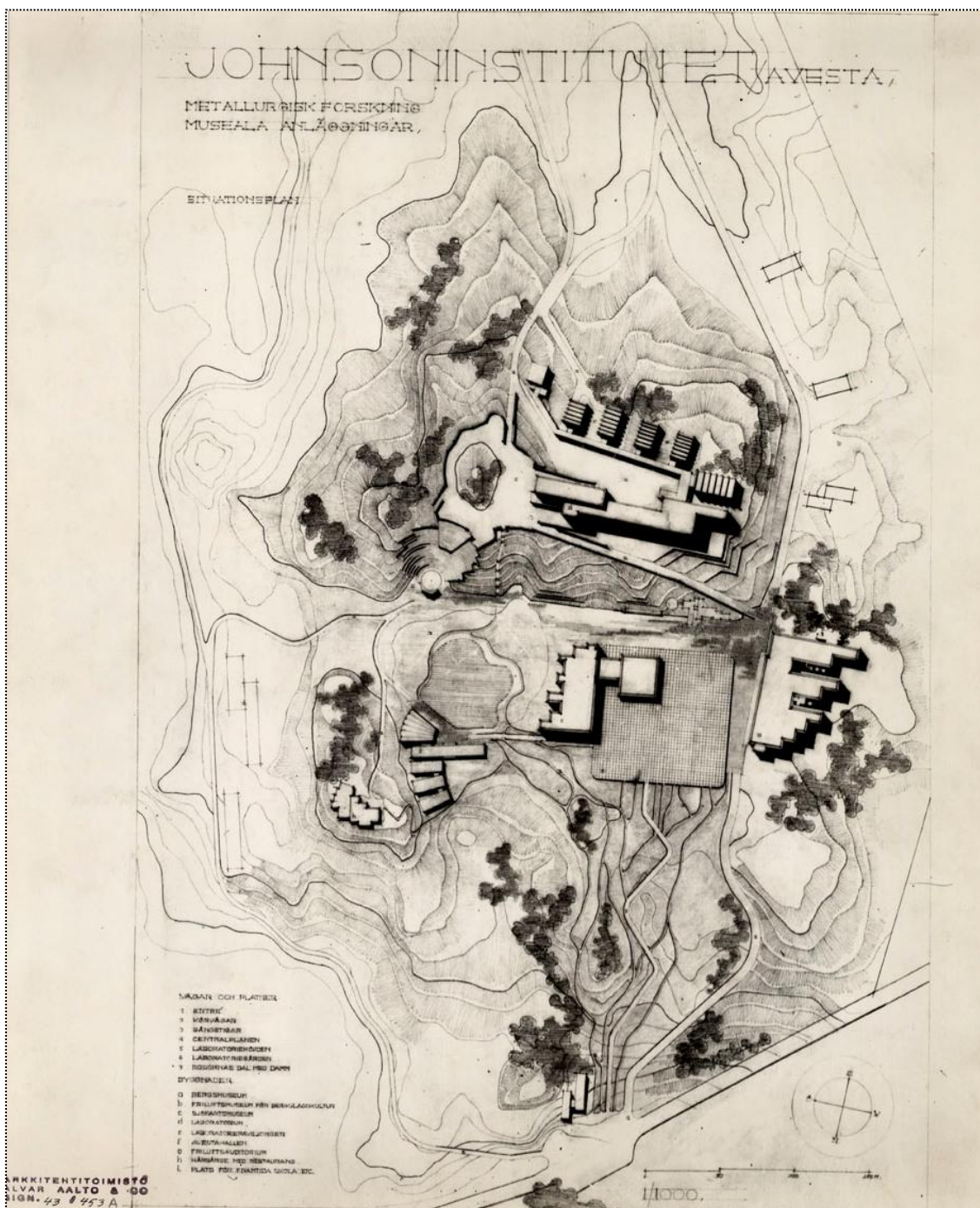
²³² Axel Ax:son Johnson oli 1928 rakennuttanut Nynäshamniin Ruotsin ensimmäisen öljynjalostamon. Nordstjärnan, Årsredovisning 2012.

²³³ Dokumentti on nähtävissä vuoden 1942 kohdalla osoitteessa http://www.alvaraalto.fi/net/malmilta_maaialle/alvarin_matkat_vuodet.htm (Viitattu 2.2.1915).

²³⁴ Schildt 2007b, 552–553; Nordstjärnan, Årsredovisning 2012; Lindegren Westermanin mukaan yhteistyö Starkin ja Aallon välillä ei kuitenkaan tässä projektissa vuonna 1943 sujunut toivotulla tavalla, ja Aalto jäi hankkeesta pois: ”Då projektet skulle bearbetas visade det sig att Aalto från utlandet kunde skicka irriterade brev till Stark om hur projektet skulle drivas. Aalto uteblev från viktiga sammanträden och lämnade projektet Heimdalsområdet, som senare fullföljdes av Erik Stark.” Aallon ja Starkin yhteisiä projekteja oli myös ehdotus Avestan keskustasta 1944. Lindegren Westerman 2010, 102–104.

²³⁵ Samalta vuodelta on myös Aallon ja Starkin Avestan toteutumaton keskustasuunnitelma, joka syntyi heidän osallistuessaan Avestan kaupungin järjestetävään keskustan suunnittelukilpailuun. Hyttiäinen 2002, 26.

na työnantajana 1940-luvun puolivälissä 1900 työntekijää.²³⁶ Arkkitehtien tehtävänä oli piirtää tehtaan taakse Nybergetin mäkiin ja metsäiseen maastoon 60 hehtaarin alueille rakennuskokonaisuus, joka toisi julki Johnson-konsernin menestystä rautateollisuuden ja laivanrakennuksen alalla (kuva 19). Kyseessä oli mittava hanke, johon sisäl-

Kuva 19. Alvar Aallon ja Albin Starkin laatima yleissuunnitelma Johnson-instituutin alueesta. Keskellä nelion muotoinen keskusaukio, jonka oikealla puolella on Vuoriteollisuusmuseo ja vasemmassa reunassa Merenkulkumuseo. Kuutiomainen keulakuvahalli yhdistyy Merenkulkumuseoon käytävän väilyksellä. Pohjoinen on kuvassa alhaalla ja etelä ylhäällä. AAM.

²³⁶ L.Vr 1955, 931–932; F. Lt & Sl. 1955, 929–931; Tehdas kuuluu nykyään Outokumpu-konserniin.

tyi yhdeksän rakennusta: vuoriteollisuus²³⁷ ja merenkulkumuseot, nelikerroksinen laboratorio metallurgisia tutkimuksia varten, Avesta-halli, jossa olisi auditorio ja näyttelytilat konsernin tuotteille, sekä viisi koeosastoa, jotka olivat erillisiä verstarsrakennuksia. Piirustuksissa rakennukset on sijoitettu kukkulalle maaston muodot huomioiden. Aalto suunnitteli alueelle myös ulkoilmateatterin 1000 hengelle antiikin tyyliin. Lisäksi piirustuksissa on varattu paikat Bergslagenin kulttuuria esittelevälle ulkoilmamuseolle, majatalolle ravintoloinen, intendentin ja vahtimestarin asuinrakennuksille sekä koululle ja opettajien asunnoille.²³⁸

Johnson-konserniin kuului muun muassa sekä laivanvarustamo että rautatehdas²³⁹, minkä johdosta instituuttiin tuli rakentaa museot niille molemmille. Vuoriteollisuusmuuseota varten laadittu ehdotus, jota säilytetään Aalto-museon arkistossa, lienee Ax:son Johnsonin tekemä. Hän ehdotti museoon neljää osastoa: kirjasto ja arkisto, vuoriteollisuusosasto, Marcus Kockia²⁴⁰ ja Avestan ruukin historiaa esittelevä osasto sekä ulkomuseo, jossa voisi tutustua vanhaan ruukkialueeseen. Lisäksi museorakennukseen haluttiin 100–200 hengelle luentosali, joka saattoi toimia myös elokuvateatterina.²⁴¹

Näyttelyosastojen tarkemmasta sisällöstä oli laadittu yksityiskohtainen lista. Vuoriteollisuusosasto ehdotettiin jaettavaksi kahdeksaan pääkohtaan: 1. yleisiä asioita Ruotsin vuoriteollisuudesta, 2. raaka-aineet ja välituotteet, 3. kaivoslouhinta, 4. raudan valmistus ja käsittely, 5. muiden metallien valmistus, 6. muu vuoriteollisuutta lähellä oleva teollisuus, 7. vuoriteollisuuden kehittyminen Ruotsissa ja 8. vuoriteollisuudessa käytetyt koneet. Marcus Kockille haluttiin oma muistihuone, ja Avestan ruukkia esiteltäisiin 1600-luvulta alkaen siellä valmistettujen tuotteiden, kuvien, graafisten taulukoiden, karttojen ja erilaisten esineiden avulla. Ulkomuseoon oli tarkoitus sijoittaa muun muassa kaivosnostotorni, malminrikastamo, sulatto, seppiä pajoja, myllyjä sekä saha ja pi-

²³⁷ Schildtin kirjassa *Bergsmuseum* (nimi esiintyy rakennuspiirustuksessa) on suomennettu Vuorimuseoksi (Schildt 2007b, 555). Rakennuttajan laatimassa suunnitelmassa museo on nimellä *bergstekniskt och brukshistoriskt museum*. Oma käänökseni on vuoriteollisuusmuseo, joka kuvaa mielestäni hyvin museon toimialuetta. Vuoriteollisuus käsittää malmien ja mineraalien otannon ja jalostamisen.

²³⁸ Lindegren Westerman 2010, 102; Rudberg 2005, 54, 66; Schildt 2007b, 555–556.

²³⁹ Konserni laajeni Ax:son Johnsonin aikana voimakkaasti ja esim. 1958 siihen kuului satakunta yritystä. Nordstjärnan, Årsredovisning 2012.

²⁴⁰ Marcus Kock (1585–1657) aloitti Avestassa kuparirahojen valmistamisen. Boëthius 2013.

²⁴¹ Förslag till allmän plan för bergstekniskt och brukshistoriskt museum i Avesta. AAM; Rumsutrymmen m.m. för tekniskt museum i Avesta, 28.2.1944. AAM.

tää nämä kaikki toiminnassa. Lisäksi alueelle tulisi raudan valmistajan vanha maatila kaikkine rakennuksineen.²⁴²

Merenkulkumuseon suunnittelun yhteydessä Aalto pyysi filosofian tohtori Eirik Hornborgilta (1879–1965) asiantuntijan näkemystä piirustuksistaan. Hornborg oli monen muun toimensa ohella merenkulun historiaan perehtynyt historioitsija, joka oli vierailut lukuisissa merenkulkumuseoissa. Hän näki tämän sisämaahan, kauas rannikolta rakennettavan museon tehtävän olevan mereen, merenkulkuun ja vieraisiin maihiin liittyvien tunnelmien välittämisen sekä toisaalta sisämaan teollisuuden ja merenkulun yhteyden tunnetuksi tekemisen. Pelkästään museoon sijoitettavan konsernin omistaman laivojen keulakuvakokoelman ansiosta museosta tulisi tunnettu. Kokoelma oli siihen aikaan Ruotsin merkittävin.²⁴³

Hornborgin säilyneen kirjeen ansiosta on mahdollista saada käsitys näyttelystä, joka oli tarkoitus rakentaa museoon. Historioitsijalla oli monia käytännöllisiä ehdotuksia, ja hän oli selvästi tietoinen Ax:son Johnsonin toiveista ja kokoelmista. Keulakuvat oli tarkoitus sijoittaa omaan halliinsa, ja niiden yhteyteen Hornborg toivoi piirustuksia aluksista, joissa kuvat olivat olleet. Suuren aulan seinille hän asettaisi maalauksia erilaisista laivoista sekä niistä satamista, joissa Johnson-konsernin laivat vierailivat. Myös laivojen ja satamien pienoismalleille olisi aulassa sopiva paikka. Hornborgin mielestä muut näyttelysalit olisivat ”asiallisempia” ja niissä voisi olla muun muassa karttoja, graafisia taulukoita ja tilastoja liittyen vientiin ja tuontiin, pienoismalleja ja piirustuksia laivojen lastauksesta ja purkamisesta sekä näytteitä vienti- ja tuontitavaroista. Yksi saleista tulisi omistaa kokonaan Johnson-konsernin laivojen esittelyyn.²⁴⁴

Hornborgin mukaan merenkulkumuseo Avestassa poikkeaisi muista vastaavista museoista siinä, että merenkulun teknisiin yksityiskohtiin ei puututtaisi. Nykyaikaisesta museokäsityksestä ja museo-objektien arvokeskustelusta²⁴⁵ poiketen Hornborg esitti, että esineet – paitsi keulakuvat – voisivat olla kaksoiskappaleita, jolloin ne eivät vähentäisi

²⁴² Förslag till allmän plan för bergstekniskt och brukshistoriskt museum i Avesta. AAM.

²⁴³ Hornborgin kirje 2.4.1944. AAM; Schildt 2007b, 555; Keulakuvakokoelmasta ja sen vaiheista ks. Lisberg-Jensen 1984. Kokoelma sijaisti aiemmin Tanskassa Skagenin hotellin ruokasalissa, mutta se myytiin vuonna 1938 Axel Ax:son Johnsonille, joka oli tutustunut kokoelmaan olleessaan kesävierana Skagenissa. Ks. kuva keulakuvista hotellin ruokasalissa: <http://www.skagensiden.dk/skagensiden/asp/page.asp?id=130> (Viitattu 7.10.2015.)

²⁴⁴ Hornborgin kirje 2.4.1944. AAM.

²⁴⁵ Ks. esim. Valtonen 2006, Holma 2011 tai Rantala 2013.

muiden merenkulkumuseoiden arvoa: ”Men med undantag av dem [galjonsbilderna] borde föremålen lämpligast vara uteslutande dubletter och alltså icke minska andra museers sakliga och fackliga värde.”

Maallikolle museo olisi mitä kaunein, kiinnostavin ja havainnollisin.²⁴⁶ Aalto suunniteli keulakuvakokoelman sijoitettavaksi keskusaukiolle omaksi kokonaisuudekseen. Eräässä päiväämättömässä perspektiiviopiirustuksessa on aukiolla keulakuvien kannattelema avoin katos (kuva 20). Myös Hornborg oli saanut piirustuksen nähtäväkseen ja ehdotti katokseen lasiseiniä ainakin talviajaksi, jolloin keulakuvien konservoinnin tarve vähenisi.²⁴⁷

Kuva 20. Alvar Aallon luonnos keulakuvakokoelman katoksesta. Vasemmalla hallintorakennus, joka myöhemmin sijoitettiin suunnitelmissa toisaalle. Taustalla laboratoriorakennuksia. AAM.

Näiden suunnitelmien ja ohjeiden pohjalta Aalto laati museoille omat rakennuksensa, jotka lopulta jäivät rakentamatta, samoin kuin koko muu instituutti. Schildt on arvellut hankkeen kariutumisen syynä olleen sodanjälkeisen suhdannemuutoksen. Hän arvelee, että silloinen Johnson-yhtymä olisi selvinnyt instituutin rakentamisesta, mutta laitoksen käyttökustannukset osoittautuivat luultavasti liian suuriksi.²⁴⁸ Rudberg ja Lindegren Westerman ovat puolestaan arvelleet osasyynä toteutumattomille hankkeille olleen Aallon ja Starkin erilaisen toimintatavan, mihin myös Schildt yhtyy. Lindegren Wester-

²⁴⁶ Hornborgin kirje 2.4.1944. AAM.

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ Schildt 2007b, 554, 556; Lindegren Westerman 2010, 106.

manin mukaan Stark toimi kaikessa liikemiesmäisesti ja halusi hankkeiden olevan huolellisesti valmisteltuja, kun taas Aalto oli innokkaampi ideoimaan ja luonnostelevaan kuin työskentelemään toteutusvaiheeseen. Hän arvelee, että erilaisuudesta – Aallon rohkeudesta ja Starkin varovaisuudesta – on voinut aiheutua kitkaa. Lisäksi kesken kaiken vuonna 1945 Stark sai sydänkohtauksen, minkä jälkeen hän joutui antamaan tehtäviään pojalleen arkkitehti Erik Starkille (1915–2010). Aallolla oli myös samoihin aikoihin niin paljon muuta tekemistä muun muassa Yhdysvalloissa, ettei hän ehtinyt paneutua riittävästi Johnson-yhtymän hankkeisiin.²⁴⁹

4.2 Vuoriteollisuusmuseosuunnitelma

Eräessä varhaisessa luonnoksessa museot on ajateltu sijoitettavaksi instituuttialueen lounaispuolelle ja hallintorakennus reunustamaan Keskusaukiota (*kuva 21*). Tämä suunnitelma jäi kuitenkin välivaiheeksi, ja viimeisissä piirustuksissa museot sijatsevat keskusaukion vastakkaisilla reunoilla, vuoriteollisuusmuseo aukioon nähden hieman viinottain (*kuva 18*). Aukiolle nousee pohjoisesta tie, joka päättyy vuoriteollisuusmuseon kulmalle. Sekä aukion että rakennusten arkkitehtuuria oli tarkoitus korostaa aidolla kivimateriaalilla, jolla ne päällystettäisiin. Kivipinnoilla tavoiteltiin kontrastia ympäröivän luonnon pehmeille muodoille.²⁵⁰

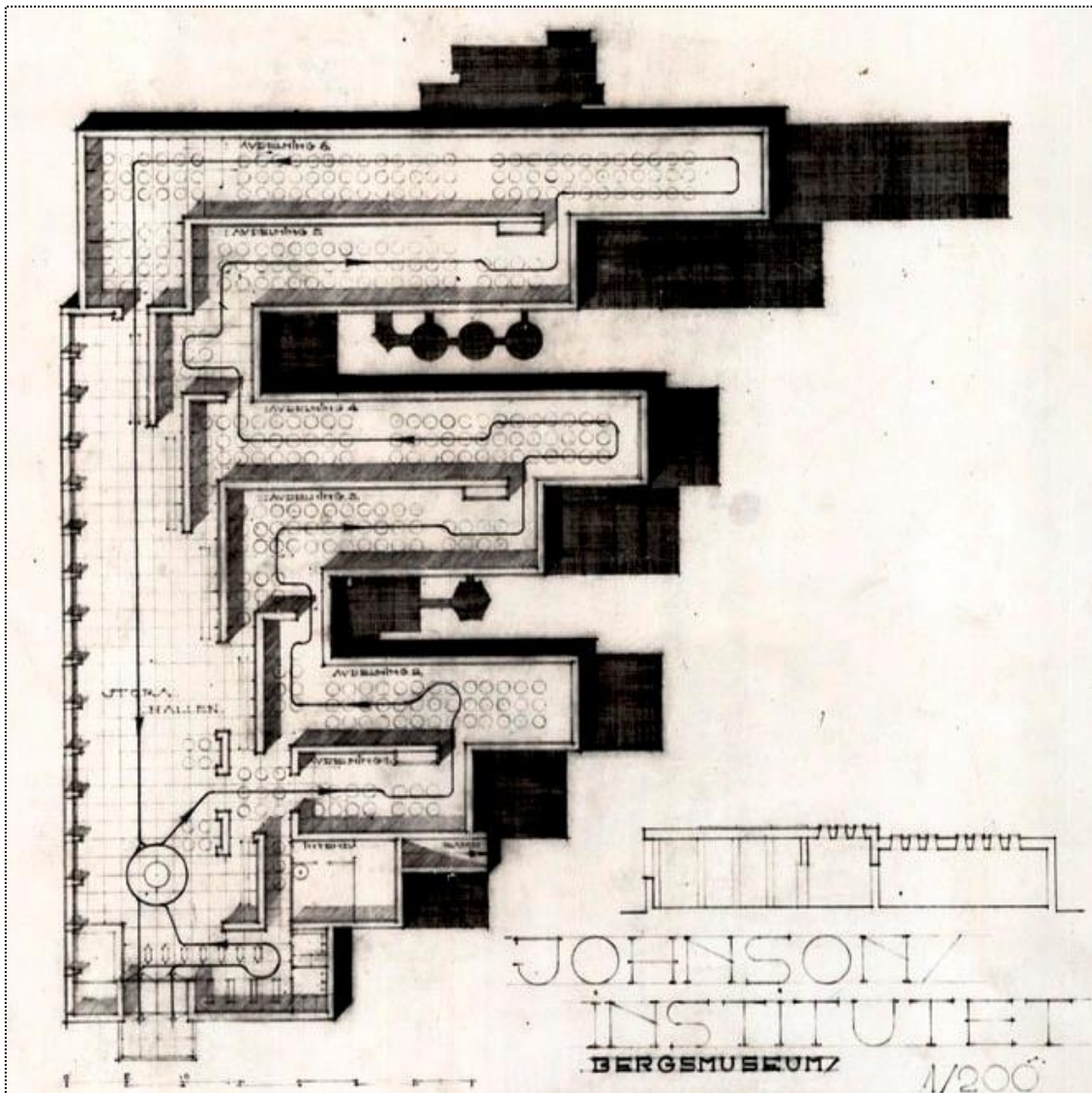
Vuoriteollisuusmuseossa on sisäänkäynti pohjoispäädystä (*kuva 22*). Keskusaukio jää rakennuksen itäpuolelle. Ovelta aukeaa suuri aula, josta on kulku kuuteen peräkkäiseen näyttelysaliin. Salit näkyvät ovelle porrastetusti vastaavaan tapaan kuin Aallon suunnitelmassa Tallinnan taidemuseosta (1936). Ensimmäiseksi oikealla on naulakot ja wc:t sekä seinäkkeen takana intendentin huone ennen näyttelysaleja. Salit ovat eri koksia työntyen ulospäin eri pituisina siipinä, joita on tarvittaessa mahdollisuus laajentaa edelleen. Aulassa osastojen seinät kääntyvät kohti sisäänkäyntiä, jolloin muodostuu seinäpintaa esimerkiksi maalausten ripustamista varten. Kulku museossa on suun-

²⁴⁹ Schildt 2007b, 560–561; Rudberg 2005, 37; Lindegren Westerman 2010, 106; Schildtin mukaan Aallon Johnson-yhtymälle tekemiin suunnitelmiin kuului myös rahamuseo, joka oli tarkoitus sijoittaa Avestassa erääseen vanhaan rakennukseen. Museota ei tuolloin toteutettu, mutta vuonna 1979 Axel Ax:son Johnsonin poika Bo Ax:son Johnson ryhtyi toimeen ja 1983 avattiin Avesta Myntmuseum erääseen Avestan kartanon makasiinirakennukseen, jossa oli aikaisemmin säilytetty laivojen keulakuvia. Avestan rahamuseon suunnitteli arkkitehti Lennart Uhlén. Keulakuvat ovat nykyisin deponoituina Göteborgin Merenkulkumuseossa (Sjöfartsmuseet Akvariet). Schildt 2007b, 553–554; Tingström 1995, 13–19.

²⁵⁰ Rudberg 2005, 54.

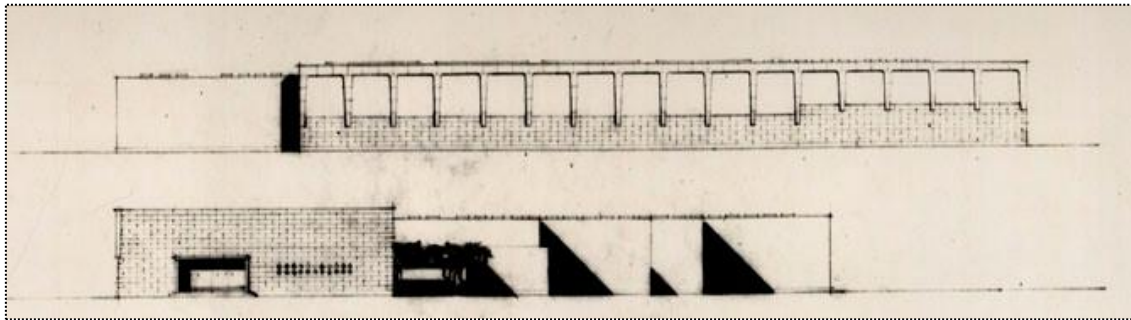
niteltu loogiseksi kierrokseksi, mutta salien lomittaisuus mahdollistaa myös sen, että aulasta voi mennä suoraan haluamaansa saliin tarvitsematta kiertää muita.

Kuva 21. Alvar Aallon suunnittelema Johnson-instituutin Vuoriteollisuusmuseo. Sisäänkäynti on piirretty kuvan alalaitaan. Keskusaukio jää kuvan vasemmalle puolelle. Pienet ympyrät kuvaavat kattoikkunoiden paikkoja. AAM.

Sisäänkäynnin vasemmalle puolelle jää kaksi pientä huonetta, joiden käyttötarkoitusta ei ole merkitty pohjakuvaan, mutta ne lienevät vahtimestarille tarkoitettuja tiloja. Näyttelysaleissa on pääsääntöisesti käytetty ylävaloa, joskin suuressa aulassa ylävaloa on vain kahden pienen seinäkkeen kohdalla. Aulan pitkällä seinällä on ikkunarivistö, josta avautuu näkymä keskusaukiolle. Suunnitelmasta puuttuu tilaohjelmaehdotuksessa mainittu kirjasto. Myös osastojen määrä on kuusi suunnitelmassa esiintyneen kahdeksan aihealueen sijaan. Suunnitelmiin on selvästi tehty muutoksia, ja osa toiminnois-

ta on ajateltu sijoitettavaksi Avesta-halliin, kuten auditorio ja näyttelytiloja. Rudbergin mukaan Avesta-halliin olisi sijoitettu myös näyttely Avestan historiasta ja tehtaan uusimmista tuotteista.²⁵¹

Kuva 22. Ylempänä Vuoriteollisuusmuseon keskusaukionpuoleinen julkisivu. Alhaalla sisäänkäynti museoon. AAM.

Rakennuksen eksteriööri on keskusaukion puolelta selkeän suoraviivainen (*kuva 22*). Ikkunoita kehystävät ylhäältä ja sivuilta seinästä ulkonevat vaaleat laatat, jotka kapeenevat alaspäin ja päättyvät hieman ikkunalinjan alapuolelle. Ikkunoiden alapuolinen seinä näyttää piirustuksissa tiileltä, mutta on luultavammin aiemmin mainittua aitoa kivimateriaalia. Lähinnä sisäänkäyntipäätyä olevat viisi ikkunaa on hieman muita matalampia. Keskusaukion puoleinen eteläpäädyn seinä on muusta seinälinjasta sisennetty ja todennäköisesti rapattu valkoiseksi.

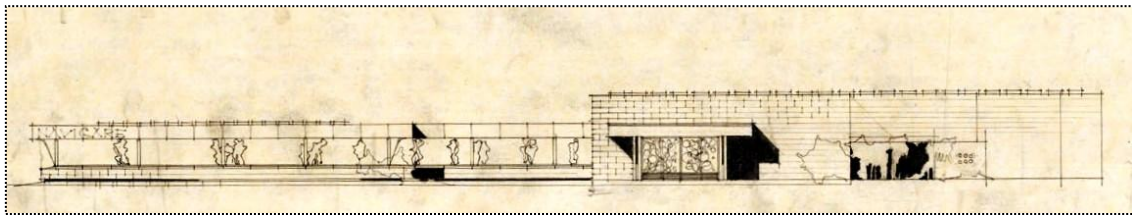
Myös sisäänkäyntipäädyn seinä on samaa materiaalia kuin aukion puoleinen seinä, ja siinä on ainoana aukkona kahden oven levyinen sisäänkäynti, jonka edusta on laatoitettu ja korotettu portaalla ympäristöstä. Kohti länttä työntyvät näyttelysalit, jotka muuttuvat yhä pidemmiksi mitä kauemmas päädyistä edetään. Intendentin huoneen ikkuna on ensimmäisessä siivessä, mutta muuten seinät ovat aukottomia ja tasaisen vaaleita.

4.3 Merenkulkumuseosuunnitelma

Merenkulkumuseon suunnitelmassa on vastaava huonejärjestys kuin vuoriteollisuusmuseossa, mutta lisäksi siinä on suuri lasiseinäinen paviljonki, johon oli tarkoitus koota keulakuvakokoelma. Ensimmäisessä luonnoksessa kokoelma oli ajateltu sijoitettavaksi aukiolle itsenäisesti omaan katokseen, mutta myöhemmissä piirustuksissa se on liitet-

²⁵¹ Rudberg 2005, 56.

ty osaksi museota (kuva 23). Tämä pohjaltaan 30 m x 30 m kokoisen paviljongin oli määrä olla paikan symbolinen keskus, Akropoliin Erekhtheionin karyatidien moderni versio²⁵². Koska keulakuvakokoelmalle tarkoitettu halli oli erittäin tärkeä elementti keskusaukiolla, teki Aalto siitä useita luonnoksia. Kaikkia luonnoksia yhdistää hallin neliömuoto ja mataluus. Ensimmäisen luonnoksen jälkeen Aalto lisäsi keulakuvien ympärille lasiseinät. Lasiseinien yläpuolella on leveä lista, johon on hahmoteltu eräässä piirustuksessa "NAVIGARE" ja toisessa "NAVIGATOR". Myöhemmin seinä oli ilman kirjoitusta.

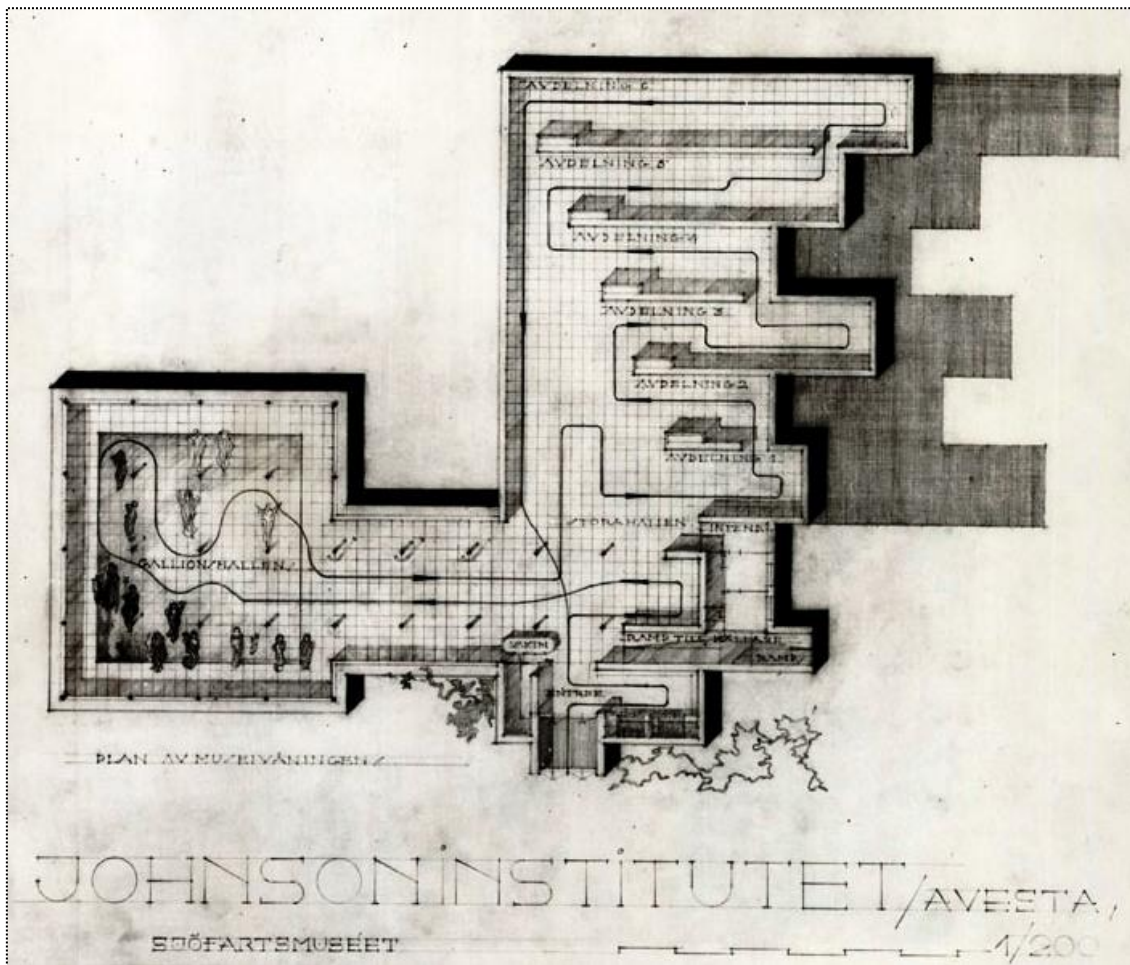

Kuva 23. Luonnos Merenkulkumuseon sisäänkäynnistä ja matalasta keulakuvahallista, jonka yläreunassa lukee "NAVIGARE". AAM.

Sisäänkäynti museoon on täysin vastakkaiselta puolelta kuin vuoriteollisuusmuseossa, rakennuksen eteläpuolelta. Heti tuulikaapin oikealla puolella on naulakot ja vasemmalla lipunmyyntitiski (kuva 24). Pääovelta avautuu avara aula, josta vasemmalle aukeaa keulakuvahalli ja suoraan edessä ovat muut osastot vastaavasti kuin vuoriteollisuusmuseossa: Jokaisesta kuudesta osastosta näkyy sisäänkäynnille kappale seinää. Erona vuoriteollisuusmuseoon on kohti sisäänkäyntiä kääntyvien seinien puuttuminen.

Ennen näyttelyosastoja on oikealla ramppi kellariin ja kolme henkilökunnan työhuonetta. Kellarikerroksesta ei ole olemassa piirustuksia. Henkilökunnan tiloista on pohjakuvaan merkitty erikseen intendentin huone lähimmäksi näyttelysaleja. Näyttelyosastot ovat täälläkin eri kokoisia ulospäin työntyviä siipiä ja jokaista osastoa on tarvittaessa mahdollisuus laajentaa ulospäin. Keulakuvahalli ja siihen johtava käytävä ovat matalampia kuin museon pääosa. Sekä hallissa että näyttelyosastoilla on käytetty samantyyppistä leikatun kartion muotoista ylävaloa kuin Tallinnan taidemuseosuunnitelmassa. Keskusaukion puoleinen ulkoseinä sekä sisäänkäyntipäädyn seinä ovat lomittain aseteltua kivilaattaa muistuttaen tiiliseinää. Muut ulkoseinät ovat tasaisen vaaleita.

²⁵² Schildt 2007b, 555; Rudberg 2005, 56.

Kuva 24. Merenkulkumuseon pohjakaava. Vasemmalla keulakuvahalli, oikealla museon osatot peräkkäin ja lomittain vastaavasti kuin Vuoriteollisuusmuseossa. AAM.

4.4 Museosuunnitelmat suhteutettuna aikansa arkkitehtuuriin

Suunnitelmat vuoriteollisuusmuseosta ja merenkulkumuseosta muistuttavat huomattavasti toisiaan. Aallolla on selvästi ollut lähtökohtana Tallinnan taidemuseosuunnitelma, jota hän on muunnellut. Pohjaltaan molemmat muistuttavat Tallinnan museota, mutta nousevan portaikon ja osastojen arvottamisen sijaan näissä piirustuksissa kaikki osastot ovat samalla tasolla. Myös valaistusjärjestelmä on samanlainen kuin Tallinnan suunnitelmassa. Tilaohjelmaltaan nämä Avestan museot ovat niukempia, eikä säilytys- ja konservointitiloja ole merkitty piirustuksiin. Tosin kellaripiirustusten puuttumisen takia emme voi tietää mitä tiloja sinne oli ajateltu.

Varhaisessa luonnoksessa esiintynyt seinätön keulakuvakatos tuo mieleen antiikin Akropoliin lisäksi Ludwig Mies van der Rohen Barcelonan maailmannäyttelyyn suunnitteleman modernin Saksan paviljongin vuodelta 1929. Paviljonki muodostuu katoksesta, jota kannattelevat sen alla olevat pilarit ja seinät, jotka nousevat suoraan laatoitetulta

piha-alueelta. Myöhemmin Mies van der Rohe kehitteli teemaa edelleen ja päätyi usein mataliin, lasiseinäisiin rakennussuunnitelmiin, kuten esimerkiksi taidemuseoehdotuksessa *Museum for a Small City (1941–43)*²⁵³. Aallon myöhemmissä piirustuksissa esiintyvä näyttelyhalli on vastaavalla tavalla suurine ikkunoineen funktionalismin mukainen sisä- ja ulkotilan yhdistävä kompromissi.

Rudberg on verrannut keskusaukiota museorakennuksineen Ateenan Akropolis-kukkulaan²⁵⁴. Aalto oli vuonna 1933 käynyt Akropoliilla CIAM:in kongressin yhteydessä, ja hän oli viettänyt aikaa kukkulalla kahtena päivänä valokuvaten aluetta. Schildtin mukaan käynti Akropoliilla herätti uudelleen Aallon innostuksen Italian monumentaalisia kaupunkikeskustoja kohtaan, Schildtin sanoin: *”tuota ydintä joka on sekä kaupungin arkkitehtoninen symboli että sen sosiaalinen elämän päänäyttämö”*.²⁵⁵ Johnson-instituutin keskusaukiossa on tuota samaa monumentaalisuutta ja symbolismia, ja sen oli tarkoitus toimia tapahtumien näyttämönä²⁵⁶.

Rudberg on myös rinnastanut rakennusryhmän amerikkalaiseen yliopistokampukseen, jollainen oli tullut Aallolle tutuksi tämän ollessa Yhdysvalloissa²⁵⁷. Aalto oli vierailut muun muassa MIT:ssa Bostonissa, Yalessa, Princetonissa, Dartmouth Collegessa Hannoverissa, Kalifornian yliopistossa Berkeleyssä sekä Cranbrook Schoolissa²⁵⁸. Myös Ludwig Mies van der Rohen IIT:n kampuusuunnitelmat 1940-luvun alkupuolelta ovat voineet olla hänelle tuttuja. Enemmän yhtäläisyyttä Johnson-instituutin aluesuunnitelmalla on kuitenkin Aallon omaan vuodelta 1938 olevaan Ahlström yhtiön Kauttuan ruukinalueen yleissuunnitelmaan, jossa rakennukset on sommiteltu mäkiseen maastoon vastaavalla tavalla kuin Avestassa luonnon muotoja hyödyntäen. Aalto suunnitteli Kauttuulle Ahlström Oy:lle muun muassa asuintaloja sekä koulun ja urheilukeskuksen²⁵⁹.

Johnson-instituuttisuunnitelman Rudberg näkee erinomaiseksi esimerkiksi Aallon hahmotuskyvystä ja rikkaasta mielikuvituksesta. Aalto halusi luoda rakennusryhmän, jossa

²⁵³ Searing 1982, 51–53.

²⁵⁴ Rudberg 2005, 54.

²⁵⁵ Schildt 2007b, 350–351, 356–357.

²⁵⁶ Rudberg 2007, 54.

²⁵⁷ Rudberg 2005, 56; Aalto aloitti professuurivierailut MIT:ssa, Massachusettsin Teknillisessä korkeakoulussa, lokakuussa 1940. Isohauta 2006.

²⁵⁸ Schildt 2007b, 505.

²⁵⁹ Metsäranta. ”Kauttua on elävä ruukinpuisto.” *Rakennusperintö.fi*.

arkkitehtoninen elämys kasvasi alueella kulkiessa, ja jossa luonto ja arkkitehtuuri yhdistyisivät toisensa huomioivaksi kokonaisuudeksi.²⁶⁰

Suomessa museorakentaminen oli 1930-luvun lopussa ja 1940-luvun alkuvuosina todella hiljaista. Ajanjaksoon sisältyi talvisota, välirauha ja jatkosota. Ennen levottomuuksia, vuonna 1936, päätti Suomen museoliitto tilata arkkitehti Toivo Anttilalta maaseutumuseoille mallipiirustukset museonrakentamisen avuksi, mutta sodan takia hanke jäi pariaksi lehtiartikkeliksi.²⁶¹ Ennen sodan syttymistä ehti vuosina 1938 Rautalammin ja 1939 Käkisalmeen valmistua Anttilan suunnittelemat museorakennukset. Rautalammin museo on pohjaltaan toimiva, kolmikerroksinen rakennus, jossa ylimmässä kerroksessa on taideosasto sinne suunniteltuine yläikkunoineen. Tilavien näyttelysalien lisäksi museossa on muun muassa kanslia- ja kirjastotilat sekä asunto. Käkisalmen museon runkona käytettiin vanhan linnan alueella sijainnutta 1600-luvun rakennusta, joka restauroitiin ja laajennettiin museokäyttöön. Rakennuksessa oli suuri museosali, yhdistetty tekstiili- ja kansliahuone, vahtimestarin asunto, lämmityskeskus ja varastoullakko. Museota ei ehditty avata yleisölle ennen sodan syttymistä ja se tuhoutui täysin talvisodan alussa.²⁶²

Rautalammin museon lisäksi vain Helsinkiin valmistui yksi museo, kun Yrjö Lindegrenin ja Toivo Jäntin päätyön, Olympiastadionin, yhteyteen saatiin tilat Urheilumuseolle 1938. Vuodeksi 1940 suunniteltujen olympialaisten takia museon tilat olivat aluksi varattu olympiakisojen järjestelytoimikunnan käyttöön. Sodan takia kisat kuitenkin peruuntuivat ja myös museon avaaminen viivästyi. Urheilumuseo avattiin yleisölle jatkosodan aikana vuonna 1943.²⁶³

Arkkitehti-lehdissä esiteltiin sota-aikana vain kaksi museosuunnitelmaa, Tarja Salmio-Toiviaisen diplomityö vuonna 1941 museo- ja kirjastotalosta Kotkaan ja Reino Koivulan diplomityö vuonna 1943 Oulun taidemuseosta ja -koulusta. Kiinnostavimpia aikakauden museosuunnitelmista ovat viimeksi mainitut diplomityöt, joissa on nähtävissä yhtymäkohtia Aallon museoarkkitehtuuriin. Yhteistä suunnitelmissa ovat muun muassa sisäpiharatkaisut sekä suuret ja melko pieniruutuiset ikkunapinnat. Samoin molemmis-

---

²⁶⁰ Rudberg 2005, 54, 56.

²⁶¹ Rönkkö 1999, 142.

²⁶² Takala 2010, 69, 74, 77.

²⁶³ ”Suomen Urheilumuseon historia.” *urheilumuseo.fi*.

sa suunnitelmissa valkoiseksi rapattujen rakennusten suoraviivaisen linjakkaat julkisivut jäsentyivät erikokoisiksi yhteen liitetyiksi rakennusmassoiksi siipiosineen.²⁶⁴

Aallon oma Viron taidemuseoehdotus oli niin selkeä esikuva hänen museosuunnitelmilleen Avestassa, että vaikutteita niin Suomen kuin Ruotsin museoarkkitehtuurista on lähes turha hakea. Lähinnä Avestan suunnitelmissa on yhtymäkohtia Eliel Saarisen Yhdysvaltoihin suunnittelemaan Cranbrookin taideakatemia (Cranbrook Academy of Art) taidemuseo- ja kirjastorakennukseen aukioineen (1940–42). Molemmissa on samaa aukiota kehystävää horisontaalista suoralinjaisuutta ja kokonaisuuden vähäeleistä monumentaalisuutta. Tosin Aallon ja Saarisen rakennukset poikkeavat tyyliltään toisistaan, eikä Aallon voi sanoa ottaneen Saariselta vaikutteita²⁶⁵.

Avestan museoissa alkoi näkyä merkkejä Aallon siirtymisestä uudenlaisiin ilmaisutapoihin, varsinkin museoiden julkisivunmateriaaleissa ja vuoriteollisuusmuseon korosteissa ikkunanpielissä. Funktionalismi oli jo 1930-luvun loppupuolella alkanut muuntua, ja Alvar Aallolla oli tärkeä rooli uuden muoto- ja materiaalimaailman kehittäjänä²⁶⁶. Uudistuminen tuli näkymään seuraavina vuosina kuitenkin enemmän muussa kuin museoarkkitehtuurissa, sillä meni kolmetoista vuotta ennen kuin Aalto suunnitteli seuraavan kerran museon.

---

²⁶⁴ Salmio-Toiviainen 1941, 25; "Ehdotus taidemuseoksi Ouluun." *Arkkitehti* 1943, 18.

²⁶⁵ Aalto on keskustelussa Göran Schildtin kanssa vuonna 1967 todennut muiden arkkitehtien merkityksestä omalle arkkitehtuurilleen: "Mitä Saariseen tulee niin kummallakaan taholla ei ollut mitään suurempaa ymmärtämystä." Schildt 1972, 112.

²⁶⁶ Mikkola 1990b, 97.

5 Bagdadin taidemuseo 1957 – 58

Aalto suunnitteli osittain samanaikaisesti kolmea eri museota kolmeen eri maahan 1950-luvun lopussa. Museot olivat Bagdadin taidemuseo Irakissa, Keski-Suomen museo Jyväskylässä sekä Pohjois-Jyllannin taidemuseo Tanskan Aalborgissa²⁶⁷. Työpöydällä olivat tuolloin myös muun muassa Kiirunan kaupungintaloehdotus, Wolfsburgin kulttuurikeskus sekä Maison Carré. Aallon suunnittelu oli materiaalivalintojen osalta muutovaiheessa. Avestan museosuunnitelmien jälkeen Aalto oli siirtynyt käyttämään rakennusmateriaalina yhä enemmän punatiiltä, mikä näkyy muun muassa Säynätsalon kunnantalossa (1949) sekä oppilaitoserakennuksissa Teknillisessä korkeakoulussa Otniemessä (1949) ja Jyväskylän Kasvatustieteellisessä korkeakoulussa (1951) sekä Kulttuuritalossa Helsingissä (1952). Paimion parantolasta alkanut valkoinen linja säilyi tietyn tyyppisissä rakennuksissa, kuten kirkkoarkkitehtuurissa, esimerkiksi Lakeuden ristissä Seinäjoella (1951) ja Vuoksenniskan kirkossa Imatralla (1955). Yleistäen voidaan sanoa, että Aallon 1950-luvun loppupuolen arkkitehtuuri oli hyvin monipuolista. Se koki yhteen tuotannon aiempia teemoja ja nosti esiin uusia vankkenevia linjoja.

5.1 Bagdadin taidemuseon suunnitteluprojekti

Irak vaurastui 1950-luvulla nopeasti. Taloudellisen kasvun suurin syy olivat maan kasvaneet öljytulot. Tuloja haluttiin käyttää maassa varsinkin infrastruktuurin kehittämiseen.²⁶⁸ Vuosikymmenen puolivälissä varoja ohjattiin yhä enemmän pääkaupungin Bagdadin nykyaikaistamiseen. Aikaisemmillä vuosisadoilla kaupungin keskusta oli sijainnut Tigris-joen länsipuolella, mutta oli ajan myötä levinnyt sieltä muurien yli ja myös joen itäpuolelle. Ensimmäisen maailmansodan aikoihin itärannalla sijainnut Rusan alue ja varsinkin al-Rashid Street muodostuivat kaupungin liikekeskustaksi. Toisen maailmansodan jälkeen Bagdadin väkiluku kasvoi nopeasti, ja joidenkin laskelmien mukaan asukasluku kasvoi 90 % vuosien 1947 ja 1957 välillä. Vuonna 1957 Bagdagissa oli noin 795 000 asukasta.²⁶⁹

²⁶⁷ Virallisten suositusten mukaan kaupungin nimi kirjoitetaan nykyään Ålborg, mutta käytän vaihtoehtoista muotoa Aalborg museon ja Aalborgin kaupungin käytännön mukaisesti.

²⁶⁸ Tripp 2007, 124–125; Bernhardsson 2008, 84; Bernhardsson 2005, 213; Eppel 2004, 93–94.

²⁶⁹ Bernhardsson 2008, 84.

Irakin hallitus, jota johti kuningas Feisal II, kutsui maahan maineikkaita arkkitehtejä suunnittelemaan kaupunkia. Käytännössä rakentamiseen liittyviä toimia hoiti hallituksen perustama Iraqi Development Board (IDB).²⁷⁰ Myös moni irakilainen arkkitehti osallistui kaupungin suunnitteluun, joukossa Nizar Ali Jawdat, vaikutusvaltaisen poliitikon Yhdysvalloissa Harvardin yliopistossa opiskellut poika. Isän, Ali Jawdat Al-Ayubbin, ollessa pääministerinä vuonna 1957 Nizar Ali Jawdat sai isänsä vakuuttuneeksi, että maalle olisi eduksi, jos arkkitehtuurisuunnitelmia tekemään kutsuttaisiin maailman maineikkaimmat arkkitehdit vanhan linjan brittiläisten insinööriyritysten sijaan.²⁷¹ Jawdatin lisäksi paikallisista arkkitehteistä muun muassa Rifat Chadirji ja Qahtan Awmi kannattivat ajatusta ja esittivät suunnitteluministerille listan sopivista kansainvälisistä arkkitehteistä²⁷².

IDB:n rakennussuunnitelmiin Bagdadissa sisältyivät muun muassa uusi jalkapallostadion, kansallismuseo, oopperatalo, konserttisali, taidemuseo sekä posti- ja lennätintuomisto. Useita maineikkaita arkkitehtejä kutsuttiin mukaan. Kutsuttujen joukossa olivat esimerkiksi Alvar Aalto, Le Corbusier, Gio Ponti ja Frank Lloyd Wright. Walter Gropius oli jo valittu ennen tätä. Alkuperäisen suunnitelman mukaan Aallolle annettiin suunniteltavaksi sekä taidemuseo että posti- ja lennätintuomisto. Le Corbusierin tehtäväksi tuli stadion ja urheilukeskus. Hanke liittyi Bagdadin toivomukseen saada järjestää vuoden 1960 olympialaiset. Gropiuksen osana oli yliopistokampus ja Pontin IDB:n päämaja.²⁷³

Frank Lloyd Wrightin suunnittelukohteena oli alunperin yhdistetty teatteri- ja oopperatalo, mutta innostuneena tehtävästä hän sai piirtää kaupungin yleissuunnitelman, johon kuuluivat ehdotukset teemapuistosta, posti- ja lennätintuomistosta, kasvitieteellisistä puutarhoista, pysäköintitaloista, taidegalleriasta, kansallismuseosta ja yliopistokampuksesta²⁷⁴. Wright kyllä tiesi muiden arkkitehtien suunnittelukohteista, mutta teki siitä huolimatta omat ehdotuksensa niin Aallolle varatusta taidemuseosta kuin Gropiukselle annetusta yliopistosta. Molemmat rakennushankkeet kuuluivat kuitenkin Wrightin laajempaan suunnittelukokonaisuuteen. Marefatin mukaan sen sijaan posti-

²⁷⁰ Bernhardsson 2005, 213; Eppel 2004, 95, 99.

²⁷¹ Bernhardsson 2008, 86–87; Lefavre & Tzonis 2012, 147.

²⁷² Marefat 1999, 259.

²⁷³ Bernhardsson 2008, 87; Bernhardsson 2005, 213; Pyla 2008, 101; Marefat 1999, 259; Marefat 2009, 30; Lefavre & Tzonis 2012, 147–148; Alvar Aalto. Band 3. Projects and Final Buildings 1978, 150; IDB otti yhteyttä Le Corbusier'iin jo vuonna 1955. Marefat 2009, 32.

²⁷⁴ Bernhardsson 2008, 88–89; Lefavre & Tzonis 2012, 147–149.

ja lennätintuomisto ei kuulunut Wrightin yleissuunnitelmaan vaan hän sai siitä toimeksiannon, kuten Aaltokin oli saanut. Kumpikin arkkitehti myös piirsi kyseisen rakennuksen.²⁷⁵

Jo vuonna 1954 Aalto sai ensimmäisen yhteydenoton Irakista, kun häntä pyydettiin osallistumaan Bagdadiin rakennettavan Irakin kansallispankin pääkonttorin suunnittelukilpailuun. Kilpailuun osallistui 12 arkkitehtiä, joukossa myös Gio Ponti Italiasta, sekä sveitsiläinen William Dunkel, joka voitti kilpailun²⁷⁶. Vuonna 1957 Aaltoon otettiin uudelleen yhteyttä, ja hänelle tarjottiin kahta huomattavaa tehtävää ilman kilpailua. Kyseessä olivat taidemuseon ja pääpostitoimiston suunnittelutyöt.²⁷⁷ Molempien rakennusten oli tarkoitus nousta kaupungin uuteen hallintokeskustaan, jonka yleissuunnitelman laatiminen oli annettu brittiläiselle arkkitehti- ja kaupunkisuunnittelutoimisto Minoprio, Spencely & MacFarlanelle²⁷⁸.

Aalto matkusti assistenttinsa arkkitehti Olli Penttilän kanssa Bagdadiin heinäkuussa 1957²⁷⁹. Tuolloin hän laati alustavan sopimuksen IBD:n kanssa. Hän tapasi myös rakennusinsinööri-toimisto Sutherland Pilch'illä johtajana työskennelleen M. Gillingwaterin, jonka kanssa Penttilä keskusteli joistakin rakentamiseen liittyvistä vaikeuksista ja rajoituksista Irakissa. Tähän liittyen Gillingwater lähetti syksyllä Aallolle kopion yrityksensä laatimasta teknisestä raportista koskien rakennusmateriaaleja ja -tekniikoita Irakissa sekä tietoa sääoloista.²⁸⁰ Tuliaisena matkalta oli myös muistiinpanoja Bagdadin lämpötiloista ja kasveista, joista jälkimmäistä Aalto käytti oletettavasti hyväkseen suunnitellussaan museon kattopuutarhaa²⁸¹. Hänelle kasvillisuus ei ollut yhdentekevä asia. Esimerkiksi Rautatalon suunnittelun yhteydessä Aalto oli ottanut kantaa suihkulähteelle

---

²⁷⁵ Marefat 1999, 206–207.

²⁷⁶ Competition for proposed new central bank Baghdad. AAM. (Sisältää kysymyksiä ja vastauksia pankkiluettelusta sekä luettelon kilpailijoista.)

²⁷⁷ Schildt 2007b, 692.

²⁷⁸ Anthony Minoprio kirje Alvar Aallolle 19.8.1957. AAM.

²⁷⁹ Penttilä on myöhemmin muistellut lämpötilan olleen Bagdadissa tuolloin +40 °C varjossa ja Aallon viettäneen paljon aikaa kylvyssä ilmastoidussa hotellihuoneessa. *Alvar Aalto. The Mark of the Hand* 2011, 179.

²⁸⁰ M. Gillingwaterin kirje Aallolle 15.9.1957. AAM; Hotel Khayamin lasku. AAM; Alkuperäinen sopimusehdotus, draft 15.7.1957; Kirjeluonnos koskien matkakuluja Aallolta Development Boardille 4.11.1957. AAM.

²⁸¹ Baghdad Temperature. AAM; Käsikirjoitettu lista kasveista. AAM.

tulevista istutuksista. Kasvillisuuden tuli hänen mukaansa seurata arkkitehtuurin muotoja.²⁸²

Sopimusehdotuksessa, joka on päivätty 15.7.1957, Aalto selvitti, mitä hänen työnsä tulisi käsittämään ja maksamaan. Hän myös mainitsi, että tulisi perehtymään Bagdadin luonteeseen ja kaupungin tarpeisiin modernin taiteen keskuksen suhteen. Lisäksi hän tulisi keskustelemaan muiden samalle alueelle rakentavien eurooppalaisten arkkitehtien kanssa, jotta alueesta tulisi harmoninen kokonaisuus.²⁸³ Aalto ottikin jo elokuussa yhteyttä hollantilaiseen arkkitehtiin Willem Marinus Dudokiin (1884–1974), joka suunnitteli viereiselle tontille oikeus- ja poliisitalot²⁸⁴. Dudok ei kuitenkaan pitänyt tapoamista kiireellisenä, sillä rakennukset eivät olisi aivan lähekkäin. Museon ja oikeustalon väliin tulisi pysäköintialue, jossa olisi kasvillisuutta.²⁸⁵

Joulukuussa 1957 Minoprio, Spencely & MacFarlane lähetti Aallolle alustavan suunnitelman taidemuseon tilaohjelmasta. Siinä rakennuksen tehtäväksi määriteltiin sekä kulttuuritoiminnan että taiteen kehittämisen edistäminen Irakissa. Museorakennus tarjoaisi kohtaupaikan taiteilijoille ja yleisölle. Maalaus-, veisto- ja korutaiteen lisäksi siellä olisi mahdollisuus esittää musiikkia, lausuntaa ja elokuvia. Pysyvänä näyttelynä museossa olisi Gulbenkianin²⁸⁶ taidekokoelma. Lisäksi ohjelmassa oli lueteltu yksityiskohdaisesti museoon tarvittavat sisätilat.²⁸⁷ Aalto ei noudattanut saamaansa suunnitelmaa orjallisesti, mutta toteutti siitä piirustuksissaan pääkohdat²⁸⁸.

²⁸² Makkonen 2009, 39.

²⁸³ Luonnos Aallolta H.E. The Minister of Development'ille, Development Board'ille and Ministry of Development'ille 15.7.1957. AAM.

²⁸⁴ W. M. Dudokin kirje Alvar Aallolle 20.8.1957. AAM.

²⁸⁵ W. M. Dudokin kirje Alvar Aallolle 14.11.1957. AAM.

²⁸⁶ Gulbenkian (1869–1955) oli öljyinsinööri ja liikemies sekä yksi Iraq Petroleum Companyn omistajista. Taidekokoelma on nykyään Lissabonissa Calouste Gulbekianin säätiön museossa. Museon www-sivuilla olevassa historiikissa ei mainita Bagdadia kokoelman mahdollisena sijoituspaikkana. ”History of the Collection.” Museu Calouste Gulbenkian. 2013.

²⁸⁷ ”Proyecto para el Museo de Bellas Artes en Bagdad (1957–1963). Alvar y Aino Aalto.” *DC. Revista de critica arquitectónica* 2008, nú, s. 207; Azara 2010, [5]; The Civic Centre, Baghdad, Fine Arts Building. Preliminary draft 11.12.1957. Minoprio & Spencely and P.W. Macfarlane. AAM.

²⁸⁸ Aallon piirustukset poikkesivat ohjelmaluonnoksesta sikäli, että muun muassa aulaan ajateltu vahtimestarin työhuone oli sijoitettu alimpaan kerrokseen, kokoushuoneen yhteydessä ei ollut pukeutumishuoneita, wc-tiloja oli vain pääaulassa (toiveena oli wc:t myös luentosalin lämpiöön sekä alakertaan), johtajan, sihteerin ja konekirjoittajan toimistohuoneet olivat pääkerroksessa säilytystilan ja työpajan läheisyyden sijaan, kaksi pienempää kokoushuonetta puuttui, Gulbenkianin kokoelman näyttelytilan yhteydessä (näyttelytiloja ei ylipäänsä ollut erikseen nimetty Aallon piirustuksissa) ei ollut pientä säilytystilaa ja toimistohuonetta, kirjastosta puuttui säilytys- ja korjaustila sekä kirjastohenkilökunnan työhuoneet, vahtimestarin asuntoa ei ollut rakennuksessa ollenkaan ja mahdollista rakennuksen myöhempää laajennusta

Aalto suhtautui innokkaasti taidemuseon suunnitteluun. Hän pystyi toteuttamaan tehävässä sellaisia ratkaisuja, joihin Pohjoismaiden kylmä talvi-ilmasto ei antanut mahdollisuuksia. Aalto halusi itse suunnitella interiöörin tietyt osat sekä puutarhan, jotta rakennuksesta tulisi tasapainoinen kokonaisuus. Työssään hän ei halunnut erityistä ”Diva-honorarium” -kohtelua, mutta kylläkin suunnitteluun vapautta mahdollisten muutosten varalta.²⁸⁹

Toisen kerran Aalto vieraili Bagdadissa toukokuussa 1958²⁹⁰. Ne Aallon rakennuspiirustuksista, joista löytyy päiväys, on allekirjoitettu 10.5.1958. Todennäköisesti tämän toisen matkan tarkoituksena oli viedä perille valmiit luonnokset. Taidemuseon rakennusasia ei kuitenkaan ehtinyt edetä ennen kohtalokasta heinäkuun 14. päivää, joka tuli hieman myöhemmin pysäyttämään suunnittelutyöt. Tuolloin kuningas Feisal II murhattiin ja valta Irakissa vaihtui.²⁹¹

Vallan vaihtuminen ei kuitenkaan heti vaikuttanut taidemuseon rakentamiseen. Syyskuussa 1958 Aalto kuvaili projektia Hufvudstadsbladetissa, ja mainitsi suurimmiksi haasteiksi kuumun ilmaston ja rakennuksen tärkeän sijainnin, jota hän vertasi Helsingin Senaatintoriin. Ilmasto-ongelma oli tarkoitus ratkaista mahdollisimman paksuilla tiiliseinillä ja kattoterssia suojaavalla keraamisella sälekatolla.²⁹²

”Centralproblemet i projekteringen för Bagdad är de enorma omkastningarna i temperaturen. Jag söker ett resultat, där själva den arkitektoniska formen skall skydda mänskan mot klimatets attackerande kraft. Frånsett att det är en principiellt tilltalande väg så är det också den mest ekonomiska; mekanisk luftkonditionering är en dyrbar sak, och det är fem gånger dyrare att kyla ner en byggnad i hett klimat än att värma upp en byggnad i kallt!

Nu har ju jordgrunden sina konstanta temperaturskikt, och det gäller att skapa en huskropp så tung så möjligt, som blir ett slags fortsättning på moder jord. Konstmuseets väggar blir mycket tjocka tegelmurar, och hela byggnaden läggs under ett ’dubbelt parasoll’ för att förhindra att de massiva murarna hettas upp under dagen. Dvs. takterrassen förses med en sorts spjältag av s-profilerade snedställda keramik-

---

ei ollut merkitty piirustuksiin. The Civic Centre, Baghdad, Fine Arts Building. Preliminary draft 11.12.1957. Minoprio & Spencely and P.W. Macfarlane. AAM.

²⁸⁹ Alvar Aallon kirjeluonnos J. A. Douglasille 6.8.1957. AAM.

²⁹⁰ Hotel Khayamin lasku 12.–17.5.1958. AAM; Regent Palace Hotelin lasku 17. – 22.5.1958. AAM; Aero Oy:n lentolippu. AAM.

²⁹¹ Schildt 2007b, 693; Jaakko Suihkonen on myöhemmin muistellut olleensa Aallon mukana Bagdadissa vallankumouksen aikaan: ”The Maestro [Aalto] was suddenly in a great hurry to get back.” *Alvar Aalto. The Mark of the Hand* 2011, 179.

²⁹² ”Bygga i Bagdad bra – men hemma bäst! Aalto-ros åt vår byggmadsindustri.” *Hufvudstadsbladet* 9.9.1958.

element, som låter bara aftonsolen sila in. Dessutom ligger en god del av terrassen i skuggan av ett stort, fritt format amfiteatraliskt utomhus-auditorium, som självfallet brukas bara efter solnedgången. Byggnadens fasadklädnad blir, helt naturligt med tanke på Bagdads fina keramiska traditioner²⁹³, glaserat tegel i starka färger, profilerat så det ger väggen sekundärskugga.”²⁹⁴ (Kuva 25.)

Aalto kertoi myös tarvitsevansa suuren määrän teknistä henkilökuntaa, joka palkkattaisiin osittain Suomesta ja osittain Sveitsistä²⁹⁵.

Kuva 25. Varhainen luonnos Bagdadin taidemuseosta vuodelta 1957. Aalto halusi käyttää rakennuksessa kirkkaan sinistä lasitettua tiiltä ajatuksissaan Bagdadin keramiikkaperinne. Mielessä on ollut myös alusta asti rakennuksen yläpuolelle kohoava amfiteatteri. AAM.

Uusi hallitus pysäytti IBD:n rakennushankkeet ja halusi arvioida projektit uudelleen. Kulttuuri- ja hallintorakennuksia tärkeämpinä pidettiin asuntojen sekä vesi- ja viemäriverkostojen rakentamista. Syksyllä 1958 Minoprio, Spenceley & MacFarlane irtisanottiin kaupunkisuunnittelutehtävästä ja tilalle haluttiin Harvardin dekaanina toiminut arkkitehti Jose Louis Sert.²⁹⁶

Aallolle ilmoitettiin syyskuussa 1958, että hänen tulisi rakennushankkeidensa osalta odottaa ohjeita, joita tulisi saamaan, kunhan keskustasuunnitelman uudelleenarviointi olisi suoritettu²⁹⁷. Syksyllä 1960 Aalto sai tiedon, että rakennushankkeita tullaan jatkaamaan. Sert tulisi laatimaan uuden yleissuunnitelman ja kaikkia arkkitehtejä, jotka olivat

²⁹³ Keramiikan historiasta Bagdadissa ks. esim. Migeon & Saladin 2009.

²⁹⁴ ”Bygga i Bagdad bra – men hemma bäst! Aalto-ros åt vår byggmadsindustri.” *Hufvudstadsbladet* 9.9.1958.

²⁹⁵ Ibid.

²⁹⁶ Anthony Minopriion kirja Alvar Aallolle 3.10.1958. AAM; Irakin työ- ja asuntonministeriön tekninen osasto 4:n johtajan kirje Aallolle 18.9.1960. AAM.

²⁹⁷ Irakin valtion rakennusosaston johtajan kirje Alvar Aallolle syyskuussa 1958. AAM.

jo aiemmin saaneet toimeksiannon, pyydetään jatkamaan kesken jääneitä töitä.²⁹⁸ Sert kävi neuvotteluja pitkään Työ- ja asuntonministeriön kanssa, mutta sopimusta ei syntynyt²⁹⁹.

Lukuisten kirjeiden, sähköiden sekä Aallon ja Dudokin yhteisten matkasuunnitelmien jälkeen³⁰⁰ Aallolle ilmoitettiin keväällä 1963, että posti- ja lennätintuomistoprojekti tulisi pian jatkumaan³⁰¹. Aallon kyselyyn taidemuseon kohtalosta vastattiin, että projektia ei ollut hylätty, mutta sen toteuttamista oli lykätty. Aalto oli tarjoutunut tarpeen vaatiessa laatimaan uuden keskustasuunnitelman, mutta Bagdadin kaupungin viranomaisilla oli jo harkittavana viisi tehtävään erikoistunutta firmaa, joista he tulisivat valitsemaan suunnittelijan.³⁰² Lopulta Aallon taidemuseosuunnitelma jäi unohduksiin. Bagdad ei kuitenkaan jäänyt ilman taidemuseota, sillä vuonna 1962 Gulbenkian Foundationin rakennutti varoillaan kaupunkiin oman museon³⁰³.

Osa Bagdadin keskustasuunnitelmaan osallistuneista arkkitehteistä, kuten Gropius, Ponti ja Le Corbusier, jatkoi työskentelyään vielä uuden hallinnon kanssa. Pontin Development Board Headquarters oli valmistunut ensimmäisenä jo 1958. Gropiuksen suunnittelema Bagdadin yliopisto avattiin 1961. Le Corbusierin urheilukeskuksesta valmistui stadion vuonna 1980.³⁰⁴ Sen sijaan muun muassa kaikki Wrightin ehdotukset samoin kuin Aallon suunnitelmat jätettiin toteuttamatta³⁰⁵. Wrightin Tuhannen ja yhden yön

²⁹⁸ Irakin työ- ja asuntonministeriön tekninen osasto 4:n johtajan kirje Aallolle 18.9.1960. AAM.

²⁹⁹ Irakin työ- ja asuntonministeriön tekninen osasto 4:n johtajan kirje Aallolle 23.1.1962. AAM; Sertin kirje Aallon sihteerille H. Mattsonille 19.2.1962. AAM; Sertin sihteerin Ellen M. Osbornen kirje Aallon sihteerille H. Mattsonille 16.11.1962. AAM.

³⁰⁰ Ks. esim. Dudokin sähkösanoma Aallolle 21.5.1959. AAM; Aallon kirjekopio IDB:n tekninen osasto 2:n johtajalle 8.6.1959. AAM; Dudokin kirje Aallolle 25.6.1959. AAM; Dudokin kirjekopio Tekninen osasto 2:n johtajalle 25.6.1959. AAM; Dudokin sähkösanoma Aallolle 10.8.1959. AAM.

³⁰¹ Sähkösanoma rakennusosaston johtajalta Aallolle 25.4.1963. AAM.

³⁰² Aallon kirje luonnos Kehitysministeriön [Työ- ja asuntonministeriön] rakennusosaston johtajalle 10.6.1963. AAM; Työ- ja asuntonministeriön rakennusosaston johtajan kirje Aallolle 3.7.1963. AAM.

³⁰³ "Proyecto para el Museo de Bellas Artes en Bagdad (1957–1963). Alvar y Aino Aalto." *DC. Revista de critica arquitectónica* 2008, nú, 208.

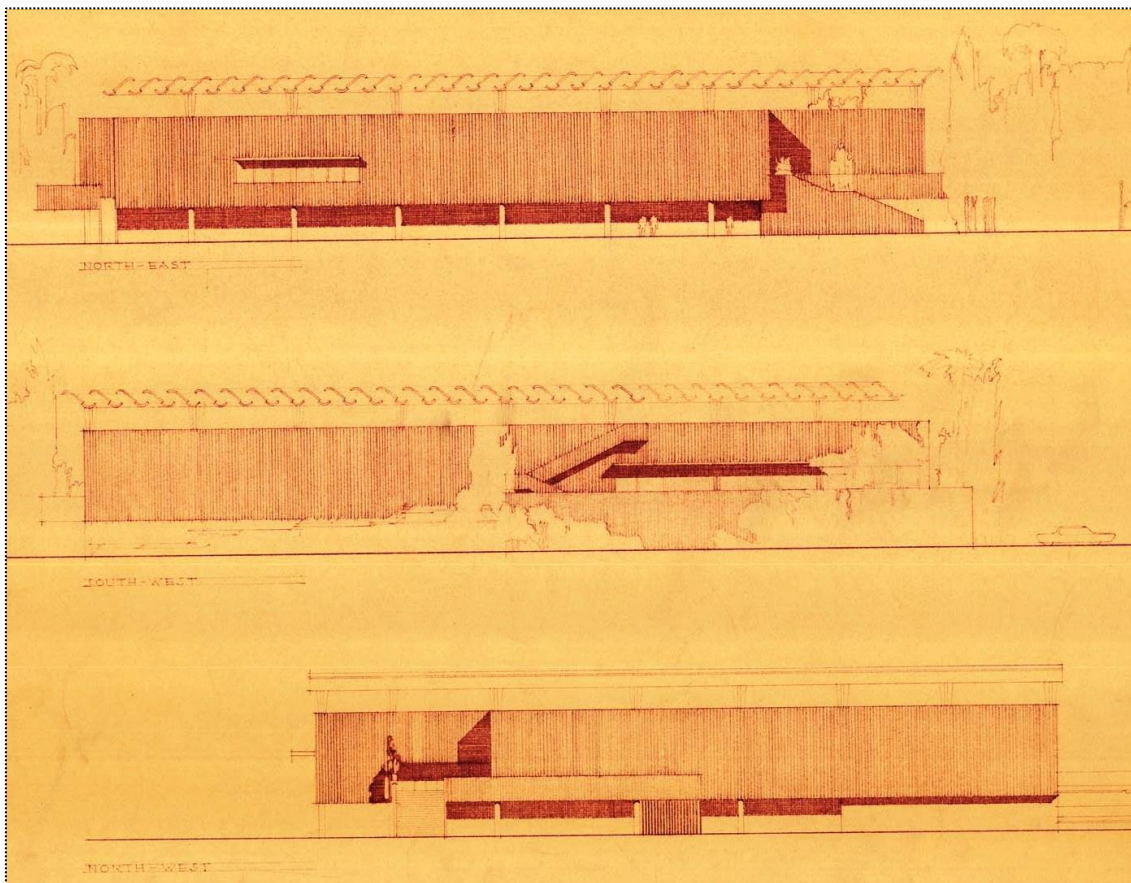
³⁰⁴ Bernhardsson 2008, 90; Marefat 2009, 30–32; "Office building in Baghdad." Gio Ponti official website; Lefaire & Tzonis 2012, 147; McMillen 1991, 189.

³⁰⁵ Marefat 2009, 30; Olli Penttilä on muistellut kuullessaan Bagdadissa vierailleelta Matti Kurjensaareelta, että posti- ja lennätintuomisto oli rakennettu kaupunkiin joitakin vuosia myöhemmin Aallon 1:200 luonnosten pohjalta. Aallon toimistoon ei asiasta ollut ilmoitettu. *Alvar Aalto. The Mark of the Hand* 2011, 178; Vielä vuonna 1980 Irakin hallitus kutsui Aallon toimiston osallistumaan uuden museon, Museum of Visual Arts, suunnittelukilpailuun. "Proyecto para el Museo de Bellas Artes en Bagdad (1957–1963). Alvar y Aino Aalto". *DC. Revista de critica arquitectónica* 2008, nú, 207–210.

taruista innoituksen saanut oopperatalon muunnelma rakennettiin Arizonaan 1964 ja tunnetaan Gammage Concert Hall'ina³⁰⁶.

5.2 Bagdadin taidemuseosuunnitelman tarkastelua

Taidemuseolle varattu paikka sijaitsi Minoprio, Spencely & MacFarlanen keskustasuunnitelmassa Tigris-joen itäpuolella sijaitsevalla alueella neljän kadun – King Ghazi Street, King Feisal Street, Queen Aliyah Street ja Cailani Avenue – rajoittaman korttelin pohjoiskulmassa³⁰⁷. Katujen nimet lienevät myöhemmin vaihtuneet. Rakennus oli ajateltu kolmikerroksiseksi, jossa pääkerros sijoittuu keskimmäiseksi. Museon julkisivu on King Ghazi -kadun puolella (kuva 26).

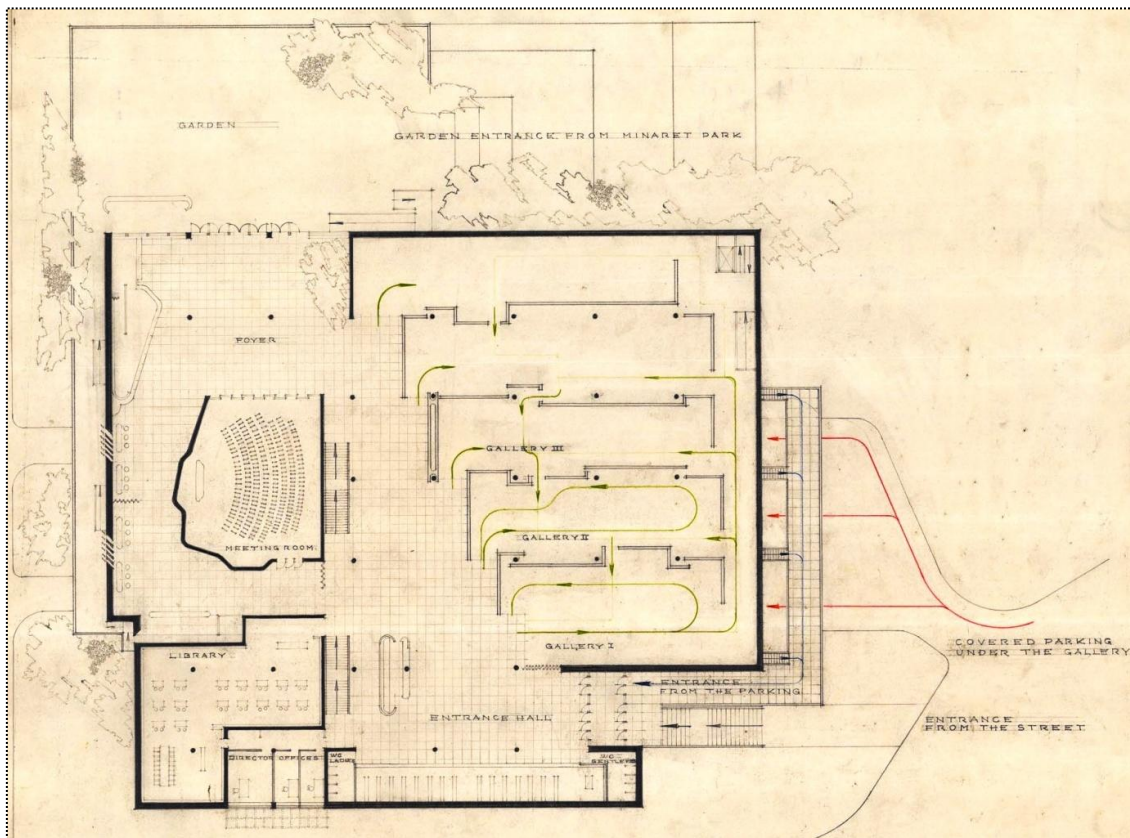
Kuva 26. Alvar Aallon suunnitelma Bagdadin taidemuseoksi. Ylimmässä kuvassa on pääjulkisivu, jossa oikealla portaat pääovelle. Pylväiden takana on liiketiloja ja ikkunat kuuluvat toimistohuoneisiin. Kattolla on pylväiden varassa auringolta suojaava katos. Keskimmäisessä kuvassa on julkisivu museon takaa puiston puolelta. Oikealla on lämpiön ikkunat ja keskellä portaat kattoterassille. Alimmassa kuvassa on museon lounaispäätty, jossa on alhaalla rakennuksen alla pysäköintihalli. Kuvista puuttuu amfiteatteri. AAM.

³⁰⁶ Lefavre & Tzonis 2012, 147–148.

³⁰⁷ Soil Water, Ehdotus urakkatarjousohjelmaksi Baghdad'in kaupungin kulttuurikeskuksen pohjatutkimuksesta 23.9.1957. AAM; Minoprio, Spencely & MacFarlanen laatimat kartat. AAM.

Museon sisäänkäynti on rakennuksen pohjoiskulmassa, piirustuksessa oikeassa alanurkassa (kuva 27). Kadulta nousevat kaksisyöksyiset portaat pääovelle, josta avautuu sisään tuloaula. Ulko-ovea vastapäätä on vahtimestarin pöytä. Oven jälkeen vasemmalla ovat naulakkorivistöt, ja naulakkoalueen molemmissa päissä sijaitsevat wc:t. Aulasta avautuu suorakaiteen muotoinen näyttelytila, joka on jaettu viiteen peräkkäiseen osastoon. Osastot sijoittuvat lomittain siten, että aulasta on näköyhteys kunkin osaston alkuun. Osastojen väliseinissä on eri kokoisia syvennyksiä ja kulkuaukkoja, ja osastoihin on pääsy sekä aulan että vastakkaisen seinän puolelta.

Kapenevan aulan vasemmalle puolelle jää kokoushuoneeksi nimetty tila, johon on hahmoteltu luentosalin muoto. Huone jää aulan ja lämpiön keskelle. Kolme vierekkäistä ovea johtaa huoneeseen lämpiön kulmauksesta. Ovia vastapäätä oleva ulokkeinen seinä on ilmeisesti lasia, jolloin huoneeseen tulee luonnonvaloa lämpiön kautta. Kun salin takaseinä, joka on aulan puolella, on suora, on lämpiön puoleinen seinä puolestaan epäsymmetrisesti kaartuva ja mutkittileva. Huoneessa on kahdeksan penkkiriviä, joista kolme taaimmaista riviä on hieman muita lyhyempiä. Salin etuosassa on muotoiltu pöytä.

Kuva 27. Idealuonnos museon pääkerroksesta. AAM.

Lämpio kiertää kokoushuonetta kolmelta puolelta. Rakennuksen eteläkulmassa se avartuu, ja suuret ikkunat ja ovirivistö aukeavat lounaaseen. Ovet johtavat pieneen puutarhaan, joka yhdistyy viereiseen puistoon, Minaret Parkiin. Puutarhan kautta on tarvittaessa käynti museon lämpioon. Puutarhasta nousevat myös portaat kattoterassille. Näin kattopuutarhaa ja amfiteatteria voi käyttää myös muihin kuin museon toimintoihin³⁰⁸. Lämpioon on seinän vierelle hahmoteltu pöytiä ja jakkaroita sekä tarjoilutiskejä. Tilan voi tarvittaessa jakaa haitariovin pienempiin osiin.

Museorakennuksen itäkulmassa on kirjasto, jonne on kulku sekä aulasta että henkilökunnan käytävältä. Kirjasto muistuttaa muodoltaan leveää L-kirjainta. Huoneeseen on hahmoteltu kuusitoista kahden hengen pöytää sekä yksi pitkä pöytä tuoleineen. Kirjahyllyt kiertävät seiniä. Valo huoneeseen tulee pyöreistä kattoikkunoista, jotka täyttävät katon tasaisina riveinä. Museon julkisivun puolelle jää kirjaston ja naulakoiden väliin kolme henkilökunnan työhuonetta, joista johtajan huone on aulasta tullessa viimeisenä ja myös kooltaan muita suurempi. Työhuoneissa on ikkunat koilliseen.

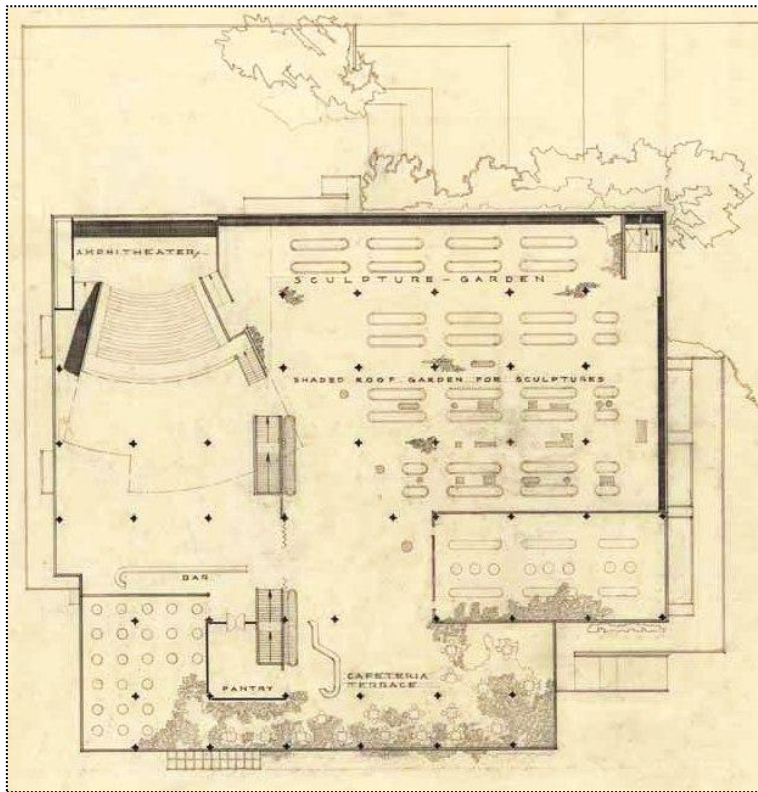
Aulasta nousevat kahdet portaat kattoterassille (*kuva 28*). Portaat ovat sekä kirjaston että kokoushuoneen seinien vierellä. Kattoterassilla on julkisivun puolella kahvila, jossa on pieniä pöytiä kasvillisuuden ympäröiminä. Kahvilahenkilökunnan työhuone sijoittuu osittain kirjaston luota nousevien portaiden ympärille. Huoneesta on ovet sekä kahvilan että baarin myyntitiskeille. Kahvilan tiski kaartuu ja mutkittelee alemman kerroksen kokoushuoneen seinän tapaan.

Kattoterassin länsipuoli on varattu kokonaan veistospuutarhalle. Veistokset ja kasvit on hahmoteltu sijoitettavaksi venytetyn ovaalin muotoisten kattoikkunoiden väleihin. Pimeällä veistokset valaistuvat ikkunoista alhaalta päin tulevan valon avulla. Aaltoileva, S-muotoisista säleistä rakennettu katos suojaa kahvilaa ja veistospuutarhaa auringolta. Terassia hallitsee amfiteatteri, joka nousee katon kaakkoissivulla korkealle muun rakennusmassan yläpuolelle. Katsomon alle jää oleskelutilaa ja baaritiski.

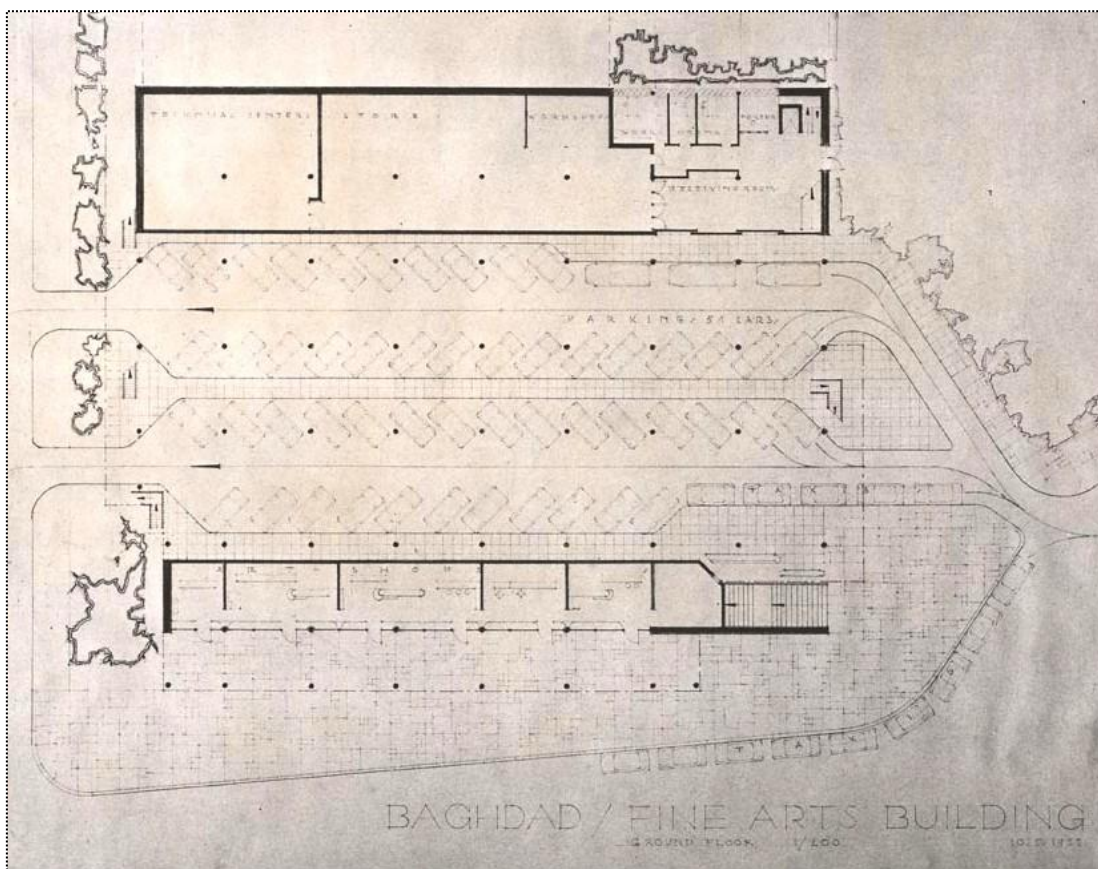
Museorakennuksen pohjakerros (*kuva 29*) jakautuu kolmeen osaan: lounaissivulla on henkilökunnan tiloja, keskellä pysäköintihalli ja koillissivulla myymälöitä. Henkilökunnan tiloihin on käynti rakennuksen päädyistä läheltä länsikulmaa. Heti oven oikealla puolella on pieni portaikko, josta pääsee kaikkiin kerroksiin. Portaikon vieressä on hissi.

---

³⁰⁸ Alvar Aalto. Band III. Projects and Final Buildings 1978, 150–153.

Kuva 28. Museon kattopuutarha. Kuvan alalaidassa on kahvila ja ylempänä veistospuutarha kattoikkuna-alueella. Vasemmalla nousee amfiteatteri. AAM.

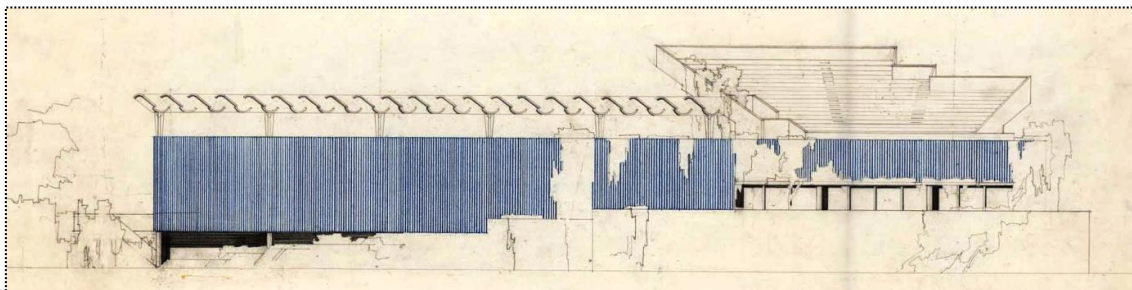
Kuva 29. Museon pohjakerros, jossa keskellä autohalli. Kuvan yläosassa on museon säilytys- ja teknisiä tiloja ja kuvan alalaidassa liikehuoneistoja. AAM.

Ovelta vasemmalle avautuu teosten vastaanottotila ja oikealle ikkunallisia työhuoneita, joista ensimmäinen on varattu vahtimestarille. Kolme seuraavaa on nimetty vain työhuoneiksi. Sekä vastaanottotilasta että työhuoneiden käytävältä on kulku edelleen suureen säilytystilaan, josta on väliseinän erotettu työskentely- ja tekninen tila.

Pysäköintihalli on rakennuksen päädyistä avoin tila. Pysäköintipaikkoja on 59 autolle, joista tosin kaksi jää hieman rakennuksen ulkopuolelle ajoväylän varteen. Lisää pysäköintipaikkoja on kadun varrella pääportaikon lähellä. Halliin ajetaan rakennuksen luoteispäädyistä ja sieltä ulos talon vastakkaiselta puolelta. Ajoväylien keskeltä ja sivuilta nousee portaikoita sisääntulotasolle.

Koillispuolen julkisivulla on alimmassa kerroksessa kuusi liiketilaa, joihin viiteen on kadulta omat sisäänkäynnit. Ilmeisesti ajatuksena on ollut, että liikehuoneita voi yhdistää ja erottaa tarpeen mukaan, sillä niiden väliseinät on piirustuksissa jätetty vaillinnaisiksi. Osa huoneista on hahmoteltu myymäläkalusteita, ja huoneiden kohdalla lukee ”Artshops” ilmaisten niiden käyttötarkoituksen.

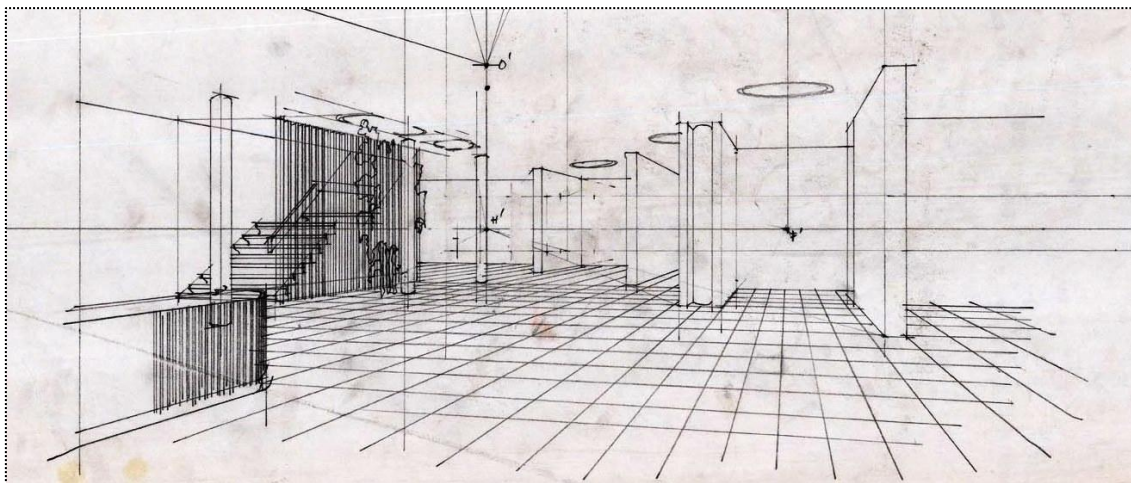
Museo on ulkopuolelta päällystetty sinisellä lasitetulla sauvatiilillä (kuva 30). Pääjulkisivua, joka on koilliseen, hallitsee pitkä yhtenäinen seinä, jossa ainoana aukkona on museon toimistohuoneiden ikkunat. Ikkunoiden yläpuolella on lippa suojaamassa suoralta auringonvalolta. Kattotasanteella on pylväiden kannattelema sälekatos. Pylväät jäsentävät vastaavasti myös pohjakerrosta. Rakennus seisoo pylväiden varassa, ja liiketilat on vedetty seinälinjasta sisemmälle, jolloin niiden eteen jää suojaava katos. Pohjoiskulmasta nousevat kaksisyöksyiset portaat pääovelle, ja niiden vieressä näkyy niin ikään ovelle johtava seinustalle rakennettu kulkutie, johon on nousu pysäköintihallista.

Kuva 30. Museon puiston puoleinen takajulkisivu. Sininen lasitettu sauvatiili on samaa, mitä Aalto on käyttänyt mm. Avestassa Sundh Centerissä (1955, 1957–61) ja Seinäjoen kaupungintalossa (1958–59, 1961–62). AAM.

Rakennuksen vastakkainen puoli on lounaaseen. Kadun ja museon väliin jää kaistale puutarhaa ja puistoa. Samoin kuin pääjulkisivun puolella, myös täällä on hallitsevana yhtenäinen sininen seinäpinta, jossa aukkona on lämpiön lasiset ovet ja suuret ikkunat. Lämpiön yläpuolella kohoaa näyttävä amfiteatteri, joka levenee viuhkamaisesti ylöspäin ja johon rytmiä antavat yläreunan porrastukset. Teatterin vasemmalle puolelle jää veistospuutarha. Sen suojaksi Aalto suunnitteli pylväiden kannatteleman aurinkokatoksen. Tällä puolella rakennusta pengerreretty maasto kohoaa lämpiön edustalle pieneen puutarhaan, josta joissakin luonnoksissa nousee portaat kattoterassille. Vain työhuoneiden ikkunat jäävät maanpinnan yläpuolelle muun osan pohjakerroksen seinustasta jäädessä maan alle.

Luoteispäädyssä on pohjakerroksen keskiosa avoin, ja sinne johtaa kaksi autokaistaa. Pääkerroksen seinustalla kulkevalle kulkutielle, joka johtaa pääovelle, nousee pysäköintipaikalta portaita. Eri luonnoksissa portaikkojen määrä vaihtelee yhdestä neljään. Vastaavasti kaakkoispäädyssä on pohjakerroksesta autokaistat ulos rakennuksen alta ja pääkerroksen kohdalla kulkutie portaikkoineen. Tämän päädyn kulkutie johtaa lämpiön edustalle puutarhaan.

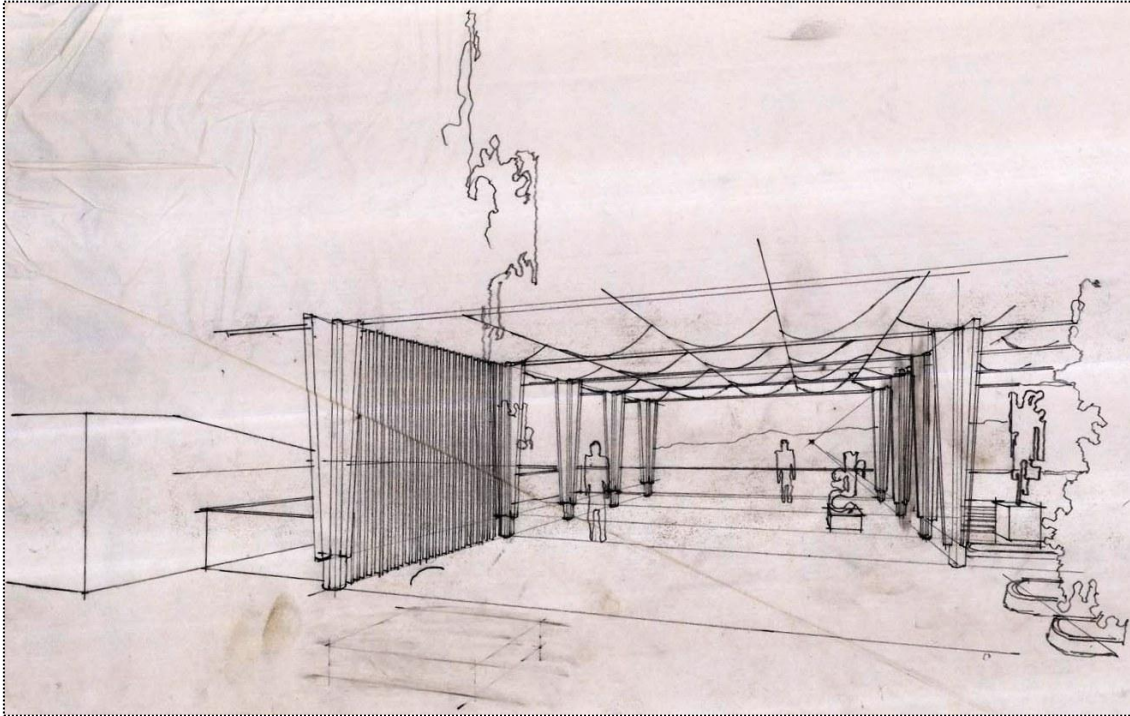

Kuva 31. Luonnos museon aulasta, joka kapenee portaittain näyttelysalien mukaisesti. Jokaisen osaston alussa on pyöreä kattoikkuna. Vasemmalla nousevat portaat kattopuutarhaan. AAM.

Interiööriluonnoksia on vain aulasta (kuva 31) ja kattoterassilta. Aula näyttyy laatoitettuna, ja suoraan edessä ovat katsojaa vastassa näyttelyosastot. Osastojen alkukohdissa on pyöreät kattoikkunat. Vasemmalla on vahtimestarin tiski, joka on päällystetty todennäköisesti sauvatiellä tai puurimoilla. Kauempana vasemmalla on säleikkösei-

näkkeen reunustamat kaksisyökyiset portaat. Säleikköseinän luona on kaksi venytetyn ovaalin muotoista kattoikkunaa. Portaiden takaa pilkottaa lämpiötä.

Interiöörikuva kattoterassilta (kuva 32) avautuu kahvilasta veistospuistoon päin sälekatoksen alle. Katosta kannattavat kiilamaiset pylväät. Myös täällä portaikkoja reunustaa säleikköseinä. Kattoikkunat näkyvät lattiassa kohoumina, joiden väliin on sijoitettu veistoksia.

Kuva 32. Luonnos katolta. Aaltoilevaa katosta kannattelevat kiilamaiset pylväät. Vasemmalla puusäleikön takana ovat portaat katolle. Oikealle jää veistospuutarha. AAM.

5.3 Museorakennuksen tarkastelua suhteessa aikansa muuhun arkkitehtuuriin

Bagdadin taidemuseon näyttelysalit on toteutettu vastaavalla tavalla kuin Tallinnan taidemuseon ja Avestan museoiden piirustuksissa, joissa aulasta on näkymä jokaisen salin alkuun. Esiin työntyvät seinäkkeet muistuttavat Avestan vuoriteollisuusmuseoehdotusta: jokaisen osaston pääty työntyy edellisen takaa esiin. Ero aikaisempiin museosuunnitelmiin on muun muassa osastojen väliseinien lomittaisessa asettelussa. Minoprio, Spencely & MacFarlanen laatimassa alustavassa tilaohjelmaluonnoksessa oli esitetty toiveena, että näyttelytila olisi yksi suuri tila, jonka voisi jakaa pienempiin osiin taite-

ovilla tai siirrettävillä kevyillä väliseinillä³⁰⁹. Aallon piirustuksista ei käy ilmi ovatko seinät liikuteltavia vai pysyviä; molemmat ratkaisut ovat mahdollisia. Seinien väliin jäävät pienet tyhjät tilat viittaavat kuitenkin siihen, että kyseessä on todennäköisesti siirrettävät tilanjakajat. Tämän kaltaiset huonetilaa jakavat siirrettävät seinäkkeet eivät olleet uusi keksintö. Jo Artur Hazelius (1933–1901) oli käyttänyt kevyitä tilanjakajia ensimmäisessä museonäyttelyssään Tukholmassa vuonna 1873. Myöhemmin muun muassa Grassimuseumissa Leipzigissa sovellettiin vastaavaa ratkaisua 1890-luvulla³¹⁰.

Ulkoasultaan museossa on jonkin verran samaa kuin Aallon ehdotuksessa Irakin kansallispankiksi (1955). Myös pankkirakennuksen julkisivu on umpinainen ja osittain pylväille nostettu. Katolla on katettu edustustila. Aallon suunnitelmassa Bagdadin posti- ja lennätintöimistöksi (1957) on myös paljon yhtäläisyyksiä museorakennuksen kanssa, kuten sininen sauvatiilijulkisivu ja kiilamaiset pilasterit.

Julkisivumateriaaliksi Aalto oli suunnitellut sinisen, lasitetun sauvatiilen, jollaisen hän oli kehittänyt Kansaneläkelaitoksen interiööriä varten (1953–57). Tämä keraaminen tiili oli kehittynyt muoto siitä seinäjärjestelmästä, jota hän oli aikaisemmin käyttänyt Rautatalon (1951–54) suuressa marmorihallissa.³¹¹ Sen sijaan ulkoverhoilussa sauvatiiliverhoilua oli Aallolla ollut ennen tätä vain Sundh Centerin asuin- ja liikerakennuksessa Avestassa (1955, 1957–61)³¹². Samoihin aikoihin Bagdadin museon kanssa Aalto suunnitteli Seinäjoen kaupungintalon (1958), jossa on myös muun muassa sama sininen sauvatiiliverhoilu sekä amfiteatterimaisesti kohoava kattorakennelma. Lisäksi jo 1951 valmistuneessa Erottajan paviljongissa Aalto oli käyttänyt portaikon seinissä keraamista punatiililaattaa³¹³, joten keramiikka suurten pintojen materiaalina oli hänelle tuttua. Kuten aikaisemmin on mainittu, piti Aalto sinistä sauvatiiltä erittäin sopivana yhdistettäväksi Lähi-idän rakennustaiteeseen, jossa jo vuosisatoja oli käytetty niin keramiikkaa

³⁰⁹ The Civic Centre, Baghdad, Fine Arts Building. Preliminary draft 11.12.1957. Minoprio & Spencely and P.W. Macfarlane. AAM.

³¹⁰ Heinonen 1982, 38.

³¹¹ Aalto 1958, 9.

³¹² Pakoma 2011, 24. Pakoma arvelee Aallon tuoneen idean keraamisten tiilien käyttöön matkatuliaisina Iraniin ja Irakiin suuntautuneilta matkoilta. Aalto oli vierailut Irakissa ensimmäisen kerran vuonna 1955. Idea voi olla myös matkatuliaisina Aallon Espanjaan ja Pohjois-Afrikkaan suuntautuneilta matkoilta vuodelta 1951; Sinistä väriä Aalto käytti samoihin aikoihin myös pienessä Venetsian biennalen Suomen paviljongissa (1955), jonka ulkoseinät on maalattu sinisiksi.

³¹³ Makkonen 2009, 27.

kuin usein myös sinistä väriäkin³¹⁴. Itse asiassa sauvatiiliverhoiltu seinä muistuttaa pintarakenteeltaan Aallon Pariisin maailmannäyttelyyn suunnitteleman paviljongin (1936–37) puista ulkoseinää. Molemmat muodostavat tiheän putkimaisten sauvojen rivistön.

Keramiikka rakennusmateriaalina ei sinänsä ole länsimaisessa arkkitehtuurissa uusi ilmiö, vaan materiaalia on esiintynyt muun muassa Espanjassa, johon se oli tullut arabi-en välityksellä³¹⁵. Niinpä ei ole yllättävää, että 1900-luvun alkupuolella muun muassa Gaudi ja Jujol sekä monet muut eurooppalaiset art deco -kauden arkkitehdit käyttivät sitä rakennuksissaan. Modernismin myötä materiaalin käyttö rakennuksissa kävi harvinaiseksi. Poikkeuksia olivat muun muassa Arne Jacobsenin Stellinghus Kööpenhaminassa (1937–38) ja Henry van de Velden Tweebronnen School (nykyisin kirjasto) Leuvenissa Belgiassa (1937–40)³¹⁶. Alvar Aalto on maininnut Henry van de Velden olleen yksi niistä arkkitehteistä, joilla on ollut hänelle merkitystä³¹⁷. 1950-luvulla keramiikan käyttöä rakennuksen pintamateriaalina jatkoivat Aallon ohella muun muassa Eladio Dieste, Oscar Niemeyer ja Jørn Utzon. Niemeyer suunnitteli Brasilian Pampulhaan useita rakennuksia, joista tunnetuin on Pyhän Fransiskus Assisilaisen kirkko (1942–59). Kirkon koristeellinen ulkoseinä on toteutettu keraamisina laatoina, samoin kuin Jørn Utzonin Sydneyn oopperatalon katto (1956–59).³¹⁸

Luentosalin plastisen seinän voi sanoa olleen tyypillistä Aaltoa, sillä hän oli suosinut vapaita pintamuotoja jo pitkään. Tunnetuimpiin esimerkkeihin kuuluvat 1930-luvulta Viipurin kirjaston luentosalin aaltoileva sisäkatto (1933–35) ja New Yorkin maailmannäyttelyn Suomen paviljongin niin sanottu revontuliseinä (1938–39) sekä Lapuan maatalousnäyttelyn Metsä-paviljonki (1938). 1940-luvulla plastisuus esiintyi muun muassa MIT:n opiskelija-asuntolarakennuksessa (1945). Myöhemmin 1950-luvulla plastisten muotojen käyttö näkyi esimerkiksi Kulttuuritalossa Helsingissä (1952–58) sekä Kolmen ristin kirkossa Imatralla (1955).

³¹⁴ Esimerkki tällaisesta arkkitehtuurista on mm. Babylonin Ištarin portti (n. 575 eKr.). Portin rekonstruktio, jossa on käytetty alkuperäisiä tiiliä, on nähtävissä Pergamon-museossa Berliinissä.

³¹⁵ Watkin 2005, 562; Lutyens. *Architonic*.

³¹⁶ Bechthold et al. 2015, 16.

³¹⁷ Schildt 1972, 112.

³¹⁸ Bechthold et al 2015, 16; Sánchez González 2010, 26–32; Watkin 2005, 542–562; Utzonin Sydneyn oopperatalon keraamiset laatat on valmistettu Ruotsissa Höganäsin tehtaalla. Utzon oli saanut inspiraation materiaalin käyttöön kiinalaisesta keramiikkaperinteestä. Frampton 2001, 280; Le Corbusierin tiedetään suunnitelleen keraamisia tiiliä Maison Curutchetin (1948–55) lattiamateriaaliksi, mutta hän päätyi käyttämään puuta. Lapunzina 1997, 104.

Lämpöön ulkopuolelle sijoittuva pieni puutarha-alue yhdistyy ympäristöön pengerrysten välityksellä. Ratkaisu tuo mieleen esimerkiksi Säynätsalon kunnantalon (1949) tai Maison Carrén (1956) pihan, joista laskeutuu pengerrys kohti ympäröivää luontoa. Niin puutarhan kuin kattoterassinkin suunnittelun voi olettaa olleen Aallolle mieleinen tehtävä. Varsinkin pientaloihin hän oli usein laatinut erilaisia terasseja, parvekkeita ja pihvoja, mutta pohjoinen ilmasto oli kuitenkin rajoittanut niiden käyttöä. Myös Tallinnan taidemuseokilpailun yhteydessä Aaltoa oli kritisoitu pohjoiseen ilmastoon sopimattomasta sisäpihasta. Bagdadin lämmin ilmasto antoi nyt mahdollisuuden toteuttaa museorakennuksen katolle monitoimitilan, jossa yhdistyivät puutarha, kahvila, ulkoilmateatteri ja veistospuisto. Aaltoilevan keraamisen sälekatoksen Aalto kehitti nimenomaan tätä rakennusta varten. Katos toi Aallon arkkitehtuuriin uudenlaista koristeellisuutta, kun S-muotoon asetetut säleet näkyivät ornamenttikuvion tavoin rakennuksen yläreunassa. Myös tässä voi olettaa Aallolla olleen yhtymäkohdan Lähi-idän koristeelliseen arkkitehtuuriin, mutta toteutettuna modernilla tavalla.

Ulkoilmateatteri oli Aallon arkkitehtuurissa usein toistuva aihe. Ensimmäisiä kertoja ulkoilmakatsomo esiintyy Kemin maalaiskunnan suojeluskuntatalon (1932) ja Helsingin Alppiharjun ulkoilmateatterin (1936) yhteydessä. Useimmiten teatteri sijoittui luontoon tai puistoon rakennuksen läheisyyteen, kuten esimerkiksi Avestassa Johnson instituutin aluesuunnitelmassa (1944), Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun (nykyisin yliopisto) rakennusten yhteydessä (1951–56) tai arkkitehdin oman ateljeerakennuksen puutarhassa (1954). Uudenlaista lennokkuutta amfiteatteriratkaisuissa esiintyi Otaniemen teknisen korkeakoulun päärakennuksessa (1949), jossa teatteri on sijoitettu auditorio-osan ulkoseinustalle. Muunlaisia pääasiallisen rakennusmassan kattotason yläpuolelle kohoavia elementtejä, joita voi verrata Bagdadin taidemuseoehdotukseen, ovat esimerkiksi Säynätsalon kunnantalon valtuustosali (1949), Wienin urheilu- ja kongressihalli (1954) ja kilpailuehdotus Marlin kaupungintaloksi Saksassa (1957). Lisäksi Göteborgin kaupungintaloehdotuksessa (1955) oli esiintynyt hieman Otaniemen auditorion tapaan portaittain nouseva ulkoseinä.

Interiööriluonnoksessa museon sisäportaita reunustavat puiset säleiköt, joka on Aallolle ollut mieleinen ja usein toistuva yksityiskohta. Jo Tallinnan taidemuseoehdotuksessa ja Pariisin paviljongissa on kyseistä elementtiä käytetty, ja pian sen jälkeen Aalto pääsi toteuttamaan säleikön Villa Maireaan (1938–39). Myöhemmin säleiköt pääsivät suo-

jaamaan portaita niin Otaniemen teknillisessä korkeakoulussa kuin Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun (nykyisin yliopiston) päärakennuksessakin.

Aallon Bagdadin taidemuseoehdotuksella on selkeitä yhtymäkohtia myös joihinkin Le Corbusierin suunnittelemiin museorakennuksiin. Le Corbusierin tuotantoon kuuluvat muun muassa ehdotus Philippevillen (nyk. Skikda) museosta (1939), Sanskar Kendra Museum (1951–56) Ahmenabadissa ja Government Museum and Art Gallery (1952–68) Chandigarhissa Intiassa sekä National Museum of Western Art (1957–59) Tokiossa Japanissa. Museoiden perusajatus kumpuaa Le Corbusierin 1930-luvun alussa kehittämästä spiraalinomaisesti kasvavasta pohjaratkaisusta.³¹⁹ Tosin yhtymäkohtia Aallolla ja Le Corbusierillä ei ole juurikaan pohjaratkaisuissa ja interiööreissä vaan nimenomaan rakennusten eksteriööreissä.

Le Corbusierin museorakennukset ovat pohjaltaan neliön muotoisia, umpinaisia rakennuksia, joissa on hyvin vähän ikkunoita. Juuri umpinaisuus suurine yhtenäisine seinäpintoineen muistuttaa Aallon Bagdadin museoehdotusta. Umpinaisuus on todennäköisesti pääosin suojakeino lämmintä ilmastoa vastaan, mutta myös keino välttää suora auringonvalo tai häiritsevä sivuvalo kokoelmien säilymisen ja esillepanon kannalta. Le Corbusierin museot on myös nostettu osittain pylväiden varaan. Vastaavasti Le Corbusierilta vaikutteita saaneen Kenzo Tangen³²⁰ suunnittelema Hiroshima Peace Memorial Museum (1955) on kokonaan suurten pylväiden päällä. Lisäksi Le Corbusierin Sanskar Kendra Museumissa on yhtymäkohta Aallon Tallinnan piirustuksiin: lammikolla varustettu sisäpiha, johon on suora yhteys ympäröivästä puistosta rakennuksen alitse. Vaikutteet ovat kulkeneet moneen suuntaan.

Vastaavanlainen eksteriööriltään melko suljettu museo on myös muun muassa Hans ja Kurt Pfisterin laatima Zürichin Kunsthausin vuonna 1958 valmistunut osa. Sen julkisivu muistuttaa Aallon suunnitelmaa myös sikäli, että ensimmäinen kerros on vedetty sisään ja Kunsthausin ravintolan ikkunat ovat kuin taidekauppojen näyteikkunat Bagdadin museosuunnitelmassa.

Bernhardsson on luonnehtinut Aallon ehdotusta nykyaikaiseksi ”kansainväliseksi” rakennukseksi, jossa ei ole huomioitu paikallisen kulttuurin estetiikkaa tai arkkitehtuurin

³¹⁹ Le Corbusier et son atelier rue de Sèvres 35 1966, 165–168; Darvas 2007, 129.

³²⁰ Zhongjie Lin 2010, 47.

käytänteitä³²¹. Hänen näkemykseensä on helppo yhtyä, mutta Aalto itse oli eri mieltä ja näki eksteriöörin sinisen sauvatiiliverhoilun paikallisen arkkitehtuurin inspiroimana valintana, vaikka hän oli käyttänytkin samaa verhoilua jo aikaisemmin Avestassa. Myös kattoterassin katoksen muodostama ornamenttikuvio on Aallon tavallisesta arkkitehtuurista poikkeava piirre, ja sen voi ajatella myös sopivan paremmin paikalliseen arkkitehtuuriin kuin kansainväliseen. Tämä oli neljäs museosuunnitelma, johon Aalto sovelsi Viron taidemuseokilpailun yhteydessä kehittämänsä pohjaratkaisua. Jälleen kerran se jäi toteutumatta, mutta palasi vielä myöhemmin erilaisina variaatioina Aallon suunnitelmiin.

---

³²¹ Bernhardsson 2008, 87.

6 Keski-Suomen museo 1957–1961 ja museon laajennus 1970–1990

6.1 Keski-Suomen museon rakennushanke

Aalto suunnitteli Keski-Suomen museorakennuksen lapsuutensa maisemiin. Aallon perhe oli muuttanut Jyväskylään, pieneen 3000 asukkaan kaupunkiin, Kuortaneelta 1903 Alvarin ollessa viisivuotias. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi Jyväskylän Lyseosta 1916 Aalto aloitti arkkitehtiopinnot Helsingissä. Valmistuttuaan Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1921 hän työskenteli pari vuotta pääkaupungissa ja suoritti vuoden kestäneen asevelvollisuuden. Loppusyksystä 1923 Aalto palasi Jyväskylään, jossa hänellä oli arkkitehtitoimisto vuoteen 1927. Tällöin hän muutti Turkuun ja sieltä edelleen muutaman vuoden kuluttua pysyvästi Helsinkiin.³²²

Keski-Suomen museon suunnittelu ajoittuu 1950-luvun loppupuolelle, jolloin Jyväskylä oli kasvava ja vireä paikkakunta. Kaupungista tuli vuonna 1960 perustetun Keski-Suomen läänin pääkaupunki, joskin se oli jo käytännössä ollut alueen keskus perustamisestaan 1837 alkaen. Ennen Keski-Suomen läänin perustamista Jyväskylän alue oli Pohjois-Hämettä. Asukkaita kaupungissa oli 1950-luvun loppupuolella vajaa 40 000. Jyväskylä miellettiin pitkään koulukaupungiksi, mutta jo ennen sotia se oli muuttunut teollisuuskaupungiksi, ja sen jälkeen kaupunki alkoi vähitellen saada myös kulttuuri- ja matkailukaupungin leimaa.³²³

Keski-Suomen museon rakentamista 1950-luvun lopulla oli edeltänyt pitkä prosessi. Keski-Suomen museo perustettiin 1931, mutta Jyväskylässä oli jo ennen sitä vuonna 1900 perustettu Jyväskylän seminaarilaisten kansatieteellinen museo. Se toimi suomenkielisiä kansakoulunopettajia kouluttavan seminaarin yhteydessä.³²⁴ Keski-Suomen historiaa oli aikojen kuluessa tallennettu eri museoihin, kuten Kansallismuseoon Helsinkiin, Hämeen museoon Tampereelle, Hämeenlinnan Historiallis-Muinaistieteelliseen museoon sekä Poriin Satakunnan Museoon³²⁵. Museoiden määrä seudulla kasvoi vasta vuosisadan jälkipuoliskolla, kun 1966 perustettiin Alvar Aalto -museo, 1970-luvulla Jy-

³²² Schildt 2007b, 64, 119, 182, 189, 196, 246, 358.

³²³ Jäppinen 1991, [9]; Tommila 1970, 249.

³²⁴ Vuorinen 2000, 27–33. Museo tunnetaan nykyään Jyväskylän yliopiston tiedemuseona.

³²⁵ Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 1. toimintavuodelta 1931. 1932, 3; Torppa 2007, 337; Janne Vilkanan suullinen tiedonanto 6.10.2015.

väskylän Lyseon museo, 1979 aloitti toimintansa Keski-Suomen ilmailumuseo ja 1983 avattiin Suomen kotiteollisuusmuseo (nykyisin Suomen käsityön museo)³²⁶.

Oman maakunnallisen museon perustamisesta oli alettu puhua ja kirjoittaa lehdissä parikymmentä vuotta aikaisemmin ennen kuin Keski-Suomen museo viimein perustettiin vuonna 1931. Vuonna 1924 oli Keski-Suomen maakuntajuhlilla asetettu toimikunta ajamaan museon perustamista, ja vuoden 1927 maakuntapäivillä Keski-Suomen Maakuntaliitto otti museoaatteen ajamisen ohjelmaansa. Tämä johti siihen, että huhtikuussa 1931 perustettiin Keski-Suomen Museoyhdistys. Yhdistys irtautui keskusjärjestöstä Maakuntaliitosta, jotta se sai edellytykset hoitaa käytännön asioita joustavasti itsenäisenä yhdistyksenä. Museonhoitajaksi valittiin Jyväskylän seminaarin piirustuksen, käsityön ja kaunokirjoituksen lehtori Toivo Ojala.³²⁷

Toukokuussa 1931 Museoyhdistys vuokrasi Jyväskylästä Cygnaeuksenkatu 9:ssä sijainneesta kaksikerroksisesta kivalosta huoneiston, joka muutettiin arkkitehti Wivi Lönnin suunnitelmien mukaan museolle sopivaksi. Museo, jolla oli käytössä kahdessa kerroksessa viisi huonetta ja keittiö sekä pihalla varistorakennus, avattiin yleisölle keväällä 1932. Jo ensimmäisessä toimintakertomuksessa oli maininta, että yhdistys piti tilaa liian pienenä ja esitti, että ”museotalon rakentaminen on ennen pitkää otettava harkittavaksi”.³²⁸

Museotalon saamiseksi ryhdyttiin vuodesta 1932 lähtien keräämään rahaa eri tahoilta, mutta melko laihoihin tuloksiin³²⁹. Rahaa kuitenkin kertyi pikkuhiljaa, ja vuonna 1943 yhdistyksen johtokunta päätti perustaa erillisen rakennusrahaston³³⁰. Uuden museorakennuksen paikaksi oli Jyväskylän kulttuuriväen keskuudessa suunniteltu alusta alkaen Harjua, joka reunustaa keskusta-aluetta kaupungin länsipuolella. Harjulla sijaitsi 1887

³²⁶ Keski-Suomen museon laajennushanke 1985–1987. Huonetilaohjelman perustelut. Keski-Suomen museon monisteita 1983. K-SM; Onnela 2006, 13–21.

³²⁷ Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 1. toimintavuodelta 1931. 1932, 3–8, 14; Siukonen 2008, 130.

³²⁸ Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 1. toimintavuodelta 1931. 1932, 3–8, 14; Siukonen 2008, 131; Talon oli rakennuttanut kauppaneuvos Johan Parviainen ja se oli valmistunut 1903 rakennusmestari K. J. Backmanin suunnitelman mukaan. Jäppinen 2005, 131; Kauppaneuvos Hanna Parviainen vastasi vuokrasta ja hänen toimestaan rakennus ja huoneisto kunnostettiin museolle. Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 1. toimintavuodelta 1931. 1932, 8.

³²⁹ Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus III. toimintavuodelta 1933. 1934, 8–9; Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus VI. toimintavuodelta 1936. 1937, 8–9; Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus VII toimintavuodesta 1937. 1938, 4–5; Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus VIII. toimintavuodelta 1938. 1939, 5–6.

³³⁰ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 16.2.1943. K-SM.

valmistunut näkötorni ja kahvila, jonka paikalle suunniteltiin uutta näkötornia. Elokuussa 1931 *Keskisuomalainen* julkaisi kaksi artikkelia, joissa otettiin kantaa museon rakentamiseen. Toisessa artikkelissa esiteltiin jyväskyläläisen kuvanveistäjän, taiteilija Oskari Raja-ahon suunnitelma Harjulle rakennettavasta näkötornista, jonka yhteydessä olisi tilat museolle, ja toisessa museonhoitaja Toivo Ojala kannatti näkötornin ja museon liittämistä toisiinsa korostaen hankkeiden yhdistämisen taloudellisia ja matkailuun vaikuttavia puolia.³³¹

Museoyhdistyksen johtokunta ei jäänyt kuitenkaan odottamaan kaupungin näkötorni-hankkeen etenemistä – uusi näkötorni valmistui vasta vuonna 1953 – vaan valitsi vuonna 1932 uuden museorakennuksen suunnittelijaksi arkkitehti Pauli Blomstedtin (1900–1935). Blomstedt laati ensin suunnitelman, jossa näkötorni, ravintola ja museorakennus sijaitsivat lähekkäin, mutta museoyhdistyksen sihteeri ja rahastonhoitaja Veikko Sariola vastusti ajatusta peläten kaupungin rakentavan tornin ja ravintolan, mutta jättäen museon rakentamisen odottamaan parempia aikoja. Lopulta Blomstedt laati piirustukset Harjun rinteeseen Cygnaeuksenkadun päähän sijoitettavasta funtionalistista tyyliä edustavasta museorakennuksesta, mutta rahoituksen puuttuessa suunnitelma jäi toteuttamatta. Rinta-Tassin mukaan myös Alvar Aalto oli pitänyt Harjua sopivana paikana museolle.³³²

Tärkeä käänne yhdistyksen varallisuudessa tapahtui, kun Jyväskylän Suojeluskunta lahjoitti museoyhdistykselle omistamansa kiinteistön ja tontin Kauppakatu 15:ssä syksyllä 1944. Suojeluskunnat oli määrätty lakkautettaviksi ja niiden omaisuus sijoitettavaksi muuhun käyttöön. Jyväskylän suojeluskuntapiirissä kutsuttiin koolle ylimääräinen yleiskokous, käytännössä lakkautuskokous, 1. marraskuuta 1944. Tässä kokouksessa Jyväskylän suojeluskunnan esikunta sai valtuudet päättää piirin omaisuudesta haluamallaan tavalla. Myöhemmin samana päivänä esikunta piti kokouksen, jossa päätettiin toimenpiteistä omaisuuden suhteen. Museoyhdistyksen johtokunnan jäsen, ekonomi Eero Fredrikson osallistui kokoukseen ja puhui yhdistyksen puolesta. Fredrikson painotti, että Keski-Suomen museo tulee kaikkein turvallisimmalla tavalla säilyttämään suojelus-

³³¹ ”Rakennetakoon Harjulle museotalo, jonka kulmasta kohoaa näkötorni korkealle yli puiden latvojen.” *Keskisuomalainen* 9.8.1931; Ojala *Keskisuomalainen* 8.8.1931; Jäppinen 2005, 154; Siukonen 2008, 132–136; ”Jyväskylän Harjun ja Keski-Suomen luontomuseon vaiheita.” Jyväskylän yliopiston tiedemuseo; Myöhemmin Ojala esitti myös ajatuksen museon rakentamisesta Harjulle johtavien, vuonna 1925 valmistuneiden portaiden keskivaiheille. Siukonen 2008, 136.

³³² Siukonen 2008, 133–136; Pohjamo 2013, 13; Rinta-Tassi 1982, 19; Jäppinen 2005, 154–155.

kunnan omaisuutta ja sen arvoja. Esikunta hyväksyi Fredriksonin ehdotuksen, ja Keski-Suomen museoyhdistys sai haltuunsa arvokkaan tontin Jyväskylän keskustasta.³³³

Museo olisi saanut suojelukunnan entisestä rakennuksesta tarvitsemaansa tilaa, mutta ei toistaiseksi voinut muuttaa, koska osa talosta oli otettu sotilaskäyttöön ja osa oli vuokrattuna muille tahoille³³⁴. Keväällä 1952 rakennus vapautui osittain muusta käytöstä, mutta museo jäi kuitenkin entiselle paikalleen, koska keskuslämmityksen laittaminen kiinteistöön olisi tullut liian kalliiksi. Esille oli tullut myös ajatus tontin mahdollisesta myymisestä ja uuden museorakennuksen rakentamisesta.³³⁵ Vapautuneisiin tiloihin sijoitettiin kuitenkin museon taideosasto kulttuurihistoriallisen osaston jäädessä Cygnaeuksenkadulle³³⁶.

Vuosina 1953 ja 1955 museo sai haltuunsa kaupungin viimeiset käsityöläiskotirakennukset, jotka olivat ainoat säilyneet empiretyyliset talot kaupungissa. Nämä pienet rakennukset tulivat olemaan merkittävässä roolissa uuden museorakennuksen paikan suhteen. Kun museo kävi neuvotteluja kaupunginjohtajan ja asemakaava-arkkitehdin kanssa 1953 lahjoitetun mökin sijoituspaikasta, päädyttiin ajatukseen sijoittaa talo uuden, suunnitelmassa olleen, museorakennuksen läheisyyteen. Kaupunginhallitusta pyydettiin varaamaan sopiva alue, ”esim. Ruusupuisto”, museotalon paikaksi. Kaupunginhallitus oli asialle myönteinen, rakennustoimisto teki asemakaavamuutosehdotuksen, jonka museoyhdistyksen johtokunta hyväksyi, ja tästä eteenpäin alkoi museon suunnittelu Kasvatustieteellisen korkeakoulun, entisen seminaarin ja nykyisen yliopiston, eteläpuoleiselle puistoalueelle.³³⁷

³³³ Wacklin 2008, 31–32, 56; Siukonen 2008, 144; Erkki Fredriksonin haastattelu 25.3.2013; Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 3.11.1944. K-SM.

³³⁴ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 3.11.1944. K-SM; Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus XIV toimintavuodelta 1944. 1945, 4; Siukonen 2008, 144.

³³⁵ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 15.5.1952. K-SM.

³³⁶ Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus XXII toimintavuodelta 1952.1953, 4–5; Siukonen 2008, 144.

³³⁷ Julin 2012, 10; Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 12.12.1953. K-SM; Lainaus em. pöytäkirjasta; Talot sijoitettiin aluksi Ruusupuiston alarinteelle, josta ne siirrettiin 1980-luvulla kadun toiselle puolelle museon laajennuksen tieltä ja vuonna 2010 Toivolan Vanhalle Pihalle Hannikaisenkadun ja Cygnaeuksenkadun kulmaan. Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus XXV toimintavuodelta 1955. 1956, 4; Valjakka 1964, 111; Pohjamo 2013, 6; Ruusupuisto sai alkunsa, kun Jyväskylän Puutarhayhdistys perustettiin vuonna 1896. Paikalla sijaisi yhdistyksen hyötykasvien viljelyyn ja puutarhataitojen edistämiseen suuntautunut kasvitarha. Alueen sopivuutta puutarhakäyttöön lisäsi Köyhänlammesta Jyväsjärveen laskeva Lempipuro, josta viljelmille saatiin kasteluvettä. Vuonna 1903 puistoa kunnostettiin, ja sinne istutettiin muun muassa runsaasti ruusuja, minkä mukaisesti puistoa alettiin kutsua Ruusupuistoksi. Julin 2012, 4; ”Alkupamaus juhlisti rakennustöiden käynnistymistä Ruusupuisto-rakennuksen tontilla.”

Museoyhdistyksen johtokunnan jäsenistä Eero Fredrikson ja Veikko Sariola olivat Alvar Aallon tapaan käyneet koulunsa Jyväskylän Lyseossa. Sariola oli myöhemmin ollut perustamassa entisten oppilaiden yhdistystä, ja Aalto oli näille museoyhdistyksen puuhamiehille tuttu muun muassa näistä kouluun liittyvistä yhteyksistä. Museoyhdistyksessä oli haaveita saada uuden museorakennuksen suunnittelijaksi nimenomaan Aalto, maailmankuulu arkkitehti, joka oli oman kaupungin ja koulun kasvatteja. 1950-luvun alkupuolella yhdistyksen aktiivit Ojala, Sariola ja Fredrikson esittivät toiveensa Aallolle. Kun tapahtumien kulkua on myöhemmin haastatteluissa kuvailtu, Eero Fredrikson on muistellut tapaamista ravintola Jyväshovissa: *”Siinä istuessaan hän luonnosteli Klubi-laatikon kanteen suurin piirtein semmoisen museon kuin se nyt on. Valitettavasti vain siitä Klubi-laatikosta loppuivat tupakat ja edeskäypä vei sen laatikon piirustuksineen päivineen.”* Aalto suhtautui innostuneesti ajatukseen suunnitella museo, joka tulisi sijaitsemaan hänelle tutussa ympäristössä, sekä hänen entisen kotinsa että suunnittelemansa rakenteilla olevan kasvatustieteellisen korkeakoulun kampuksen lähellä.³³⁸

Alkuvuodesta 1956 neuvottelut Aallon kanssa oli saatu siihen vaiheeseen, että johtokunnalle ilmoitettiin tämän suostuvan piirtämään museon ja lahjoittamaan museoyhdistykselle pääpiirustukset eli oman työn osuuden. Piirustuksia ei kuitenkaan alkanut kuulua, ja keväällä museoyhdistys sai tietää viivästyksen johtuneen Aallon lukuisista ulkomaanmatkoista.³³⁹

Kevään aikana museonhoitaja Sirkka Valjakka laati museon huonetilaohjelman, jossa rakennuksen pinta-alaksi kaavailtiin 2000 m². Toiveena oli saada museoon 3–4 kerrosta eli jokaiseen kerrokseen noin 500 m². Uuden museorakennuksen suunnittelua varten Valjakka kävi tutustumassa joihinkin Ruotsin museoihin.³⁴⁰ Huonetilaohjelmassa Val-

---

Ajankohtaista. Jyväskylän yliopisto 16.10.2013; Kirje museonjohtaja Osmo Rinta-Tassilta Arkkitehtitoimisto Alvar Aallolle/Arkkitehti Heikki Tarkalle 13.5.1987. K-SM.

³³⁸ Siukonen 2008, 145; Erkki Fredriksonin haastattelu 25.3.2013; Aalto oli voittanut 1951 Kasvatustieteellisen korkeakoulun suunnittelukilpailun, ja kampusalueen uudet rakennukset toteutettiin pääosin 1950-luvun kuluessa; Aalto suunnitteli elämänsä aikana kaikkiaan yli kahdeksankymmentätyötä Keski-Suomeen, joista useimmat Jyväskylään. Mattila 1985, 18.

³³⁹ Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 10.1.1956, 22.2.1956 ja 18.6.1956. K-SM; Museoyhdistyksen johtokunnan työvaliokunnan ptk 14.5.1956. K-SM; Rinta-Tassi 1982, 20; Pohjamo 2013, 14; Vuonna 1956 Aalto kävi mm. Berliinissä Hansaviertelin asuinrakennustyömaalla, Venetsiassa biennalen Suomen paviljongin avajaisissa, Ranskassa Maison Carrén suunnittelun johdosta sekä Ruotsissa Göteborgin Drottningtorgetin suunnittelukilpailun vuoksi ja Avestassa Sundh Centrumin rakentamiseen liittyen. Isohauta 2006.

³⁴⁰ Rönkkö 1999, 198–199. Sirkka Valjakka (o.s. Ojala) oli kasvatustieteellisen korkeakoulun kuvaamataidon lehtorin Toivo Ojalan tytär. Hänet oli valittu isänsä jälkeen Keski-Suomen museon hoitajaksi vuon-

jakka totesi, että ”*ulkolaiset esikuvat ovat suurempia, mutta esim. edustava museo on Trondheimissa*”. Valjakka viittasi myös Sundsvallin ja Linköpingin museoihin, joita hän piti toimivina ratkaisuin.³⁴¹

Valjakan laatimassa suunnitelmassa rakennus jakaantui neljään osaan: kulttuurihistorialliseen osastoon, taideosastoon, varastoon sekä vahtimestarin asuntoon ym. tiloihin. Kulttuurihistoriallinen osasto sisälsi näyttelytilojen lisäksi huoneet kirjastolle ja arkistolle, museonjohtajalle sekä huoneen kokous- ja tutkijoiden käyttöön. Taideosaston tarpeita olivat näyttelytila, erikoisnäyttelytila, tauluvarasto, opetustilat sekä luentosali 50–100 hengelle. Erilaisille objekteille tarkoitettujen varastojen läheisyyteen toivottiin luetteloimis- ja konservointihuonetta sekä pakkaushuonetta. Lisäksi museossa tuli olla vahtimestarin asunnon lisäksi kahvila ja hallitilaa.³⁴²

Valjakka toivoi museosta omaperäistä: ”*Yhtäläisyyttä muiden Suomen museoiden kanssa olisi pyrittävä välttämään [...]. Rakennusta tulisi myöhemmin voida laajentaa. Tuki-seiniä vähän, näyttelytilan väliseinät siirreltäviksi. Näyttelyille on edullista, jos portaat ja hallit ovat avaria, vaihtelua eri osastojen välillä ja ’lepotiloja’.*”³⁴³

Vihdoin lokakuussa 1957 uuden museorakennuksen hanke oli edennyt niin pitkälle, että johtokunta saattoi tutustua Aallolta saatuihin luonnospiirustuksiin (*kuva 33*). Aallon toimistossa museo oli annettu pitkälti arkkitehti Matti Itkosen vastuulle. Uuden museon rakentamisen valmistelua ja toteutusta varten johtokunta valitsi toimikunnan, jonka jäsenet olivat lehtori Toivo Ojala sekä yhdistyksen varapuheenjohtaja, konsuli Eero Fredrikson, apulaiskaupunginjohtaja Veikko Tolamo ja yhdistyksen sihteeri, museonhoitaja Sirkka Valjakka.³⁴⁴

---

na 1949. Valjakka oli yhteiskunnallinen vaikuttaja, jolla oli Rönkön mukaan laajan suhdeverkoston ansiosta käytettävissä museoalan paras asiantuntemus uuden museon suunnittelussa.

³⁴¹ Suunnitelma Keski-Suomen museon uutta rakennusta varten. Sirkka Valjakka 1.3.1956. AAM.

³⁴² Ibid.

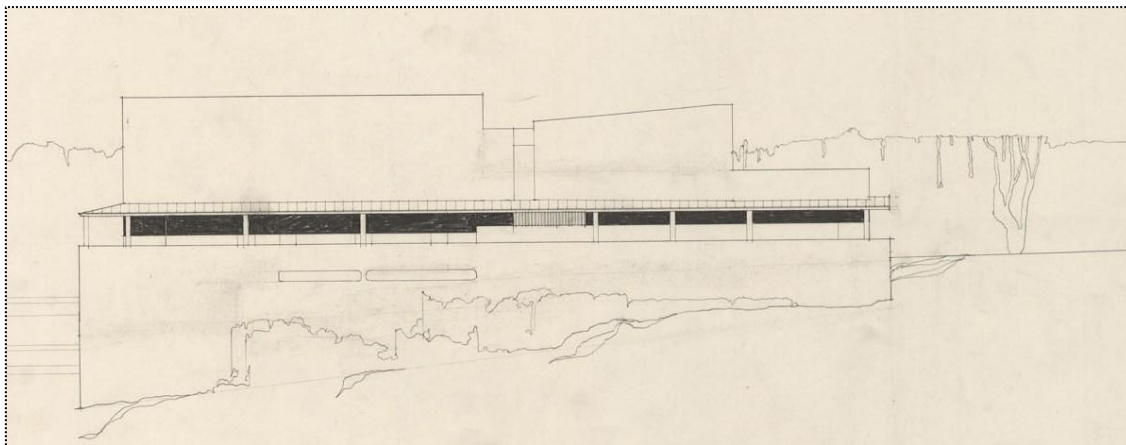
³⁴³ Ibid.

³⁴⁴ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 10.10.1957. K-SM; Lahti 1997, 241; ”Kertomus siitä kuinka 18 onkin todellisuudessa noin 50. Sirkka Valjakka jättää paikkansa miehelle.” *Keskisuomalainen* 17.9.1978.

sen.³⁴⁶ Aalto oli suostuvainen joihinkin muutoksiin, jotka koskivat katon kaltevuutta, kattoikkunarakennelmia, jännevälejä ja parvekettä³⁴⁷ (kuva 34).

Kuva 34. Keski-Suomen museon kaakkoisjulkisivun luonnos 6.7.1957. Tälle järven puolelle rakennusta oli ensimmäisissä luonnoksissa kaavailtu koko rakennuksen levyistä katoksen suojaamaa parvekettä, joka jatkui rakennuksen lounaispuolelle. Parvekkeen alla oleva kerros on hyvin umpinainen. Katon muodossa on nähtävissä eri tilojen hierarkinen jakautuminen museossa. Vasemmalla taidehalli kohoaa korkeimmalle ja oikealla keittiön katto on rakennuksen matalin kohta. Vastaava jaoittelu on myös toteutuneessa rakennuksessa, mutta taidehallin tasakatosta tehtiin kaltevampi ja katokseton parveke rakennettiin vain kaakkoisjulkisivun puoliväliin. AAM.

Toukokuun puolivälissä 1958 museoyhdistys oli saanut urakkatarjoukset. Rakennustoimisto B. Lindbergin tarjous päätettiin hyväksyä edullisimpana.³⁴⁸ Kuun loppupuolella kutsuttiin vielä koolle yhdistyksen kokous, jossa päätettiin luovuttaa museoyhdistyksen omistama Kauppakadun kiinteistö B. Lindbergin Rakennustoimisto Oy:n toimesta perustettavalle asunto-osakeyhtiölle. Museoyhdistys pystyi näin vaihtokauppana rahoittamaan museorakennukselle rakentajan ja luopumaan rappeutuvista ja peruskorjausta vaativista tiloista.³⁴⁹ Rakentamisen aloittaminen kuitenkin viivästyi edelleen taloudellisista syistä³⁵⁰. Piirustuksiin pyydettiin muutoksia, ja uusissa muutospiirustuksissa museo oli alkuperäistä pienempi³⁵¹ (kuva 35). Lopulta kauppakirja allekirjoitettiin 21.8.1959. Museotalon rakentaminen aloitettiin syyskuun alussa 1959 ja peruskivi

³⁴⁶ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 27.2.1958. K-SM.

³⁴⁷ Keski-Suomen museoyhdistyksen työvaliokunnan ja rakennustoimikunnan ptk 24.4.1958. K-SM.

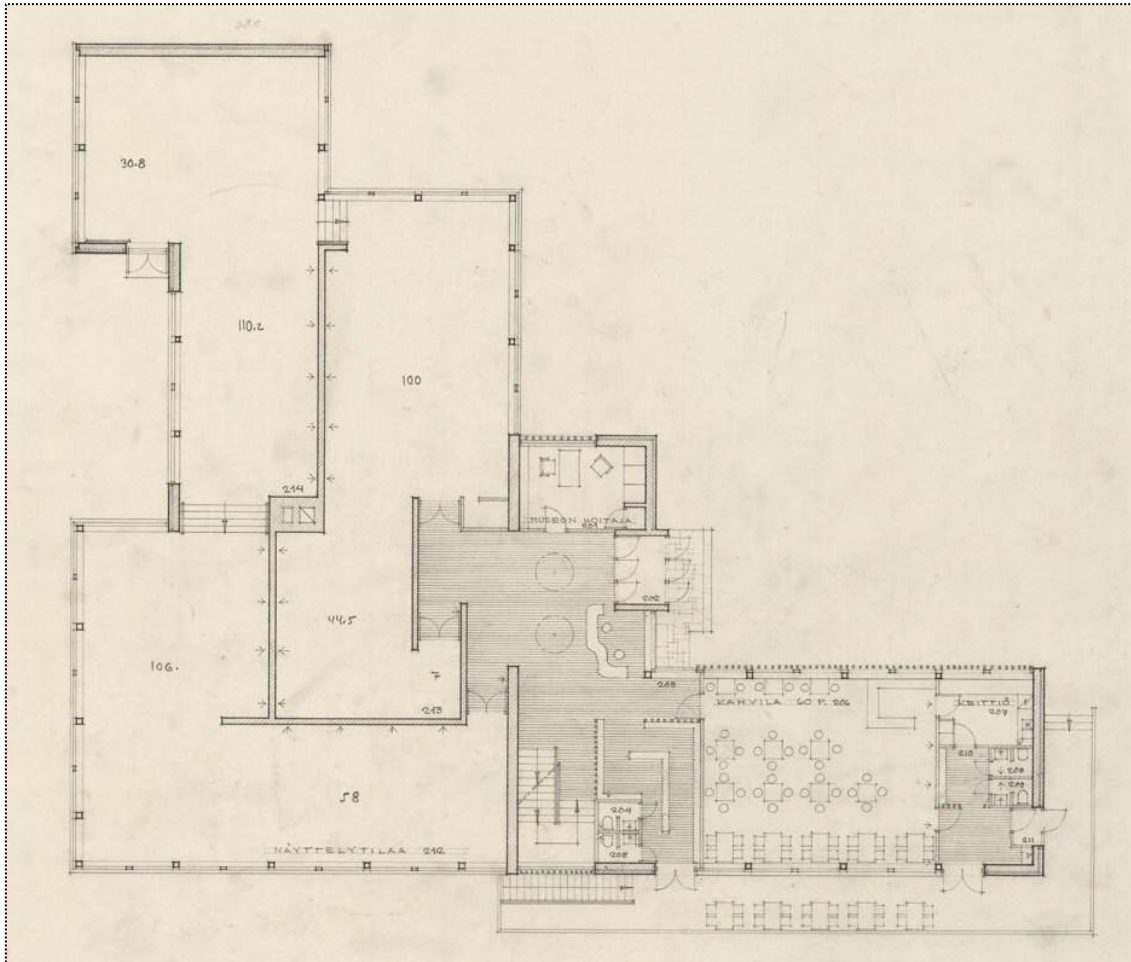
³⁴⁸ Keski-Suomen museoyhdistyksen työvaliokunnan ptk 17.5.1958; Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 19.5.1958. K-SM.

³⁴⁹ Keski-Suomen museoyhdistyksen ptk 28.5.1958. K-SM.

³⁵⁰ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 10.2.1959. K-SM.

³⁵¹ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 20.7.1959. K-SM.

muurattiin marraskuun alkupuolella.³⁵² Harjannostajaisia vietettiin tammikuun lopussa 1960³⁵³.

Kuva 35. Pääkerroksen toteutumaton luonnos touko-kesäkuulta 1958. Näyttelysalit ovat edelleen ulokkeiset ja eri tasoilla. Ikkunat kiertävät rakennusta lähes kauttaaltaan. Aulassa on säilynyt seinien lomittainen asettelu, joka esiintyy nyt myös aulan toisella puolella ulkoterassin ja wc:n kulkuväylällä. Uutta on myös mm. plastinen lipunmyyntipöytä ulko-ovien vieressä. Aikaisemmissa luonnoksissa olleet toimistohuoneet ovat vaihtuneet kahvilaksi, jonka terassi on pienentynyt huomattavasti. AAM.

Veikko Hyytiäinen, joka oli museoyhdistyksen johtokunnassa lakimiehen ominaisuudessa, on muistellut erästä rakennusvaihetta: "[...] vastaava mestari valitteli, että professori on suunnitellut semmoisen oven, joka johtaa suoraan sinne Lempipuron kanjoniin siinä Jussilan kohdalla ja se on ihan ilman portaita. Ja minä soitin Alvarille, joka sanoi tulevansa piakkoin Muuratsaloon³⁵⁴ ja poikkeavansa sitä ongelmaa katsomassa.

³⁵² Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus XXIX toimintavuodelta 1959. 1960, 4. Kauppakatu 15:stä siirrettiin esineitä Ruusuapuistoon tehtyyn varastoon, käsityöläiskotimuseoon, Cygnaeuksenkadulla olevaan museoon sekä Oy A. Fredriksonin tehtaaseen. Rakennukset Kauppakatu 15:ssä purettiin lokakuussa 1959.

³⁵³ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 24.2.1960. K-SM; Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 30. toimintavuodelta 1960. 1961, 3.

³⁵⁴ Alvar Aallon kesäasunto, ns. Koetalo, oli valmistunut Muuratsalon saarelle lähelle Jyväskylää 1953.

*Hän ilmoitti hyvin ystävällisesti: ”Tilanne seis! Odottakaa!”*³⁵⁵ Aalto laati piirrokset portaista, jotka toteutettiin suunnitelman mukaan.

Elokuussa 1960 rakennustyöt olivat viimeistelyä vaille valmiit ja museoyhdistys sai kiinteistön haltuunsa 26.8. Loppuvaiheessa työt olivat edistyneet odotettua nopeammin. Kattoikkunat ja sisustukseen tarvittavat väliseinät puuttuivat luovutusvaiheessa, mutta rakentaja suoritti ne loppuun syksyn aikana. Urakoitsijan kanssa työt olivat sujuneet ongelmitta, ja myös Alvar Aallon arkkitehtitoimisto oli tyytyväinen työn jälkeen.³⁵⁶ Syyskuun 8. päivänä suoritettiin jälkitarkastus ja rakennus oli valmis lukuunottamatta sisustukseen kuuluvia sisäseiniä ja vastaavia rakennelmia. Ne oli tarkoitus tehdä heti arkkitehdin piirustusten tultua.³⁵⁷

Sisustussuunnitelman väliseinärakenteiden, vitriinien ja kalusteiden osalta laati Arkkitehtitoimisto Alvar Aalto Artekin taiteilijoiden Maija Heikinheimon ja Marjaliisa Parkon avustamana. Esineiden näytteillepanosuunnitelman laati museonhoitajana vuodesta 1949 toiminut ja nyt uuden museorakennuksen myötä museonjohtajaksi nimetty Sirkka Valjakka.³⁵⁸ Helmikuussa 1961 aloitettiin sisustus- ja sähkötyöt ja huhtikuussa päästiin toteuttamaan näytteillepanoa. Toukokuun 27. päivänä 1961 vietettiin rakennuksen juhlallisia vihkiäisiä ja samalla museoyhdistyksen 30-vuotisjuhlaa.³⁵⁹ Uuden rakennuksen myötä Keski-Suomen museo sai asianmukaiset säilytys-, näyttely- ja työtilat. Veikko Hyytiäinen on muistellut museon juhlaa:

*”Siellä vihkiäisjuhlassa rupesi liikkumaan suusta suuhun menetelmällä, että Alvar on sanonut, että vihittiin maailman toiseksi paras museo. Ja sitten kysyttiin, että mikä on se paras, hän vastasi suvereenisti: ’En ole sitä vielä suunnitellut!’”*³⁶⁰

Myös museorakennuksen lähiympäristöstä Aallon toimisto laati suunnitelman (kuva 36). Kaupunki huolehti museon ympäristöstä istutuksilla, kiveämällä museon vierestä laskevan Lempipuron reunat ja kunnostamalla puiston käytävät³⁶¹. Sekä museoyhdistys että Aallon toimisto olivat Ruusu puiston laajentamisen kannalla. Ympäristöä haluttiin avartaa, sillä museorakennus oli jouduttu sijoittamaan hieman ahtaasti puiston laitaan,

³⁵⁵ Lahti 1997, 356.

³⁵⁶ Keski-Suomen museoyhdistyksen rakennuslautakunnan ptk 22.8.1960. K-SM.

³⁵⁷ Museorakennuksen jälkitarkastustilaisuuden ptk 8.9.1960. K-SM.

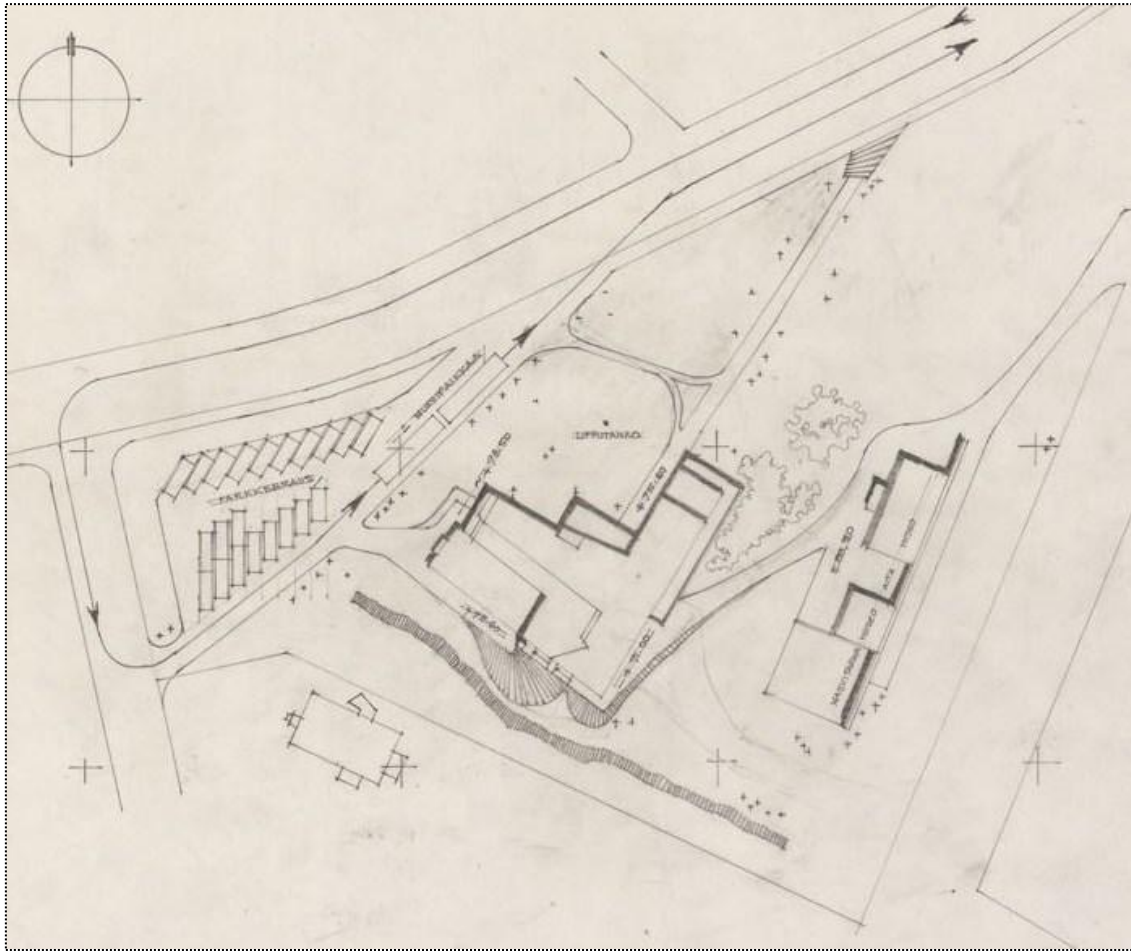
³⁵⁸ Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 30. toimintavuodelta 1960. 1961, 3; Valjakka 1964, 111, 113.

³⁵⁹ Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 31. toimintavuodelta 1961. 1962, 5–8.

³⁶⁰ Lahti 1997, 356.

³⁶¹ Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 31. toimintavuodelta 1961. 1962, 6.

koska kaupunginpuoleinen harjualue mäntyineen haluttiin säilyttää. Keväällä 1962 vierinen tontti vapautui ja museorakennus sai sen jälkeen enemmän tilaa ympärilleen.³⁶²

Kuva 36. Ehdotus Ruusupuiston yleisjärjestykseksi 17.6.1960. Museon pääovelta lähtee suora kävelytie yhdistyen viereisen Haarakadun jalankulkutiehen. Pienet puiset käsityöläistalot ovat museon vieressä rakennuksen itäpuolella. Länsipuolella on museon pysäköintialue. AAM.

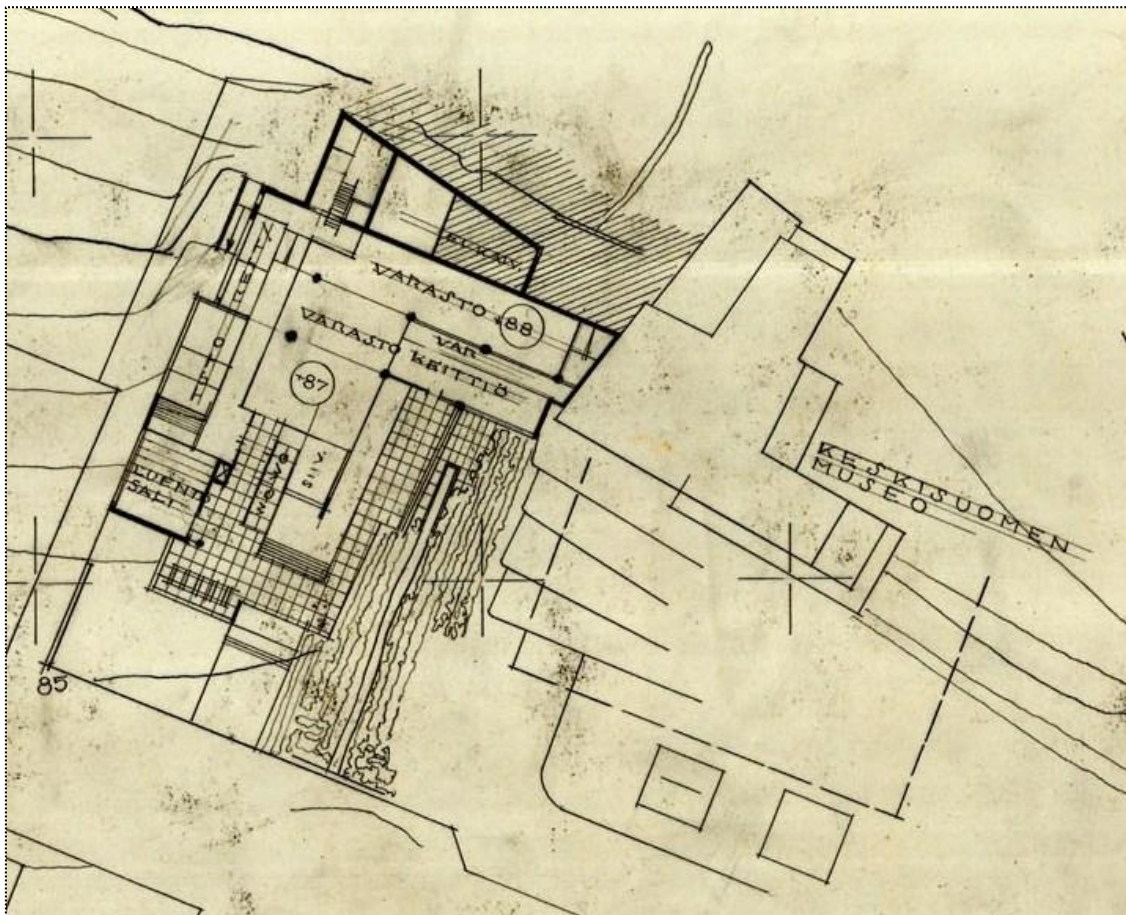
6.2 Museon laajennussuunnitelmat ja niiden toteutuminen

Museorakennus todettiin jo alunperin liian pieneksi. 1960-luvun lopulla alettiin puhua museon laajennusosan rakentamisesta, ja helmikuussa 1971 museoyhdistyksen johtokunta jätti laatimansa laajentamissuunnitelman kaupunginhallitukselle. Museonjohtaja Sirkka Valjakka, joka oli laatinut aikanaan tilasuunnitelman museota varten, laati myös vastaavan uudisosalle.³⁶³

³⁶² Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 32. toimintavuodelta 1962. 1963, 6; Julin 2012, 10.

³⁶³ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 6.11.1969, 19.2.1971 & 8.11.1971. K-SM; L.P. *Keskisuomalainen* 18.6.1982; ”Kertomus siitä kuinka 18 onkin todellisuudessa noin 50. Sirkka Valjakka jättää paikkansa miehelle.” *Keskisuomalainen* 17.9.1978.

Museon vieressä olevalle tontille oli alettu rakentaa 1971 Alvar Aalto -museota, ja museoiden laajennussuunnitelmat tulivat tästä eteenpäin osittain yhdistymään. Kaupungin taholta haluttiin laajennusosan luonnospiirustukset nähtäväksi ennen päätöstä jatkotoimenpiteistä. Keski-Suomen museon väelle selvisi, että Alvar Aalto -museon piirustuksiin oli jo laadittu luonnos laajennuksesta (kuva 37). Luonnos oli lähetetty Alvar Aalto -museoseuralle. Keski-Suomen museon johtaja ja kaupunginjohtaja saivat tutustua suunnitelmiin seuran kokouksessa.³⁶⁴

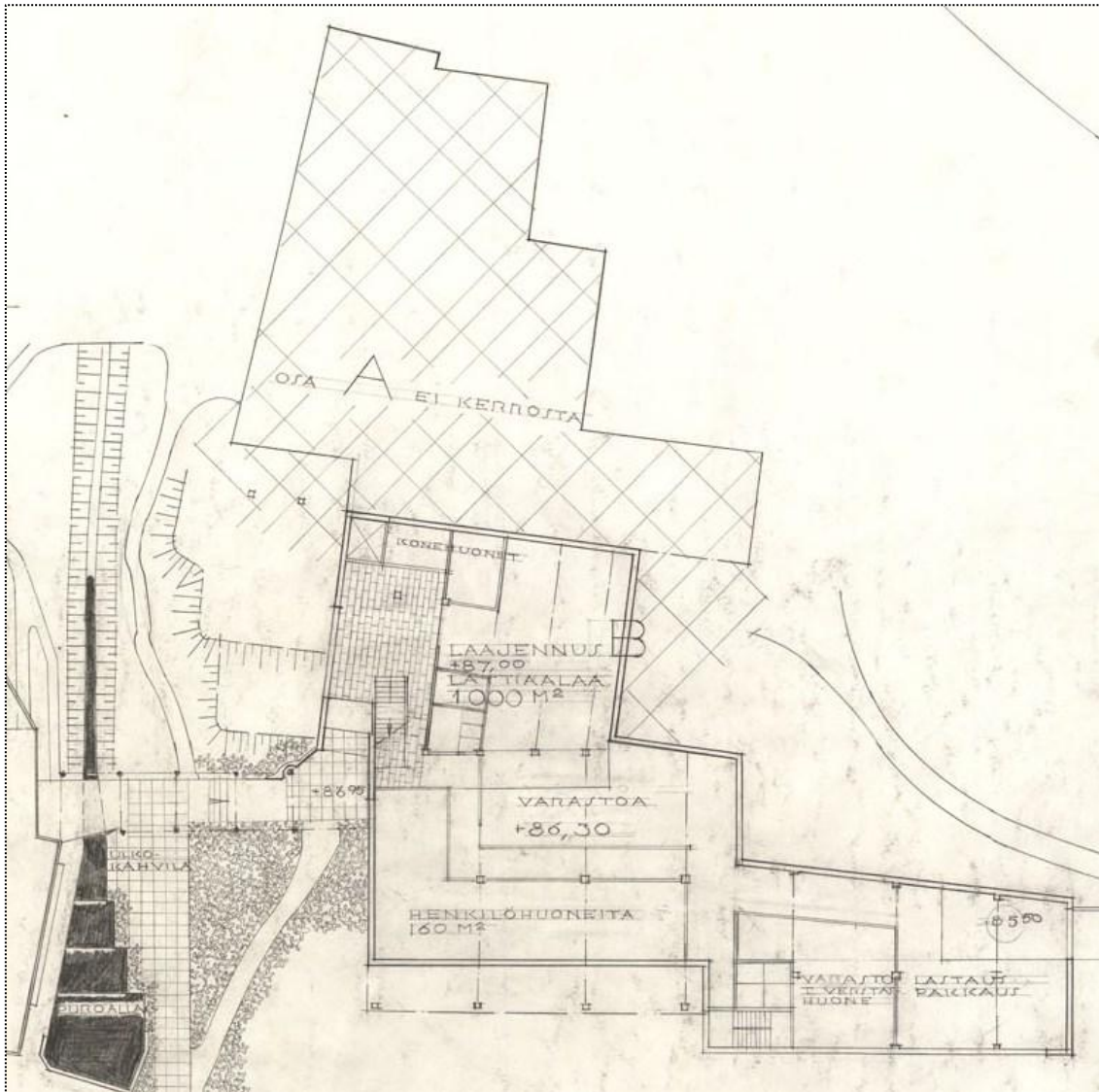

Kuva 37. Alvar Aallon luonnos Jyväskylän taidemuseosta (Alvar Aalto -museosta) 19.3.1970. Suunnitelmassa Keski-Suomen museolle on hahmoteltu viuhkamaisesti laskeutuva laajennusosa, joka muistuttaa Aallon vuonna 1969 laatimaa Shirazin taidemuseosuunnitelmaa. Museot ovat osittain kiinni toisissaan. AAM.

Helmikuussa 1972 koko johtokunta sai pyynnöstä nähtäväkseen Arkkitehtitoimisto Alvar Aallolta piirustuksia, jotka koskivat Aalto -museota, mutta joissa näkyi myös Keski-Suomen museon laajennus. Laajennuspiirustuksia oli kaksi: 1. vaiheen laajennus Seminarikadulle päin ja 2. vaiheen laajennus "Jussilan tontin" eli Kramsunkatu 10:n suun-

³⁶⁴ Pohjamo 2013, 31.

taan.³⁶⁵ Varsinaiset laajennusehdotukset omaan museoonsa Keski-Suomen museo sai Alvar Aallon arkkitehtitoimistolta helmikuussa 1975 (kuvat 38 ja 39). Seuraavana vuonna, syyskuussa 1976, johtokunta hyväksyi piirustukset³⁶⁶. Museo piti Aallon laatimista vaihtoehdoista parempana Seminaarinkadun puoleista laajennusta. Perusteluina olivat muun muassa yhtenäisen museoaukion muodostaminen ja yhtenäiset tilaratkaisut Alvar Aalto -museon kanssa sekä liikennejärjestelyt.³⁶⁷ Laajennusosan suunnittelu jatkui tältä pohjalta, ja lisärakennuksesta syntyi erilaisia suunnitelmia (kuvat 40 ja 41).

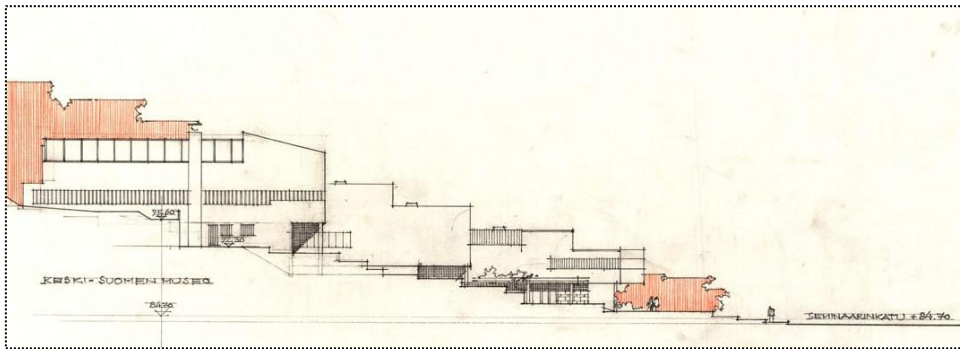

Kuva 38. Alvar Aallon laatima Keski-Suomen museon laajennusehdotus 12.12.1974. Laajennusosassa on pääasiassa säilytystiloja ja työhuoneita. Kapea käytävä yhdistää Keski-Suomen museon ja Alvar Aalto-museon toisiinsa. AAM.

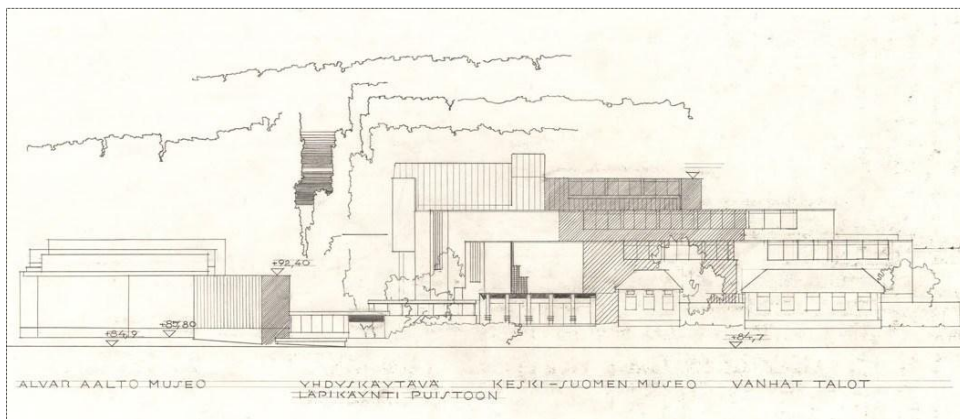
³⁶⁵ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 24.2.1972. K-SM; Keski-Suomen museon laajennushanke 1985–1987. Huonetilaohjelman perustelut. Keski-Suomen museon monisteita 1983, s. 12. K-SM.

³⁶⁶ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 10.2.1975 & 29.9.1976. K-SM.

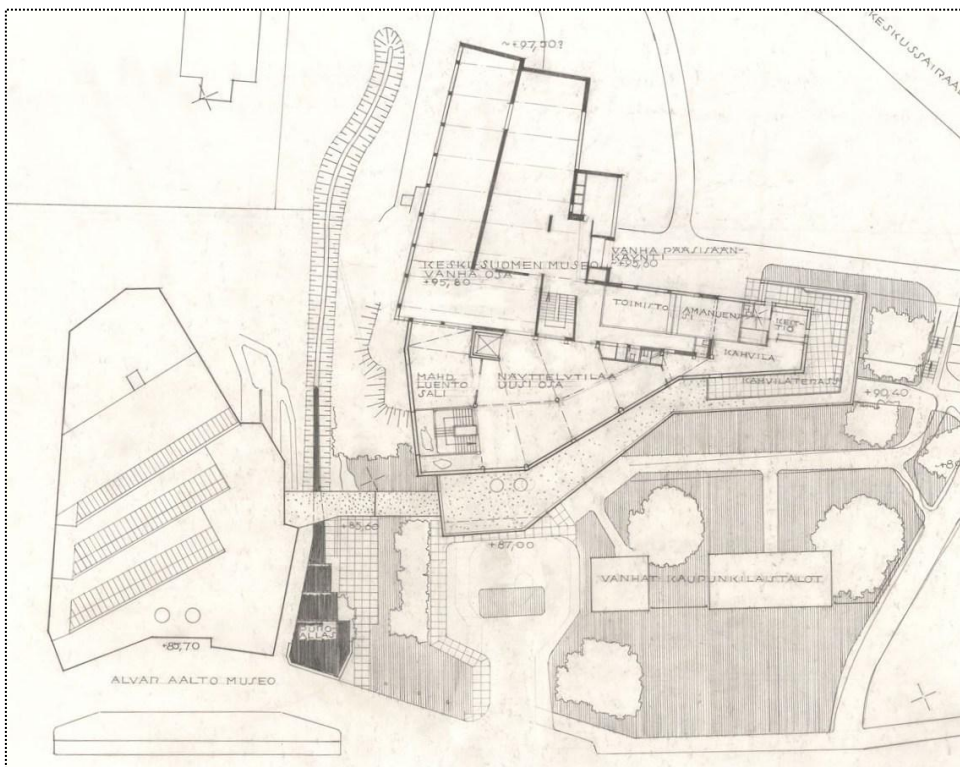
³⁶⁷ Keski-Suomen museon laajennushanke 1985–1987. Huonetilaohjelman perustelut. Keski-Suomen museon monisteita 1983, s. 12–13. K-SM.

Kuva 39. Keski-Suomen museon laajennusehdotus 12.12.1974, näkymä lounaasta Alvar Aalto -museon puolelta. Ylimpänä vasemmalla on museon vanha osa. AAM.

Kuva 40. Heinäkuussa 1975 päivätty Keski-Suomen museon laajennuspiirustus. Museon sisäänkäynti on kuvan keskellä pylväsrivistön takaa. AAM.

Kuva 41. Keski-Suomen museon laajennusehdotus tammikuulta 1976. Laajennusosassa on mm. näyttelytilaa ja luentosali. Kahvila on laajennusosassa, joka jatkaa kahvilasiipeä kohti itää. Kahvilan kattoterassin alle jää osittain lisäosan alin kerros. AAM.

Rakentaminen kuitenkin viivästyi, Aalto menehtyi toukokuussa 1976 ja museossa ta-
pahtui organisaatiomuutos. Keski-Suomen museo sai vuonna 1980 maakuntamuseon
statuksen ja vuoden 1981 alusta museo siirtyi yhdistykseltä kaupungin omistukseen.³⁶⁸
Luovutussopimukseen kirjattiin: *”Kaupunki sitoutuu rakentamaan viimeistään juhla-
vuoteensa 1987 mennessä akateemikko Alvar Aallon vuonna 1976 tekemän suunnitel-
man pohjalta toiminnan kehittämiseksi välttämättömät lisätilat.”*³⁶⁹ Suunnitelman mu-
kaan museo saisi 2 315 m² lisätilaa museon Seminaarinkadun puoleiselle sivulle. Ra-
kentaminen oli tarkoitus ajoittaa vuosille 1985–86.³⁷⁰ Rakentamaan ei kuitenkaan
päästy toivotulla aikataululla. Museonyhdistyksen puheenjohtajana toiminut varatu-
mari Veikko Hyytiäinen joutui painottamaan kaupungin päättäjille sopimuksen sito-
vuutta, jotta asia lähti etenemään. Ilmeisesti osa päättäjistä ajatteli sopimuksen olleen
sellaisen, että sen voisi unohtaa.³⁷¹

Museon tilantarve oli muuttunut 1980-luvulle tultaessa, ja uudet piirustukset olivat
tarpeen. Museo tarvitsi etenkin säilytys- ja toimistotilaa, mutta myös lisää näyttelyti-
laa. Työhuoneita oli kaksi, mutta henkilökuntaa 15. Laajennuksessa tuli ottaa huomi-
oon maakuntamuseolle annetut tehtävät ja muun muassa yhteistyö kaupungin ja maa-
kunnan opetustyön sekä Jyväskylän yliopiston kanssa, jossa oli alkanut museologian
opetus³⁷². Rakennuksesta puuttuivat kokonaan luettelointi- ja vastaanottotila, konser-
vointitilat, näyttelyrakennustila, näyttelyrakenteiden säilytystila, lepotila yleisölle kah-
vion ollessa muussa käytössä, pakkaamo, julkaisuvarasto, sosiaaliset tilat ja tutkijoiden
tilat sekä valokuvalaboratorio. Työhuoneet, säilytys- ja arkistotilat ja kirjasto olivat riit-
tämättömät. Lisäksi osa tiloista oli teknisesti puutteellisia. Etenkin kokoelmien kannalta
tärkeät ilmasto-olosuhteet eivät olleet säädettävissä.³⁷³

Arkkitehtitoimisto Alvar Aalto & Co, jossa johtajana oli arkkitehti Elissa Aalto, laati uu-
det piirustukset vuonna 1984 (*kuva 42*), jotka poikkesivat niin ohjelmaltaan kuin mas-

³⁶⁸ Keski-Suomen museoyhdistyksen johtokunnan ptk 12.12.1979. K-SM.

³⁶⁹ Luovutussopimus 19.12.1980. K-SM.

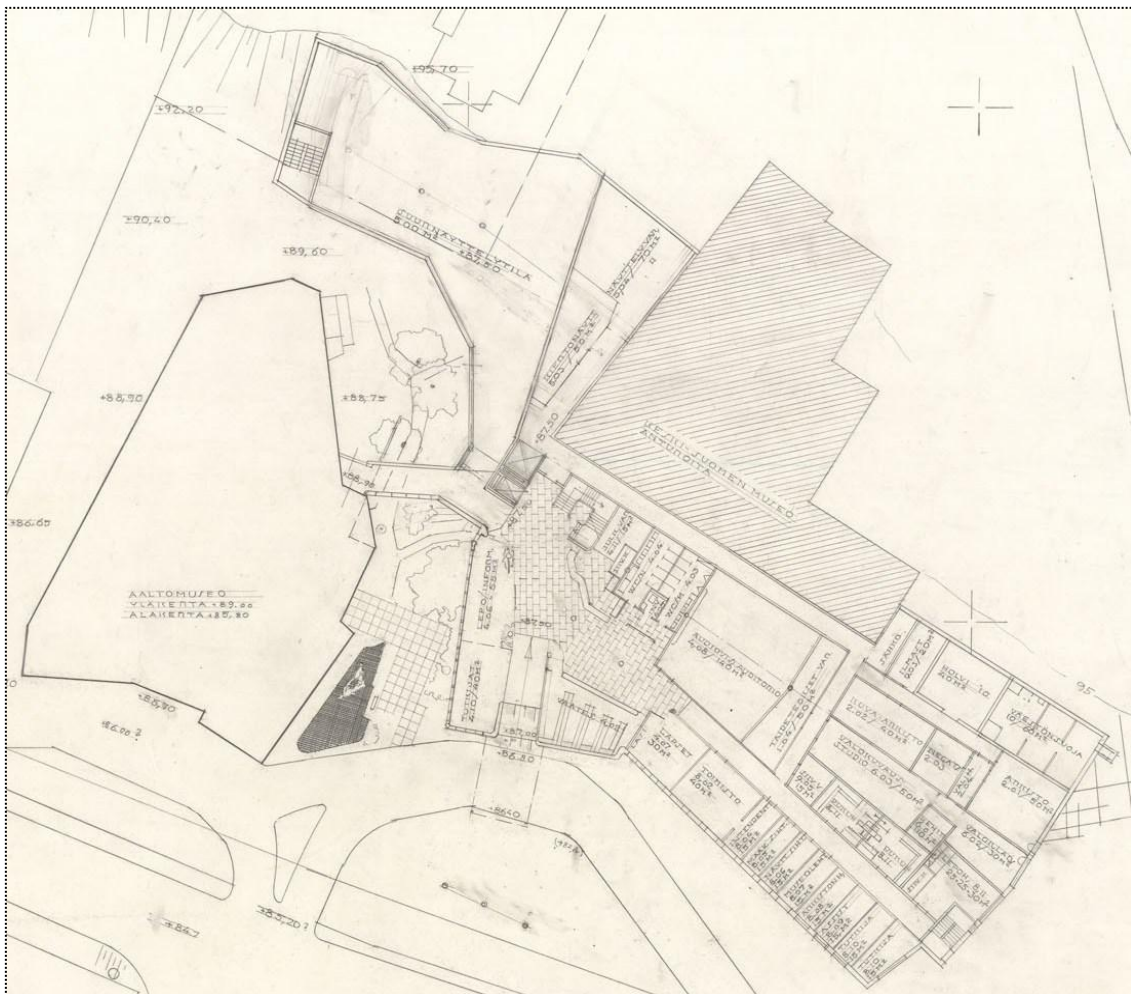
³⁷⁰ Keski-Suomen museon laajennushanke 1985–1987. Huonetilaohjelman perustelut. Keski-Suomen
museon monisteita 1983, s. 1. K-SM.

³⁷¹ Janne Vilkan suullinen tiedonanto 6.10.2015; Vilkuna työskenteli Keski-Suomen museossa vuosina
1980–1989.

³⁷² Museologian opetus Jyväskylän yliopistossa alkoi 1983. Jo sitä ennen oli järjestetty irrallisia museolo-
gian kursseja. Tätä ennen oli yliopiston taidehistorian laitos (per. 1968) aloittanut yhteistyön Keski-Suo-
men museon kanssa. Esim. 1960-luvun loppupuolella taidehistorian peruskurssin luennot pidettiin Keski-
Suomen museon luentosalissa. Iltanen [2010], 25, 42, 63.

³⁷³ Keski-Suomen museon laajennushanke 1985–1987. Huonetilaohjelman perustelut. Keski-Suomen
museon monisteita 1983, s. 4, 9–11. K-SM.

soittelultaankin vuoden 1976 luonnoksista. Rakentamisen toivottiin alkavan talvikaudella 1985–86.³⁷⁴ Museolautakunnan toiveena oli saada museorakennuksen alle suuri 1000 m² hallitila, joka palvelisi mahdollisesti esineistön pääasiallisena säilytystilana, sadan hengen auditorio, näyttely- ja työtiloja – yhteensä noin 2300 m² lisätilaa, kuten jo 1970-luvun puolivälillä oli kaavailtu. Varsinkin kuva-arkistolla ja konservoinnilla oli suuri tilantarve. Haaveena oli myös myöhemmässä vaiheessa rakentaa Keski-Suomen museolle ja viereiselle Alvar Aalto -museolle yhteinen pääsisäänkäynti Seminaarinkadulta.³⁷⁵

Kuva 42. Arkkitehtitoimisto Alvar Aalto & co.:n laatima Keski-Suomen museon laajennusehdotus 19.10.1984. Museon vanhan osan alapuolella olevassa laajennusosassa on mm. museon pääsisäänkäynti oheisiloineen, auditorio sekä erilaisia henkilökunnan työtiloja. Museon vanhan osan ja Alvar Aalto -museon välisellä tontilla on suunniteltu näyttelytila. Keski-Suomen museo on liitetty Alvar Aalto -museon kapean käytävän välityksellä. AAM.

³⁷⁴ J.K. *Keskisuomalainen* 15.1.1984; Rinta-Tassi *Uusi Suomi* 10.4.1986; Koskela *Uusi Suomi* 10.4.1986; Keski-Suomen museo, Museon laajennushanke, Tiedote 15.11.1989. K-SM.

³⁷⁵ Rinta-Tassi *Keskisuomalainen* 10.1.1984; J.K. *Keskisuomalainen* 15.1.1984; L.H. *Suur-Jyväskylän Lehti* 8.3.1984.

Kaupunginvaltuuston hyväksymään laajennuksen huoneteraohjelmaan sisältyivät museolautakunnan esittämä laajennusosa (2200 m²) ja päävarasto (1000 m²) sekä erillisaioitteena suurnäyttelytila (1000 m²). Valtuusto hyväksyi alustavat luonnospirustukset ja päätti toteuttaa suurnäyttelytilan rakentamisen myöhemmin taloudellisen tilanteen salliessa.³⁷⁶ Suurnäyttelytila oli arkkitehtitoimiston suunnitelmassa alustavana rakennusalavarauksena³⁷⁷.

Heti suunnittelun alkuvaiheessa rakennuspaikan rinne ja maapohjan laatu osoittautuivat ongelmallisiksi. Varastoa ja suurnäyttelytilaa ei voitu sijoittaa uudisrakennuksen alle maanalaisiksi tiloiksi, vaan Seminaarinkadun puolelle sijoittuva laajennus osoittautui ainoaksi vaihtoehdoksi. Tästä seurasi, että päävarasto ja suurnäyttelytila oli käsitettävä eri hankkeiksi.³⁷⁸ Päävaraston sijoittamista johonkin vanhaan tiili- tai betonirakennukseen tutkittiin, mutta sopivaa ratkaisua ei löytynyt³⁷⁹. Ajatus uuden rakentamisesta hylättiin liian kalliina³⁸⁰.

Arkkitehtitoimisto Alvar Aalto & Co:n kanssa tehtiin sopimus, jonka nojalla laadittiin uusi suunnitelma näyttely-, työ- ja teknisten tilojen sijoittamisesta museorakennuksen kylkeen. Suunnitelma todettiin kuitenkin vuoden 1985 lopulla suojelu- ja kaupunkikuvallisista syistä mahdottomaksi, joten jälleen jouduttiin etsimään uutta ratkaisua. Kaupunginhallitus asetti toimikunnan selvittämään uudelleen museon laajennushankkeen eri toteuttamisvaihtoehtoja. Toimikunta laati esityksen, jonka kaupunginhallitus hyväksyi helmikuussa 1986.³⁸¹

Kaupunginhallitus ehdotti kolmea toisiaan seuraavaa toimenpidettä: 1. olemassa olevan rakennuksen kunnossapitokorjaus, jonka yhteydessä tiloja palautetaan alkuperäiseen käyttöön ja varastot muutetaan perusnäyttelytiloiksi, 2. noin 500 m²:n laajennusosan rakentaminen, johon sisältyy yleisö- ja opetustiloja, vaihtuvien näyttelyiden tila

³⁷⁶ Keski-Suomen museon laajennus. Hankkeen vaiheet ja suunnittelutilanne 31.12.1985. K-SM.

³⁷⁷ Keski-Suomen museon laajennus. Suunnittelutilanne 17.12.1984. K-SM.

³⁷⁸ Keski-Suomen museon laajennus. Hankkeen vaiheet ja suunnittelutilanne 31.12.1985. K-SM.

³⁷⁹ Keski-Suomen museon laajennus. Erillirakennuksen perustamissuunnitelma. Vaihe C. Museolautakunta 22.12.1986. K-SM.

³⁸⁰ ”Laajennus nykyisen viereen. Keski-Suomen museosta varastoa vaille hyvä”. *Keskisuomalainen* 29.4.1985.

³⁸¹ Ibid.

sekä museon sisäänkäynti ja 3. noin 2 100 m²:n erillsrakennuksen rakentaminen, johon sijoitetaan varastot ja arkistot sekä konservointi- ja työtilat.³⁸²

Aluksi tarkoituksena oli luopua Aallon toimiston tekemistä suunnitelmista ja järjestää kutsukilpailu³⁸³, mutta kilpailu jäi pian pelkäksi ajatukseksi, kun arvovaltainen joukko arkkitehtejä ja kulttuurivaikuttajia³⁸⁴ reagoi asiaan tiedon tultua lehtiin. He lähettivät kaupunginhallitukselle kirjelmän, jossa korostettiin Aallon museomiljöön merkitystä Jyväskylässä ja sen säilyttämistä turmeltumattomana. Työ ehdotettiin annettavaksi Aallon toimistolle. Kaupunginhallitus teki kompromissin ja pyysi uudet piirustukset Aallon toimistolta, mutta museoaukiolle suunniteltu erillinen noin 2 100 m²:n lisärakenus, johon sijoitettaisiin opetus- ja säilytystilat sekä museotekniikka, jäisi kaupungin rakennusosaston huoleksi. Arkkitehti Elissa Aalto ei pitänyt ratkaisusta ja oli *Uuden Suomen* mukaan ilmaissut mielipiteensä jo ennen kuin kaupunginhallituksen päätös oli tiedossa: *"Mieheni ja minä emme pitäneet aikanaan siitäkään, että museoiden eteen siirrettiin vanhat puutalot. Koska varastosta joudutaan joka tapauksessa järjestämään kuljetuksia museoon, en käsitä, miksei se voisi yhtä hyvin olla kauempanakin."*³⁸⁵

Vuoden 1987 alussa uutisoitiin, että museon laajennus ja peruskorjaus käynnistyvät vuoden loppupuolella. Kaupungin rakennusosastolla erillsrakennuksen suunnittelu oli jo tuolloin käynnissä. Se oli tarkoitus sijoittaa museonkorttelin alapuolelle, ja sen rakentamisen arveltiin sijoittuvan 1990-luvulle.³⁸⁶ Arkkitehtitoimisto Alvar Aalto & Co:lta pyydettiin lausunto rakennuksen suunnittelun yhteydessä. Elissa Aalto totesi, että varsinaisiin museorakennuksiin liittyvänä sille on voitava asettaa kohtuulliset tasokkuusvaatimukset. "Peltihalli" tai vastaava ei voisi tulla kysymykseen. Rakennuksen väri olisi oltava valkoinen, jotta se sopisi yhteen museorakennuksen kanssa.³⁸⁷

³⁸² Keski-Suomen museo. Toimintakertomus vuodelta 1986. K-SM; Rinta-Tassi *Uusi Suomi* 10.4.1986.

³⁸³ Kilpailuun olisi kutsuttu Arkkitehtitoimisto Alvar Aalto & Co ja Arto Sipisen toimisto Helsingistä sekä Jyväskylältä kolme arkkitehtitoimistoa (Olavi Noronen, Holma & Roininen sekä Moilanen & Jääskeläinen). "Viidelle kutsu K-S:n museon arkkitehtikilpailuun." *Keskisuomalainen* 22.3.1986; Holmila *Uusi Suomi* 26.3.1986; Sipinen haluttiin mukaan kilpailuun koska hänen suunnittelemaansa rakennuksia on Jyväskylän yliopiston Seminaarinmäen ja Mattilanniemen kampuksilla. Keski-Suomen museo sijaitsee kampusten välissä.

³⁸⁴ Akateemikko Reima Pietilä, professori Kristian Gullichsén, professori Juhani Pallasmaa, päätoimittaja Marja-Riitta Norri, kirjailija Pekka Suhonen ja professori Kirmo Mikkola lähettivät kaupunginhallitukselle huolestuneen kirjelmän. Holmila *Uusi Suomi* 26.3.1986.

³⁸⁵ Holmila *Uusi Suomi* 26.3.1986; Rinta-Tassi *Uusi Suomi* 10.4.1986; Jyväskylän kaupunki, Tekninen lautakunta, ptk 27.5.1986. K-SM.

³⁸⁶ "Museon laajennus alkaa tänä vuonna." *Suur-Jyväskylän Lehti* 14.1.1987.

³⁸⁷ Jyväskylän kaupunki, Rakennusvirasto, Talonsuunnitteluosasto, muistio 2.12.1988. K-SM.

Laajennuksen ohella myös peruskorjaus oli rakennuksessa välttämätön toimenpide. Rakennuksessa oli huomattu olevan rakennusteknisiä ongelmia. Vuosien varrella oli muun muassa havaittu vuotokohtia, joista vesi oli päässyt sisätiloihin³⁸⁸. Lisäksi 1980-luvulla muodostui rakennukseen halkeama, joka kulki vanhan osan pääovelta kohti terrassia. Halkeamasta sulavedet pääsivät alakerran ryijyvarastoon, josta ryijyt ehdittiin onneksi pelastamaan.³⁸⁹

Laajennusosan peruskiven muuraus tapahtui kaupungin 150-vuotisjuhlavuoden ohjelman puitteissa lokakuussa 1987³⁹⁰. Museo suljettiin yleisöltä vuoden 1988 alussa, ja vanhan osan peruskorjaus ja uuden osan rakentaminen alkoivat samana keväänä. ErillISRakennuksen rakentamisen oli tarkoitus alkaa vuoden 1990 alussa ja valmistua vuoden 1991 aikana, mutta kaupunki teki vuonna 1989 päätöksen olla rakentamatta sitä rahapulnan takia. Varsinaiset museotyön tilat jäivät siis edelleen puuttumaan.³⁹¹ Vanhan osan peruskorjaus toteutettiin säilyttävällä periaatteella. Suurimmat muutokset olivat säilytystilojen ja talonmiehen asunnon muuttaminen näyttely- ja opetustiloiksi.³⁹² Peruskorjauksen ja laajennuksen valmistuttua päästiin joulukuussa 1990 viettämään avajaisia³⁹³.

ErillISRakennus jäi toteutumatta, mutta sen sijaan valmistui vuonna 2009 Kuokkalan kaupunginosaan Salmirannan alueelle Keski-Suomen museon, Jyväskylän taidemuseon ja Suomen käsityön museon yhteinen Kokoelmakeskus, joka on saneerattu entisiin ammattikoulun tiloihin³⁹⁴. Ruusu puistoon erillISRakennuksen paikalle valmistui kesällä 2015 Arkkitehtitoimisto SARC:in suunnittelema yliopistorakennus Kasvatustieteellisen tiedekunnan, Koulutuksen tutkimuslaitoksen käyttöön ja Avoimen yliopiston käyttöön. Museorakennukseen laajennuksineen on suunnitteilla peruskorjaus, jonka toteutusajankohdaksi on arvioitu vuosia 2017–18. Vuodelle 2016 on esitetty määrärahaa suun-

³⁸⁸ Tuukka Eskolan suullinen tiedonanto 25.2.2013.

³⁸⁹ Janne Vilkkunan suullinen tiedonanto 6.10.2015.

³⁹⁰ Jyväskylän kaupunki, Rakennusvirasto, K-S Museon laajennuksen suunnittelukokous ptk 18.8.1986. K-SM.

³⁹¹ Keski-Suomen museon laajennushanke, Rahoitusanomuksen 18.9.1987 liite, Selvitys Keski-Suomen museon laajennushankkeesta, PM. Osmo Rinta-Tassi 9.10.1987. K-SM; ”Muut hankkeet ajavat edelle. Keski-Suomen museon laajennus jää kesken.” *Keskisuomalainen* 18.11.1989; Keski-Suomen museo, Museon laajennushanke, Tiedote, Osmo Rinta-Tassi 15.11.1989. K-SM.

³⁹² Pohjamo 2013, 6.

³⁹³ Komppa *Keskisuomalainen* 30.11.1990.

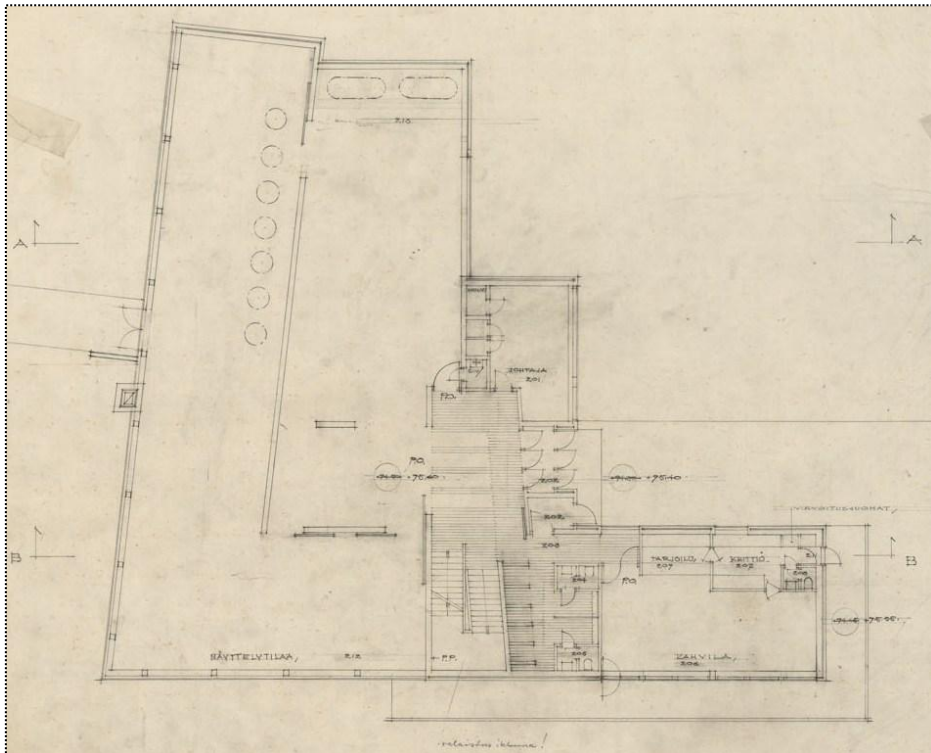
³⁹⁴ Pohjamo 2013, 36.

nittelua varten.³⁹⁵ Aallon kaavaileman yhdyskäytävän rakentaminen Keski-Suomen museon ja Alvar Aalto -museon välille on jälleen esillä suunnitelmissa. Museoita yhdistävästä lisärakennuksesta ja alueen ulkotilasta on järjestetty kansainvälinen arkkitehtuurikilpailu. Kilpailu päättyy 30.10. 2015 ja voittaja tullaan julkistamaan Alvar Aallon syntymäpäivänä 3.2.2016.³⁹⁶ Myös Keski-Suomen museon maanalaisesta laajentamisesta museon yläpuolella olevan pysäköintialueen alle on esitetty toiveita.³⁹⁷

6.3 Keski-Suomen museon tarkastelua

6.3.1 Museon vanha osa

Aallon suunnittelema Keski-Suomen museo on kolmekerroksinen, epäsäännöllisen muotoinen rakennus. Pääsisäänkäynti on keskimmaisessä kerroksessa (kuva 43), jossa

Kuva 43. Piirustus Keski-Suomen museon pääkerroksesta keväältä 1959. Muutoksia on mm. näyttelysalien muodoissa ja lattiakorkeudessa, aulan seinissä. AAM.

³⁹⁵ Pohjamo 2013, 7; Jokinen *Keskisuomalainen* 9.4.2013; Toivakka, *Keskisuomalainen* 15.6.2013; Kakkori *Keskisuomalainen* 19.9.2015.

³⁹⁶ "Alvar Aalto -museon ja Keski-Suomen museon nivelosan yleinen suunnittelukilpailu 29.6.–30.10.2015." *Alvar Aalto -museo*. Kilpailun palkintolautakuntaan kuuluvat Jyväskylän Tilapalvelun kiinteistöjohtaja Esko Eriksson, Jyväskylän kaupungin palvelujohtaja Ari Karimäki, Alvar Aalto -säätiöstä museonjohtaja, arkkitehti (SAFA) Tommi Lindh, Jyväskylän Tilapalvelun suunnittelupäällikkö Ulla Rannanheimo, Jyväskylän kaupungin yleiskaavapäällikkö, arkkitehti (SAFA) Leena Rossi, Jyväskylän kaupungin kaupunginarkkitehti (SAFA) Leila Strömberg, Keski-Suomen museon museonjohtaja Heli-Maija Voutilainen, arkkitehti (SAFA) Asmo Jaaksi sekä arkkitehti (SAFA) Anu Puustinen.

³⁹⁷ Jyväskylän kaupungin museoita koskeva palveluverkkoselvitys 2011, 40.

on myös kaksi suurta näyttelysalia, johtajan työhuone, naulakot ja wc:t sekä kahvila. Suoraan sisäänkäynniltä, jonka muodostavat kolme vierekkäistä ovea tuulikaappeineen, avautuu pieni aula, jonka vasemmassa päässä ovat naulakot ja wc:t. Naulakoiden vieressä on portaikko ylempään ja alempaan kerrokseen. Aulan oikealla puolella on johtajan huone, jossa on holvi ja kaksi pienempää komeroa.

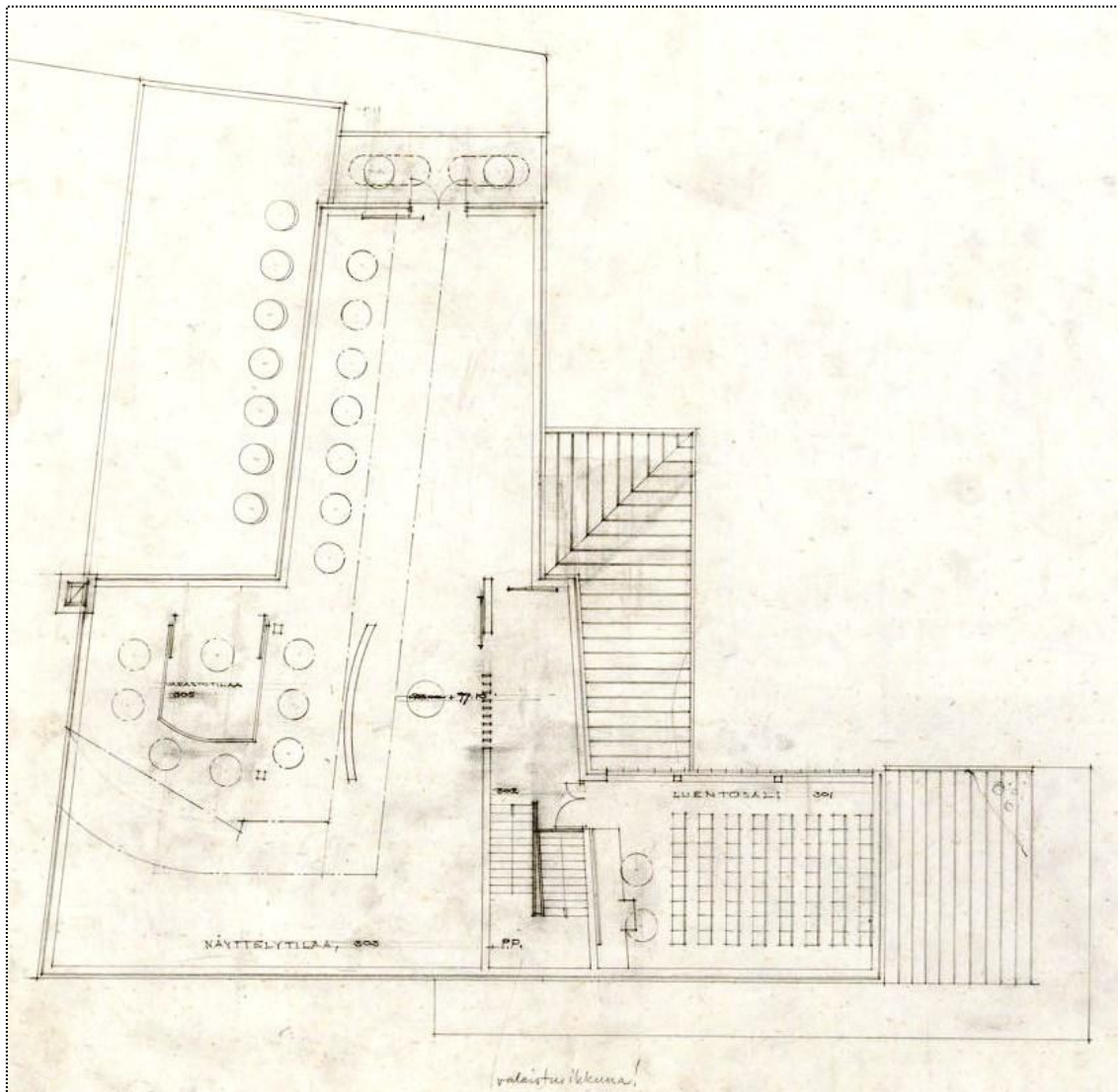
Pääovelta on aulan läpi kulku suoraan näyttelysaleihin. Ensimmäinen saleista – museon kansatieteellinen osasto – joka jatkuu pitkälle oikealle. Pieni väliseinä toimii salin alkupäässä tilanjakajana. Lähellä luoteispäätyä on liukuovella suljettava aukko toiseen, suurempaan L-kirjaimen muotoiseen näyttelysaliin. Väliseinä, jonka molemmissa päissä on liukuovet, erottaa tämän suuremman salin pienemmästä. Luonnonvaloa saleihin tulee sekä katto- että sivuikkunoista. Lisäksi lounaisseinällä on ulko-ovi. Salien seinät on sommiteltu hieman vinottain; kummassakin salissa on vain yksi suora kulma.

Pääovien vieressä on vielä neljäs ulko-ovi, joka johtaa naulakoille ja edelleen kahvilan puolelle. Ovi on tarkoitettu käytettäväksi kahvilan asiakkaille museon ollessa suljettuna. Kahvilassa on vastassa ensimmäisenä kiinteä tarjoilutiski, jonka vieressä on pieni keittiö. Keittiöstä on kulku edelleen pieneen eteiseen, jossa on muun muassa kahvilahenkilökunnan wc sekä ulko-ovi. Kahvilasalin päädyssä on verholla erotettava kabinetti. Ikkunat avautuvat kohti Jyväsjärveä; tosin myöhemmin rakennetut Jyväskylän yliopiston rakennukset peittävät järvinäköalan nykyisin lähes kokonaan.

Kahvilan asiakaspaikat jatkuvat ulkoterassilla, joka kulkee rakennuksen seinustalla kahdella sivulla. Koska rakennus on jyrkässä rinteessä, on terassi keittiön puolella maan tasalla ja järven puolella parvekkeena. Eräässä 1959 päivätyssä piirroksessa on kahvilan pöydät sommiteltu lähes samalla tavalla kuin edelleen vuonna 2015. Eroa on vain ikkunan eteen sijoitettujen pöytien pituudessa ja istuimien lukumäärässä.

Yläkerta on pinta-alaltaan keskikerrosta pienempi (*kuva 44*). Portaat nousevat aulaan, jonka toisella puolella on koko rakennuksen lounaissivun pituinen taidehalli. Tämän näyttelysalin voi erottaa liukuovin aulasta. Näyttelytilassa on tilanjakajana suuri kaareva seinä, jonka edustalla on kattoikkuna. Halli muistuttaa muodoltaan J-kirjainta, ja sitä reunustaa pitkä pyöreiden kattoikkunoiden rivistö, jotka voi tarvittaessa pimentää niihin asennetuilla luukuilla. Lisäksi luonnonvaloa tulee korkealla katon rajassa olevista klerestorioikkunoista. Hallin J-muodon mutkaan jää pieni varastotila, johon niinkään tu-

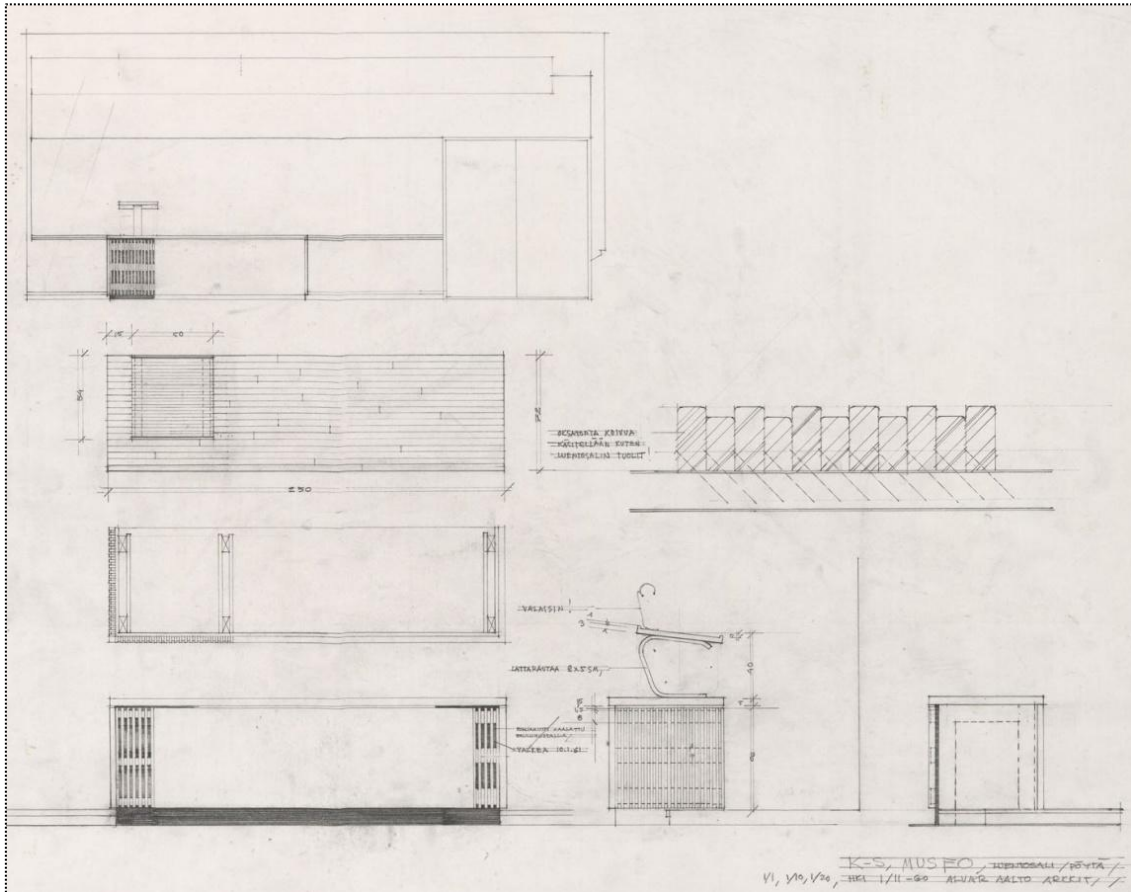
lee luonnonvaloa kattoikkunasta. Salin päädyssä on ulko-ovi esineiden kuljetusta varten. Sali jakautuu korkeampaan ja matalampaan tilaan. Matalampi, laskettu sisäkatto mukailee rakennuksen ulkopuolen teräviä kulmia. Korkeampi sisäkatto laskeutuu vinoasti yläikkunarivistöltä vastapäistä seinää kohti.

Kuva 44. Keski-Suomen museon ylin kerros. Vasemmalla taidehalli ja oikealla luentosali. Kattoikkunat on merkitty ympyröin. AAM.

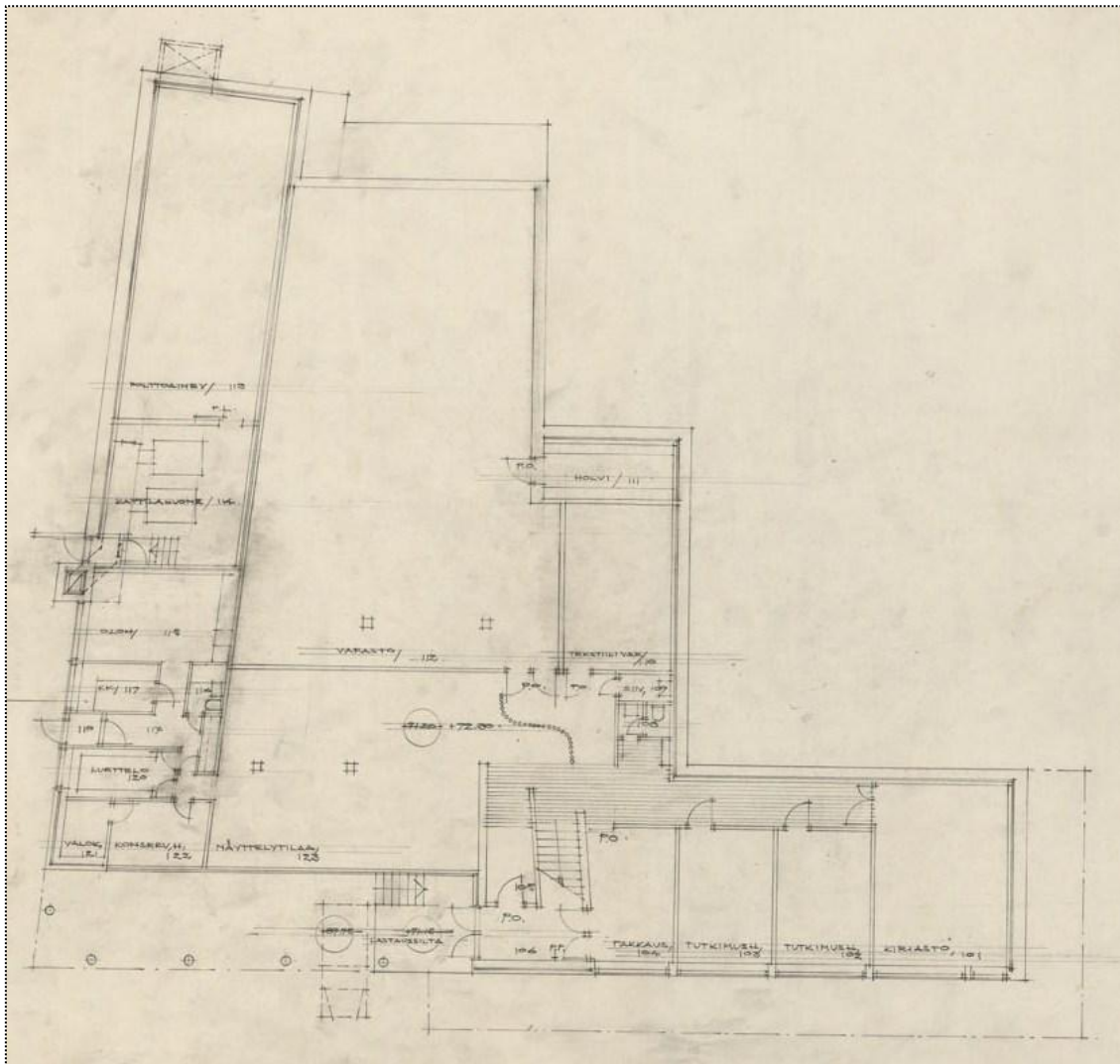
Yläkerrassa on myös luentosali, joka sijoittuu kahvilan yläpuolelle. Luentosalin etuosas-
sa on kattoikkuna³⁹⁸. Salin koillisseinällä on suuret ikkunat. Tilan erikoisuutena on aal-
toileva, paneloitu katto. Kalustuksesta on suuntaa-antava piirros sekä yksityiskohtai-
nen suunnitelma puhujan pöydästä telineineen (kuva 45).

Kuva 45. Keski-Suomen museon luentosaliin Aalto suunnitteli tammikuussa 1960 salin etuosan puhujalle pöydän, joka toteutettiin. Nykyisin pöytä on varastossa. AAM.

Alakerrassa (kuva 46) on pieni näyttelytila, jonka vieressä on suuri varasto holveineen ja pienehkö tekstiilivarasto. Varastotilojen sisäänkäyntien näkösuojana on loivan S-kirjaimen muotoinen seinäke, materiaalina todennäköisesti Aallon usein käyttämä puusäleikkö. Seinäkkeen taakse jäävät myös siivouskomero ja henkilökunnan wc. Kahvilan alapuoleisessa tilassa on pitkä käytävä, jonka varrella on työhuoneita: pakkaushuone, kaksi tutkimushuonetta sekä kirjasto. Huoneissa on ikkunat kaakkoon järvelle päin. Pakkaushuoneesta on kulku eteisen kautta ulos lastaussillalle.

³⁹⁸ Rakennuslupapiirustuksissa 1959 luentosaliin on merkitty kaksi pyöreää kattoikkunaa, mutta niistä vain toinen rakennettiin. Pohjamo 2013, 65–66.

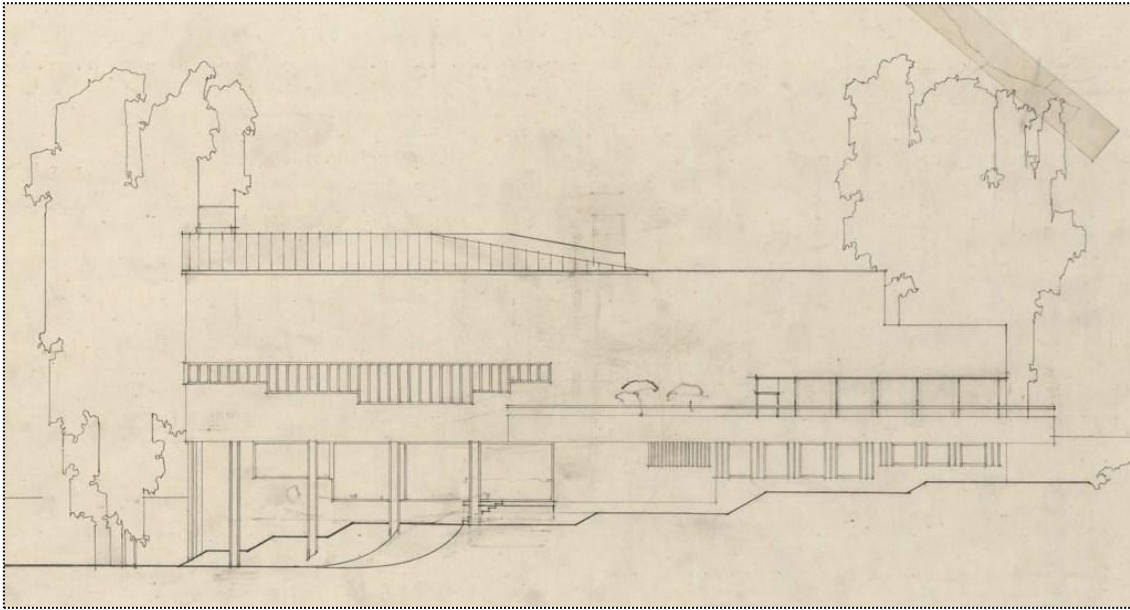

Kuva 46. Keski-Suomen museon alakerta, jossa oikealla henkilökunnan työhuoneita, keskellä näyttely- ja säilytystilaa ja sasemmalla työtiloja, vahtimestarin asunto sekä kattila- ja polttoainehuoneet. AAM.

Alakerran näyttelytilasta on kulku konservointihuoneeseen, valokuva laboratorioon sekä luettelohuoneeseen. Näitä yhdistävästä eteisestä pääsee edelleen pieneen vahtimestarin asuntoon, joka muodostuu olohuoneesta, keittokomerosta, kylpyhuoneesta ja eteisestä. Asunnosta on oma uloskäynti. Luettelohuone on historiansa aikana ollut toisinaan myös osa vahtimestarin asuntoa aina tarpeen vaatiessa³⁹⁹. Museon tekniset tilat, pannuhuone ja polttoainevaramo sijaitsivat suuren varaston vieressä.

³⁹⁹ Keski-Suomen Museo yhdistyksen johtokunnan ptk 3.8.1966 & 7.9.1970. K-SM; Keski-Suomen Museo yhdistyksen työvaliokunnan ptk 21.3.1973. K-SM.

Ekstriööriltään museo on valkoiseksi rapattu, epäsäännöllisen muotoinen rakennus, joka koostuu erikokoisista ja -korkuisista osista (kuva 47). Sisäänkäynti vaikuttaa olevan ikään kuin rakennuksen takana, sillä näyttävin julkisivu on kaakkoon rinteen alapuolella. Tämä kohti järveä ja Alvar Aallon katuja oleva seinä on funktionalistisen pelkistetty. Alimmassa kerroksessa rakennusta reunustaa neljä pylvästä, joiden taakse jää kapea ulkonäyttelytila. Tilan seinää aukottavat eteisen, henkilökunnan työhuoneiden ja kirjaston ikkunat. Myös pylväikön takana olevassa seinässä on ikkunat.

Kuva 47. Piirustus Keski-Suomen museon kaakkoisjulkisivusta maaliskuulta 1959. Rakennuksen jäsen-tely on jo toteutuneen kaltainen, mutta tämän jälkeen suunnitelmiin tuli vielä muutoksia rakennuk-sen ulkoasuun, mm. ikkunarivistöt vaihtuivat toisenlaisiksi. Samantapaisia erikorkuisia ikkunoita sisäl-täviä ikkunarivistöjä kuin tässä luonnoksessa on mm. Aallon suunnittelemissa Säynätsalon kunnanta-lon kirjastossa (1942–47, 1949) ja Jyväskylän yliopiston päärakennuksessa (1951–55). AAM.

Pylväikön yläpuolella on ikkunarivistö, jota rytmittävät kapeat pystyruudut, joista joka neljäs on jaettu poikittain kahteen osaan. Keväällä 1959 tehdyissä luonnoksissa ikkuna-rivistö on alareunaltaan portaittain epäsäännöllisesti laskeva ja nouseva ulottuen talon eteläkulmaan asti ja jatkuen edelleen yhtenäisenä lounaisseinällä, mutta joulukuun 1959 piirustuksissa ikkunat ovat toteutetun kaltaiset. Kaakkoisjulkisivun toista puolta hallitsee terassi (kuva 48), naulakkotilan pieni säleikköikkuna sekä kahvilan ikkunarivis-tö. Kun kahvilan puolella on tasakatto kahdessa tasossa, nousee katto toisessa päässä rakennuksen yläpuolella. Aalto on selvästi välttänyt liikaa symmetrisyyttä julkisivun sommittelussa.

Kuva 48. Keski-Suomen museo syyskuussa 2015. Alimpana laajennusosa pääsisäänkäynteineen ja ylempänä museon vanha osa. Vanhan osan alakerrassa pylväikkö ja henkilökunnan työhuoneita. Keskihakerroksessa on näyttelysalin tasainen ikkunarivistö sekä kahvila terasseineen. Ylin kerros on ilman siviikkunoita. Vasemmalla pilkottaa Alvar Aalto -museota. A-MM-L.

Rakennuksen pohjoispuolella on pääsisäänkäynti kohti koillista (*kuva 49*). Pääovi on keskellä, ja sen vasemmalle puolelle jäävät kahvilasiipi ja kahvilan yläpuolella oleva luentosali. Luentosalin ikkunat on aukotettu vastaavasti kuin kaakkoisjulkisivulla ja peitetty harvalla puusäleiköllä. Johtajan huoneen ikkunan edessä on puolestaan tiheä puusäleikkö. Lisäksi seiniä aukottavat osa kansatieteen osaston ikkunoista, keittiön matalat yläikkunat ja keittiöhenkilökunnan ovi.

Kuva 49. Keski-Suomen museon vanhan osan pääsisäänkäynti on rakennuksen sisäkulmassa kasvillisuuden takana huhtikuussa 2015. Vasemmalla luentosalin korkeat ikkunat ja keittiön matala ikkunauha. Oikealla kansatieteenosaston ikkunat. A-MM-L.

Kuva 50. Keski-Suomen museon länsikulma huhtikuussa 2015. Ylimpänä taidehallin klerestorioikkunat, joiden alapuolella kansatieteenosaston tumma katto, jossa rivi pyöreitä kattoikkunoita. Oikealla kansatieteen osaston sivuikkunat. A-MM-L.

Rakennuksen luoteispääty on selkeä vastakohta kaakkoisjulkisivulle (kuva 50). Seinän keskellä on vain taidehalliin johtava kaksoisovi ja lastauslaituri. Katto laskeutuu portaittain epäsäännöllisenä lounaaseen kohti Lempipuron rinnettä. Kattotasanteilla on pyöreiden kattoikkunoiden rivistöt.

Kuva 51. Keski-Suomen museon lounaissivu huhtikuussa 2015. Alhaalla entisen vahtimestarin asunnon ikkunoita, ylempämällä kansatieteen osaston ikkunat. A-MM-L.

Savupiippu jakaa lounaispuolen seinustan kahteen osaan (kuva 51). Sen toisella puolella ovat kansatieteen osaston ikkunat ja toisella kansatieteen osaston ikkunarivistön alla alimman kerroksen vahtimestarin asunnon ja luettelointihuoneen ikkunat sekä ovet asuntoon ja tekniisiin tiloihin.

Rakennuspiirustuksista näkyy interiöörin osalta, että Aalto on miettinyt jo suunnitteluvaiheessa eniten luentosalia ja kahvilaa. Molempiin on hahmoteltu huonekaluja, pöytiä ja tuoleja, jotka tulivat olemaan pääasiassa Artekin tuotteita. Aulaan ei lopulta tullut kiinteää lipunmyyntitiskiä tai vastaavaa. Myyntiä varten käytettiin Artekin pöytiä, jotka sijaitsivat aulassa johtajan huoneeseen vievän oven läheisyydessä.

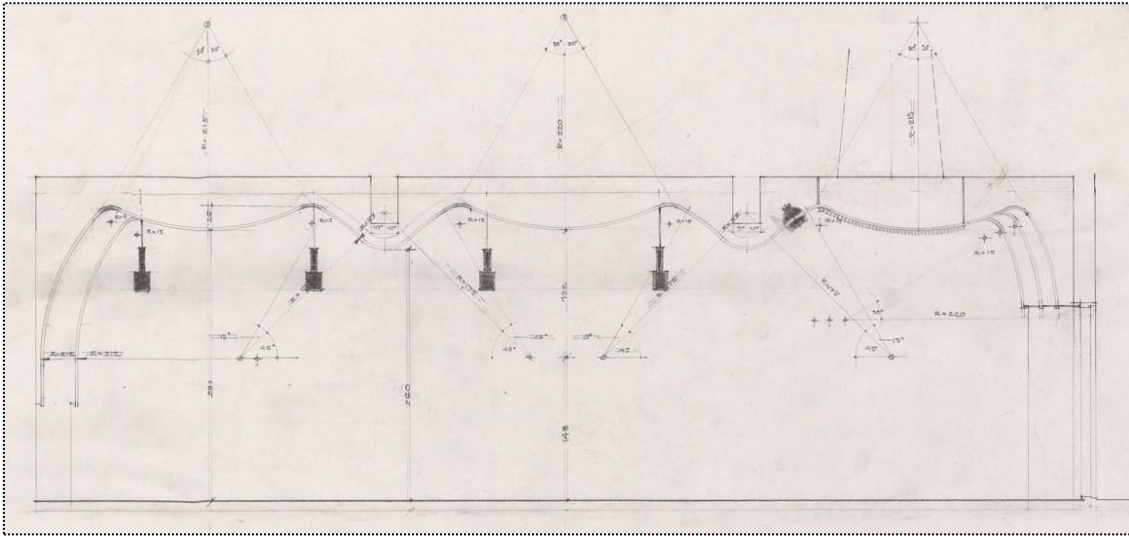
Osa valaisimista ja huonekaluista, kuten kahvilan pöydät ja tuolit sekä vanhan pääsisäänkäynnin tuulikaapissa ja naulakoiden luona olevat valaisimet suunniteltiin sen sijaan varta vasten tähän rakennukseen.⁴⁰⁰ Aallon valaisimien suunnittelua on Elissa Aalto muistellut seuraavasti:

”Huolimatta Aallon mieltymyksestä päivänvaloon – sehän ei toki meidän ilmastossamme riitä, vaan keinovalo on aivan välttämätön – tämä pakotti tavallaan hänet myöskin valaisinsuunnittelijaksi. Mutta toinen syy oli myöskin se, että valaisin hänen mielestään oli niin tärkeä osa huonetilan kokonaisuutta.”⁴⁰¹

⁴⁰⁰ Pohjamo 2013, 46.

⁴⁰¹ ”Alvar Aalto oli monipuolinen suunnittelija” (otteita). TV-ohjelmasta *Pro arte utili. Ajaton Aalto* 21.3.1981. YLE Elävä arkisto.

Keväällä 1960 tehdyissä luentosalipiirustuksissa (kuva 52) esiintyy aaltoileva sisäkatto-rakennelma ja valaisimet, jotka ovat Aallon vuonna 1952 suunnittelema mustia A110-riippuvalaisimia. Lisäksi salin etuosassa on spottivalaisimet. Kattorakennelma ei kuulu-
nut alkuperäiseen suunnitelmaan, mutta Aalto lisäsi sen Eero Fredriksonin ehdotuksesta. Fredrikson oli kesällä 1959 nähnyt Viipurin huonossa kunnossa olleen kirjaston luento-
salin ja ehdottanut Aallolle samanlaisen sisäkaton rakentamista museon luentosa-
liin.⁴⁰²

**Kuva 52. Piirustus keväältä 1960 Keski-Suomen museon museon luentosalin aaltoilevasta kattoraken-
teesta ja valaisimista. AAM.**

Museon näyttelysalien toivottiin olevan muunneltavia eli tiloja, joihin voi rakentaa eri-
laisia näyttelyitä. Kuten aikaisemmin on todettu, toteutettiin perusnäyttelyn rakenteet
arkkitehtitoimiston ja Artekin suunnittelijoiden toimesta. Siirrettävät väliseinät olivat
metalliputkien väliin kiinnitettyjä levyjä, joihin saattoi kiinnittää esineitä tai niitä voitiin
käyttää taustoina. Vitriinit olivat valaistuja, metallilistoilla kehystettyjä lasikaappeja,
joita pystyi tarkastelemaan kaikilta sivuilta. Kaappien alaosat olivat umpinaista levyä.

Lattiamateriaalit vaihtelevat tilojen mukaan. Portaiden osalta tiedetään, että Arto Sipi-
nen, joka nuorena arkkitehtinä työskenteli Aallon toimistossa 1959–61 sai ”kisällintyö-
nään” piirtää museon portaikon⁴⁰³. Sekä aulatilat että portaat ovat punaista keraamis-
ta laattaa ja porrasaskelmissa on tamminen reunuslista. Muuten värimaailma on hilli-
tympi, ja lattialaatat ovat pääosin linoleumia. Ikkunapenkeissä on käytetty tummasä-

⁴⁰² Erkki Fredriksonin haastattelu 25.3.2013.

⁴⁰³ Ibid.

vyisiä Arabian valmistamia keraamisia laattoja. Seinät on pääasiassa hienorapattu ja slammattu. Taidehallissa seinille oli alunperin tarkoitus laittaa tojalevyyn kiinnitetty maalattu juuttikangas⁴⁰⁴, mutta kangas ei kuitenkaan kiinnittynyt rypistymättä. Kuultuaan rakennusmestarilta asiasta lahjoitti Eero Fredriksonin juuttikankaan tilalle kovikekangasta, jonka liimaaminen onnistui ongelmitta.⁴⁰⁵

6.3.2 Laajennusosa

Sirkka Valjakka oli jo vuonna 1956 kirjoittanut laatimaansa Keski-Suomen museon suunnitelmaan, että museorakennusta tulisi voida myöhemmin laajentaa⁴⁰⁶. Kuten aikaisemmin mainittiin, olivat ensimmäiset laajennushahmotelmat viereisen Alvar Aalto -museon piirustusten yhteydessä. Ne jäivät toteutumatta, samoin kuin Aallon myöhemmät piirustukset ja osa Elissa Aallon johdolla tehdyistä lisärakennussuunnitelmista. Lopulta vuonna 1987 alkoivat rakennustyöt ja yli viisitoista vuotta kestäneelle suunnitelulle saatiin loppu.

Syksyllä 1987 laaditussa piirustuksessa (*kuva 53*) on aikaisempia 1980-luvulla tehtyjä suunnitelmia maltillisempi ja matalampi uudisosa, joka jää vanhan osan alapuolelle. Vanhan osan pylväikön reunustama ulkonäyttelytila jatkuu uuden osan katolle aidattuna alueena. Pääsisäänkäynti on laajennusosassa, kuten jo aikaisemmissakin ehdotuksissa oli esitetty. Laajennusosa on monikulmainen ja epäsymmetrinen. Aulan kulmauksessa on lipunmyynnin ja vahtimestarin tilat, henkilökunnan sosiaalitila sekä wc:t. Vastakkaisella puolella on auditorio ja näyttelysali vaihtuville näyttelyille sekä teknisiä- ja lastaustiloja. Aulasta nousevat portaat johtavat vanhan osan puolelle, jossa alakerran suuresta varastosta on tehty näyttelysali ja vahtimestarin asunto on muutettu opetustilaksi, johon pääsee pyörätuoliramppia pitkin.⁴⁰⁷ Vanhan osan ja laajennuksen liitokohtaan on rakennettu hissi, jolla pääsee kaikkiin kerroksiin. Eteläseinällä on suuret ikkunat, joiden kohdalta on mahdollista rakentaa yhdyskäytävä Alvar Aalto -museoon.

---

⁴⁰⁴ Keski-Suomen museo, Työselitys. Arkkitehtitoimisto Alvar Aalto 5.6.1958. AAM.

⁴⁰⁵ Erkki Fredriksonin haastattelu 25.3.2013.

⁴⁰⁶ Valjakka 1956. AAM.

⁴⁰⁷ Pohjamo 2013, 78.

6.4 Museota ympäröivä puistoalue

Ruusupuisto oli 1900-luvun alussa ollut kaupunkilaisten suosima kävelypuisto. Alue menetti merkitystään, kun uusi tie siltoineen rakennettiin osittain puiston alueelle 1960-luvulla. Museon yläsisäänkäynnin, alkuperäisen pääsisäänkäynnin, edessä on vielä jäännös kaupungista johtanutta vanhaa tietä.⁴⁰⁹ Museon valmistuttua rakennuksen alapuolella oleva alue oli avaraa nurmikkoa, johon oli museolta käsityöläismökeille johdettavan polun viereen istutettu muun muassa vuorimäntyä. Pääsisäänkäynnin lähellä oli myös istutuksia seinän vierustalla. Rakennuksen ympärillä kasvoi myös hedelmäpuita, koivuja ja mäntyjä.

Rakennuksen ympäristössä tapahtui muutos, kun viereiselle tontille rakennettiin Alvar Aalto -museo 1971–73. Tällöin tila, jota oli toivottu museon ympärille ja jota oli saatu lisä vuonna 1962⁴¹⁰, kaventui ja muuttui. Vielä merkittävämpi muutos oli laajennusosan rakentaminen 1988–90, jolloin puisto jäi suurelta osin rakennuksen alle. Laajennuksen yhteydessä kaupungin kunnallistekniikan suunnitteluosasto laati istutussuunnitelman rakennuksen ympärille (*kuvat 54 ja 55*). Ruusupuisto sai muun muassa nimensä inspiroimia ruusuistutuksia ja muita ruusunsukuisia kasveja, joita yhä kasvaa alueella.⁴¹¹

---

⁴⁰⁹ Pohjamo 2013, 5; Julin 2012, 14.

⁴¹⁰ Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. 1963, 6.

⁴¹¹ Pohjamo 2013, 103–104.

Kuva 54. Keski-Suomen museon laajennusosan edustalle rakennettiin mm. portaat Alvar Aallon kadulle. Nykyisin portaat johtavat Ruusupuiston aukiolle. A-MM-L.

Kuva 55. Keski-Suomen museon alle lisärakennuksen alle (matala osa) jäi osa Ruusupuistoa. Vasemmalla Alvar Aalto -museo ja sen vieressä oleva vesiallas. A-MM-L.

6.5 Keski-Suomen museo suhteutettuna aikansa arkkitehtuuriin

Keski-Suomen museo poikkeaa Aallon aikaisemmista museosuunnitelmista varsinkin näyttelytilojen pohjakaavalta. Kun 1930-luvulta asti kulkenut idea näyttelytilojen porrastetusta asettelusta oli jo samanaikaisesti suunnitteilla Bagdadiin, on Aalto päätenyt Keski-Suomen museon kohdalla erilaiseen ratkaisuun. Varhaisissa luonnoksissa teema esiintyi, mutta jäi pois lopullisista piirustuksista. Liittyikö muutos museoyhdistyksen pyyntöön pienentää museon budjettia vai tuliko Aalto toisiin ajatuksiin? Kysymys jäänee ilman varmaa vastausta.

Tyyliltään Keski-Suomen museota on pidetty suoraviivaisuudessaan epätyypillisenä Aallon 1950-luvun tuotannolle, mutta toisaalta se edustaa Aallon myöhäsfunktionalistisia rakennuksia. Ulkoasultaan museo muistuttaa eniten Aallon Viron taidemuseoehdotusta, joka oli tyyliltään 1930-luvun funktionalismia. Yhtymäkohtia on myös funktionalistisiin eri arkkitehtien huvilasuunnitelmiin, sekä esimerkiksi Aallon omaan kotitaloon Helsingin Riihitiellä (1936) ja Vaasan Huutoniemeen suunnitellulla sauna- ja pesularakennuksella (1945).⁴¹² Pohjamo on myös luonnehtinut sisäänkäyntijulkisivua puuritilöiden verhoamine ikkunoineen tyypilliseksi Aallon arkkitehtuuriksi⁴¹³. Vastaavanlaisia ritilöitä esiintyy myös muissa Aallon 1950-luvun rakennuksissa, esimerkiksi Kolmen ristin kirkossa Imatralla (1955–58), Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun (nykyisen yliopiston) rakennuksissa (1950, 1953–55) ja Maison Louis Carréssa (1956–59). Myös Maison Carrén aulassa tilanjakajina toimivilla seinillä on löydettävissä vastineensa Keski-Suomen museon näyttelysaleista.

Viipurin kirjaston luentosalin aaltoilevaa sisäkattoa jäljitteleviä kattorakenteita Aalto on toteuttanut Keski-Suomen museon luentosalin lisäksi muun muassa Insinööritalon juhlasalissa Helsingissä (1948–52). Hieman hillitympänä teema esiintyi Maison Louis Carréssa (1956–59) ja muunneltuna kulmikkaammaksi Haminassa Enso Gutzeitin tehtaiden johtajan asuintalossa (1958–60).

Norvasuo, joka on tutkinut ylävalon tematiikkaa Aallon arkkitehtuurissa, on kiinnittänyt huomiota Keski-Suomen museon taidehallin heijastimella varustettuun ikkunanau-

⁴¹² Myös Mattila (1984, 27) ja Pohjamo (2013, 45) ovat tuoneet esiin Keski-Suomen museon arkkitehtuurin yhteyden 1930-luvun funktionalismiin mainiten Le Corbusierin huvila-arkkitehtuurin. Yhtäläisyyttä on myös esim. Mies van der Rohen Villa Tugendhatiin (1928–30).

⁴¹³ Pohjamo 2013, 45.

haan, jollaista Aalto käytti nyt ensimmäistä kertaa museorakennuksessa. Hän on verrannut taidehallia National Galleryyn Lontoossa, jossa on käytetty hieman samantapaista valaistusratkaisua jo 1920-luvulla. Schildtin mukaan tämä ikkunamotiivi oli esiintynyt Aallolla näyttelyarkkitehtuurissa jo Venetsian paviljongissa (1955).⁴¹⁴ Myös Arteen näyttelypaviljongissa Hedemorassa (1945) oli ikkunanauha, mutta ilman heijastimia. Lisäksi vastaavia yläikkunoita – joko heijastimilla tai ilman – Aalto oli käyttänyt myös muun tyyppisissä rakennuksissa, esimerkiksi jo vuonna 1929 Kälviän tuberkuloosisairaalan kilpailuehdotuksessa ja myöhemmin 1950-luvulla Teknillisen korkeakoulun auditoriossa sekä Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun eri rakennuksissa. Ylipäänsä valaistuksen suunnittelu museo- ja näyttelyrakennuksiin oli Aallolle tärkeää.

Kahvila tai ravintola on Aallon museoarkkitehtuurissa ensimmäistä kertaa mukana 1950-luvulla. Tällöin tilaajien esittämässä tilaohjelmassa mainittiin kyseinen virkistäytymispaikka ensimmäistä kertaa Aallon kohdalla. Museoiden yhteydessä kahviloita tai ravintoloita oli ollut jo aikaisemminkin, mutta ne alkoivat selvästi yleistyä 1950-luvun aikana ja sen jälkeen. Museot ja vastaavat kulttuurihistorialliset kohteet ovat kauan olleet suosittuja turistikohteita, ja kävijöitä on haluttu palvella hengen ravinnon lisäksi myös ruumiin ravinnolla. Esimerkiksi jo vuonna 1934 Rancken mainitsee *Arkkitehti*-lehdessä, että Olavinlinnan Ritarisalissa toimi kahvila⁴¹⁵. Viipurissa museonhoitaja Rurik Lindqvist pani 1930-luvulla alulle taidemuseon laajennushankkeen, johon oli kaavailtu kahvilaa⁴¹⁶. Vuonna 1943 *Arkkitehti*-lehdessä esiteltiin puolestaan Reino Koivulan diplomityö, ehdotus Oulun taidemuseoksi, jossa museoon oli sijoitettu ”virvokebaari”⁴¹⁷.

Suomen museotoiminnassa on ollut tyyppillistä seurata monessa asiassa ulkomaisia esikuvia, niin myös kahvila- ja ravintolatoiminnassa. Euroopan ja Yhdysvaltojen uusiin museorakennuksiin alettiin 1930-luvulta lähtien yhä useammin varata tilat kahvilalle tai ravintolalle. Esimerkkejä 1930-luvulta ovat muun muassa Haagin kaupunginmuseo (1935), Museum of Modern Art New Yorkissa (1939) sekä Linköpingin museo (1939). Hieman myöhemmin rakennettuja museoita ravintoloinen ovat muun muassa Tiede- ja tekniikkamuseo Milanossa (1947–53), Modernin taiteen museo Rio de Janeirossa

⁴¹⁴ Norvasuo 2009, 85, 202; Schildt 1994, 119–120.

⁴¹⁵ Rancken 1934, 113–114.

⁴¹⁶ Heinonen 1984, 13.

⁴¹⁷ ”Ehdotus taidemuseoksi Ouluun.” *Arkkitehti* 1943, 18.

(1954), Lundin taidemuseo (1956) sekä Guggenheimin museo New Yorkissa (1957–59).⁴¹⁸

Ensimmäinen varsinainen museoon sijoitettu ravintola Suomessa lienee Ahvenanmaan merenkulkumuseon ravintola, joka on ollut avoinna rakennuksen valmistumisesta 1949 lähtien. Tämän Jonas Cedercreutzin suunnitteleman rakennuksen tarkoituksena on alusta alkaen ollut toimia sekä museona että ravintola- ja klubitalona.⁴¹⁹ Samoihin aikoihin rakennettiin Riihimäen vesitorni (1951), jossa kaksi alinta kerrosta oli varattu museokäyttöön ja yläkerros näköalakahvilalle. Museo ei kuitenkaan tullut rakennukseen vaan tilat annettiin muuhun käyttöön.⁴²⁰ Hämeenlinnassa kaupunki rakennutti 1952 taidemuseon viereen liikerakennuksen kahviloineen. Rakennuksen vuokratuotoilla katettiin taidemuseon kuluja ja kahvila palveli myös museokävijöitä.⁴²¹ Joensuussa puolestaan rakennettiin 1953–54 monikäyttöinen Karjalatalo, johon tuli tilat muun muassa museolle ja ravintolalle⁴²². Keski-Suomen museon Ruusupuisto-nimistä kahvilaa hoiti aluksi vuodesta 1961 alkaen Ruth Oy, mutta heikon kannattavuuden vuoksi se sanoi vuokrasopimuksen irti vuonna 1965. Tämän jälkeen museoyhdistys hoiti kahvilaa pari vuotta, minkä jälkeen säännöllinen toiminta lopetettiin kannattamattomana.⁴²³

Museoiden rakentaminen oli sodan jälkeen vielä 1950-luvun Suomessa vähäistä. Edellämämainittujen museoiden ja suunnitelmien lisäksi on vain kaksi toteutunutta ja kaksi toteutumattomaa ehdotusta. Toteutumattomat ovat Claus Tandefeltin laatima Helsingin kaupunginmuseon laajennusehdotus (1954) sekä Taidehallin laajennuskilpailu (1958)⁴²⁴. Toteutuneita projekteja olivat Emil Cedercreutzin museon näyttelyhalli (Toivo Anttila 1954) sekä Tornionlaakson maakuntamuseo (Jouko Ylihannu 1957–62)⁴²⁵. Ulkoarkkitehtuuriltaan museot eivät juuri muistuttaneet toisinaan, mutta yhtäläisyyttä on löydettävissä näyttelytekniisissä ratkaisuissa, kuten hallimaisissa näyttelysaleissa, joita oli mahdollista jakaa liikuteltavin väliseinin pienempiin tiloihin.

⁴¹⁸ Aloï 1962, XV, 17, 27–33, 117, 450–453; Hudson 1977, 69; Arcadius 1997, 41.

⁴¹⁹ Anna Grönholmin sähköpostiviesti Anne-Maija Malmisalo-Lensulle 24.4.2015. A-MM-L.

⁴²⁰ ”Suomalaisia vesitorneja. Vesilinnat.” Arkkitehtuurimuseo.

⁴²¹ Ojanperä 1997, 9; ”Liikerakennus 1950-luvulta.” Hämeenlinnan Taidemuseo. Historia. Rakennushistoria.

⁴²² ”Karjalatalo.” Kulje kulmilla – katsele keskustaa. 1998.

⁴²³ Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan ptk 9.4.1965 & 12.1.1967. K-SM.

⁴²⁴ Tandefelt 1954, 31; Helsingin taidehallin laajennuskilpailu. *Arkkitehti*, kilpailuliite n:o 6 1958, 49–56.

⁴²⁵ Tornionlaakson maakuntamuseo – Tordedalens museum. Tornionlaakson maakuntamuseon historia – Museo 100 vuotta 2014; Rönkkö 1999, 163.

Kolmen museorakennuksen samanaikainen suunnitleminen kolmeen eri maahan on varmasti ollut mielenkiintoinen tehtävä. Keski-Suomen museon kohdallakin oli aluksi mukana Aallon tapa käyttää suunnittelun lähtökohtana Tallinnan taidemuseosuunnitelmaa vuodelta 1936 aulan lomittaisine seinineen, vaikka ne jäivät lopulta toteuttamatta. Pohjois-Jyllannin taidemuseossa Aalborgissa tietyt Tallinnan museossa käytetyt teemat tulevat edelleen esiin, vaikkakaan ei niin selvästi kuin Bagdadin taidemuseosuunnitelmassa.

7 Aalborgin taidemuseo 1957–58, 1968–72

Taidemuseo Tanskan Aalborgiin oli kolmas Alvar Aallon 1950-luvun loppupuolen museosuunnitelmista. Bagdadin taidemuseon ja Keski-Suomen museon suunnittelusta tämä erosi sikäli, että pääsuunnittelijoita oli kolme. Tanskalainen arkkitehti Jean-Jacques Baruël (1923–2010) sekä Aallon puoliso Elissa Aalto (1922–1994) osallistuivat projektiin yhdessä Aallon kanssa.

7.1 Aalborgin taidemuseohanke

Aalborgin kaupunki sijaitsee Pohjois-Jyllannissa Limvuonon rannalla. Kaupunki on syntynyt viikinkiaikaiselle kauppapaikalle, ja se sai kaupunkioikeudet vuonna 1342. Aalborg oli pitkään aina 1970-luvulle asti leimallisesti teollisuuskaupunki, mutta on sittemmin tullut tunnetuksi kulttuuri- ja yliopistopaikkakuntana. Asukasluku on jatkuvasti noussut. Kun vuonna 1850 asukkaita oli noin 7800, oli heitä 1900-luvun alussa 31 500 ja vuonna 1970 jo 97 000.⁴²⁶

Aalborgiin oli perustettu taideyhdistys vuonna 1851. Parikymmentä vuotta myöhemmin yhdistys sai pysyvän kokoelman, ja vuosina 1878–79 valmistui arkkitehti Conrad Weberin suunnittelema museorakennus, johon taidemuseo asettui yhdessä historiallisen museon kanssa. Rakennus sijaitsee Algade 46–48:ssa, ja siitä puuttui pitkään sekä valaistus että lämmitys. Rakennusta laajennettiin 1893–94 lisäkerroksella, jotta taidekokoelmalle saatiin lisätilaa. Vasta vuosina 1967–68 museo peruskorjattiin.⁴²⁷

Kuten Jyväskylässä, myös Aalborgissa oli alettu puhua uuden museorakennuksen rakentamisesta jo vuonna 1932. Aalborgissa asiaa ajoi taidemuseon johtokunta, ja parhaana sijoituspaikkana museolle pidettiin tuolloin Kildeparkenia, puistoaluetta, joka sijaitsee aivan kaupungin keskustan tuntumassa. Matalasta, pinta-alaltaan 35 x 16 m²:n kokoisesta museorakennuksesta oli tehty suunnitelma, jota ei kuitenkaan toteutettu.⁴²⁸ Syksyllä 1936 johtokunta päätti järjestää taidemuseon suunnittelukilpailun, joka toteutettiin seuraavana keväänä. Museon sijoituspaikaksi oli vaihtunut tontti Hobro-

⁴²⁶ Lykke-Andersen, Anne-Lise & Mikkelsen, Jørgen. *Den Store Danske, Leksikon - Gyldendals åbne encyklopædi*.

⁴²⁷ Aalborg Kunstmuseum, Vuosikertomus 1953–1954. ASA; Aalborg Kunstmuseum, Vuosikertomus 1. huhtikuuta 1966 – 31. maaliskuuta 1967. ASA; Bak 1999, 4.

⁴²⁸ Kirje Bestyrelsen for Aalborg Kunstmuseumilta Leo Swanelle 30.9.1932. ASA.

vejn varrella. Ehdotuksia tuli 43, mitä pidettiin vähäisenä, sillä samaan aikaan Nyborgissa pidetyssä kilpailussa ehdotuksia oli tullut 70. Kilpailun voitti Ove Boldtin ja Knud Damin pohjaltaan selkeä ehdotus, jossa salit ryhmittivät pääosin sisäpihan ympärille.⁴²⁹ Uuden rakennuksen toteutus siirtyi kuitenkin myöhemmäksi riittävän rahoituksen puuttuessa ja sota-ajan tullessa väliin⁴³⁰. Tilapulasta kärsinyt taidemuseo sai hieman helpotusta ongelmaan vuonna 1947, kun Algaden museorakennuksessa remontoitiin varastona toiminut tila vaihtuvien näyttelyjen saliksi⁴³¹.

Kesällä 1946 Aalborgin kaupunginvaltuusto oli tehnyt periaatepäätöksen, että sekä taide- että kulttuurihistorialliselle museolle varataan tontti Kong Christians Allén varrelta uusia museorakennuksia varten. Taidemuseon lisäksi myös kulttuurihistoriallinen museo tarvitsi toimivimmat tilat. Loppuvuodesta 1949 museoiden suunnitelmat uudisrakennuksista olivat siinä vaiheessa, että museoista kyseltiin, oliko valtuuston päätös edelleen voimassa.⁴³² Taidemuseo oli valmis luopumaan Hobrovejn varrelta varatusta tontista ja rakentamaan Kong Christians Allélle, joka sijaitsi lähempänä kaupungin keskustaa⁴³³.

Kesällä 1954 alkoi taidemuseon suunnittelussa uusi vaihe, kun pohjoismaista arkkitehtuurikilpailua alettiin valmistella yhdessä Tanskan arkkitehtiliiton kanssa⁴³⁴. Kulttuurihistoriallinen museo ei ollut enää mukana suunnitelmissa. Asia eteni hiljalleen, ja kaksi vuotta myöhemmin Valtion taidemuseon intendenttiä Lars Rostrup Bøyeseniä pyydettiin laatimaan alustava tilaohjelma. Rostrup Bøyesen oli Tanskan Taidemuseoyhdistyksen sihteeri ja oli jo aikaisemmin tehnyt yhteistyötä Aalborgin taidemuseon ja Taideyhdistyksen kanssa.⁴³⁵ Rakennuksessa tulisi hänen näkemyksensä mukaan olla keskeisellä paikalla eteishalli, jonka yhteydessä olisivat naulakot, pieni myyntipiste, puhelinkoppi, sohva, tuoleja ja pöytä levähdyspaikaksi kävijöille sekä baaritiski näyttelyiden avajaisia

⁴²⁹ Marinus Schultzin lähettämä kutsukirje Aalborgin taidemuseon johtokunnan kokoukseen 9.10.1936. ASA; Møller 1937, 339, 342; Bak 1999, 8.

⁴³⁰ Kirje Esben-Peterseniltä, Th. Hastrupilta & L. Mülleriltä Bestyrelsen for Selskabet Aalborg Kunstmuseums venner jäsenille 10.2.1944. ASA; Bak 1999, 8.

⁴³¹ Vuosikertomus 1946–47 ja 1947–48. ASA; Kirjeluonnos Robert Lundilta Aalborg byraadille (kaupunginvaltuustolle) 1.6.1954. ASA.

⁴³² Kirje Aalborg Kunstmuseumilta & Aalborg historisk museumilta Aalborg byraadille 2.12.1949. ASA.

⁴³³ Kirje Aalborg historiske museumilta & Aalborg Kunstmuseumilta Aalborg byraadille 8.3.1950. ASA.

⁴³⁴ Kirje Robert Lundilta D.A.L.s [Danske Arkitekters Landsforbunds] konkurrenceudvalgille (Tanskan arkkitehtiliiton kilpailutoimikunnalle) 2.8.1954. ASA; Kirje O. Gerner Hansenilta Robert Lundille 30.8.1954 & 28.9.1954. ASA; Kirje Bent Røgindiltä Robert Lundille 29.9.1955. ASA; Aalborg Kunstmuseums Bestyrelsen ptk 21.9.1956. ASA.

⁴³⁵ Bak 1999, 11, 13.

varten. Pysyvien näyttelyiden lisäksi tulisi olla tila vaihtuville näyttelyille, opintopiiri-huone 50 henkilölle, wc:t, toimistotilat kirjasto- ja arkistohyllyineen sekä talonmiehen tai museonvartijan asunto tai vaihtoehtoisesti työhuone. Vaihtuvien näyttelyiden tilan, joka toimisi myös luentosalina, tulisi olla sopiva myös elokuvien ja diojen näyttämiseen. Saliin tulisi mahtua 200 kuulijaa. Tilan yhteydessä olisi projektorihuone ja tuoliva-rasto. Lisäksi suunnitelmassa oli mainittu pakkaushuone sekä säilytystilat maalauksille ja veistoksille, valokuvaukseen tarvittavat tilat sekä konservointi- ja restaurointitilat. Taidekonservointi oli keskitetty Kööpenhaminaan, mutta Rostrup Bøyesenin mukaan konservointitarve oli lisääntymässä. Museon oli syytä varautua tähän. Erillistä veistos-alia ei hänen mielestään tarvittaisi, vaan veistosten tulisi olla esillä yhdessä maalaus-ten kanssa.⁴³⁶ Tilaohjelmaan ehdotettiin lisättäväksi huone, jota voisi käyttää näyttelyi-den ohella kamarimusiikkisalina⁴³⁷.

Tanskan arkkitehtiliiton sihteeri Bent Røgind laati Rostrup Bøyesenin luonnoksen poh-jalta varsinaisen tilaohjelman, joka liitettiin osaksi arkkitehtuurikilpailun ohjeita. Vaihtuvien näyttelyiden salin kohdalle lisättiin tilan käyttö kamarimusiikkisalina, joka tulisi huomioida huoneen akustiikassa. Suurin osa museon veistoksista sijoitettaisiin maa-lausten kanssa samoihin saleihin, mutta Thorvaldsenin teoksille haluttiin oma tila, jotta veistokset eivät veisi liikaa huomiota muilta teoksilta. Ohjelmaan lisättiin myös pysä-köintipaikat 20 autolle. Tuomaristoon kuului yhdeksän jäsentä, joista kolme oli Aal-borgin taidemuseon johtokunnan jäseniä. Kilpailuohjelma julkaistiin 1.8.1957. Ohjeissa mainittiin, että museota tulisi voida myöhemmin laajentaa ja että museon ympäris-töön tulisi veistoksia.⁴³⁸ Ehdotusten tuli olla alun perin perillä viimeistään 15. tammi-

---

⁴³⁶ Kirje Lars Rostrup Bøyeseniltä Bestyrelsen for Aalborg Kunstmuseumille (Aalborgin taidemuseon joh-tokunnalle) 25.10.1956. ASA.

⁴³⁷ Kirje [lähettäjän nimi epäselvä] til bestyrelsens medlemmer [johtokunnan jäsenille] 2.11.1956. ASA.

⁴³⁸ Kirje Bent Røgindiltä Robert Lundille 22.11.1956. ASA; 1' Programudkast, Nordisk arkitektkonkur-rence om et Kunstmuseum i Aalborg, November 1956. ASA; 2' Programudkast, Nordisk arkitektkonkur-rence om et Kunstmuseum i Aalborg, 5' April 1957. ASA; Program for en nordisk arkitektkonkur-rence om et kunstmuseum i Aalborg. ASA; Tuomaristoon kuuluivat Aalborgin taidemuseon johtokunnan puheen-johtaja pankinjohtaja Robert Lund, johtokunnan jäsen arkkitehti Vilhelm Bøgh, johtokunnan jäsen Aal-borgin kaupungin pormestari Jens Jensen, Aalborgin kaupunginarkkitehti Knud Rohbrandt, Valtion taide-museon intendentti Lars Rostrup Bøyesen, Taideteollisuusmuseon johtaja Erik Zahle, Tanskan arkkitehti-liiton edustajat professori Kay Fisker ja arkkitehti Hans Hartvig Skaarup sekä Ruotsin arkkitehtiliiton jä-sen arkkitehti Jan Wallinder. Kilpailukomitean sihteerinä oli Bent Røgind Tanskan arkkitehtiliitosta. Fisker 1958, 193; Ajatus veistospuistosta oli esitetty jo 1954. Program for en nordisk arkitektkonkur-rence om et kunstmuseum i Aalborg. ASA.

kuuta 1958⁴³⁹, mutta myöhemmin sulkeutumisaika muutettiin useiden osallistujien toiveesta maaliskuun 1. päivään⁴⁴⁰.

Aalto ja Baruël olivat tutustuneet toisiinsa, kun Baruël työskenteli Helsingissä Aallon toimistossa vuosina 1948–54. Baruël oli valmistunut 1948 arkkitehdiksi Kööpenhaminan Taideakatemiasta, missä hän oli opiskellut muun muassa Aallon ystävien Kay Fiskerin ja Edvard Thomsenin johdolla. Baruël työskenteli valmistuttuaan professori Thomsenin toimistossa ja pyysi tätä kirjoittamaan Aallolle Baruëlin halusta tulla töihin Aallon toimistoon. Baruël muutti Helsinkiin, missä hän osallistui muun muassa Kansaneläkelaitoksen (1948–57) ja Otaniemen Teknillisen korkeakoulun (1949–67) työstämiseen. Schildtin mukaan Aalto ja Baruël muistuttivat toisiaan temperamentiltaan, ja miesten välille kehittyi ajan myötä toverillinen suhde.⁴⁴¹ Baruëlilla oli suuri kunnioitus Aallon taitoa ja luovuutta kohtaan. Hän mainitsi usein Aallon kyvystä ymmärtää arkkitehtuuria: ”*Alvar brukar ju kunna se, vart andra är blinda.*” tai ”*Han viser os noget, vi ikke har set før.*”⁴⁴² Baruëlille muodostui läheinen suhde Suomeen myös vaimonsa Tatjana Mironoffin (1920–2008) kautta. Pari vihittiin Helsingissä kesällä 1954, ja muutettuaan Tanskaan he vierailivat toisinaan Suomessa tapaamassa sukulaisia ja tuttavuuksia.⁴⁴³

Kaikista arkkitehdeistä juuri Baruëlin muotokielen on arvioitu olevan lähimpänä Aaltoa. Baruëlin asuessa Helsingissä arkkitehdit osallistuivat yhdessä Aallon aloitteesta Tanskassa järjestettyyn arkkitehtuurikilpailuun Kongens Lyngbyn kappeli-krematoriosta vuonna 1951, josta he saivat toisen palkinnon. Tuomaristossa olleet Tanskan Arkkitehtiliiton edustajat pitivät Aallon ja Baruëlin työtä parhaana, mutta maallikkojäsenten mielestä ehdotus oli liian ”funkista”.⁴⁴⁴ Vuonna 1954 Baruëlin muuttettua takaisin Tanskaan hän työskenteli aluksi arkkitehtitoimistossa Hoff & Windinge⁴⁴⁵, mutta voitettuaan yhdessä Paul Niepoortin kanssa kilpailun Nyköpingin kaupungintalosta (1953)

⁴³⁹ Aalborg Kunstmuseum, Vuosikertomus 1956–1957. ASA.

⁴⁴⁰ Kirje Bent Røgindiltä/Danske Arkitekters Landsforbundilta Rostrup Bøyesenille 18.12.1957. ASA.

⁴⁴¹ Schildt 2007b, 669; Ferrer Forés 2012, 3–4; Baruël 1988, 69.

⁴⁴² Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Elissa ja Alvar Aallolle 10.10.1961. AAM; Baruël 1988, 78.

⁴⁴³ Baruël & Baruël Hartling 2014, 186; Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Elissa ja Alvar Aallolle [31.12.1957], 1.12.1958, 25.11.1959, 22.10.1961, 12.7.1964, 4.7.1966. AAM; Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Alvar Aallolle 14.7.1959, 26.3.1962, 22.3.1973. AAM; Kirje Tatjana Baruëlitä Elissa ja Alvar Aallolle 7.1.1964. AAM.

⁴⁴⁴ J. D. ”Alvar Aalto og Danmark”. *Information* 30.4.1962; Skriver 1972, 181; Pakoma 2002, 48; Baruël 1988, 71.

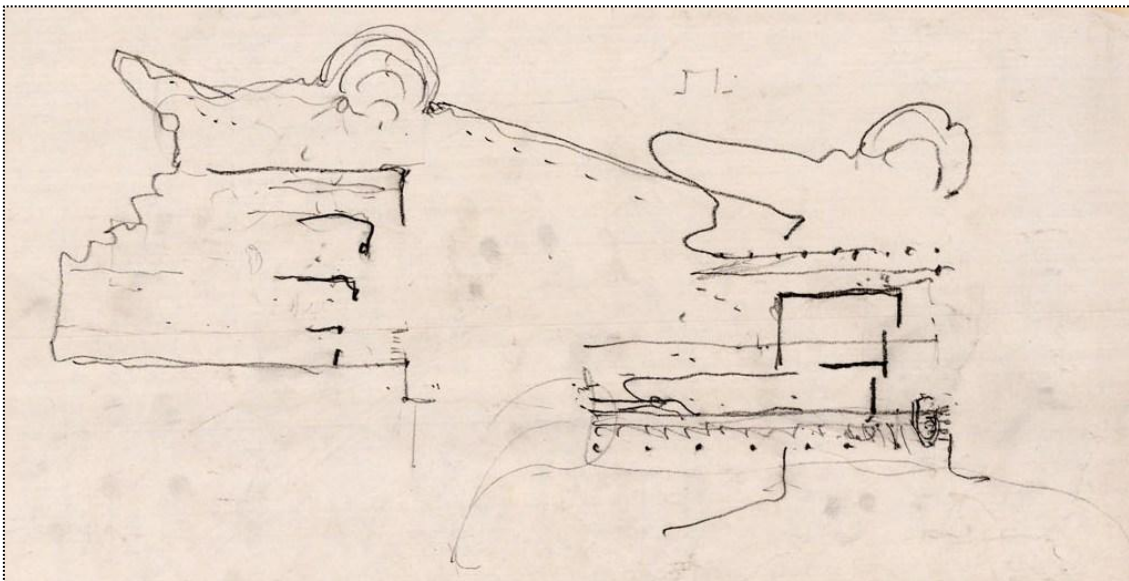
⁴⁴⁵ Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Sisko [Härmälälle] 12.12.1954. AAM; Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Elissa ja Alvar Aallolle 3.6.1958. AAM.

ryhtyi hän myöhemmin tehtävän toteutumisen myötä itsenäiseksi arkkitehdiksi⁴⁴⁶.
Itsenäisiin töihin lukeutui muun muassa Sønderborgin kauppakoulu (1961, 1964–74).

Tulevasta Aalborgin taidemuseokilpailusta Aalto ja Baruël olivat keskustelleet jo ennen sen julistamista. Baruëlia oli pyydetty kilpailun tuomaristoon, mutta hän oli kieltäytynyt, koska halusi itse osallistua. Kun kilpailu vihdoinkin alkoi, Baruël kirjoitti Aallolle ja ehdotti yhteistyötä:

”Entligen kom den mycket omtalade tävling om ett kunstmuseum i Aalborg. [...] Nu hoppas jag att Alvar fortfarande vill vara med och vill taga mig med? Det är ju en relativt liten tävling (100 ’löbende meter’ udstillingsvæg + utenomsutrymme) och den kan kanske ritas på d’Angleterres bar, som Alvar brukar säga, eller i transitten i luft-havnen. I alla fall skulle jag mycket vel kunne rita den här efter några konferencer på detta ställe. – Om det passer så. Jag kan också om Alvar tycker det är bättre att, komma (de sidste?) 14 dagar till Finland.”

Baruël ehdotti myös yhteistä käyntiä rakennuspaikalla, mutta kävi siellä Aallon kiireiden takia yksin ja matkusti sen jälkeen Helsinkiin.⁴⁴⁷

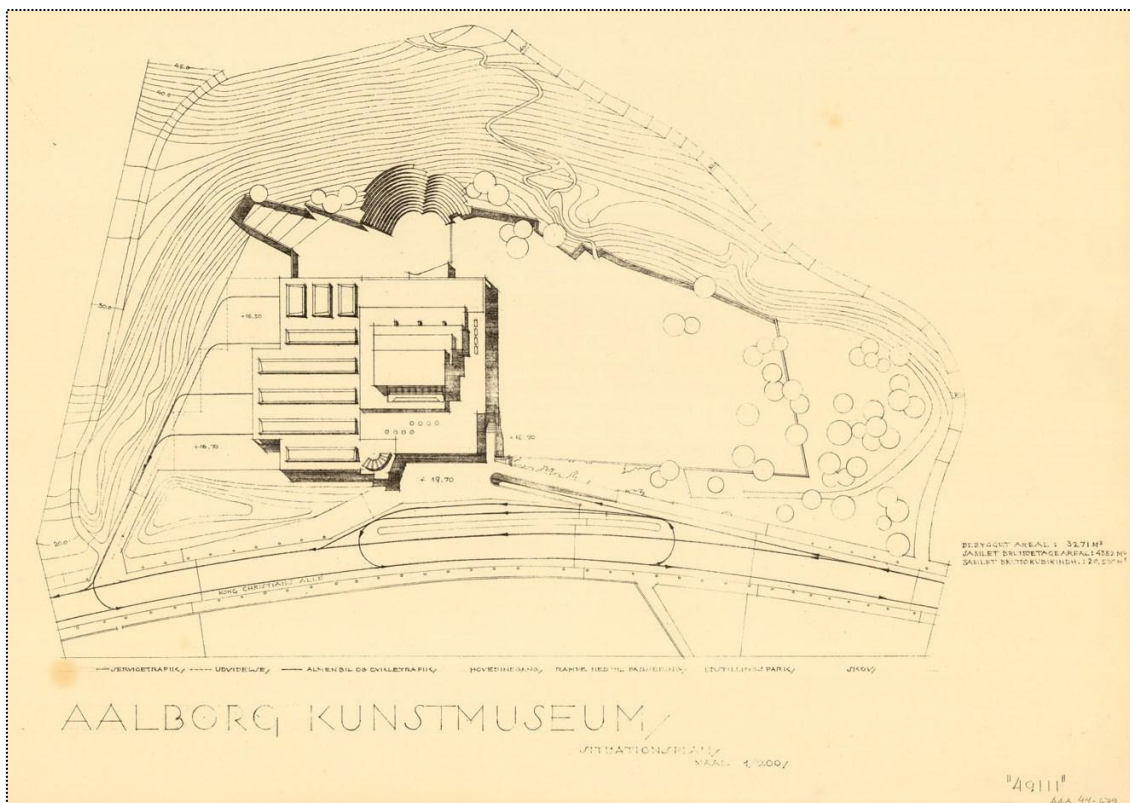
Kuva 56. Aalborgin taidemuseon varhaista luonnostelua. Piirroksen ylälaidasta on tunnistettavissa toteutuneet pengerretty veistosalue ja amfiteatteri. Niiden alapuolelle on luonnosteltu museota, jossa on nähtävissä kapeneva aula, josta osastojen seinät alkavat porrastetusti. AAM.

Aallolla ei ollut juuri aikaa Aalborgin kilpailulle, mutta hän antoi paljon perusideoita. Baruël ja Aallot hahmottelivat yhdessä museon peruslinjat muutamassa päivässä, minkä jälkeen Baruël työsti kilpailuluonnoksia Kööpenhaminassa (kuva 56). Lokakuun puo- livälissä 1957 Baruël lähetti Elissalle ja Alvarille luonnoksia, jotka olivat ”jonkinlainen al-

⁴⁴⁶ Schildt 2007b, 669.

⁴⁴⁷ Kirje Jean-Jacques Baruëtilta Elissa ja Alvar Aallolle 16.9.1957. AAM; Baruël 1988, 74.

ku” suunnittelulle. ”*Dessa skitsar dyger kanske inte alls, men är i alla fall en sorts börja,*” kirjoitti Baruël saatekirjeessä.⁴⁴⁸ Kirjeestä kävi myös ilmi, että museon ulkopuolelle he kaavailivat sekä amfiteatteria että veistospuistoa, mitkä näkyvät myös varhaisissa luonnoksissa.⁴⁴⁹ Vuoden 1958 alussa Baruël oli kaksi viikkoa Helsingissä piirustusten johdosta, jotka oli alunperin määrä jättää tammikuun 15. päivänä. Tässä vaiheessa suunnittelua arkkitehdit miettivät erityisesti valaistusta.⁴⁵⁰ Työn edetessä Baruël kyseli kirjeitse Aallon mielipidettä muun muassa kattomateriaalista sekä naulakkoalueen ja kamarimusiikkisalalin kattoratkaisuista⁴⁵¹. Juuri ennen maaliskuun alkua, jolloin piirustukset lopulta tuli jättää, matkusti Elissa Alvar Aallon ollessa sairaana Kööpenhaminaan viimeistelemään piirustukset Baruëlin kanssa⁴⁵² (kuva 57).

Kuva 57. Alvar ja Elissa Aallon ja Jean-Jacques Baruëlin Aalborgin taidemuseon kilpailuehdotus 1958, asemapiirros. AAM.

⁴⁴⁸ Kirje Jean-Jacques Baruëtilta Elis[s]a ja Alvar Aallolle 15.10.1957. ASA.

⁴⁴⁹ Baruël 1988, 74; Schildt 1982, [6]; Schildt 2007b, 669; Ferrer Forés 2012, 8. Ferrer Forésin mukaan Baruël piirsi museon yksin. Schildtin mukaan Aalto sairastui influenssaan juuri vähän ennen kuin piirustukset tuli lähettää, ja Baruël ja Elissa Aalto matkustivat Kööpenhaminaan, jossa he pikavaudilla piirsivät projektin yhdessä puhtaaksi.

⁴⁵⁰ Kirje Jean-Jacques Baruëtilta Elissa ja Alvar Aallolle 18.1.1958. AAM.

⁴⁵¹ Päiväämätön kirje (Tirsdag) Jean-Jacques Baruëtilta Alvar Aallolle. AAM; Kirje Jean-Jacques Baruëtilta Alvar ja Elis[s]a Aallolle 17.2.1957 [1958]. AAM.

⁴⁵² Kirje Jean-Jacques Baruëtilta Elissa ja Alvar Aallolle 3.3.1958. AAM; Schildt 2007b, 669.

Aallolla oli tapana antaa vaimonsa Elissan olla projekteissa tasa-arvoisena suunnittelijana mukana. Sama oli koskenut myös hänen ensimmäistä vaimoaan Aino Aaltoa (1894–1949). Elissa Aalto oli valmistunut vuonna 1958 arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta ja aloittanut seuraavana vuonna työskentelyn Alvar Aallon toimistossa⁴⁵³. Baruël oli ainoa ulkopuolinen arkkitehti, jonka Aalto päästi samaan asemaan. Schildtin mukaan tähän poikkeukseen vaikutti suuren sympatian lisäksi muun muassa se, ettei Baruël ollut enää Aallon toimistossa töissä ja myös ajan puute, minkä johdosta Aalto antoi Baruëlin työstää detaljipiirustukset.⁴⁵⁴

Aallon yhteistyöhön Baruëlin kanssa kuului Aalborgin taidemuseon lisäksi muutakin. Hiljaisempina aikoina Aalto antoi Baruëlille töitä kutsuen Baruëlia ”eteläskandinaaviseksi toimistokseen”⁴⁵⁵. Jo vuonna 1955 Aalto oli voitettuaan Göteborgin keskustan suunnittelukilpailun pyytänyt Baruëlia piirtämään talon tai pari tähän mittavaan projektiin, ja vuosina 1960–61 Baruël suunnitteli Aallolle Bremeniin rakennettavaan asuin-kerrostaloon keittiöitä. Lisäksi Baruël osallistui Helsingin keskustasuunnitelmatyöhön. Vuonna 1961–62 he osallistuivat yhdessä Baruëlin ehdotuksesta kansainväliseen kirkkorakentamisen ideakilpailuun Tanskassa ja vielä vuosina 1973–74 Frankfurtiin rakennettavan pankin suunnitteluun. Myös joistakin muista hankkeista käytiin keskusteluja, mutta kaikista yhteisistä hankkeista vain Aalborgin taidemuseo toteutui.⁴⁵⁶ Elissa Aallon osuus ei Baruëlin mukaan ollut museon suunnittelussa merkittävä. Hän on myöhemmin muistellut Säynätsalon kunnantalon olleen ainoa projekti, jossa he työskentelivät yhdessä.⁴⁵⁷

Aalborgin taidemuseokilpailuun osallistui 144 ehdotusta, mikä oli suuri määrä pohjoismaisessa arkkitehtuurikilpailussa. Maaliskuun 26. päivänä 1958 tuomaristo teki pää-

⁴⁵³ ”Elissa Aalto, CV.” Alvar Aalto -museo.

⁴⁵⁴ Schildt 1982, [6].

⁴⁵⁵ Jean-Jacques Baruëlin kirje Alvar Aallolle 14.7.1959. AAM.

⁴⁵⁶ Baruël 1988, 76; Kirje Helga Mattsonilta Jean-Jacques Baruëlille 9.7.1959 & 20.7.1959. AAM; Kirje Jean-Jacques Baruëlilta Alvar Aallolle 14.7.1959, 30.7.1959, 25.10.1959 & 15.12.1959. AAM; Kirje Max Sanddahlilta Elissa ja Alvar Aallolle ja Jean-Jacques Baruëlille 2.6.1958. AAM; Kirje Aallon toimistosta J.-J. Baruëlille 2.12.1959 & 12.1.1960. AAM; Kirje Jean-Jacques Baruëlilta Elissa ja Alvar Aallolle 10.10.1961 & 17.10.1975. AAM; Kirje Jean-Jacques Baruëlilta Alvar Aallolle 27.4.1973. AAM; Kirje Alvar Aallolta ja Jean-Jacques Baruëlilta Hans Ulrich Graf Schaffgotachille 4.5.1973. AAM; Architektenvertrag (arkkitehtisopimus) 1.6.1973. AAM.

⁴⁵⁷ Baruël 1994, 317. Baruël yhteistyöstä Elissa Aallon kanssa: ”Bortset fra Säynätsalo Rådhus kom Elissa og jeg aldrig til at arbejde med samme bygværk – heller ikke med Nordjyllands Kunstmuseum. [...] Jeg måtte klare det alene, fordi Elissa og Alvar var helt optaget af store finske projekter, særlig ’Finlandia’.” Elissa Aalto oli kuitenkin mukana museon ideoinnissa Alvar Aallon kanssa.

töksensä, ja Aalloille ja Baruëlille ilmoitettiin heidän voittaneen kilpailussa ensimmäisen palkinnon, joka oli 12 000 Tanskan kruunua. Päätös oli yksimielinen. Lisäksi kilpailussa jaettiin pienempiä palkintoja, ja toiseksi suurimmalla summalla, 2500 kruunulla, palkittiin kaksi ehdotusta, joiden tekijät olivat tanskalaisarkkitehdit Jørgen Rasmussen, J. B. Rasmussen ja Erik Møller sekä Max Brüel, Gehrdt Bornebusch, Jørgen Selchau ja Henning Larsen.⁴⁵⁸ Kilpailun tasoa pidettiin korkeana, ja tuomariston mielestä voittanut ehdotus oli omaa luokkaansa korkealla muiden yläpuolella. Tuomaristo kiinnitti huomiota erityisesti rakennuksen sijoitukseen tontilla, pohjakaavaan ja valaistukseen. Aaltojen ja Baruëlin sekä toiseksi tulleen Brüelin ja kumppaneiden ehdotukset saivat kiitosta osastojen sijoittelusta. Museokävijän oli mahdollista siirtyä suoraan valitsema- leen osastolle tarvitsematta kiertää koko museota.⁴⁵⁹ Brüelin ja kumppaneiden ehdo- tus muistuttaakin monilta osin Aallon vuoden 1936 Viron taidemuseokilpailun ehdo- tusta.

Aaltojen ja Baruëlin ehdotus oli otsikoitu ”*Mitä akustiikka on konserttisalille, sitä valo on taidemuseolle*”. Tuomaristo kehuikin sivu- ja ylävalon taidokasta yhdistelemistä. Ra- kennukseen oli suunniteltu hyvin monenlaisia ylävalosysteemejä. Ekstrieriööriltään mu- seosta tulisi valkoinen, joko maalattu tai marmoripäälysteinen. Ehdotuksessa oli myös hyvin huomioitu rakennuksen 6000 m² pinta-alan kattava huonetilaohjelma, ja tarvitta- essa oli mahdollista jättää autorampin, puiston muurien ja amfiteatterin rakentaminen myöhemmäksi.⁴⁶⁰

Taidemuseon johtokunta kutsui pian kilpailun päättymisen jälkeen Aallot ja Baruëlin Aalborgiin. Baruël mainitsi ennen tapaamista johtokunnan puheenjohtajalle Robert

---

⁴⁵⁸ AR & SS. *R & H information*, nr. 4, Dec. 1971; Sähkösanoma Elissa ja Alvar Aallolle 26.3.1958.ASA; Säh- kösanoma Jean-Jacques Baruëliilta Alvar Aallolle 26.3.1958. ASA; Nordisk arkitektkonkurrence om et nyt kunstmuseum i Aalborg, Udskrift af dommerprotokollen (ote tuomaripöytäkirjasta). ASA; Kunstmuseum i Aalborg, Ophængningsliste (ripustuslista). ASA; 2000 kruunulla palkittiin neljän ehdotuksen tekijät: Kåre Bjørnson Næsrumista, Lars Carlbring ja Lars Englund Tukholmasta, Svend Erik Wichmann, Søren Lotz ja Deed Steen Mikkelsen Kööpenhaminasta sekä Erling Zuthen Nielsen Taastrupista. 1000 kruunulla palkittiin kahden ehdotuksen tekijät: Heikki Suvitie ja Mauno Tuomisto Helsingistä sekä Henning Jensen ja Torben Valeur Kööpenhaminasta. Lisäksi kaksi ehdotusta, joista vastasivat Erik Skyum Kööpenhami- nastasta sekä Arne Kjær, Torben Poulsen, Jacob Blegvad ja Christian Pedersen Aalborgista, lunastettiin va- ralle. Suomalaisista kilpailuun osallistuivat lisäksi ainakin Ahti Korhonen ja Erik Kråkström, Jouko Heikki- nen ja Olli Kari, Martta ja Ragnar Ypyä (kahdella ehdotuksella) sekä yksin Erkki Pasanen, Aarne Ervi, Erkki Raeketo, Risto Sammalkorpi ja Kristian Gullichsen. Kunstmuseum i Aalborg, Ophængningsliste. ASA.

⁴⁵⁹ Fisker 1958, 193–194, 198.

⁴⁶⁰ Aalborg kunstmuseum, Projektet kendingstal ”49111”, Elissa og Alvar Aalto og Jean-Jacques Baruël. ASA; Fisker 1958, 193–194.

Lundille, että heillä oli esittää joitakin uusia ideoita, joita voisi tutkia tarkemmin⁴⁶¹. Tapaaminen järjestyi huhtikuun loppupuolella, ja siihen sisältyi juhlallinen tilaisuus, jossa palkinto luovutettiin arkkitehdeille⁴⁶². Tapahtuma sai mediassa paljon huomiota. Muun muassa televisiokuvaaja oli arkkitehtien mukana koko päivän, josta tuloksena oli viiden minuutin uutinen valtakunnallisessa lähetyksessä.⁴⁶³

Muutaman päivän kuluttua Baruël kirjoitti Lundille kilpailuehdotuksessa esitettyjen uudenlaisten valaistusratkaisujen kokeilun vievän aikaa, mutta ehdotti projektin käynnistämistä heti rahoituksen järjestytyä. Tarvittaessa museosta voisi ensin rakentaa ”ydinosaan” ja myöhemmin laajentaa koko mittansa.⁴⁶⁴ Johtokunta päätti antaa arkkitehtien odottaa, että riittävät varat olisivat koossa, minkä jälkeen alkaisi museon ensimmäisen, suppeamman osan rakentaminen.⁴⁶⁵ Museo herätti suurta kansainvälistä kiinnostusta ja useat lehdet esittelivät ehdotuksen sivuillaan. Lisäksi Tel Avivin taidemuseosta, jonne oli suunnitteilla uusi rakennus, kyseltiin Tanskasta piirustuksia ideoimista varten.⁴⁶⁶

Toukokuussa 1957 Aalborgin taidemuseon johtokunta oli tehnyt tutustumismatkan Hollannin museoihin. Pääkohteina olivat Kröller-Müller -museo sekä Boijmans-museo. Lisäksi matkaohjelmaan kuuluivat Mauritshuis ja Gemeente Museum Haagissa, Rijksmuseum ja Stedelijk Museum Amsterdamissa sekä Frans Hals -museo Haarlemissa.⁴⁶⁷ Osa museoista edusti uudempaa arkkitehtuuria, osa vanhempaa, mutta arkkitehtuurin lisäksi matkalaisia kiinnosti varmasti myös niin näyttelytekniikka kuin ripustustavatkin. Toisen maailmansodan aikana osa museoista oli ollut suljettuna ja kokoelmat evakuoiti-

⁴⁶¹ Kirje J. J. Baruëtilta Robert Lundille 17.4.1958. ASA.

⁴⁶² Tilaisuus oli 23.4.1958. Kirje Robert Lundilta Georg Rendbeckille 19.4.1958. ASA.

⁴⁶³ Kirje Tatjana ja Jean-Jacques Baruëtilta Elissa ja Alvar Aallolle 27.4.1958. AAM.

⁴⁶⁴ Kirje J. J. Baruëtilta Robert Lundille 28.4.1958. ASA.

⁴⁶⁵ Aalborg Kunstmuseum, Referat af bestyrelsemødet 19.8.1958. ASA; Kirje H. Kirkebyltä J-J, Baruëtille. ASA.

⁴⁶⁶ Aalborgin taidemuseosta julkaisi artikkelin mm. Tanskassa *Arkitekten* (Fisker 1958, 193–205 & ”Ålborg kunstmuseum.” *Arkitekten* 13/1963, 250–251.), Ranskassa *L’Architecture d’Aujourd’Hui* (24/1959), Yhdysvalloissa *Architectural Record* (*Architectural Record. Alvar Aalto*, January 1959, 136) ja Italiassa *Casabella* (”Progetto per il museo a Aalborg, Danimarco.” *Casabella*, No. 236, February 1960, 50–51). Aalborg Kunstmuseum, Vuosikertomus 1959–1960. ASA; Kirje M. Kaniukilta Knud Klemille 23.4.1962. ASA.

⁴⁶⁷ Holland maj 1957, Aftalen [matkaohjelma]. ASA; Kröller-Müller –museo oli avattu 1938, Boijmans museum ja Gemeente Museum 1935. Mauritshuisin rakennus on 1600-luvulta ja avattu museona 1822. Rijksmuseum valmistui 1885 ja sitä on laajennettu myöhemmin. 1940- ja 1950-luvuilla museon osastoja muutettiin ja uudistettiin. Stedelijk Museum avattiin 1895 ja 1945 alkaen siellä oli noudatettu uudenlaista näyttelypolitiikkaa. Vuonna 1913 avattu Frans Hals –museo sijaitsee 1609 valmistuneessa rakennuksessa. Kokoelmat jaettiin 1950 kahdeksi museoksi. ”History.” Kröller-Müller Museum; ”About the Museum.” Museum Boijmans Van Beuningen; ”Mauritshuis - The Building.” Mauritshuis; ”H. P. Berlage’s Museum from 1935 to the present day.” Gemeente Museum Den Haag; ”History of the Rijksmuseum.” Rijksmuseum; ”History.” Stedelijk Museum Amsterdam; ”Organisation.” Frans Hals Museum.

tuna, joten sodan jälkeen uudelleen avatut näyttelyt olivat vielä 1950-luvun loppupuolella kohtalaisen tuoreita. Matkalla johtokunnalle muodostui laajempi käsitys museoisista ja samalla heräsi ajatuksia ja toiveita Aalborgiin rakennettavan museon suhteen. Muutamaa vuotta myöhemmin rakentamisen tullessa pian ajankohtaiseksi, teki johtokunta syyskuussa 1961 vielä uuden opintomatkan ulkomaisiin museoihin. Osa johtokunnan jäsenistä oli edellisen matkan jälkeen ehtinyt vaihtua ja aikaakin oli kulunut, joten matka katsottiin aiheelliseksi. Tällä kertaa suunnattiin taidemuseoihin Saksassa ja Sveitsissä. Tietoa haluttiin nimenomaan museorakennuksista ja muun muassa museon sisustamisesta.⁴⁶⁸

Vuoden 1963 aikana rahoituskuviot alkoivat vihdoinkin olla siinä vaiheessa, että museorakennuksen yksityiskohtainen suunnittelu, joka tulisi kestämään arviolta noin 1,5 vuotta, saattoi alkaa. Rakennuskonsultiksi johtokunta valitsi Rambøll & Hannemannin, jolla oli toimipiste Aalborgin kupeessa Nørresundbyssa. Aalto oli sitä mieltä, että museo tulisi rakentaa kerralla kokonaan, ei osissa, kuten aikaisemmin oli kaavailtu. Myös Aalborgin kaupunki suurimpana rahoittajana oli samalla kannalla. Museoväen toiveena oli – kaikkien opintomatkojen jälkeen – saada rakennukseen tilat pysyville kokoelmille, suuremmille ja pienemmille vaihtuville näyttelyille, esitelmille, opetukselle, kursseille jne. Lisäksi haluttiin pieniä muutoksia ja lisäyksiä, kuten kahvila 50–75 hengelle ja nau-lakoita. Vaihtuvien näyttelyiden saleissa tulisi olla muunneltavat seinät. Muutokset oli lisätty piirustuksiin lokakuun loppuun mennessä, jolloin arkkitehdit saapuivat Aalborgiin allekirjoittamaan sopimuksen.⁴⁶⁹ Eräs museonjohtajista on myöhemmin muistellut, että kahvilasta tuli suhteellisen pieni, koska Aallon mielestä museossa ei tulisi syödä, vaan se tulisi tehdä kotona ennen kuin lähtee museoon⁴⁷⁰.

Samoin kuin Suomessa myös Tanskassa 1960-luku oli museoissa ammatillistumisen, toimintojen monipuolistumisen ja laajentumisen aikaa, mikä vaikutti myös museoissa tarvittaviin tiloihin. Keväällä 1964 Baruël kyseli museon huonetilojen suunnitteluun liit-

⁴⁶⁸ Matkakohteita olivat mm. Hannover, Essen, Düsseldorf, Köln, Basel, Luzern ja Zürich. Referat, bestyrelsemøde [pöytäkirja, johtokunnan kokous] 27.10.1961. ASA; Kirje H. Kirkebyltä Die Botschaft des deutschen Bundesrepublikille [Saksan Liittotasavallan suurlähetystölle] 14.7.1961. ASA; Fodeløbigt program for bestyrelsens rejse til Tyskland og Schweiz 2.–13. september 1961. ASA; Supplerende program for rejsen til Tyskland og Schweiz 2.–12.9.1961. ASA.

⁴⁶⁹ Aalborg kunstmuseum, Referater af bestyrelsemøder 18.7.1963, 16.8.1963 & 30.10.1963. ASA; Kirje J-J Baruëlilta johtaja Kirkebylle 11.6.1963. ASA; Aftale [sopimus] mellem Aalborg Kunstmuseum og arkitekter Elissa og Alvar Aalto og Jean-Jacques Baruël 30.10.1963. ASA.

⁴⁷⁰ Salén 1998, 107.

tyen henkilökunnan määrystä. Johtokunta arveli, että rakennuksessa tulisi työskentelemään kolme naista keittiössä, kaksi miestä purku- ja pakkaustehtävissä sekä kaksi museonvartijaa erikoisnäyttelyiden yhteydessä. Museonvartija toimisi myös vahtimestarina ja talonmiehenä. Museoon tultaisiin myös palkkaamaan intendentti tai johtaja. Päivittäin rakennuksessa työskentelisi viisi henkilöä.⁴⁷¹

Valtion taidemuseon intendentti Lars Rostrup Bøyesen, joka jo aikaisemmin oli antanut ammatillisia ohjeita, neuvoi johtokuntaa palkkaamaan museoon johtajan, sihteerin, intendentin, vahtimestarin tai vartijan, koko- tai puolipäiväisen asiakaspalvelijan sekä yhden henkilön keittiöön. Lisäksi hän ohjeisti hankkimaan museoon automaattisen poltettisysteemin, säilytyslokerot naulakoiden yhteyteen, myyntiautomaatin luetteloille ja postikorteille, valvontakamerat ja hälytysjärjestelmän, laitteet nauhoitetuille ääniop-paille, pakettiauton ja sille pysäköintipaikan sekä kassakaapin kahvilan rahoille. Syksyllä 1964 tilojen suunnittelu oli jo niin pitkällä, että Bøyesen kehotti johtokuntaa kiirehti-mään: ”... *det altid er dyrere og besværligere at hægte ideerne på huset, når det er færdigt.*”⁴⁷²

Vuonna 1965 suunnitteluvaiheen edettyä jo lähes valmiiksi puuttui vielä huomattava rahamäärä, jotta rakentaminen olisi voitu aloittaa. Säästökohteita mietettiin eri puolil-ta rakennusta: pintamateriaaleista, veistospuiston muurista, amfiteatterista ja jäähdytyslaitteistosta. Baruël piti amfiteatteria tarpeellisena – esteettisen vaikutuksen lisäksi – jyrkän mäenrinteen tukemisessa. Vielä vuonna 1968 johtokunta pohti neuvottevan-sa amfiteatterin poisjättämisestä Alvar Aallon kanssa, koska Baruël oli asiassa järkkymätön. Myös museon rakentamista kahdessa vaiheessa mietittiin, mutta Baruël painotti, että tulee halvemmaksi tehdä museo kerralla valmiiksi.⁴⁷³ Lisäksi kahvilasta luopuminen tuli keskusteluissa esiin, mutta Aalborgin taidemuseon johtokunta piti ajatuk-sesta kiinni ja perusteli kahvilan tarvetta koululais- ja muilla ryhmillä. Museo olisi koko Pohjois-Jyllannin yhteinen, ja sen tulisi palvella näin myös kauempaa tulevia kävijöi-tä.⁴⁷⁴ Myöhemmin myös Baruël ja Rostrup Bøyesen puhuivat kahvilan puolesta. Baruël

⁴⁷¹ Kirje H. Kirkebyltä J-J. Baruëlle 9.4.1964. ASA.

⁴⁷² Kirje Lars Rostrup Bøyeseniltä Kirkebylle 14.9.1964. ASA.

⁴⁷³ Kirje J-J. Baruëllilta Henning Kirkebylle, liite ”Kronologi over overslag.” 5.4.1965. ASA; ”Museums-projektet: Amfiteater og skulpturgård er mere end ’blot til pynt’”. *Ny tid* 1.8.1967; Nordjyllands Kunstmuseum, Bestyrelsemøde 20.5.1968. ASA.

⁴⁷⁴ Referat av møde i byggeudvalget 9.12.1965. ASA; Referat af møde vedr. Nordjyllands Kunstmuseum 31.7.1967. ASA.

sanoi sen vaikuttavan koko rakennuksen viihtyvyyteen ja luovan rennon ilmapiiriin. Rakennushan oli tarkoitettu kulttuurikeskukseksi, ei vain näyttelytilaksi. Rostrup Bøyesen viittasi Louisianan taidemuseoon ja Museum Van Lieenin mainitessaan kahviloiden merkityksestä yleisölle.⁴⁷⁵

Museorakennuksen suunnittelu ja taidemuseon toiminnan kehittäminen edistyivät samaan tahtiin. Rakennuspiirustukset tulivat valmiiksi alkukesällä 1966, ja samoihin aikoihin laitettiin museon johtajan paikka haettavaksi. Tehtävään valittiin 1.1.1967 alkaen Lars Rostrup Bøyesen.⁴⁷⁶ Keväällä museo sai myös osa-aikaisen sihteerin. Museosta päätettiin tehdä maakunnallinen taidemuseo, jonka nimeksi vaihdettiin Rostrup Bøyesenin ehdottama Nordjyllands Kunstmuseum. Tällöin museon rahoittamiseen tuli mukaan myös muita kuntia Aalborgin lisäksi.⁴⁷⁷ Valtio osallistui kustannuksiin huomattavalla summalla, ja lisäksi museolla oli pesämuna omassa rakennusrahostossa.⁴⁷⁸

Keväällä 1967 johtokunta pääsi vihdoinkin järjestämään tarjouskilpailun museon rakentamisesta, jotta saisi selville paljonko rakentaminen tulisi maksamaan. Summa oli enemmän kuin oli osattu odottaa, ja johtokunta harkitsi edelleen jättävänsä rakennusprojektista pois muun muassa puiston muureineen ja amfiteattereineen. Myös joidenkin rakennusmateriaalien vaihtamista edullisempiin harkittiin, vaikka tuloksena olisikin taiteellisen tai teknisen laadun aleneminen.⁴⁷⁹ Baruël vastusti jyrkästi säästöehdotuksia.⁴⁸⁰

Helmikuussa 1968 rakennustyöt pääsivät vihdoinkin käyntiin 10 vuotta arkkitehtikilpailun jälkeen. Arkkitehti Adam Christensen palkattiin johtamaan rakennustöitä.⁴⁸¹ Koska Baruël asui Tanskassa ja Aallot Suomessa oli luonnollista, että Baruël hoiti yhteydenpidon taidemuseon ja muiden viranomaisten kanssa ja osallistui kokouksiin. Aallot kävivät harvakseltaan Tanskassa ja Baruël vieraili vaimoineen Helsingissä lähinnä jouluna tai muina loma-aikoina eikä välttämättä joka vuosi. Arkkitehdit kuitenkin tapasivat aina

⁴⁷⁵ Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 8.7.1970. ASA.

⁴⁷⁶ Aalborg kunstmuseum, Referat av bestyrelsemødet 4.5.1966, 9.6.1966, 11.8.1966 24.10.1966. ASA.

⁴⁷⁷ Aalborg kunstmuseum, Referat av bestyrelsemødet 9.11.1966. ASA; Arbejdsprogram for Lars Rostrup Bøyesens fremtidige virke som leder af Aalborg Kunstmuseum, 18.11.1966. ASA; Nordjyllands kunstmuseum, Referat av bestyrelsemødet 31.3.1967 & 15.12.1967. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Årsberetning for 1. april 1967 – 31. marts 1968. ASA.

⁴⁷⁸ Nordjyllands Kunstmuseum, Referat av bestyrelsemødet 17.8.1967. ASA.

⁴⁷⁹ Nordjyllands Kunstmuseum, Referat av bestyrelsemødet 31.3.1967, 10.5.1967, 5.7.1967 & 17.8.1967. ASA; Nordjyllands kunstmuseum, Teknikermøde 1.12.1967. ASA.

⁴⁸⁰ Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 1.12.1967. ASA.

⁴⁸¹ Nordjyllands Kunstmuseum, Årsberetning for 1. april 1967 – 31. marts 1968. ASA; Bøgh 1972, [3].

vierailujen yhteydessä, ja lisäksi he keskustelivat museoasiasta tarvittaessa puhelimitse ja kirjeitse. Kaikista yksityiskohdista Baruël ei raportoinut, mutta otti yhteyttä tärkeimmissä asioissa ja lähetti Aalloille piirtämiään luonnoksia.⁴⁸² Aalborgin taidemuseon johtokunnan puheenjohtajana vuosina 1958–66 ollut Henning Kirkeby on muistellut, että Aallot vierailivat hänen kotonaan useita kertoja. Keskustelun aiheina olivat olleet muun muassa museoon tulevat siirrettävät seinät, auditoriot ja kahvila.⁴⁸³

Budjetti oli hyvin tiukka, eikä joustonvaraa ollut oikeastaan yhtään. Säästökohteita etsittiin myös rakennusvaiheen aikana monesta asiasta. Baruël arveli rakennustöiden kestävän 2–2,5 vuotta.⁴⁸⁴ Kevään aikana hän vieraili Italiassa valitsemassa marmorinäytteitä rakennuksen ulkoseiniä varten. Baruël lähetti marmorinäytteet myös Aalloille, jotta he voisivat valita mieleisen kiven. Hän oli tarkka marmorin laadun suhteen, ja materiaaliksi valikoitui ”Musetti”, jota käytettiin samoihin aikoihin myös Baruëlin ja Paul Niepoortin suunnittelemassa Nyköpingin kaupungintalossa (1962–69).⁴⁸⁵ Pohjakaavaan tuli pieni muutos syksymmällä, kun Rostrup Bøyesenin ehdotuksesta kellariin auditorioiden ja ilmaistointihuoneen väliin lisättiin varasto Baruëlin piirustuksen mukaan⁴⁸⁶.

Rakennustyöt sujuivat kutakuinkin aikataulun mukaan. Peruskiven muurausta ja harjannostajaisia juhlittiin poikkeuksellisesti samana päivänä 10.9.1969.⁴⁸⁷ Rakennuksen oli tarkoitus olla valmis 1.1.1971, mutta aikataulussa pysyminen oli haasteellista⁴⁸⁸. Vuonna 1969 oli jo sisustaminen mietinnässä. Varsinkin museon suureen saliin sijoitettavat siirrettävät väliseinät herättivät keskustelua. Sekä Baruël että Rostrup Bøyesen laativat seinistä omat ehdotuksensa. Baruël toi esiin oman ehdotuksensa yhteydessä

⁴⁸² Ks. esim. Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 27.3.1969. ASA; Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Alvar Aallolle 23.2.1958. AAM; Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Elissa ja Alvar Aallolle 16.12.1962, 25.4.1964, 9.12.1964, 6.10.1966 & 12.2.1970. AAM; Kirje Tatjana ja Jean-Jacques Baruëlitä Elissa ja Alvar Aallolle 7.1.1964 & 10.4.1965. AAM; Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Elissa Aallolle 28.10.1965. AAM.

⁴⁸³ Kirje Henning Kirkebyltä Nordjyllands Kunstmuseumille 13.5.1991. ASA.

⁴⁸⁴ Nordjyllands Kunstmuseum, Bestyrelsemøde 5.6.1967. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 12.10.1967. ASA; Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Elissa ja Alvar Aallolle 19.7.1967. AAM; Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Elissa Aallolle 19.6.1970. AAM.

⁴⁸⁵ Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 28.3.1968 & 25.4.1968. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggemøde nr. 16, 5.9.1968. ASA; Päivämätön kirje Jean-Jacques Baruëlitä Elissa ja Alvar Aallolle. AAM.

⁴⁸⁶ Kirje Søren Sørenseniltä/Rambøll & Hannemann L. Rostrup Bøyesenille 15.8.1968. ASA; Aalborg Kunstmuseum, Magasin + kælder plan + snit (piirustus) 28.8.1968, J-J Baruël. ASA.

⁴⁸⁷ Kutsu J. A. Lorckilta Nordjyllands Kunstmuseumin 10.9.1969 järjestettävään peruskiven muuraukseen ja harjannostajaisiin. ASA.

⁴⁸⁸ Ks. esim. Nordjyllands Kunstmuseum, Referat af byggemøde nr. 65, 30.7.1970. ASA.

Aallon mielipiteen, jonka mukaan seinien muunneltavuus oli välttämätöntä tuleville kansainvälisille näyttelyille, eikä Rostrup Bøyesein ehdottamat tukipyöväiden varassa olevat seinäkkeet tulleet kysymykseen salissa, joka oli museon tärkein huone. Rostrup Bøyesein puolestaan piti Baruëlin ehdotusta epäkäytännöllisenä, kalliina ja salin arkkitehtuuriin sopimattomana.⁴⁸⁹ Seinät jäivät toteuttamatta, kun yksimielisyyttä asiasta ei löytynyt⁴⁹⁰.

Vuosien 1970 ja 1971 aikana alettiin tehdä päätöksiä muun muassa irtaimista huonekaluista, jotka herättivät paljon keskustelua. Baruëlin laatima ehdotus sisälsi runsaasti Artekin huonekaluja, joita luonnollisesti oli paljon käytössä Aallon suunnittelemissa rakennuksissa, mutta ehdotus oli liian kallis toteutettavaksi sellaisenaan ja sai aikaan vastalauseita. Vastalauseet johtuivat osittain myös esteettisistä syistä. Rostrup Bøyesein piti Aaltoa suurena arkkitehtinä, mutta ei ollut koskaan pitänyt tämän huonekaluista. Tämä tunnetun taidekriitikon näkemys vaikutti asiasta päättävän rakennustoimikunnan mielipiteisiin. Baruël joutui tiukasti pitämään puoliaan. ”Baruël betonede, at det måtte være hans æstetiske syn, der måtte være bestemmende, ellers måtte han træde ud,” kirjattiin pöytäkirjaan.⁴⁹¹ Kompromissina muun muassa kahvilaan, musiikkisaliin, pieneen auditorioon, opintuhuoneeseen ja toimistuhuoneisiin päätettiin hankkia Artekin huonekaluja. Sen sijaan näyttelytiloissa käytettävät tuolit olivat ongelmallisemmat. Baruël teki piirustukset alumiinirunkoisista, nahkapäällysteisistä istuimista, mutta niiden tai Artekin kalusteiden sijaan ostettiin lopulta edullisempia Duba-tuoleja.⁴⁹²

Auditorioita Rostrup Bøyesein piti ehdottoman tärkeinä. Aalborgin yliopisto, joka perustettiin virallisesti vuonna 1974, oli jo suunnitteilla, ja Rostrup Bøyesein toivoi yliopiston aloittavan opetustoiminnan museon tiloissa.⁴⁹³ Rakennuksen akustiikan suhteen neuvonantajana toimi diplomi-insinööri Hamilkar Aalto (s. 1928), Alvar Aallon poika.

⁴⁸⁹ Referat af møde angående lette skillevægge 24.7.1969. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 10.11.1970. ASA; Løse udstillingsvægge i store sal, 10.11.1970. ASA; Notat af 2. februar 1971 vedrørende løse udstillingsvægge. ASA.

⁴⁹⁰ Bak 2012, 24.

⁴⁹¹ Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 30.10.1970. ASA; J. F. Aalborg Amtstidende 22.9.1970; Kirje Jean-Jacques Baruëlitä Elissa ja Alvar Aallolle 16.1.1971. AAM.

⁴⁹² Kalkulation af løst inventar 15.4.1970/31.10.1970. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 30.10.1970. ASA; Kirje J. A. Lorckilta 20.11.1970. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 14.12.1970. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 8.7.1971. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 3.2.1971. ASA; Artekin lähetylistat 7.9.1971. ASA; Duba møbelindustrin lasku 11.10.1971. ASA; Jean-Jacques Baruëlin tuoli- ja pöytäpiirustukset [kopio] 11.6.1970 ”Stol type Sønderborg / plan, snit / 1:1 . Tegning nr. 1”. AAM.

⁴⁹³ Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 8.7.1970. ASA.

Hänen neuvostaan muun muassa kamarimusiikkisaliin teetettiin akustiset verhot, joista laadittiin omat arkkitehtipiirustukset.⁴⁹⁴ Lisäksi pari wc:tä jouduttiin muuttamaan inva-wc:ksi Liikuntavammaisten asuntokomitean (Boligudvalget for bevægelseshæmmede) otettua kantaa asiaan.⁴⁹⁵

Marraskuussa 1971 alkoi muutto uuteen, enää hieman keskeneräiseen rakennukseen⁴⁹⁶. Rostrup Bøyesen oli tehnyt vuonna 1957 tilaohjelman perinteiseen tyyliin museon silloiselle kokoelmalle. Museon valmistuessa hän totesi, että olisi nyt 1970-luvun alkupuolella laatinut hieman toisenlaisen ohjelman viitaten Anna ja Kresten Krestesenin keräämään merkittävään nykytaiteen kokoelmaan, jonka taidemuseo oli onnistunut hankkimaan ennen rakennuksen valmistumista. Kokoelman saaminen oli edesauttanut museon toteutumista. Myös museoajattelussa oli tapahtunut suuri muutos museon 1950-luvun lopulla pidetyn arkkitehtuurikilpailun jälkeen.⁴⁹⁷ Rakennusta luonnehdittiin lehdissä muun muassa sanoilla ”betoni-, kivi-, lasi- ja marmoripalatsi”, ”Pohjois-Euroopan kaunein ja modernein”, ”Aallon palatsi” sekä ”suomalaiset raamit tanskalaiselle taiteelle”⁴⁹⁸. Palaute ei ollut pelkästään positiivista. Rakennusta kritisoitiin muun muassa kalliiksi ja liian prameaksi.⁴⁹⁹

Tarkoituksena oli ollut avata museo yleisölle syksyllä 1970, mutta avaaminen siirtyi useaan otteeseen. Viivästymiseen oli useita syitä, kuten lukuisat käsityönä toteutettavat yksityiskohdat sisätöissä, metallityöntekijöiden lakko Suomessa ja marmorilaattojen toimitus Italiasta.⁵⁰⁰ Sisätyöt valmistuivat pääosin marraskuussa 1971, minkä jälkeen alkoi näyttelyn ripustus⁵⁰¹. Kevään aikana päätettiin vielä yksityiskohdista. Baruël määritteli museon vasemmalle puolelle paikan kolmelle teräksiselle lipputangolle, mutta museon rakennuslautakunta päätyi hankkimaan lasikuituiset tangot⁵⁰². Avaispäivänä

⁴⁹⁴ Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 5.11.1971. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 16.3.1971. ASA; Kirjeluonnos Adam Christenseniltä Vævegårdenille 30.3.1971. ASA.

⁴⁹⁵ Kirje John Frederikseniltä / Boligudvalget for bevægelseshæmmede Adam Christensenille 14.9.1970. ASA; crab. *Aalborg Stiftstidende* 31.1.1971; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 3.2.1971. ASA; Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 28.4.1971. ASA.

⁴⁹⁶ ”Det ny museum i brug.” *Aalborg Stiftstidende* 11.11.1971.

⁴⁹⁷ Olesen *Ingeniør og Bygningsvæsen* 8.1.1971.

⁴⁹⁸ Ibid.; Riis *Rogalands Avis* 18.9.1971, 11.; Toppen *Aftenposten (Morgenutgaven)* 6.3.1971; Andrésen *Aarhuus Stiftstidende* 28.2.1971.

⁴⁹⁹ Stockholm *Aalborg Stiftstidende* 12.12.1971.

⁵⁰⁰ streg. *Ny Tid* 5.1.1971; ing. *Ny Tid* 10.11.1971; ”Strejken i Finland forsinker museet.” *Aalborg Stiftstidende* 22.3.1971.

⁵⁰¹ A. R. & S. S. *R & H information* nr. 4, Dec. 1971.

⁵⁰² Nordjyllands Kunstmuseum, Byggeudvalgsmøde 11.1.1972. ASA

8. kesäkuuta 1972 tangoissa liehuivat Tanskan ja Suomen liput. Vihkiäisjuhlassa kuultiin puheita, lausuntaa sekä musiikkia Aalborgin kaupunginorkesterin esittämänä. Arkkitehdeistä Aaltoa oli pyydetty pitämään lyhyt puhe⁵⁰³. Ohjelmallisen osuuden lopussa kuningatar Ingrid avasi museon virallisesti.⁵⁰⁴ Amfiteatteri vihittiin käyttöön muutama viikko myöhemmin, 2. heinäkuuta H. C. Andersenin näytelmän *Ruma ankanpoikanen* myötä.⁵⁰⁵

Vihkiäistilaisuudessa Aalto oli museorakennukseen erittäin tyytyväinen ja kiitteli Baruelia:

*”Det här är jag glad för – Fan, vad det var bra, att du fick kämpat murarna och amfiteatern igenom – Det [Hela museet] är 15 % rikare och lättare, än jag hade trott – Nu skall vi icke vara högtravande, men det måste vara tal om andsbesläktade personer – Du skall få champagne! – Museet är bra, och när jag säger bra, så vet du, at jag mener med stort B. – Om en byggnad har fel form och rytm, kan man lika väl hoppa i Atlanten – men här lyckades det – Det har varit ett gott samarbete – med stort S – för du har gjort allt sammans.”*⁵⁰⁶

7.2 Museon myöhemmät laajennukset

Museo sai aluksi sekä työntekijöiltä että kävijöiltä pääosin hyvän vastaanoton⁵⁰⁷, mutta ei mennyt kahta vuottakaan, kun rakennuksen laajentamista jo mietittiin. Museonjohtaja Rostrup Bøyesen oli kyllä tyytyväinen näyttelytilojen valaistukseen, muunneltavuuteen ja akustiikkaan. Valaistus ei ollut täydellinen, mutta muissa museoissa eivät asiat olleet sen paremmin⁵⁰⁸: *”Den helt ideale museumsbelysning er vel i sig selv vel en utopi, og den findes heller ikke i Nordjyllands Kunstmuseum.”* Sen sijaan puutteita ja parannettavaa löytyi monista kohdista: Pääovella olevat pyöröovet olivat liian raskaat ja vaaralliset. Pieni auditorio, joka oli tarkoitettu 25 hengelle, oli toimimaton. Parempi ratkaisu olisi ollut tavallinen tasalattiainen huone. Toimistotilat olivat liian pienet ja

⁵⁰³ Avajaisista ja puheesta ks. Schildt 2007, 803–804.w3

⁵⁰⁴ Nordjyllands Kunstmuseum, Program for indivielsen torsdag den 8. juni 1972 kl. 14.00. ASA.

⁵⁰⁵ Indvielse af Nordjyllands Kunstmuseums amfi-teater søndag den 2. juli 1972. ASA.

⁵⁰⁶ Baruël 1988, 74–75.

⁵⁰⁷ lo h *Aalborg Stiftstidende* 8.6.1973.

⁵⁰⁸ Rostrup Bøyesen oli mm. kritisoinut kovasanaisesti 1967 valmistuneen Århusin taidemuseon valaistusta. Sørensen & Bækgaard 2004, 122; Århusiin valmistui vuonna 2004 uusi taidemuseorakennus, ja museo nimeksi tuli Aros Aarhus Kunstmuseum. Rakennus on arkkitehtitoimisto Schmidt, Hammer & Lassenin suunnittelema. Piirustuksiin on katolle merkitty veistospuisto (vrt. Aallon Bagdadin taidemuseosuunnitelma), jossa on pysyvästi Olafur Eliassonin teos *Your Rainbow Panorama*. Rakennuksen vieressä on amfiteatteri, mutta se kuuluu naapurirakennuksen (Musikhuset, valm. 1982, ark. Kjær & Richter) yhteyteen.

vanhanaikaisen ajattelutavan mukaan suunniteltu. Konservointitilaa käytti puuseppä, jolle tila oli aivan liian pieni. Henkilökunta tarvitsi oman kahvihuoneen, jossa voisi vapaasti keskustella työasioista ilman pelkoa, että asiakkaat kuulevat. Tuolivarastossa oli vain vähän tilaa tuoleille, koska siellä säilytettiin esiintymislavan osia musiikkitilaisuuksia varten. Rakennuksessa järjestettiin muun muassa lukuisia konsertteja hyvän akustiikan ja tilojen innoittamina. Kamarimusiikkisali oli tosin jäänyt ilman konsertteja, sillä niihin oli tarvittu suurempaa salia. Kaupunginorkesteri ja muut kokoonpanot olisivat myös tarvinneet esiintyjälämpöön ja soitinvaraston. Näyttelyiden vaihdot tarvitsivat myös oman välivaraston, ja ajoväylä teknisiin tiloihin oli niin kapea, että siihen mahtuivat vain pienikokoiset autot. Rostrup Bøyesen ehdotti ongelmaan helputukseksi, että osa pysäköintipaikoista käytettäisiin lisätilan rakentamiselle.⁵⁰⁹ Arkkitehti Adam Christensen teki vielä samana vuonna luonnosehdotuksen 560 m²:n laajennuksen kustannuksista⁵¹⁰.

Baruël teki museolle laajennuspiirustukset, jotka olivat valmiit kesällä 1975⁵¹¹. Aallon nimeä ei laajennussuunnitelmien yhteydessä mainittu ollenkaan. Laajennuksen seurauksena pysäköintipaikat vähenisivät sadasta 75:een⁵¹². Rahoitus ei kuitenkaan järjestyntynyt, kun Aalborgin kaupunginvaltuusto päätti, ettei osallistu kustannuksiin⁵¹³. Tämän tärkeimpänä pidetyn laajennusehdotuksen lisäksi esitettiin haaveita lisänäyttelytilasta, joka mahtuisi edelleen rakennuksen alle, sekä konserttisalirakennuksesta, joka sijoittuisi Baruëlin suunnitelman mukaan omana siipenään rakennuksen eteläkulmaan. Kaupunginorkesterilla oli museossa vuosittain yli 20 konserttia, joten tarve noin 500 hengen salille siihen kuuluvine oheistiloineen oli suuri. Mikäli museota tarvitsisi myöhemmin laajentaa vielä lisää, kaavailtiin pääsisäänkäynnin oikealle puolelle kaksikerroksista rakennusta, jossa olisi katutasolla nykyistä helpommin lähestyttävä kahvila ja alakerassa kirjasto ja arkisto. Myös veistospuiston päädyssä olevaa aluetta pidettiin sopivana mahdolliselle lisärakentamiselle.⁵¹⁴

⁵⁰⁹ Lars Rostrup Bøyesenin otsikoimaton käsikirjoitus rakennuksesta esiintyneistä puutteista, päivätty 16.4.1974. ASA.

⁵¹⁰ Nordjyllands Kunstmuseum, Bestyrelsesmøde 4.9.1974. ASA.

⁵¹¹ Kirje A. Rasmussenilta/Rambøll & Hannemann Nordjyllands Kunstmuseumille 17.7.1975. ASA.

⁵¹² Ekstrakt-udskrift af forhandlingsprotokollen for Aalborg Byråd [Ote neuvottelupöytäkirjasta Aalborgin kaupunginvaltuustolle]. Mødet [Kokous] den 23.8.1976. ASA.

⁵¹³ Nordjyllands Kunstmuseum, Referat af bestyrelsesmøde 9.9.1976. ASA.

⁵¹⁴ Nordjyllands Kunstmuseum, Skitse til museets bidrag til Aalborg kommunes sektorplan for de nærmeste 12 år [Luonnos museon osuudesta Aalborgin kunnan sektorisuunnitelmaan lähimmäksi 12

Marraskuussa 1977 kaupunginvaltuusto oli suosiollisempi museon noin 550 m²:n laajennushankkeelle ja myönsi museolle avustuksen. Pohjois-Jyllannin lääni osallistui kustannuksiin neljänneksellä summasta ja loput rahoista myönsi kulttuuriministeriö.⁵¹⁵ Vuonna 1979 siirtyi Rostrup Bøyesen Valtion taidemuseon johtajaksi Kööpenhaminaan⁵¹⁶, mutta laajennuksen toteuttaminen jatkui uuden museonjohtajan Else Bülowin johdolla. Rakennustyöt alkoivat vihdoin lokakuussa 1980 ja valmistuivat vuoden 1982 aikana. Lopulta laajennuksen myötä museo sai varasto- ja työpajatilojen sekä kahvihuoneen lisäksi myös tilat kirjastolle ja arkistolle. Lisätila oli pinta-alaltaan lähes 1000 m².⁵¹⁷ Seuraavana vuonna Aalborgin kaupunginarkkitehdin toimisto laati vaihtoehtoisia piirustuksia aulan kalusteista, ja muun muassa lipunmyyntitiski uusittiin. Piirustukset lähetettiin kommentoitavaksi Arkkitehtitoimisto Alvar Aallolle.⁵¹⁸ Myös Aallon toimisto teki museolle joitakin piirustuksia museokaupan kalusteista vuosina 1986–88⁵¹⁹.

Museorakennuksesta ja sen lähiympäristöstä tehtiin suojelupäätös vuonna 1995 Nina Hoboltin ollessa museonjohtajana⁵²⁰. Barué oli erittäin tyytyväinen, että päätös tehtiin ennen kuin rakennusta oli ehditty muuttaa liikaa⁵²¹. Käytössä olevissa rakennuksissa eri asteiset muutokset ovat tosin väistämättömiä. Vuonna 2001 museon sisääntulon yhteyteen rakennettiin lisäseinä pelastusviranomaisten vaatimuksesta. Kun aikaisemmin pyöröovista tultiin suoraan aulaan, astutaan ovista nyt tilavaan lasiseinäiseen tuulikaappiin. Konsulttina muutostöissä oli arkkitehti Palle Friis, joka oli aikaisemmin ollut pitkään johtajana Vendsysselin historiallisessa museossa.⁵²²

---

vuodeksi. Päiväämätön, laadittu todennäköisesti 1976]. ASA; Lars Rostruo Bøyesen, Planerne for udvidelse af Nordjyllands Kunstmuseum med tekniske lokaliteter i parkeringsområdet og tilbygning af et prøve- og koncerthus for Aalborg By-Orkester [Suunnitelmat Pohjois-Jyllannin taidemuseon teknisten tilojen laajennuksesta pysäköintialueella ja lisärakennus harjoitus- ja konserttitaloksi Aalborgin kaupunginorkesterille] 27.1.1977. ASA.

⁵¹⁵ "Kunstmuseet skal udvides." *Aalborg Stiftstidende* 17.11.1977; "Kunstmuseum." *Jyllandsposten* 9.12.1980.

⁵¹⁶ Harding & Fanø, "Lars Rostrup Bøyesen." *Den store danske*.

⁵¹⁷ Beretning for Nordjyllands Kunstmuseum for året 1980. KA; "Nordjyllands Kunstmuseum 1972–82." 1982, 2.

⁵¹⁸ Nordjyllands Kunstmuseum, Foyer 1:50, Forslag til ny salgsskanke og billetsalg, Stadsarkitektens projekteringsafdeling 26.9.1983 & Forslag til ny salgsskanke og billetsalg, revideret 13.10.1983. AAM.

⁵¹⁹ Arkistossa on mm. seuraavat Arkkitehtitoimisto Alvar Aallon laatimat piirustukset: Tidskifts och bokhylla 11.2.1986, Grafiskåp och upphängingsyta 17.2.1986, Kiosk og billetsalgareal – Skrivemaskinbord med emballagedepot 8.6.1987 ja Plakatställning 8.6.1987. AAM.

⁵²⁰ Nordjyllands Kunstmuseum, Årsberetning 1995, 17. KA.

⁵²¹ Randel *Berlingske Tidende* 17.7.2003.

⁵²² Nordjyllands Kunstmuseum, Årsberetning 2001, 28. KA; "Vendsyssel Historiske Museum." *Wiki-Vendsyssel* 6.5.2015.

Museorakennuksen iän lähetessä 40 vuotta tuli ajankohtaiseksi tehdä rakennuksessa suurempi restaurointi ja päivitys. Vuonna 2011 Gitte Ørskoun johtajakaudella museo laati yhdessä arkkitehtitoimisto C. F. Møllerin kanssa alustavan yleissuunnitelman muutostöistä. Päivitys piti sisällään myös 800 m²:n suuruisen laajennusosan. Rahoitus järjestyi useiden säätiöiden ja kaupungin avutuksella. Kesäkuussa 2013 Erik Møller Arkiteter, pääsuunnittelijana Trine Neble, yhteistyössä arkkitehtitoimisto Transformin ja insinööritoimisto Søren Jensenin kanssa voitti muutostöistä järjestetyn kilpailun. Museo suljettiin yleisöltä kesäkuun alussa 2014 ja elokuussa alkoivat purku- ja rakennustyöt, joiden on määrä olla valmiit syksyllä 2015.⁵²³

Koska rakennus on suojeltu, jouduttiin alkuperäisiin muutospiirustuksiin tekemään pieniä muutoksia Kulttuuriministeriön alaisen Kulturstyrelsen tarkastettua suunnitelmat. Museossa tullaan museoteknisten parannusten lisäksi vaihtamaan muun muassa suuri osa ulkoseinien marmorilaatoista ja osa sisällä olevista laatoista⁵²⁴. Marmori tulee jälleen Carrarasta. Myös katto ja ikkunat restauroidaan. Museokauppa muuttaa aulasta pääkerroksen entisiin toimistotiloihin, ja aulaan tulee kevyiden väliseinien taakse loke-rikot. Alunperin tila oli tarkoitettu naulakoille, mutta niiden tilalle oli tullut lipunmyyntitiski ja museokauppa vuoden 1983 remontissa. Nyt lipunmyyntitiski sijoittuu suoraan sisäänkäynnin jälkeen rakennuksen luoteisseinustalle. Ylemmän kerroksen wc-tilojen takaa rakennetaan uudet portaat alakerran uusiin 600 m² näyttelytiloihin, jotka on rakennettu entisen säilytystilan paikalle. Säilytystila vapautui otettavaksi muuhun käyttöön museon saatua tilat kokoelmien säilykseen kaupungin laitamilta. Näyttelytila tulee olemaan ilman ikkunoita, mikä mahdollistaa myös pimeää tilaa tarvitsevien teosten esittämisen. Museon lapsille suunnattu pedagoginen työpaja ArtLab saa myös pysyvän tilan alakerrasta. Aikaisemmin hajallaan olleet toimistotilat ja henkilökunnan kahvihuone keskitetään niin ikään alakerrassa yhteen paikkaan. Myös kahvila restauroidaan ja laajennetaan. Käytävän ja kahvilan välinen seinä poistetaan, jolloin tiloihin saadaan uudenlaista ”virtausta” ja yhtenäisyyttä. Wc-tilat uusitaan kalusteiltaan ja pinnoiltaan sinisin ja valkoisin kaakelein, jotka ryhmitellään moderniin tapaan. Museoon tulee myös

⁵²³ KUNSTEN – Museum of Modern Art Aalborg. *Årsberetning 2011*, 3; KUNSTEN – Museum of Modern Art Aalborg. *Årsberetning 2012*, 3; KUNSTEN – Museum of Modern Art Aalborg 2013, 2; KUNSTEN. *Årsberetning 2014*, 3; Knippel *Morgonavisen Jyllands-Posten* 7.7.2013.

⁵²⁴ Marmorin käytöstä ja kestävydestä Aallon rakennuksissa ks. esim. Hannukkala 1998, 115–117, 127–129.

yleisöhisä entisen tavarahissin lisäksi. Muutostöissä rakennetaan myös pysäköintipaikan alle lisää maanalaista säilytystilaa.⁵²⁵

7.3 Museorakennuksen tarkastelua

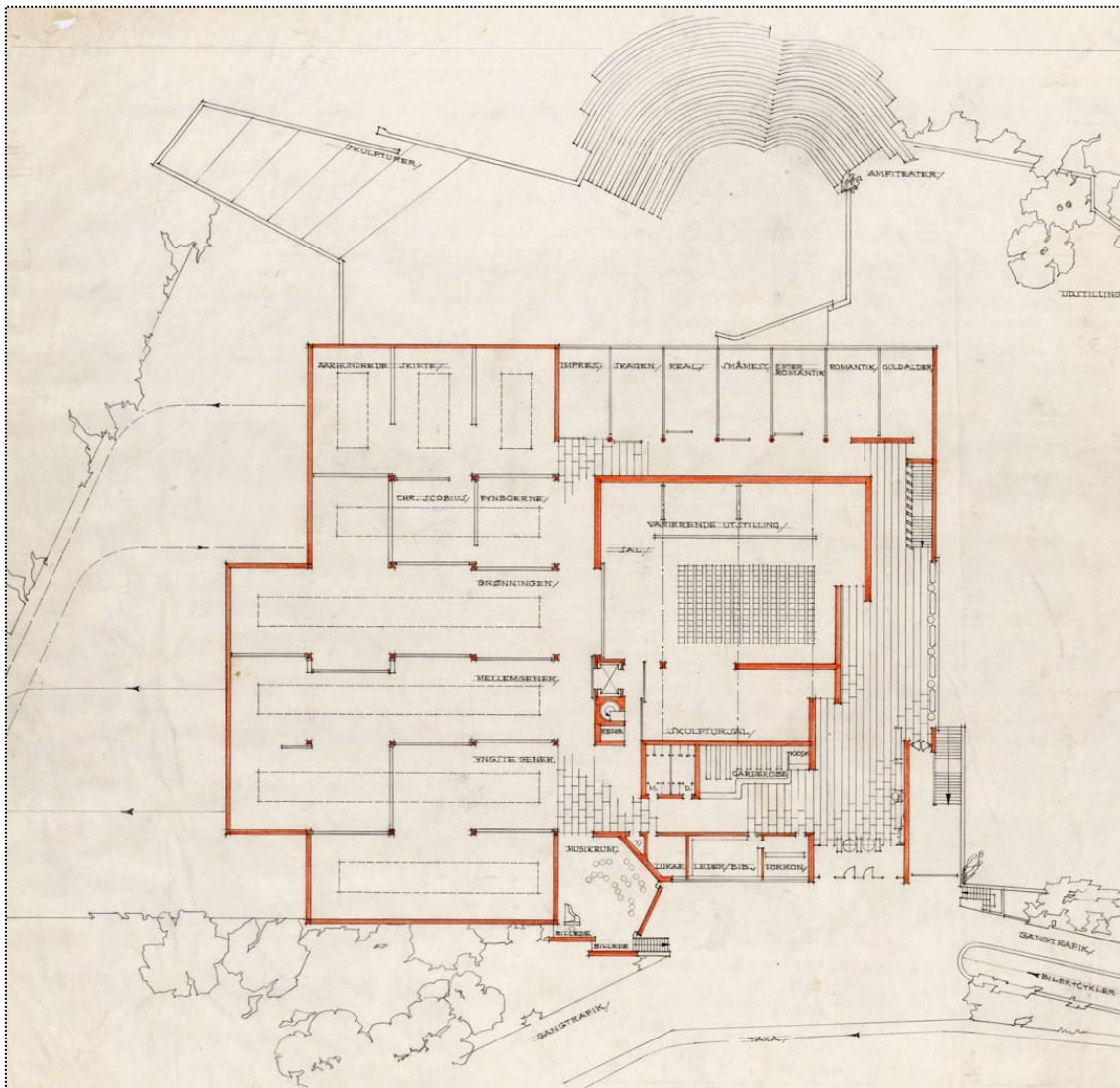
Taidemuseorakennus on kaksikerroksinen ja rakennettu laaksoon, jota ympäröi kolmelta puolelta jyrkästi kohoavat metsäiset rinteet. Lounaispuolella mäen päällä maisemaa hallitsee korkea torni, Aalborg Tårnet. Museon pääjulkisivu on Kong Christians Alléllä päin (kuva 58). Kadun toisella puolella on hautausmaa. Pääsisäänkäynti on katusotasolta rakennuksen koilliskulmasta suoraan ylempään kerrokseen (kuva 59), jossa alunperin sijaitsivat kaikki näyttelytilat.

Kuva 58. Museon julkisivu Kong Christians Alléllä. Oikealla pääsisäänkäynti KUNSTEN-tekstin alla. Ennen nimenmuutosta ovien yllä luki "Nordjyllands kunstmuseum". Ovien ja seinälinjasta ulos työntyvän kamarimusiikkisalilin välissä olevat ikkunat kuuluvat toimistohuoneille, syksyllä 2015 valmistuvan muutoksen jälkeen museokaupalle. Vasemmalla on vaihtuvien näyttelyiden salin aukotonta seinää. Kuva kesäkuulta 2012. A-MM-L.

⁵²⁵ Tiedot KUNSTENin muutoksista perustuvat pääasiassa Internetissä julkaistuihin pohjapiirustuksiin ja havainnekuviin. Lopullisia rakennuspiirustuksia ei ole ollut käytössäni, joten osa muutoksista on voitu toteuttaa eri tavalla kuin olen tässä esittänyt; *KUNSTEN. Årsberetning 2014*, 7–8; "Skitsler: Sådan kommer det til at se ud." Arkitektur. Om restaureringen. KUNSTEN; "Vinderforslag." Arkitektur. Om restaureringen. KUNSTEN; Knippel *Morgonavisen Jyllands-Posten* 7.7.2013; Aase Bakin haastattelu 25.6.2012.

Tavallisten ovien välissä on pyöröovet, joista astutaan museon tilavaan aulaan, joka avautuu sekä suoraan eteenpäin että vasemmalle. Alunperin etvasemmalla sijaitsivat naulakot, myöhemmin lipunmyynti ja museokauppa ja 2015 alkaen säilytyslokerit.

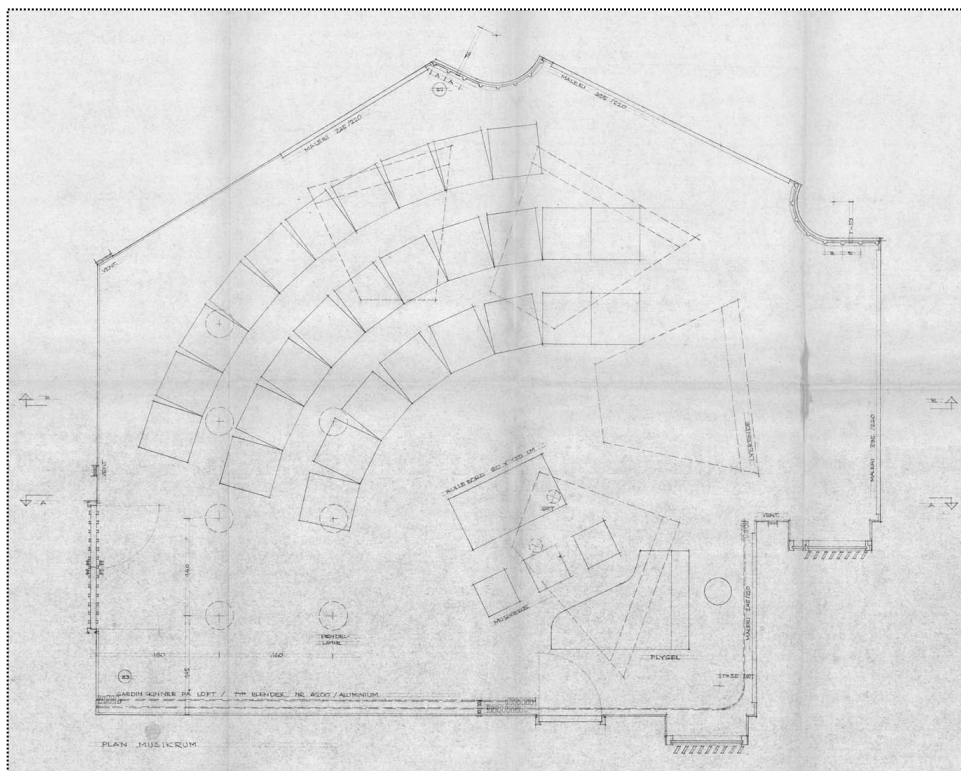
Kuva 59. Aalborgin taidemuseon kilpailuehdotus 1958, ylempi kerros. Oikeassa alareunassa on pääsisäänkäynti. Kapenevan aulan perällä on portaat alakertaan sekä kulku pysyvän näyttelyn saleihin ja sieltä edelleen rakennuksen suureen, liikuteltavin väliseinin varustettuun vaihtuvien näyttelyiden saliin. Keskellä on korkea mm. konserttikäyttöön varattu sali, johon on suuntaa-antavasti piirretty tuolirivistöt. AAM.

Kuljettaessa pääovelta suoraan eteenpäin avautuu oikealta ikkunat luoteeseen veistospuistoon ja vasemmalle jää portaittain kapeneva seinä, jossa on ovet veistossaliin sekä keskellä museota sijaitsevaan korkeaan vaihtuvien näyttelyiden saliin. Rakennuksen lounaisseinustalla on pitkän käytävän varrella seitsemän sivuvalollista näyttelytilaa, jotka jatkuvat rakennuksen eteläkulmauksessa kolmena ylävalosalina. Aulan ja käytävän

seinät ovat valkoiset, ja niitä ei ole muutamaa poikkeusta lukuunottamatta tarkoitettu taiteelle vaan ne ovat Baruëlin sanoja lainaten ”taukoja silmälle näyttelyiden välillä”⁵²⁶.

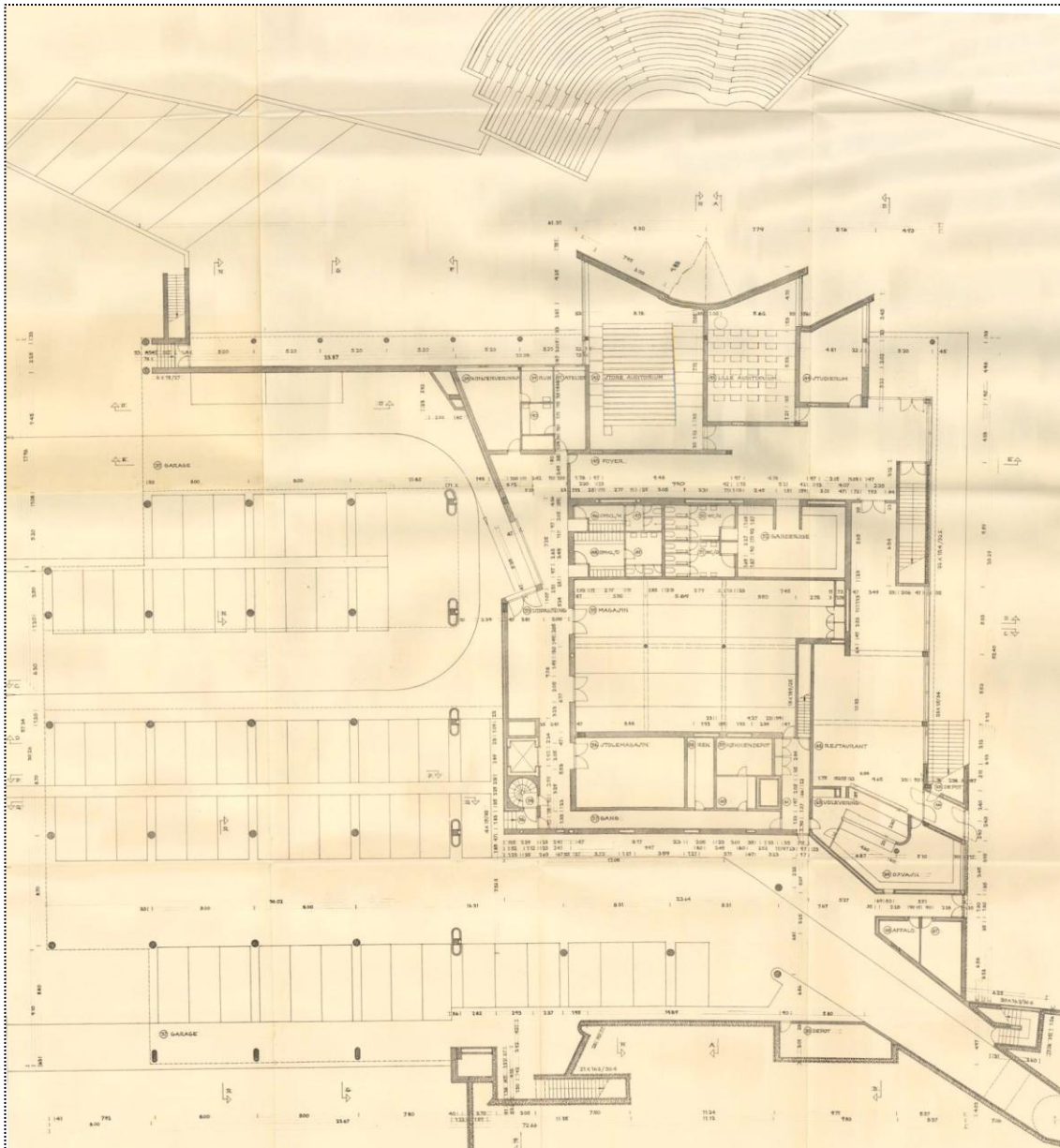
Rakennuksen kaakkoispuoli on suuri yhtenäinen tila, joka on jaettavissa osiin liikuteltavien väliseinien avulla. Tilaa rytmittävät pylväät, joiden väliin jäävät katossa heijastimilla varustetut ylävalot ja lattiassa kokolattiamattoruudut marmorilaattojen reunustamina. Tilasta avautuu suuri liukuovi korkeaan saliin rakennuksen keskelle. Liukuoven vieressä ovat hissi ja portaat alempaan kerrokseen. Korkean salin vieressä on pienempi veistossali. Sen nurkasta nousevat portaat projektorihuoneeseen, josta näkyy näyttelysalin puolelle pienet projektoreja varten tehdyt aukot. Näyttelytilat yhdistyvät koillisseinustalla aulaan, jossa on wc-tilat, nykyisin varastokaappina toimiva puhelinkoppi sekä käynti kamarimusiikkisaliin.

Kamarimusiikkisali on monikulmainen neljällä ylävalolla varustettu tila (kuva 60). Salin kattoikkunat hakivat pitkään lopullista muotoaan. Eräässä varhaisessa luonnoksessa sali muodostui hieman viuhkamaisesti sijoitetuista rakennusosista. Kilpailuluonnoksissa

Kuva 60. Pohjapiirros kamarimusiikkisalista rakennusvaiheesta helmikuulta 1970. Vasemmalla sisäänkäynti huoneeseen. Kattoikkunat on merkitty katkoviivoin. AAM.

⁵²⁶ Baruël 1972, 182.

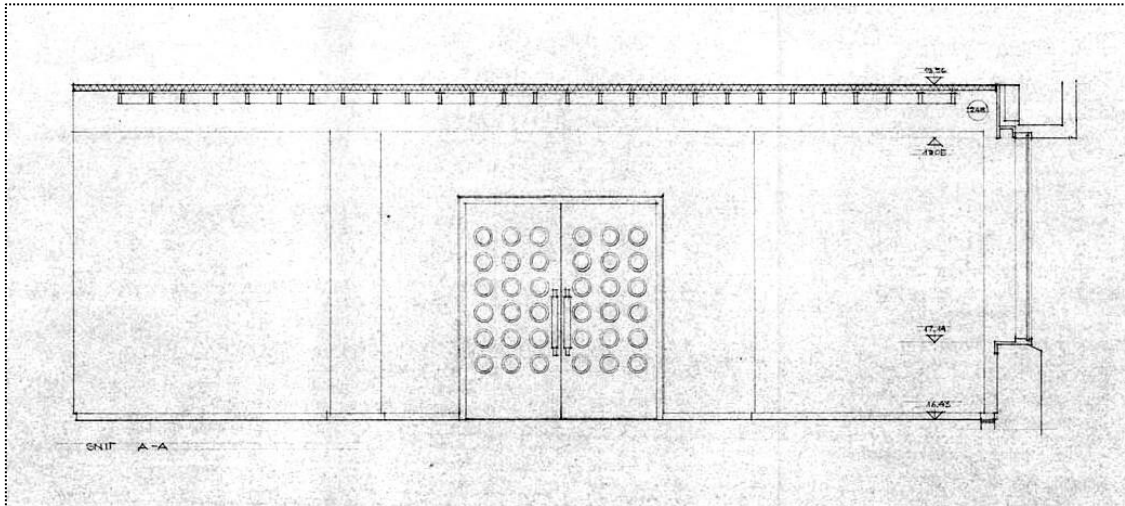

Kuva 61. Alimman kerroksen pohjapiirros ennen laajennuksia. Sisäänkäynti on merkitty kuvan oikeaan yläkulmaan. Huomaa jälleen portaittain kapeneva aula. Kuvassa ylhäällä ovat suuri ja pieni auditorio sekä pienempi opintuhuone. Keskellä on pukuhuoneita, wc-tiloja ja naulakoita sekä erilaisia säilytystiloja. Oikealla on kahvila keittiöineen ja vasemmalla pysäköintialue. AAM.

tila oli jo nykyisen muotoinen, mutta varustettu viuhkan muotoisella seitsemänosaisella kattoikkunalla toteutettujen neljän ikkunan sijaan. Lattiat ovat muista tiloista poiketen parkettia. Myöhemmin tilaa on käytetty muun muassa filmien esittämiseen, ja siellä on ollut pieni nouseva katsomo. Kamarimusiikkisalin ja pääsisäänkäynnin väliin jäävä tila oli toimistokäytössä vuosien 2014–15 muutokseen asti, jolloin siitä tehtiin museo-kauppa.

Luoteisseinustalta on portaat alempaan kerrokseen (kuva 61). Portaat johtavat aulaan, johon on myös käynti ulkoa puiston puolelta rakennuksen länsikulmasta. Portaiden vie-

ressä oli alunperin ovi kahvilaan (*kuva 62*), josta on ikkunat veistospuistoon. Nykyään aula jatkuu yhtenäisenä tilana kahvilan puolelle. Kahvilan perällä on tarjoilutiski ja ka-pea keittiö. Alakerran aulassa oli myös naulakkoalue, jonka yhteydessä olivat yleisö-wc:t. Nykyisin naulakkoalue on yhdistetty aulaan ja kahvilaan.

Kuva 62. Ovi ala-aulasta kahvilaan. Ovea ja seinää ei ole enää vuosien 2014–15 muutoksen havainneku-
vissa. Erilaisia ympyräsommitelmia on useissa Aallon suunnitelmissa 1920-luvulta alkaen. Oivissa
ympyräteema on esiintynyt aikaisemmin esim. Turussa Maalaistentalon teatterissa (1927), Villa Mai-
reassa (1938) ja Jyväskylän yliopiston päärakennuksen juhlasalissa (1951–56). AAM.

Alakerran lounaisseinustalla on pieni, aluksi kirjastona käytetty opintotila sekä pieni ja suuri auditorio. Kilpailuluonnoksissa opetustiloja oli vain yksi auditorio, mutta niiden määrää lisättiin tarkemman suunnittelun yhteydessä. Kaikissa kolmessa tilassa on vino etuseinä, mikä näkyy rakennuksen ulkoarkkitehtuurissa. Auditorioiden vieressä oli tilat valokuvaajalle ja konservaattorille, mutta huoneet muutettiin myöhemmin yhtenäisek-si toimistotilaksi. Alakerran kaakkoisseinustalta oli lastausovi rakennuksen alla olevalle pysäköintialueelle, henkilökunnan pukuhuoneet ja wc:t, sekä säilytystiloja. Pysäköinti-alueelle oli ajoramppi rakennuksen pohjoispuolelta, mutta alueelle pääsi myös aja-maan itä- tai kaakkoispuolelta. Alueelta nousevat kahdelta suunnalta portaat osittain rakennuksen alta pääoven lähelle. Jalankulkijoiden ja autoilijoiden kulkuväylät saatiin erotettua toisistaan toimivilla liikennejärjestelyillä (*kuva 63*). Ulkotiloihin kuuluu raken-nuksen luoteispuolelle avautuva valkoisten muurien ympäröimä veistospuisto, joka jat-kuu lounaispuolella muuriin rakennetulla amfiteatterilla ja pengerrettyinä veistosaluee-na. Auditorioiden vinot seinät muodostavat kaarevan taustan amfiteatterin esiintymis-paikalle.

Museo kohoaa laaksosta hieman porrasyrämidiin tapaan (*kuva 64*). Arkkitehtien mukaan tarkoituksena oli tehdä maisemaan sopiva rakennus, joka samalla luo kontrastia takana kohoavalle mäelle⁵²⁷. Monimuotoiset katto- ja klerestorioikkunat täyttävät katon lähes kauttaaltaan (*kuva 65*). Kadun puolelta museo vaikuttaa yksikerroksiselta, mutta kolmelta sivulta näkyvät molemmat kaksi kerrosta. Pääsisäänkäynnin vierestä laskeutuvat ulkoportaat veistospuistoon. Puiston suunnalta rakennus tuo mieleen laivan, joita kulkee pitkin kaupunkia halkovaa Limvuonoa. Museon suoraviivaisuutta rikovat muun muassa kamarimusiikkisali, opetustilojen vinot, ulos työntyvät ulkoseinät sekä pitkin ylävaloin varustetun salin työntyminen osittain ulospäin. Museon pintamateriaali on pääosin marmorilaattaa, lasia ja kuparia.

Kuva 63. Oikealla ajoramppu ja vasemmalla portaat rakennuksen alle pysäköintialueelle. Äärimmäisenä vasemmalla veistospuistoa. Kuva kesäkuulta 2012. A-MM-L.

⁵²⁷ Baruël 1972, 182.

Kuva 64. Museo muurien ympäröimän veistospuiston suunnalta kesäkuussa 2012. Ikkunarakennelmat kohoavat rakennusmassan ylle porrasympyrämuotoon. A-MM-L.

Kuva 65. Museon kaakkoissivu ja katolla olevat erilaiset kattoikkunat kesäkuussa 2012. A-MM-L.

7.4 Museorakennus suhteessa muuhun arkkitehtuuriin

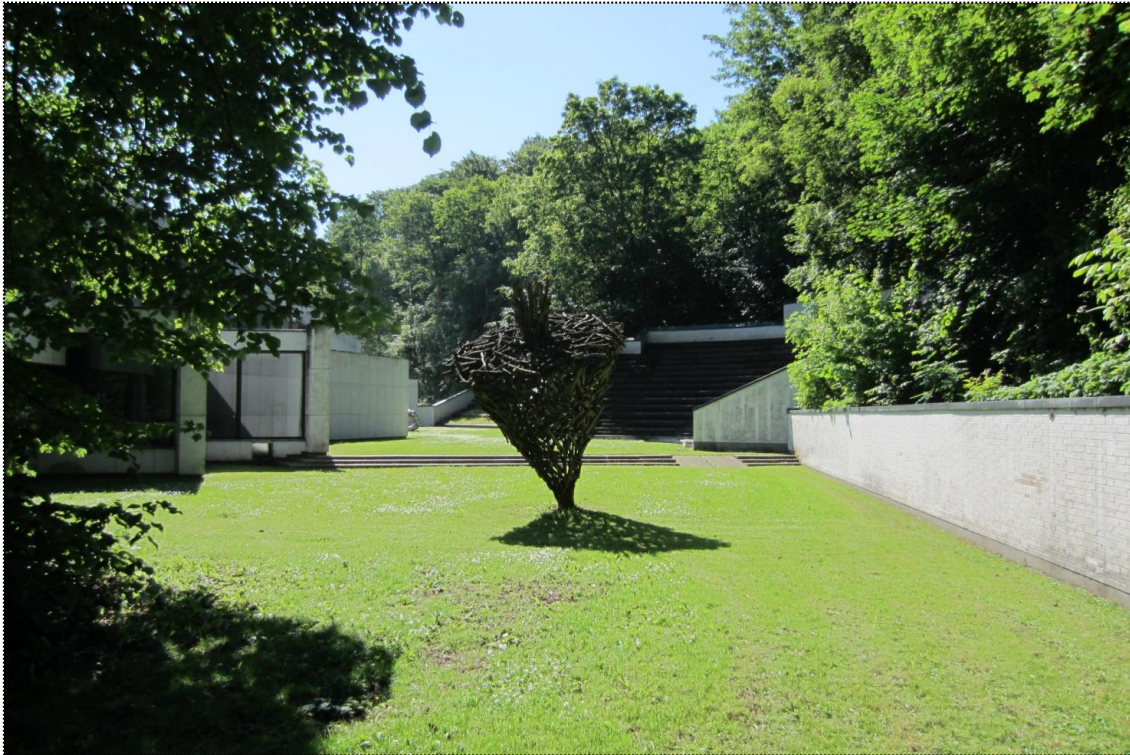
Pohjakaavaltaan Aalborgin taidemuseon kapeneva aula ja keskeishallia kiertävät näyttelytilat palautuvat Aallon Viron taidemuseoehdotukseen. Portaittain kapeneva tila, jossa porrastuksissa on kulku muihin tiloihin, on teema, jota Aalto on käyttänyt museoiden lisäksi myös esimerkiksi Teknillisen korkeakoulun päärakennuksessa Otaniemessä (1949, tarkempi suunnittelu 1950-luvulla) ja Kuopion teatterisuunnitelmassa (1951). Joitakin yhtymäkohtia on myös Baruëlin vuonna 1955–56 laatimaan kilpailuehdotukseen nykytaiteenmuseosta Kööpenhaminaan, josta hän sai akatemian kultamitalin. Tälle kaksikerroksiselle rakennukselle oli kaavailtu paikkaa keskeltä Kööpenhaminaa Rådhuspladsenin viereltä. Museon lisäksi rakennuksessa oli myös konserttisali ja kirjasto. Aalborgin kanssa yhteistä on muun muassa suuri ylävalolla valaistu vaihtuvien näyttelyjen tila, joka on mahdollista jakaa väliseinin pienemmiksi huoneiksi, sekä korkea kuutiomainen näyttelytila pysyville näyttelyille. Ylempi kerros on pääasiassa näyttelytiloja. Alakerroksessa on henkilökunnan tilojen lisäksi säilytystiloja ja ravintola, joka pitkänomaisena tilana sijoittuu rakennuksen Tivolin puoleiselle sivulle. Sen muoto ja kalustusehdotus muistuttavat Aalborgin taidemuseon kahvilaa. Rakennuksen alle oli tarkoitus sijoittaa pysäköintipaikat.⁵²⁸

Museossa toistuu joissakin yksityiskohdissa Aallon usein käyttämät aiheet. Tällaisia ovat esimerkiksi portaikkoa reunustuvat pystypuut, ravintolan pitkälle seinälle sijoitetut pitkät istuimet (vrt. esim. Ravintola Savoy, 1937 tai Rautatalon ravintola, 1951, 1952–57) ja rimoitus joidenkin ikkunoiden edessä. Aalto käytti 1950-luvulla rakennuksissaan paljon punatiiltä, mutta marmori ja muut materiaalit, kuten sauvatili Bagdadin taidemuseossa ja valkoinen rappaus Keski-Suomen museossa, eivät olleet harvinaisia. Esimerkiksi Aallon suunnitelma Teknillisen Korkeakoulun arkkitehtiosasto, joka oli suunniteltu 1949–55 mutta rakennettiin 1964–66, oli päällystetty marmorilaatoin. Myös Baruël ja Niepoort käyttivät marmoria Nyköpingin kaupungintalossa (1953, 1962–69).

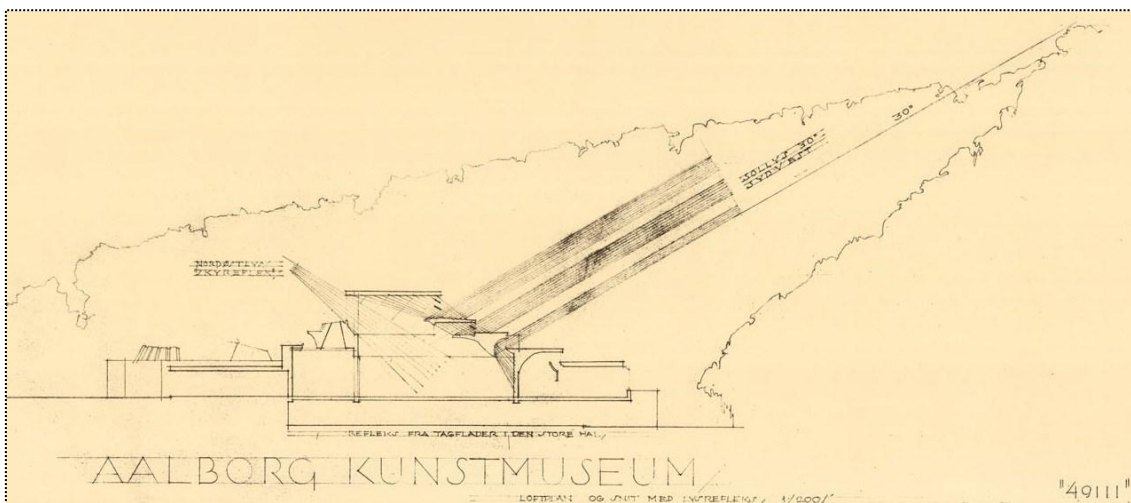
---

⁵²⁸ Baruël 1956, 104–109.

Muurilla tai rakennuksilla ympäröity piha (kuva 66) toistuu arkkitehtonisena aiheena Aallon tuotannossa. Se kuuluu muun muassa Säynätsalon kunnantalon (1949–52) ja Muuratsalon koetalon (1952) yhteyteen. Samaa teemaa on sovellettu myös Baruëlin Kööpenhaminan taidemuseokilpailuehdotuksessa (1956) sekä Lyngbyn (1957) ja hie-
man myöhemmin Køgen (1960) koulurakennuspiirustuksissa sekä toteutuneessa Sønderborgin kauppakoulussa (1961–68).⁵²⁹

Kuva 66. Oikealla veistospuiston muuria ja amfiteatteri. Vasemmalla opintotilan ja pienen luentosalin seinästä ulos työntyviä ikkunoita. Kuva kesäkuulta 2012. A-MM-L.

Kuva 67. Kilpailupiirros vuodelta 1958 näyttelysaleihin lounaasta mäen yläpuolelta (oikealta) ja koillisesta (vasemmalta) näyttelysaleihin lankeavasta valosta. AMM.

⁵²⁹ Ferrer Forés 2012, 10.

Aalborgin taidemuseorakennuksessa on kiinnitetty erityistä huomiota valaistukseen (kuva 67). Aaltoa kiinnosti valaistuksen suunnittelu koko uran ajan. Heijastimilla varustettuja ikkunauhoja hän oli käyttänyt jo Venetsian paviljongissa (1955) ja samoihin aikoihin Aalborgin taidemuseon suunnittelun kanssa Keski-Suomen museossa. Tällaisista ikkunoista tuleva valo on Norvasuon mukaan vyöhykkeistä ja hyvin erilaista kuin pyöreän kattoikkunan, joka levittää valoa tasaisemmin. Aalborgissa on käytetty tietoisesti myös varjoalueita valaistuksen osana.⁵³⁰ Kamarimusiikkisalin kattoikkunat muistuttavat Rovaniemen kirjaston (1961–65) valaistusratkaisua pienemmässä koossa ja kukin ikkuna vain yhdellä lasiruudulla varustettuna. Osaan näyttelytiloja tulee runsaasti sivuvaloa. Valaistusratkaisuja voi pitää varsin uskaliaina, sillä monet arkkitehdit selvittivät taidemuseoiden valaistusongelmat käyttämällä aukottomia seiniä tai tummennettua lasia⁵³¹.

Korkean salin valaistusta (kuva 68) Aallot ja Baruël luonnehtivat näin:

*”Keskellä olevaan näyttelyhalliin, jossa pitää voida vaihdella kaikkia mahdollisia esitysmuotoja, on suunniteltu erityinen valaistussysteemi, jonka tavoitteena on hyvä yleisvalo joka suunnalta paitsi suoraan etelästä. Pyramidin muotoisesta kupolista ns. sekavallo virtaa näyttelypinnoille. Hieman auringonvaloaakin pitää näyttelysalissa olla. Sitä saadaan lounaispuolelta ja voidaan suojalamelleilla rajoittaa.”*⁵³²

Brawne on verrannut salin ikkunoita Aallon aikaisemmin suunnittelemiin Imatran Vuoksenkirkon (1955–58) ja Otaniemen pääauditorion ikkunoihin. Hänen mukaansa Aaltoa lähimmät historialliset vertailukohtat löytyvät barokki- ja rokokooarkkitehtuurista. Esimerkkeinä hän mainitsee Guarino Guarinin laatiman Palazzo Carignano pääsalin Torinossa (1679–92) sekä Asamin veljesten suunnitteleman luostarikirkon Osterhofenissa Saksassa. Sen sijaan sivusalien kattoikkunoissa on yhtäläisyyttä samanaikaisen Le Corbusierin Tokioon suunnitteleman taidemuseon (1957–59) kanssa.⁵³³ Molempien arkkitehtien ratkaisuissa on pitkät, katon yläpuolelle kohoavat pitkulaiset ikkunarakennelmat (kuva 69), mutta kun Aallolla on ikkunauhojen keskellä suuret alaspäin roikkuvat heijastimet, pyöristyy Le Corbusierilla ikkunoiden väliin jäävä katto

⁵³⁰ Schildt 2007b, 514; Schildt 1994, 119–120; Norvasuo 2009, 202.

⁵³¹ Herrera *Time* 25.8.1975, 42.

⁵³² ”Ljusset”. ASA. Kyseessä on päiväämätön ja allekirjoittamaton paperi, ilmeisesti otteita Aallon kirjoittamasta ruotsinkielisestä museon kattoikkunoita koskevasta selostuksesta.

⁵³³ Brawne 1973, 162–163.

Kuva 68. Korkean näyttelysalin klerestorioikkunoita ja sisäkaton valoa heijastavia rakennelmia kesäkuussa 2012. Lisäksi oikealla projektorihuone, jossa neliön muotoisia aukkoja kuvien heijastamista varten. A-MM-L.

Kuva 69. Sivusalien kattoikkunoita, joissa on suuret roikkuvat heijastimet. Kuva kesäkuulta 2012. A-MM-L.

vain hieman alaspäin. Vastaavanlaisia molemminpuoleisia klerestorioikkunoita on käytetty myös muun muassa Jørgen Bon ja Wilhelm Wohlertin Louisianan taidemuseossa Tanskassa (1958). Ilman kaarevia heijastuspintoja on kyseistä valaistustapaa käytetty jo aikaisemmin useissa kohteissa, esimerkiksi Helsingin taidehallissa (valmistui 1928).

Aalborgin museorakennuksessa on löydettävissä myös yhtymäkohtia Bagdadin taidemuseosuunnitelmaan. Aalborgissa museon amfiteatterin puoleisella seinustalla on pylväät vastaavasti kuin Bagdadin suunnitelmassa pääjulkisivun puolella. Veistospuistoon laskeutuvat portaat muistuttavat puolestaan Bagdadgin taidemuseon pääovelle johtavia portaita. Myös sisäportaikoita reunustava rimoitus on molemmissa museosuunnitelmissa samanlainen.

Jälkeenpäin on mahdotonta tietää, mitkä asiat suunnitelussa ovat lähtöisin keneltäkin arkkitehdiltä, varsinkin kun Aallon ja Baruëlin muotokieli on hyvin lähellä toisiaan. Lisäksi Elissa Aalto on ollut toistaiseksi vähän tutkittu arkkitehti. Alvar Aaltoa käsittelevissä teksteissä korostetaan rakennuksen olevan ennen kaikkea Aallon suunnittelema, mutta vastaavasti Baruëlia koskevissa kirjoituksissa mainitaan museorakennuksen olevan pääosin hänen tuotantoaan. Kansainvälisesti tunnettuna arkkitehtinä Alvar Aalto on myös usein haluttu tuoda esiin museon suunnittelijana, ja toisinaan Elissa Aalto ja Jean-Jacques Baruël on jätetty kokonaan mainitsematta. Aalborgin taidemuseorakennus on kuitenkin kolmen arkkitehdin yhdessä ideoima rakennus, jossa näkyy vaikutteita niin Aallolta kuin Baruëliltakin.

8 Päätäntö

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu Alvar Aallon vuosien 1928 ja 1958 välillä tehtyjä museosuunnitelmia myöhemmin tehtyine laajennuksineen kronologisessa järjestyksessä. Historiallis-vertailevan metodin avulla on suunnitelmia verrattu sekä keskenään että historialliseen kontekstiinsa. Metodi palveli tutkimuksen tavoitteita erinomaisesti.

Aallon ensimmäinen museosuunnitelma oli Perniön museo (1928–29), jonka hän teki toimeksiantona. Rakennus oli tyypillinen aikakautensa museo, tyylipiirteiltään 1920-luvun klassismia, vaikka Aallon muotokieli alkoi tuolloin yhä enemmän olla funktionalismin ihanteiden mukaista. Tiloiltaan museo kuvastaa 1920-luvun alkupuolen museoajattelua Suomessa, jossa pidettiin tärkeänä näyttelytiloja ja kirjastoa. Paikallinen museoyhdistys tilasi piirustukset sekä Aallolta että A. W. Ranckenilta. Aallon rakennus jäi toteutumatta ja paikkakunnalle rakennettiin Ranckenin piirustusten mukaan edullisempi rakennus, jolla oli tilaajan toivoma yhtymäkohta paikkakunnan historiaan.

Seuraava Aallon museosuunnitelmista oli kilpailutyö Viron taidemuseokilpailuun (1936–37). Suunnitelma on pitkälle mietitty tilojen, museossa liikkumisen ja valaistuksen osalta. Museo on suoraviivainen ja selkeä, eri rakennusmassoista koottu kokonaisuus, joka vastaa funktionalismin tavoitteita. Valaistusratkaisu on pääosin samanlainen kuin Aallon suunnittelemassa Viipurin kirjastossa (1933), mutta venytetyn ovaalin muotoiset kattoikkunat esiintyvät tässä suunnitelmassa ensimmäisen kerran. Tilaohjelmaltaan museo on jo huomattavan monipuolinen sisältäen muun muassa luentosalin, konservointitilat sekä säilytystiloja. Suunnitelma jäi kilpailussa palkinnotta, ja koko taidemuseohanke kaatui toisen maailmansodan takia.

Ruotsin Avestaan suunnitellut kaksi museorakennusta (1944) Aalto teki toimeksiantona ja ne olivat osa laajempaa Aallon laatimaa Johnson-instituutin yleissuunnitelmaa. Rakennusten ulkoarkkitehtuurissa on uusia piirteitä, kuten voimakkaasti profiloidut ikkunat ja museo-osastojen työntyminen erillisinä siipinä ulos matalasta rakennusmassasta. Pohjakaavat ovat mukaelmia Tallinnan taidemuseoehdotuksesta. Erittäin selkeä piirre on aulan kapeneminen portaittain ja jokaisen näyttelyosaston alun näkyminen jo ulko-ovelle. Aalto oli niin mieltynyt tähän ratkaisuun, että se esiintyy myöhemmin myös Bagdadin ja Aalborgin taidemuseoissa. Avestan museosuunnitelmat ovat ennen

muuta näyttelytiloja. Merenkulkumuseon suunnittelematta jääneeseen alakertaan voi olettaa Aallon aikoneen sijoittaa säilytys- ja konservointitiloja. Johnson-instituutti museoineen jäi toteutumatta todennäköisesti liian suurten ylläpitokustannusten vuoksi.

Bagdadin taidemuseosuunnitelma (1957–58) oli Irakin valtiolta tullut toimeksianto, joka liittyi suurempaan pääkaupungin uudistamissuunnitelmaan. Tämä Aallon museosuunnitelma eroaa hänen aikaisemmista museopiirustuksistaan värikkäänä ja rohkeana ratkaisuna, jossa huomio kiinnittyy katolta kohoavaan viuhkamaiseen amfiteatteriin. Ulkoseinien pintamateriaalina on sininen lasitettu sauvatiili, jollaista Aalto oli kehitellyt ja alkanut käyttää 1950-luvulla. Pohjakaavaltaan näyttelytilojen voi jo sanoa olevan perinteistä Aallon museoarkkitehtuuria, mutta uutta ovat pohjakerroksen pysäköintitila ja katolle suunniteltu veistospuutarha. Tilaohjelmaltaan museo edustaa tyyppillistä kansainvälistä 1950-luvun museoarkkitehtuuria kirjastoineen, luentosaleineen, toimistoinen ja kahviloineen. Museo jäi toteutumatta vallan vaihduttua Irakissa ja uuden hallinnon päätettyä jättää museo toteuttamatta.

Koska Aalto on suunnitellut Keski-Suomen museon (1957–59) osittain samaan aikaan Bagdadin ja Aalborgin museoiden kanssa ei hän ole halunnut toistaa itseään. Aalto sai tehtävän toimeksiantona. Museorakennus on selvästi muista museoista poikkeava. Tyyliltään rakennus muistuttaa funktionalistista huvilaa ja se kuuluu Aallon myöhäis-funktionalistisiin valkoisiin rakennuksiin. Näyttelytilat on toteutettu jakamalla tiloja pienimuotoisesti väliseinin. Valaistuksessa on käytetty aikaisemmista museosuunnitelmista poiketen yläkerran taidehallissa klerestorioikkunaa. Tilaohjelma vastaa muita aikakauden museoita. Museorakennus valmistui vuonna 1961 ja sitä laajennettiin 1980-luvun lopussa Elissa Aallon laatiman suunnitelman mukaan, joka pohjatu osittain Aallon 1970-luvun puolivälissä tekemään laajennussuunnitelmaan.

Viimeisenä tarkastelun kohteena on Aalborgin taidemuseo, joka on kilpailusuunnitelma (1957–58). Tämä poikkeaa Aallon muista museosuunnitelmista siinä, että suunnittelu on toteutettu kolme arkkitehdin ryhmätyönä. Aallon kanssa museon suunnittelivat arkkitehdit Elissa Aalto ja Jean-Jacques Barué. Kilpailun jälkeen kesti vuosia ennenkuin museon rakentaminen oli taloudellisesti mahdollista, mutta rakennus valmistui vuonna 1972. Ulkoarkkitehtuuria hallitsee marmorilaatoilla päällystetyn rakennusmassan yläpuolelle kohoava porrasympyrämainen ikkunarakennelma. Valaistuksen suunnittelu

on viety rakennuksessa pitemmälle kuin aikakauden muissa museorakennuksissa erilaisia sivu- ja ylävaloja yhdistellen. Tilaohjelmaltaan museo lukeutui 1950-luvun museoihin, ja sitä on myöhemmin laajennettu ja nykyaikaistettu vuonna 1982 Baruélin ja 2014–15 arkkitehtitoimisto Erik Møllerin piirustusten mukaan.

Rakennuksen lisäksi suunnitelmissa sai huomiota myös museon lähiympäristö. Aalto suunnitteli yksityiskohtaisesti Perniön museon pihapiirin. Tallinnan taidemuseon sisäpihan hän yhdisti ympäröivään puistoon avoimen pylväikön välityksellä. Vastaavasti Bagdadin taidemuseo liittyi viereiseen puistoon terassin ja pengerreretyn rinteiden kautta. Avestassa museorakennukset olivat puolestaan osa laajempaa aluesuunnitelmaa. Myös Jyväskylässä Aalto katsoi museon ympäristöä laajempaan kokonaisuutena ja halusi museon pääovelle johtavan keskustan suunnalta suoran väylän. Lisäksi hän vaikutti tontin istutusten suunnitteluun ja toivoi enemmän avaruutta rakennuksen ympärille. Aalborgissa museon ympäristö lienee suunnitelluin veistospuistoineen ja liikennejärjestelyineen.

Näistä kuudesta projektista, joihin sisältyi seitsemän erillistä museorakennusta, oli toimeksiantoja neljä ja kilpailusuunnitelmia kaksi. Kahden rakennuksen, Keski-Suomen museon ja Aalborgin taidemuseon, toteutumiseen vaikuttivat asiasta innostuneet ja toimivat museoasiaa ajaneet yhdistykset sekä paikallisten päättäjien antama taloudellinen tuki.

Seuraamalla Aallon museosuunnittelun kehittymistä 1920-luvun klassisesta rakennuksesta 1950-luvun museoihin, joissa on monipuolinen tilaohjelma ja tekniset näkökohdat huomioitu, näemme samalla museoiden ajattelu- ja toimintatavoissa tapahtuneen muutoksen museon tilaohjelman ja arkkitehtuurin kautta. Tilaohjelma, joka tuli rakennuksen tilaajalta, sai arkkitehdilta muodon. Aallon tapauksessa tuo muoto oli yhdistelmä persoonallista ilmaisua aikakauden muuta arkkitehtuuria mukailien ja sitä luoden. Aalto sai vaikutteita muilta, mutta hänen museorakennuksensa olivat myös esikuvia monille arkkitehteille. Tallinnan taidemuseosuunnitelmassa Aalto kehitti museossa liikumista sujuvaksi. Pohjakaava antoi kävijöille mahdollisuuden valita, mihin museossa kulkea peräkkäisten salien jatkumon sijaan. Lisäksi Aalto kehitti museoiden valaistusta tuomalla näyttelyarkkitehtuuriin ensi kertaa Venetsian paviljongissa käyttämänsä uudenlaisen valoa heijastavan rakennelman. Ero kulttuurihistoriallisten ja taidemuseoiden

välillä näkyy pääasiassa näyttelytilojen valaistuksen suunnittelussa. Kulttuurihistorialliset museot tai osastot saavat Aallon suunnitelmissa enemmän sivuvaloa ja taidenäyttelytilat enemmän ylävaloa. Osassa taidenäyttelytiloja on käytetty myös sivuvaloa, mutta suoraa auringonvaloa välttämällä.

Alvar Aaltoa käsittelevissä tutkimuksissa on museoita käsitelty useimmiten osana hänen muuta tuotantoaan. Arkkitehdin tuotanto muodostaa jatkumon, jossa siirrytään rakennuksesta ja rakennustyyppistä toiseen. Samoja teemoja ja piirteitä löytyy eri tyyppisistä rakennuksista, jolloin on perusteltua tarkastella niitä suhteessa toisiinsa. Tämän vuoksi tutkimuksissa museot esiintyvät vain palana suuremmasta kokonaisuudesta. Useimmiten Aallon museoista nimenomaan Tallinnan taidemuseo tuodaan esiin. Pelkästään Aallon museoarkkitehtuuriin paneutuvat kirjoitukset ovat olleet joko yksittäisiä artikkeleita tai yksittäisiin rakennuksiin keskittyviä tekstejä⁵³⁴. Tässä tutkielmassa on aikaisemmista tutkimuksista poiketen pyritty kokoamaan yhteen Aallon museosuunnitelmien kolme ensimmäistä vuosikymmentä aikaisempaa laajemmin. Koska Aallon museosuunnittelu ei loppunut 1950-lukuun vaan jatkui aina 1970-luvulle asti, kaipaa tutkimus siltä osin vielä jatkoa. Myös tässä tutkimuksessa tarkasteltavien museoiden osalta voisi aihetta syventää perehtymällä vielä enemmän aikakauden museoarkkitehtuuriin ja siihen vaikuttaneisiin ideologioihin sekä Aallon muihin saman ajan rakennuspiirustuksiin. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella mitä vaikutuksia Aallon museoarkkitehtuurilla on ollut uudempiin museorakennuksiin.

---

⁵³⁴ Ks. luku 1.4 Tutkimustilanne.

Kiitokset

Kiitos Alfred Kordelinin säätiölle saamastani matka-apurahasta, joka mahdollisti matkan Aalborgiin.

Lämmin kiitos ohjaajilleni FT, taidehistorian dosentti Hanna Piriselle ja museologian professori Janne Vilkunalle rakentavista ja rohkaisevista ohjeista ja kommentteista.

Kiitos myös Alvar Aalto -museon ja Keski-Suomen museon henkilökunnalle monenlaisesta avusta ja tiedoista. Erityiskiitos Alvar Aalto museon intendentti Katariina Pakomalle mielenkiintoisesta gradun aiheesta.

Kiitos myös postuumisti FT Ulla Pohjamolle suuresta avusta Keski-Suomen museon tietojen hankinnassa ja intendentti Erkki Fredrikssonin haastattelusta, jossa sain olla mukana.

Jeg vil gerne takke personalet på KUNSTEN, specielt museumsinspektør Aase Bak, og personalet på Aalborg Stadsarkiv for venlig hjælp.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Lyhenteet

AAM = Alvar Aalto -museo
 A-MM-L = Anne-Maija Malmisalo-Lensu
 ASA = Aalborg Stadsarkiv
 HYK = Helsingin yliopiston kirjasto, Kaisa-talo
 JYX = Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto
 KA = KUNSTEN Museum of Modern Art Aalborg
 K-SM = Keski-Suomen museo
 MSL/TAIKU = Jyväskylän yliopisto, Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Museologian oppiaine.
 MVK = Helsingin yliopiston kirjasto, Museoviraston kirjasto
 TYK = Turun yliopiston kirjasto
 UB/TIB = Universitätsbibliothek Hannover, Technische Informationsbibliothek
 ÅAB = Åbo Akademis bibliotek
 ÅAK = Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi, Avdelningen för konstvetenskap, Åbo Akademi

Arkistot

Aalborg Stadsarkiv (ASA), Aalborg, Tanska.

Aalborg Kunstforenings arkiv.

Bestyrelsemøder og referater m.m.

Korrespondance.

Kunstens arkiv.

Årsberetninger 1931–1973.

Bestyrelsesmøder 1956–1976.

Byggeudvalgsmøder 1965–1972.

Teknikermøder 1967.

Korrespondance 1932–1978.

Bestyrelseformand Robert Lunds arkiv 1956–1958.

Konduktør og arkitekt Adam Christensens arkiv 1966–1981.

Byggesager 1958–1982.

Div. materialer angående licitationen 1967–1970.

Grundstensdokument 1969.

Anulleret projekt 1932–1966.

Alvar Aalto -museo (AAM), Jyväskylä.

Rakennuspiirustukset.

Kirjekokoelma.

Anne-Maija Malmisalo-Lensun arkisto (A-MM-L), Jyväskylä.

Valokuvat.

Keski-Suomen museo (K-SM), Jyväskylä.

Keski-Suomen Museoyhdistyksen johtokunnan pöytäkirjat 1931–1980.

Rakennuspöytäkirjat.

Laajennushankkeeseen liittyvät asiakirjat.

Toimintakertomukset 1931–1986.

KUNSTEN Museum of Modern Art Aalborg (KA), Aalborg, Tanska.

Årsberetninger 1980–2001.

Kirjeenvaihto

Antikvaari Anna Grönholmin sähköpostiviesti Anne-Maija Malmisalo-Lensulle 24.4.2015.

Suulliset tiedonannot

Bak, Aase, museumsinspektør, 25.6.2012.

Eskola, Tuukka, museomestari, 25.2.2013.

Fredrikson, Erkki, intendentti, haastattelijana Ulla Pohjamo, avustajana A-MM-L
25.3.2013.

Vilkuna, Janne, museologian professori, 6.10.2015.

Televisio-ohjelmat

YLE Elävä arkisto

Alvar Aalto oli monipuolinen suunnittelija (otteita), 21.3.1981. TV-ohjelmasta: Pro arte utili: Ajaton Aalto. Ohjelman tekijät: Tuottaja: Kirsti Petäjämäki, Ohjaaja: Kirsti Petäjämäki, Kuvaussuunnittelija: Veikko Mård, Kuvaussuunnittelija: Jorma Piironen, Kuvaussuunnittelija: Leo Suomela, Kuvaussuunnittelija: Harri Olin, Äänisuunnittelija: Heikki Häkkinen, Äänisuunnittelija: Merja Pesola, Äänisuunnittelija: Pauli Vellonen, Kuvaussihteeri: Anneli Pallas, Leikkaaja: Risto Salo.
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/09/28/alvar-aaltoa-viehatti-vapaa-muoto> (Viitattu 11.5.2015.)

Yliopistolaiset opinnäytteet

Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi, Avdelningen för konstvetenskap, Åbo Akademi (ÅAK), Turku.

Nylund, Ulrika (2000) *Arktiska museet Nanoq i Fäboda, Jakobstad. En arkitekturanalys och jämförelse med museets inspirationskälla: torvhuset i Etah på Grönland*. Konsthistoria, proseminarieuppsatser och biämnesuppsatser, Åbo Akademi.

Helsingin yliopiston kirjastot, pääkirjasto Kaisa-talo (HYK), Helsinki.

Kopisto, Sirkka (1962) *Suomen kansallismuseon rakennus*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria, Helsingin yliopisto.

Kättylä, Mikko (1993) *Pakkahuoneesta modernin taiteen museo? Porin pakkahuoneen uuskäytöstä esitettyjen näkemysten kritiikki historiallisen kehityskulun pohjalta*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Martin, Kaj (1991) *Nykytaiteen museo. Hanke Suomessa*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria, Helsingin yliopisto.

Seppälä, Henriikka (2007) *Sibelius-museo. Modernismia ja perinnettä*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria, Helsingin yliopisto.

Tommila, Milla (2007) *”EU-Suomen tunnuskuva vai lasimakkara väärään paikkaan?” Julkinen keskustelu Nykytaiteen museo Kiasmasta Helsingin Sanomissa 1990–1998*. Pro gradu -tutkielma, Valtiotieteellinen tiedekunta, Viestinnän laitos, Helsingin yliopisto.

Helsingin yliopiston kirjastot, Museoviraston kirjasto (MVK), Helsinki.

Penttilä, Marikki (1970) *Museo ja museon arkkitehtuuri*. Lisensiaatintutkimus, Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosasto.

Jyväskylän yliopisto, Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Museologian oppiaine (MSL/TAIKU), Jyväskylä.

Malmisalo, Anne-Maija (1999) *Viipurin historiallisen museon evakointi ja kokoelmien vaiheet 1939–1999*. Proseminariesitelmä, museologia, Jyväskylän yliopisto.

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX), Jyväskylä.

Lahti, Louna (1987) *Alvar Aalto -museo 1966–1986*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria, Jyväskylän yliopisto.

Nurro, Paula (2006) *Ikuseksi ja pysyväksi omaisuudeksi. Anjalan kartanon tie herraskartanosta kulttuuriperinnöksi*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria, Jyväskylän yliopisto.

Roivainen, Arja (1987) *Johan Viktor Strömbergin suunnittelema Kuopion museo- ja kirjastorakennus. Aatteelliset ja rakennustaiteelliset lähtökohdat*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria, Jyväskylän yliopisto.

Turun yliopiston kirjasto (TYK), Turku.

Aurekoski-Turjas, Marjo (1994) *Wäinö Aaltosen museo. Taidemuseo tilana, taiteilijamuseo ideologiana*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria, Turun yliopisto.

Toivonen, Kirsi (2005) *Museorakennus vai museoitu rakennus. Tapaustutkimus museorakennusten restauroinnista Liedon Vanhalinnan museossa*. Pro gradu -tutkielma, kansatiede, Turun yliopisto.

Tykkyläinen, Mia (1999) *Kiasma keskellä kaupunkia. Elämäntavan kulutuskeskeistymisen merkkejä museotilassa*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria, Turun yliopisto.

Universitätsbibliothek Hannover, Technische Informationsbibliothek (UB/TIB), Hannover.

Eisenman, Peter D. (1963) *The Formal Basis of Modern Architecture*. Dissertation. Trinity College, University of Cambridge.

Åbo Akademi bibliotek (ÅAB), Turku.

Nummelin, Rolf (1981) *Donatorer och byggherrar. Om Åbo stadsbibliotek och Åbo Konstmuseums bakgrund och tillkomst*. Licentiatavhandling, konsthistoria, Åbo Akademi.

Forsström, Jutta (2006) *Finlands glasmuseum. Tapio Wirkkalan vision av ett glasmuseum*. Pro gradu -avhandling, konsthistoria, Åbo Akademi.

Siltavuori, Katarina (2001) *Det nya konstmuseet. Kiasma, Helsingfors, Moderna Museet, Stockholm, Arken, Ishøj*. Pro gradu -avhandling, konsthistoria, Åbo Akademi.

Painetut lähteet

71 – 12 *Kunsten – Historien om museet* (2012) Red. Gitte Ørskou, Aase Bak og Erik Jønley. Aalborg: KUNSTEN Museum of Modern Art Aalborg.

A Companion to Museum Studies (2011) Ed. Sharon Macdonald. First published 2006. West Sussex: Wiley-Blackwell.

A. R. & S. S. "Nordjyllands Kunstmuseum." *R & H information*, nr. 4, Dec. 1971.

Aalto, Alvar. "Porraskiveltä arkihuoneeseen." *Aitta* 1926, näyttenumero (1).

Aalto, Alvar. "Suomi Pariisin maailmannäyttelyssä." *Arkkitehti* 1937, 137–144.

Aalto, Alvar. "Rautatalo, Keskuskatu 3, Helsinki, Arkkitehti prof. Alvar Aalto". *Arkkitehti* 9/1955, 129.

Aalto, Alvar. "Kansaneläkelaitos, Helsinki. Arkkitehtonisia näkökohtia". *Arkkitehti* 1–2/1958, 9.

"About the Museum." Museum Boijmans Van Beuningen. <http://www.boijmans.nl/en/374/about-the-museum> (Viitattu 19.5.2015)

Adams, Laurie Schneider (2010). *The Methodologies of Art. An Introduction*. 2nd edition. Boulder: Westview Press.

Aikalaiskirja. Henkilötietoja nykypolven suomalaisista 1934 (1933) Toim. Osmo Durchman, I. Havu ja Lauri Hendell. Helsinki: Otava.

"Alfred Keller, sen." *Architectenlexikon. Wien 1770–1945*. Architekturzentrum Wien.

<http://www.architektenlexikon.at/de/290.htm> (Viitattu 21.1.2015.)

"Alkupamaus juhlisti rakennustöiden käynnistymistä Ruusupuisto-rakennuksen tontilla." Ajankohtaista.

Jyväskylän yliopisto 16.10.2013. https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2013/10/?b_start=int=30 (Viitattu 6.3.2015.)

Aloi, Roberto (1962) *Musei architettura – tecnica*. Milano: Ulrico Hoepli editore.

Alvar Aalto (1963) [Band 1: 1922–1962]. Toim. Karl Fleig. Zürich: Girsberger.

Alvar Aalto. *Band II: 1963–1970* (1984) Toim. Karl Fleig. Zürich: Artemis.

Alvar Aalto. *Band III. Projekte und letzte Bauten = Projects et dernières œuvres = Projects and final*

- buildings* (1978) Toim. Karl Fleig & Elissa Aalto. Zürich: Artemis.
- Alvar Aalto. *The Mark of the Hand* (2011) Toim. Harry Charrington ja Vezio Nava. Helsinki: Rakennustieto Publishing.
- Alvar Aalto -museo 1973 Jyväskylä (1982) Alvar Aallon arkkitehtuuria n:o 6. 2. muutettu painos. Käännös Jonathan Moorhouse & Leena Ahtola-Moorhouse. Jyväskylä: Alvar Aalto -museo.
- "Alvar Aalto -museon ja Keski-Suomen museon nivelosan yleinen suunnittelukilpailu 29.6. – 30.10.2015." Alvar Aalto -museo. <http://www.alvaraalto.fi/ruusuipuisto/> (Viitattu 25.8.2015.)
- "Alvar Aalto -museon ja Keski-Suomen museon nivelosan yleinen suunnittelukilpailu käynnistyy." *Ajankohtaista* 30.6.2015. Keski-Suomen museo. <http://www.jyvaskyla.fi/keskisuomenmuseo/uutinen/2/0/76380> (Viitattu 26.8.2015.)
- Ambrose, Timothy & Paine, Crispin (2012) *Museum Basics*. 1. painos 1993, 3. painos 2012. Oxon: Routledge.
- Andrésén, Georg. "Udfordring." *Aarhus Stiftstidende* 28.2.1971.
- Arcadius, Kerstin (1997) *Museum på svenska. Läns museerna och kulturhistorien*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Architectural Record*. Alvar Aalto, January 1959, 136.
- Azara, Pedro (2010) *The Baghdad Civic Centre Project (1960–1964)*. Universidad de Politécnic de Cataluña, Barcelona. http://www.academia.edu/6276438/THE_CIVIC_CENTRE_IN_BAGHDAD_BY_JOS%C3%89_LUIS_SERT_ (Viitattu 16.3.2015.)
- Bak, Aase (1999) "Kampen for Nordjyllands Kunstmuseum." Teoksessa Aase Bak et al. (toim.), *Nordjyllands kunstmuseum. Elissa & Alvar Aalto, Jean-Jacques Barué, s. 6–33*. [København]: Fonden til udgivelse af Arkitekturtidsskrift B.
- Bak, Aase (2012) "KUNSTENs historie." Teoksessa Gitte Ørskou, Aase Bak og Erik Jønley (toim.), *71 – 12 Kunsten – Historien om museet*, s. 4–80. Aalborg: KUNSTEN Museum of Modern Art Aalborg.
- Barué, Jean-Jacques (1956) "En bygning for dansk nutidskunst. Piazzetta." *Arkitekten Månedshæfte* 7/1956, 104–109.
- Barué, Jean-Jacques (1972) "Nordjyllands Kunstmuseum, Ålborg. Arkitekter: Elissa og Alvar Aalto og Jean-Jacques Barué." *Arkitektur DK* 5/1972, s. 182.
- Barué, Jean-Jacques (1988) "Vennen Alvar Aalto, nogle rids." *Arkitekten* 4/1988, 90. årgång, 23. februar 1988, 69–79.
- Barué, Jean-Jacques (1994) "In memoriam: Elissa Aalto." *Arkitekten*, Årg. 96, nr. 9, 317.
- Barué, Tatjana & Barué Hartling, Ira (2014) *Min mors bog*. [Ravnkilde]: DegnForlag.
- Bechthold, Martin, Kane, Anthony & King, Nathan (2015) *Ceramic Material Systems in Architecture and Interior Design*. Basel: Birkhauser.
- Bergdoll, Barry (2000) *European Architecture 1750–1890*. Oxford: Oxford University.
- Berlins Museen. Geschichte und Zukunft* (1994) Red. Christoph Hölz & Ulrike Steiner. München & Berlin: Deutscher Kunstverlag.
- Bernhardsson, Magnus T. (2005) *Reclaiming a Plundered Past. Archeology and Nation Building in Modern Iraq*. Austin: University of Texas Press.
- Bernhardsson, Magnus T. (2008) "Visions of Iraq. Modernizing the Past in 1950s Baghdad." Teoksessa Sandy Isenstadt ja Kishwar Rizvi (toim.), *Modernism and the Middle East. Architecture and Politics in the Twentieth Century*, s. 81–96. Studies in Modernity and National Identity Series. Seattle: University of Washington Press. http://books.google.fi/books/p/uwp?id=eq1KzS1f8wMC&printsec=frontcover&source=gbs_ViewAPI&hl=en&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (Viitattu 13.3.2015.)
- Boëthius, B. (2013) "Marcus Danielsson Kock (Cronström)." *Svenskt biografiskt lexikon*. <http://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/15714> (Viitattu 4.2.2015.)
- Brawne, Michael (1973) "North Jutland Museum of Arts, Aalborg, Denmark." *The Architectural Review*, vol 153, no 913, 162–166.
- "Bygga i Bagdad bra – men hemma bäst! Aalto-ros åt vår byggmadsindustri." *Hufvudstadsbladet* 9.9.1958.
- Bøgh, [Vilhelm] Vilh. (1972) "Kunstmuseet og dets arkitekter." Teoksessa Niels A. Eigenbroth (toim.), *Kunst i folkeje. Aalborg viser vej*, s. [3]. [Aalborg]: Initiativudvalget.
- Caygill, Majorie & Date, Christopher (1999) *Building the British Museum*. London: British Museum Press.
- Coleman, Laurence Veil (1950) *Museum Buildings*. Volume One. A Planning Study. Washington, D. C.: The American Association of Museums. <https://archive.org/details/museumbu00cole> (Viitattu 14.8.2015.)
- Colquhoun, Alan (2002) *Modern Architecture*. Oxford History of Art. Oxford: Oxford University Press.
- "Construction of the Kunstkammer." *Kunstkamera – Peter the Great Museum of Anthropology and Ethnography, Russian Academy of Sciences*. 2013. <http://www.kunstkamera.ru/en/history/>

- encyclopedia_of_peters_kunstkammer/construction_of_the_kunstkammer/ (Viitattu 18.5.2015.)
- Conway, Hazel & Roenisch, Rowan (1994) *Understanding Architecture. An introduction to architecture and architectural history*. London & New York: Routledge.
- crab. "Museets byggeudvalg prøvesad Aalto-stole." *Aalborg Stiftstidende* 31.1.1971.
- Crimm, Walter L., Morris, Martha & Wharton, L. Carole (2009) *Planning Successful Museum Building Projects*. Plymouth: Alta Mira Press.
- Crookham, Alan (2009) *The National Gallery. An Illustrated History*. London: Yale University Press.
- Darragh, Joan & Snyder, James S. (1993) *Museum Design. Planning and Building for Art*. Oxford: Oxford University Press.
- Darvas, György (2007) *Symmetry*. Basel: Birkhäuser.
- "Det ny museum i brug." *Aalborg Stiftstidende* 11.11.1971.
- Development of the Museum Definition according to ICOM Statutes (2007–1946)* (2009). ICOM. http://archives.icom.museum/hist_def_eng.html (Viitattu 18.5.2015.)
- Drake, Knut (1995) *Menneisyys nykyisyys tulevaisuus. Turun kaupungin historiallinen museo – Turun maakunta museo 1881–1981*. Toim. Nina Lempa. Suom. Osmo Rinta-Tassi & Juhani Kostet. Turku: Turun maakuntamuseo.
- "Ehdotus taidemuseoksi Ouluun." *Arkitehti* 1943, 18.
- Ekelund, Hilding (1938) "Uudenaikaiset rakennukset." Teoksessa Carolus Lindberg (toim.), *Keksintöjen kirja. Rakennustaide ja rakennustekniikka*, s. 335–508. Porvoo & Helsinki: WSOY.
- "Elissa Aalto, CV." Alvar Aalto -museo. http://www.alvaraalto.fi/cv_elissa.htm (Viitattu 24.6.2015)
- Eppel, Michael (2004) *Iraq from Monarchy to Tyranny. From the Hashemites to the Rise of Saddam*. [Gainesville]: University Press of Florida.
- F. Lt & Sl. (1955) "Avesta." Teoksessa *Svensk uppslagsbok. Digitalt uppslagsverk baserat på Svensk Uppslagsbok från 1955. Originalinscanningar*, s. 929–931. http://svenskuppslagsbok.se/scans/band_unknown_01/0929_0930-0049.jpg & http://svenskuppslagsbok.se/scans/band_unknown_01/0931_0932-0050.jpg (Viitattu 4.2.2015.)
- Ferrer Forés, Jaime J. (2012) *Alvar Aalto and Jean-Jacques Barué*. Working papers – Alvar Aalto Researchers' Network, March 12th – 14th 2012, Seinäjoki and Jyväskylä, Finland. [Jyväskylä:] Alvar Aalto Museum. http://www.alvaraaltoresearch.fi/files/1613/6093/7663/AAM_RN_Ferrer_Fors.pdf (Viitattu 28.8.2015.)
- Fisker, Kay. "Nordisk Konkurrence om et kunstmuseum i Aalborg." *Arkitekten*, nr 12, 10.6.1958, 193–205.
- Frampton, Kenneth (2001) *Studies in Tectonic Culture. The Poetics of Construction in Nineteenth and Twentieth Century Architecture*. Edited by John Cava. 1. edition 1995. Chicago: MIT Press.
- García Ríos, Ismael (1998) *Alvar Aalto y Erik Bryggman. La aparición del funcionalismo en Finlandia*. Diss. Universidad Politécnica de Madrid. [Madrid]: Instituto Iberoamericano de Finlandia.
- "Guggenheim Helsinki -arkkitehtuurikilpailun finalistit julki." *Guggenheim Helsinki -museon arkkitehtuurikilpailu, á Ajankohtaista* 2.12.2014. <http://designguggenheimhelsinki.org/fi/updates/story/guggenheim-helsinki-design-competition-finalists-unveiled> (Viitattu 3.4.2015.)
- "H. P. Berlage's Museum from 1935 to the present day." Gemeente Museum Den Haag. <http://www.gemeentemuseum.nl/en/hp-berlage%E2%80%99s-museum> (Viitattu 19.5.2015)
- Hallas-Murula, Karin. "Suomalaista arkkitehtuuria Virossa." *Esitelmiä, puheita ym.* Suomen Viro-yhdistysten liitto ry. http://www.svyl.net/arkisto/suomalaista_arkkitehtuuria_virossa.html (Viitattu 23.1.2015.)
- Hannukkala, Veikko O. (1998) "Välähdyksiä Finlandiatalon rakentamisesta ja ajasta." Teoksessa Leena Arkio-Laine et al. (toim.), *Alvar Aalto ja Helsinki. Alvar Aalto och Helsingfors*, s. 109–129. Porvoo: WSOY.
- Harding, Merete & Fanøe, Alice. "Lars Rostrup Bøyesen." *Den store danske*. Gyldendal. http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Historie/Museumsdirekt%C3%B8r/Lars_Rostrup_B%C3%B8yesen (Viitattu 11.6.2015)
- Harlang, Christoffer (1999) "Lysets bygning." Teoksessa Aase Bak et al. (toim.), *Nordjyllands kunstmuseum. Elissa & Alvar Aalto, Jean-Jacques Barué*, s. 37–49. Oversættelser/translations Sigrid Jørgensen. København: Fonden til udgivelse af Arkitekturdokumentation B.
- Heinonen, Jorma (1982) "Museoiden ja museoarkkitehtuurin historiaa." Teoksessa Tuula Leimu ja Toini Jaatinen (toim.), *Museoarkkitehtuuria*, s. 14–48. Suomen museoliiton julkaisuja 22. Toinen painos. [Helsinki]: Suomen museoliitto.
- Heinonen, Jorma (1984) "Luovutetun Karjalan museot." Teoksessa Jorma Heinonen, Anja-Tuulikki Huovinen, Toimi Jaatinen ja Jouko Kilpeläinen (toim.), *Osmo. Suomen Museoliiton vuosikirja 1983*, s. 2–19. [Helsinki]: [Suomen Museoliitto.]

- Heinonen, Jouko & Lahti, Markku (1988) *Museologian perusteet*. Suomen museoliiton julkaisuja 34. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Heinonen, Jouko & Lahti, Markku (1996) *Museologian perusteet*. 2. uud. laitos. Suomen museoliiton julkaisuja 42. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Heinonen, Jouko & Lahti, Markku (2001) *Museologian perusteet*. 3. uud. laitos. Suomen museoliiton julkaisuja 49. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Heinonen, Jouko & Lahti, Markku (2007) *Museologian perusteet*. 3. uud. laitos. 2. painos. Suomen museoliiton julkaisuja 49. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Heinonen, Raija-Liisa (1986) *Funktionalismin läpimurto Suomessa*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Helme, Sirje & Kangilaski, Jaak (2000) *Viron taiteen historia*. Suom. Tuija Kokko. Suomennoksen toim. Liisa Viitanen, Hannu Oittinen & Merja Härö. Ilmestynyt alunperin viroksi vuonna 1999. [Helsinki:] Taifuuni.
- "Helsingin taidehallin laajennuskilpailu." Toim. Reino Lammin-Soila, Bengt Lundsten & Erkki Pasanen. *Arkkitehti* kilpailuliite n:o 6, 1958, 49–56.
- Herrera, Philip. "The Maestros' Late Works." *Time* 25.8.1975.
- Herskovits, Robert, Glines, Timothy & Grabitske, David (2012) *Building Museums. A Handbook for Small and Midsize Organizations*. St. Paul: Minnesota Historical Society Press.
- Hintsala, Kari (2012) "Turun linnan ulkomuseon nousu ja tuho." *Kaponieeri*. <http://kaponieeri.blogspot.fi/2012/10/turun-linnan-ulkomuseon-nousu-ja-tuho.html> (Viitattu 19.11.2014.)
- "Historia." *Viron taidemuseo*. <http://www.kunstimuseum.ee/fi/museosta/viron-taidemuseon-historia> (Viitattu 23.1.2014.)
- "History." Kröller-Müller Museum. <http://krollermuller.nl/en/history> (Viitattu 19.5.2015)
- "History." Stedelijk Museum Amsterdam. <http://www.stedelijk.nl/en/about-the-stedelijk/history> (Viitattu 19.5.2015)
- "History of the Ashmolean." *Ashmolean – Museum of Art and Archaeology, University of Oxford* 2012. <http://www.ashmolean.org/about/historyandfuture/> (Viitattu 18.5.2015.)
- "History of the British Museum." The British Museum. http://www.britishmuseum.org/about_us/the_museums_story/general_history.aspx (Viitattu 6.10.2015.)
- "History of the Collection". Museu Calouste Gulbenkian. 2013. <http://museu.gulbenkian.pt/Museu/en/TheCollector> (Viitattu 16.3.2015)
- "History of the Louvre. From Château to Museum." Louvre. <http://www.louvre.fr/en/history-louvre> (Viitattu 6.10.2015.)
- "History of the Rijksmuseum." Rijksmuseum. <https://www.rijksmuseum.nl/en/organisation/history-of-the-rijksmuseum> (Viitattu 19.5.2015)
- Hobolt, Nina (2010) Til minde om Jean-Jacques Barouël. *Nordjyske* 24.2.2010. <http://nordjyske.dk/nyheder/til-minde-om-jean-jacques-barouel/0d9cebfd-a264-4a1c-bf04-883dd58d3d4f/112/1513> (Viitattu 15.6.2015)
- Holma, Jaakko (2011) *Totta vai tarua? Aleksis Kiven kuolinmökin museoarvo ja aitous*. Pro gradu – tutkielma, museologia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26971/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011051610810.pdf?sequence=1> (Viitattu 7.4.2015.)
- Holmila, Paula. "Kutsukilpailua ei järjestetä, vaan Aallon toimisto työllistetään. Jyväskylän museo-kiistassa tehtiin kompromissi." *Uusi Suomi* 26.3.1986.
- Honka-Hallila, Helena (2000) "Vuossatojen perintö". *Perniön museo 1930–2000*. Perniö: Perniön kunta.
- Hooper-Greenhill, Eilean (1991) *Museum and Gallery Education*. Leicester Museum Studies Series. Leicester: Leicester University Press.
- Hooper-Greenhill, Eilean (1994) "The past, the present and the future. Museum education from the 1790s to the 1990s." Teoksessa Eilean Hooper-Greenhill (toim.), *The Educational Role of the Museum*, s. 258–267. London: Routledge.
- Hudson, Kenneth (1977) *Museums for the 1980s. A Survey of World Trends*. Paris & London: UNESCO & Macmillan.
- Hyytiäinen, Pirjo (2002) "Avesta City Centre, Sweden." Teoksessa Aila Kolehmainen ja Esa Laaksonen (toim.), *Drawn in sand. Unrealised visions by Alvar Aalto*, s. 26–31. Helsinki: Alvar Aalto Museum, Alvar Aalto Academy and Museum of Finnish Architecture.
- Hämäläinen, Heta (2011) "Joku on oikeasti elänyt täällä" *Keski-Suomen museon käsityöläiskodit menneen ajan representaationa*. Pro grad -tutkielma, taidekasvatus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37125/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011122011832.pdf?sequence=1> (Viitattu 7.4.2015.)

- Iltaan, Maija [2010] *Yksiköstä yhteisöksi. Katsaus Jyväskylän yliopiston Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitoksen oppiaineiden historiaan sekä yhteislaitoksen vaiheisiin*. Jyväskylän yliopisto: Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos. <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/taiku/laadunvarmistus/historiikki.pdf> (Viitattu 8.9.2015.)
- ing. "Kunstmuseet er yderligere forsinket." *Ny Tid* 10.11.1971.
- Ingenmark Milos, Anna (2010) *Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet. En analys av arkitekturkritik i svensk press*. Akademisk avhandling. Lund: Sekel Förlag.
- Innamaa, Kerttu (1986a) "Kunnan edistyksen vuosikymmen 1960 – kohti 1980-lukua". Teoksessa Kerttu Innamaa ja Olavi Lindström (toim.), *Perniön historia, osa III*, s. 361–418. Perniö: Perniön kunnanhallitus ja Perniön historiatoimikunta.
- Innamaa, Kerttu (1986b) "Perniöläisiä merkkihenkilöitä". Teoksessa Kerttu Innamaa ja Olavi Lindström (toim.), *Perniön historia, osa III*, s. 418–452. Perniö: Perniön kunnanhallitus ja Perniön historiatoimikunta.
- Innamaa, Kerttu (1986c) "Seuratoiminta". Teoksessa Kerttu Innamaa ja Olavi Lindström (toim.), *Perniön historia, osa III*, s. 176–238. Perniö: Perniön kunnanhallitus ja Perniön historiatoimikunta.
- International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964). ICOMOS. http://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf (Viitattu 6.10.2015.)
- Isohauta, Teija (2006) *Malmilta maailmalle -verkkonäyttely. Alvar Aallon ulkomaanmatkat 1923–1976*. Alvar Aalto -museo. http://www.alvaraalto.fi/net/malmilta_maailmalle/alvarin_matkat_vuodet.htm (Viitattu 19.11.2014.)
- Isolehto, Heli (2002) *Taiteilijasta instituutioksi. Tapaustutkimus professori Nandor Mikolan Taidesäätiön ja Reidar Särestöniemen Taidesäätiön museohankkeista*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11999/helisolole.pdf?sequence=1> (Viitattu 7.4.2015.)
- J. D. "Alvar Aalto og Danmark." *Information* 30.4.1962.
- J. F. "Dyre stole til museet er opgivet." *Aalborg Amtstidende* 22.9.1970.
- J. K. "Keski-Suomen museon uusi osa valmiiksi 1978. Kokoelmat asianmukaiseen säilytykseen." *Keskisuomalainen* 15.1.1984.
- Jodidio, Philip (2011) *Architecture Now! Museums. Architektur heute! Museen. L'architecture d'aujourd'hui! Musées*. Cologne: Taschen.
- Jokinen, Esa. "Ruusupuiston kaavamuuos kohentaa museoiden aluetta. Museot remontoidaan vuosina 2016–2019." *Keskisuomalainen* 9.4.2013
- Julin, Paula (2012) *Ruusupuiston alueen vaiheita. Selvitys Ruusupuiston asemakaavan muutosta varten*. Jyväskylän kaupungin kaavoitus 1.5.2012. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki / Kaavoitus. http://www2.jkl.fi/kaavakartat/05_085/aluehistoria.pdf (Viitattu 26.8.2015)
- "Julius Ailio". *Eduskunta. Edustajamatrikkeli. Kansanedustajat 1907-* (2014) <http://www.eduskunta.fi/triphom/bin/hx5000.sh?%7Bhnro%7D=910237&%7Bkieli%7D=su&%7Bhaku%7D=kaikki> (Viitattu 14.1.2015.)
- "Jyväskylän Harjun ja Keski-Suomen luontomuseon vaiheita." Jyväskylän yliopiston tiedemuseo. Jyväskylän yliopisto. <https://www.jyu.fi/erillis/museo/luonto/vaiheet> (Viitattu 4.3.2015)
- Jyväskylän kaupungin museoita koskeva palveluverkkoselvitys*. Jyväskylän kaupunki, Museopalvelut 31.5.2011. http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/46285_museoverkkoselvitys31052011.pdf (Viitattu 9.3.2015)
- Jäppinen, Jussi (1991) *Jyväskylä. Markkinapaikasta mainio kaupunki. Lyhyt johdatus Jyväskylän historiaan. A Brief Introduction to the History of Jyväskylä*. English translation Arja Kantele. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunginkanslia / Tiedotus.
- Jäppinen, Jussi (2005) *"Oletko koskaan nähnyt kauniin kaupungin?" Jyväskylän ruutuasemakaava-alueen vaiheet 1800-luvulta 2000-luvulle*. Jyväskylä: Minerva.
- "K. F. Kaarlosen museo Perniössä". *Turun Sanomat* 9.12.1924
- Kairamo, Maija (1992) "Venetsian julistus." ICOMOS Suomen osasto ry. <http://www.icomos.fi/sivut/kansainvaelineen/julistukset-ja-suositukset/--venetsian-julistus.php> (Viitattu 6.10.2015.)
- Kakkori, Satu. "Keski-Suomen museo muuttuu ja uudistuu. Investoinnit: Museon saneeraukselle aloitusraha ensi vuoden talousarvioon." *Keskisuomalainen* 19.9.2015.
- "Karjalantalo." *Kulje kulmilla – katsele keskustaa*. Niinivaaran yläasteen 7d-luokan laatima historiikki 1998. http://vianova.jns.fi/omat/html/jnshistkoht/kohteet/4_karjta.htm (Viitattu 28.4.2015)
- Kekkonen, Jukka (2008) "Vertailevan tutkimuksen haasteita." *Tieteessä tapahtuu* 3 – 4/2008, 32–37. <http://ojs.tsv.fi/index.php/tt/article/viewFile/482/408> (Viitattu 21.1.2012.)
- "Kertomus siitä kuinka 18 onkin todellisuudessa noin 50. Sirkka Valjakka jättää paikkansa miehelle." *Keskisuomalainen* 17.9.1978.

- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 1. toimintavuodelta 1931 (1932)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus III. toimintavuodelta 1933 (1934)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus VI. toimintavuodelta 1936 (1937)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus VII toimintavuodesta 1937 (1938)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus VIII. toimintavuodelta 1938 (1939)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus XIV toimintavuodelta 1944 (1945)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus XXII toimintavuodelta 1952 (1953)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus XXV toimintavuodelta 1955 (1956)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus XXIX toimintavuodelta 1959 (1960)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 30. toimintavuodelta 1960 (1961)*. Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 31. toimintavuodelta 1961 (1962)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Keski-Suomen Museoyhdistys r.y. Kertomus 32. toimintavuodelta 1962 (1963)* Jyväskylä: Keski-Suomen Museoyhdistys r.y.
- Key Concepts of Museology* (2010) Toim. André Desvallées ja François Mairesse. Armand Colin, ICOM & Musée Royal de Mariemont. http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museologie_Anglais_BD.pdf (Viitattu 3.4.2015.)
- Kinanen, Pauliina (2007) "Museologiset objektit." Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.), *Museologia tänään*, s. 168–186. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Kivilaakso, Aura (2010) *Rakennusperintö suojelun kohteena*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo. <http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf> (Viitattu 3.4.2015.)
- Knaapinen, M. A. (1931) *Perniön Maamiesseuran historiikki*. Salo: Perniön Maamiesseura.
- Knippel, Lars Ole. "Aktuelt portræt. Tillbage til Nordjylland." *Morgenavisen Jyllands-Posten* 7.7.2013.
- Komppa, Jukka. "Keski-Suomen museo avautuu. Ensín kirkkorakentamista ja kaupunkikuvaa." *Keskisuomalainen* 30.11.1990.
- Kopisto, Sirkka (1981) *Suomen kansallismuseo. Kansallisromanttisen kauden rakennusmonumentti*. Helsinki: Museovirasto.
- Koskela, Liisa. "Aallon luonnokset pohjaksi." *Uusi Suomi* 10.4.1986.
- Kostet, Juhani (2000) "Mikä museo? Muutamia ajatuksia museo-käsitteet sisällöstä ja sen ongelmista." Teoksessa Janne Vilkkuna (toim.), *Näkökulmia museoihin ja museologiaan*, s. 13–26. Ethnos-toimite 10. [Helsinki]: Ethnos ry.
- Kuka kukin oli. Who was who in Finland. Henkilötietoja 1900-luvulla kuolleista julkisuuden suomalaisista* (1961) Toim. Iisakki Laati, Yrjö Blomstedt, I. Havu & L. Arvi P. Poijärvi. Helsinki: Otava.
- KUNSTEN – Museum of Modern Art Aalborg. Årsberetning 2011*. http://kunsten.dk/sites/default/files/public/billeder/beretning_2011.pdf (Viitattu 12.6.2015)
- KUNSTEN – Museum of Modern Art Aalborg. Årsberetning 2012*. http://kunsten.dk/sites/default/files/public/billeder/kunstenaarsberetning2012_0.pdf (Viitattu 12.6.2015)
- KUNSTEN – Museum of Modern Art Aalborg. Årsberetning 2013*. <http://issuu.com/kunsten.dk/docs/aarsberetning-2013-kunsten> (Viitattu 12.6.2015).
- KUNSTEN. Årsberetning 2014*, 3. http://issuu.com/kunsten.dk/docs/45.084_kunsten__rsberetning_2014_t (Viitattu 12.6.2015)
- "Kunstmuseet skal udvides." *Aalborg Stiftstidende* 17.11.1977.
- "Kunstmuseum." *Jyllandsposten* 9.12.1980.
- Künnapu, Liivi (1992) *Estonian Architecture. The Building of a Nation*. Engl. Krista Kacr. Helsinki: Rakenustieto.
- L. H. "Laajennus 1985–87: Museo odottaa uusia valmiuksia." *Suur-Jyväskylän Lehti* 8.3.1984.
- L. P. "Keski-Suomen museo ruusujen puolelle." *Keskisuomalainen* 18.6.1982.
- L. Vr (1955) "Avesta jernverks ab." *Svensk uppslagsbok. Digitalt uppslagsverk baserat på Svensk*

- Uppslagsbok från 1955. Originalinscanningar*, s. 931–932. http://svenskuppslagsbok.se/scans/band_unknown_01/0931_0932-0050.jpg (Viitattu 4.2.2015.)
- L'Architecture d'Aujourd'Hui 24/1959.
- "Laajennus nykyisen viereen. Keski-Suomen museosta varastoa vaille hyvä". *Keskisuomalainen* 29.4.1985.
- Laaksonen, Esa (2002) "Foreword." Teoksessa Aila Kolehmainen & Esa Laaksonen. (toim.), *Drawn in Sand. Unrealised visions by Alvar Aalto*, s. 3. Engl. Nicholas Mayow. Helsinki: Alvar Aalto Museum, Alvar Aalto Academy & Museum of Finnish Architecture.
- Laatikainen, Emma (2011) *Ville Vallgrenin museo. Museon suunnitteluun vaikuttaneet tekijät ja museolle annetut merkitykset 1920-luvulla*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36731/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011092911472.pdf?sequence=1> (Viitattu 7.4.2015.)
- Lahti, Louna (1997) *Alvar Aalto. Ex intimo – aikaisten silmin*. Jyväskylä: Atena.
- Lapunzina, Alejandro (1997) *Le Corbusier's Maison Curutchet*. New York: Princeton Architectural Press.
- Laurik, Inge (2004) "Pärnun kylpylän arkkitehtuurikilpailut vuosina 1922 ja 1925." Teoksessa Tuija Kokko, Inge Laurik ja Katrin Martsik (toim.), *Aurinkomatka. Alvar Aalto ja Pärnun kylpylän arkkitehtuurikilpailut. Näyttelyluettelo*, s. 25–31. Suom. Arja Korhonen. Pärnu & Jyväskylä: Pärnun museo & Alvar Aalto museo.
- Le Corbusier et son atelier rue de Sèvres 35*. (1966) Œuvre complète 1957–1965 publiée par W. Boesiger. Les Editions d'Architecture Zurich. Vol. 7 de l'œuvre complète. 2. Auflage. Zürich: Verlag für Architektur (Artemis).
- Lefavre, Liane & Tzonis, Alexander (2012) *Architecture of regionalism in the Age of Globalization. Peaks and Valleys in the Flat World*. New York: Routledge.
- Lehr, Aaron (2007) "The Affects of Virtual Light in Aalto's Tallinn Art Museum." *form-Z Joint Study Journal* 2006–07, 122–123. http://prvt.formz.com/jointstudy/JS2007/chapter4/The_Affects_of_Virtual_Light.pdf (Viitattu 18.8.2015.)
- Lehr, Aaron L. T. (2008) "Alvar Aalto's Unbuilt Tallinn Art Museum." *Aaron L. T. Lehr, Portfolio*. <http://aaronlehr.com/portfolio/alvar-aaltos-unbuilt-tallinn-art-museum-published-in-2006-2007-form-z-joint-study-journal/> (Viitattu 18.8.2015.)
- "Liikerakennus 1950-luvulta." Hämeenlinnan Taidemuseo. Historia. Rakennushistoria. <http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/Kulttuuri/Taidemuseo/Info/Historia/Rakennushistoria/Liikerakennus/> (Viitattu 28.4.2015.)
- Lindgren Westerman, Ann (2010) *Arkitekterna Albin Stark och Erik Stark. Stockholm i förvandling 1909–2009*. Stockholm: Arkitektur Förlag.
- Lindström, Olavi (1986) "Perniön kunnanvaltuusto 1913–1963". Teoksessa Kerttu Innamaa ja Olavi Lindström (toim.), *Perniön historia, osa III*, s. 241–323. Perniö: Perniön kunnanhallitus ja Perniön historiatoimikunta.
- Lisberg-Jensen, Ole (1984) *Galjonsfigurer och fartygsornament i Sjöfartsmuseet Göteborg. Figureheads and other ship ornaments at the Maritime Museum of Gothenburg*. Sjöfartsmuseet i Göteborg publikationsserie 4. Göteborg: Sjöfartsmuseet.
- lo h "Et års hårde livtag med personligt hus." *Aalborg Stiftstidende* 8.6.1973.
- Loueniva, Eija. "Hanni Alaselle Alvar Aalto ei ollut mikään kuuluisuus. Isä oli verraton sadunkertoja." *Turun Sanomat* 20.10.1996.
- Lukkarinen, Päivi (1994) *Alvar Aallon kasvatusopillinen korkeakoulu. Menneitten motiivien kiteytymä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lutyens, Dominic. "Out of Styles: ceramic architectural facades". *Architonic. The Independent Resource for Architecture and Design*. <http://www.architonic.com/ntsht/out-on-the-tiles-ceramic-architectural-facades/7000794#top> (Viitattu 31.3.2015)
- Lykke-Andersen, Anne-Lise & Mikkelsen, Jørgen, "Aalborg". *Den Store Danske, Leksikon - Gyldendals åbne encyklopædi*. http://www.denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_geografi/Jylland/Jylland_-_byer/Aalborg (Viitattu 23.6.2015)
- Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T., *Menetelmäpolkuja humanisteille*. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <http://www.jyu.fi/mehu> (Viitattu 8.4.2015.)
- Makkonen, Leena (2009) *Alvar Aallon kädenjälki Helsingissä*. Helsinki: Kaupunkisuunnitteluvirasto. http://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/kirjat/alvar_aallon_kadenjalki_helsingissa.pdf (Viitattu 18.3.2015.)
- Malmisalo-Lensu, Anne-Majja & Mäkinen, Minna (2007) "Museo oppimisen paikkana." Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.), *Museologia tänään*, s. 295–318. Suomen museoliiton julkaisuja 57. [Helsinki]: Suomen museoliitto.

- Manual of Museum Planning. Sustainable space, facilities, and operations.* (2012) Toim. Lord, Barry, Dexter Lord, Gail & Martin, Lindsay. 3. painos. Plymouth: Alta Mira Press.
- Marefat, Mina (1999) "Wright's Baghdad." Teoksessa Anthony Alofsin, *Frank Lloyd Wright. Europe and beyond*, s. 184–214. Ahmanson Murphy fine arts imprint. Berkeley: University of California Press.
- Marefat, Mina (2009) "Mise au Point for Le Corbusier's Baghdad Stadium". *Docomomo* No. 41, September 2009, 30–40. http://www.docomomo.com/com/PDF/pdf_docomomo_journals/M.Marefat-Mise_au%20point_LeCorbusier_Baghdad_Stadium_DJ41Sept2009_30-40.pdf (Viitattu 10.3.2015.)
- Mattila, Satu (1984) "Alvar Aallon museoarkkitehtuurista." Teoksessa Jorma Heinonen, Anja-Tuulikki Huovinen, Toimi Jaatinen & Jouko Kilpeläinen (toim.), *Osma. Suomen Museoliiton vuosikirja 1983*, s. 20–33. [Helsinki]: Suomen museoliitto.
- Mattila, Satu (1985) "Alvar Aalto ja Keski-Suomi." Teoksessa Matti Kapanen (valokuvat), Satu Mattila ja Päivi Lukkarinen (tekstit), *Alvar Aalto ja Keski-Suomi*, s. 5–18. Jyväskylä: Alvar Aalto –seura ry.
- Mattila, Satu (2009) "Alvar Aaltos Museumsbauten". Käännös Risto Parkkinen. *Bulletin 27, Museen und Ausstellungen*, Winter 2008–2009, s. [3–4]. <http://alvar-aalto-gesellschaft.eu/media/content/bulletin/Bulletin-27.pdf> (Viitattu 19.11.2014.)
- "Mauritshuis - The Building." Mauritshuis. <http://www.mauritshuis.nl/en/discover/tentoonstellingen/mauritshuis--het-gebouw/> (Viitattu 19.5.2015)
- McClellan, Andrew (2008) *The Art Museum from Boullée to Bilbao*. Berkely: University of California Press.
- McMillen, Louis (1991) "The University of Baghdad, Baghdad, Iraq." *The Walter Gropius Archive. 1945–1969. The work of the Architects Collaborative. Volume 4*, s. 189. Ed. John C. Harkness. New York: Garland.
- Mensch, Peter van (1992) *Towards a methodology of museology*. PhD thesis, University of Zagreb. http://www.muuseum.ee/et/erialane_areng/museoloogiaalane_ki/ingliskeelne_kirjand/p_van_mensch_toward/ (Viitattu 3.4.2015.)
- Metsäranta, Pinja. "Kauttua on elävä ruukinpuisto." *Rakennusperintö.fi*. http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/artikkelit/fi_FI/Kauttuan_ruukinalue/ (Viitattu 20.2.2015.)
- Migeon, Gaston & Saladin, Henri (2009) *Art of Islam*. New York: Parkstone International.
- Mikkola, Kirmo (1990a) "Alvar Aalto." Teoksessa Salme Sarajaskorte et al. (toim.), *Ars. Suomen taide 5*, s. 144–145. [Helsinki]: Weilin+Göös.
- Mikkola, Kirmo (1990b) "Funktionalismi." Teoksessa Salme Sarajas-Korte et al. (toim.), *Ars. Suomen taide 5*, s. 94–97. [Helsinki]: Weilin+Göös.
- Modernism and the Middle East. Architecture and Politics in the Twentieth Century*. Edited by Sandy Isenstadt and Kishwar Rizvi. Studies in Modernity and National Identity Series. Seattle: University of Washington Press.
- Monti, Francesca & Keene, Suzanne (2013) *Museums and Silent Objects. Designing Effective Exhibitions*. Surrey: Ashgate Publishing Ltd.
- Museer i fortid og nåtid. Esseys i museumskunskap* (2003) Red. Arne Bugge Amudsen, Bjarne Rogan og Margrethe C. Stang. Oslo: Novus forlag.
- Museoarkkitehtuuria* (1981) Toim. Tuula Leimu ja Toimi Jaatinen. Suomen museoliiton julkaisuja. [Helsinki]: [Suomen museoliitto].
- Museoarkkitehtuuria* (1982) Toim. Tuula Leimu ja Toimi Jaatinen. Suomen museoliiton julkaisuja. 2. painos. [Helsinki]: [Suomen museoliitto].
- Museologia tänään* (2007) Toim. Pauliina Kinanen. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen museoliitto.
- "Museon laajennus alkaa tänä vuonna." *Suur-Jyväskylän Lehti* 14.1.1987.
- "Museumsprojektet: Amfiteater og skulpturgård er mere end 'blot til pynt'". *Ny Tid* 1.8.1967.
- "Muut hankkeet ajavat edelle. Keski-Suomen museon laajennus jää kesken." *Keskisuomalainen* 18.11.1989.
- Møller, Viggo Sten. "Kunstmuseet i provinsen." *Særtryk af "Tilskueren" 1937*, 336–344.
- Naredi-Rainer, Paul von (2001) *Museum Buildings. A Design Manual*. Basel: Birkhäuser.
- Nikula, Riitta (1990) "Rakennustaiteen 1920- ja 1930-luku." Teoksessa Salme Sarajaskorte et al. (toim.), *Ars. Suomen taide 5*, s. 86–153. [Helsinki]: Weilin+Göös.
- Nikula, Riitta (2005) *Suomen arkkitehtuurin ääriviivat*. 2. painos. Helsinki: Otava.
- "Nordjyllands Kunstmuseum 1972–82" (1982) Teoksessa Elsa Bülow, Nina Hobolth & Karsten Orth (toim.), *1972–82 Nordjyllands Kunstmuseum. Aalborg – Denmark*, s. 2. [Aalborg: Nordjyllands Kunstmuseum.]
- Nordjyllands kunstmuseum. Elissa & Alvar Aalto, Jean-Jacques Barué* (1999) Red. Aase Bak, Thomas

- Birket-Smith, Gilbert Hansen, Peter Mandal Hansen & Nina Hobolt. Oversættelser/translations Sigrid Jørgensen. København: Fonden til udgivelse af Arkitekturtidsskrift B. *Nordstjärnan, Årsredovisning 2012*. http://www.nordstjernan.se/file/31/NordstjernanAR_2012_locked.pdf (Viitattu 4.2.2015.)
- Norvasuo, Markku (1998). "Valaisimet Alvar Aallon arkkitehtuurissa." *Verkkonäyttelyt: Valaisimet*. Alvar Aalto -museo. <http://www.alvaraalto.fi/alvar/design/valaisin/norvasuo.htm> (Viitattu 19.12.2014.)
- Norvasuo, Markku (2009) *Taivaskattoinen huone. Ylävalon tematiikka Alvar Aallon arkkitehtuurissa 1927-1956*. Väitöskirja. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja 37. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Nupponen, Terttu (2000) *Arkkitehdit, sota ja yhdyskuntasuhteiden hallinta. Alvar Aallon Kokemäenjoki-laakson aluesuunnitelma tilansäätelyprojektina*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nyström, Bengt (1998) "Att göra det förflutna levande." Teoksessa Hans Medelius, Bengt Nyström & Elisabet Stavenow-Hidemark (toim.), *Nordiska museet under 125 år*, s. 52–87. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- "Office building in Baghdad". Gio Ponti official website. http://www.gioponti.org/en/archives/work-detail/dd_32990_6114/office-building-in-baghdad (Viitattu 16.3.2015.)
- Ojala, Toivo. "Näkötorni – museotalo." *Keskisuomalainen* 8.8.1931.
- Ojanperä, Riitta (1997) "Viljavarastosta taidemuseoksi." Teoksessa Riitta Ojanperä (toim.), *Henna ja Pertti Niemistön nykyaiteen kokoelma*, s. 6–11. Hämeenlinnan taidemuseon julkaisuja 4. Hämeenlinna: Hämeenlinnan taidemuseo.
- Olesen, Aksel Evin. "Vi må ikke drukne i teknokrati." *Ingeniør og Bygningsvæsen* 8.1.1971.
- "Organisation." Frans Hals Museum. <http://www.franshalsmuseum.nl/en/about-the-museum/organisation/> (Viitattu 19.5.2015)
- Ollikainen, Päivi (2010) *Kirkko harjulla. Alvar Aallon suunnitteleman Muuramen kirkon (1926–29) alkuperäinen interiööri ja sen kokemat muutostyöt*. Taidehistorian pro gradu –tutkielma, Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25725/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201012213208.pdf?sequence=1> (Viitattu 19.12.2014.)
- Onnela, Helvi (2006) *Suomen museot. Osa VII. Keski-Suomi*. Nousiainen: Väriteos Henna.
- Paavilainen, Simo (2010) "Huone klassismissa ja modernismissa – ulkotila sisällä vai sillä välillä?" *RY Rakennettu ympäristö* 2/2010, 19. <http://www.rakennustieto.fi/lehdet/ry/index/lehti/5quGr8NQ.html> (Viitattu 30.1.2015.)
- Pakoma, Katariina (2002) "Cemetery and Chapel of Rest, Lyngby-Taarbæk." Teoksessa Aila Kolehmainen ja Esa Laaksonen (toim.), *Drawn in sand. Unrealised visions by Alvar Aalto*, s. 48–55. Helsinki: Alvar Aalto Museum, Alvar Aalto Academy and Museum of Finnish Architecture.
- Pakoma, Katariina (2011) *Alvar Aalto -museon rakennushistoriaselvitys 2011*. http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/64825_Alvar_Aalto-museo_RHS_pienempi.pdf (Viitattu 25.3.2015.)
- Pallasmaa, Juhani (1998) "Tektonisuudesta maalaukselliseen arkkitehtuuriin." Teoksessa Pirkko Tuukkanen (toim.), *Kosketuksia Alvar Aaltoon*, s. 36–47. [Jyväskylä]: Alvar Aalto -museo.
- "Perniön yhteiskoulun vaiheita 1927 – 2006." *Salon kaupunki: Kasvatus ja koulutus*. <http://www.salo.fi/kasvatusjakoulutus/perusopetus/ylakoulut/pernionyhteiskoulu/koulunvaiheita/> (Viitattu 20.9.2013.)
- Pettersson, Susanna (2004) "Taide kohtaa yleisönsä. Osa I." Teoksessa Marjatta Levanto & Susanna Pettersson (toim.), *Valistus / museopedagogiikka / oppinen. Taidemuseo kohtaa yleisönsä*, s. 9–19. [Helsinki]: Taidemuseoalan kehittämissyksikkö Kehys / Valtion taidemuseo.
- Pinheiro, Sara [2011] *Aalto e a ambiguidade fenomenológica*. Academia.edu. http://www.academia.edu/3770011/Tallinn_art_museum (Viitattu 23.1.2015.)
- Pirinen, Hanna (2012) "Biografinen ja historiallinen näkökulma taiteentutkimukseen." Teoksessa Annika Waenerberg & Satu Kähkönen (toim.), *Taidetta tutkimaan. Menetelmiä ja näkökulmia*, s. 281–305. JYY julkaisusarja 86. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Pohjamo, Ulla (2013) *Keski-Suomen museo. Rakennushistoriaselvitys*. Jyväskylän kaupunki. http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskyla_wwwstructure/64830_Keski-Suomen_museo_RHS_pienempi.pdf (Viitattu 18.2.2015.)
- "Progetto per il museo a Aalborg, Danimarco." *Casabella*, No. 236, February 1960, 50–51.
- "Proyecto para el Museo de Bellas Artes en Bagdad (1957–1963). Alvar y Aino Aalto". *DC. Revista de critica arquitectónica*, 2008, nú. Ciudad del Espejismo: Bagdad, de Wright a Venturi. s. 207–210. <http://hdl.handle.net/2099/6902> (Viitattu 16.3.2015)

- Pullat, Raimo (2003) *Brief History of Tallinn*. Ilmestynyt alunperin vuonna 1998. Tallinna: Estopol.
- Puranen, Clara & Suistoranta, Kari (2000) *Sagalund – ”min kostsamma leksak”*. Red. Li Näse. Kimito: Sagalunds museum.
- Pyla, Panyiota I. (2008) ”Baghdad’s Urban Restructuring, 1958. Aesthetics and Politics of Nation Building”. Teoksessa Sandy Isenstadt ja Kishwar Rizwi (toim.), *Modernism and the Middle East. Architecture and Politics in the Twentieth Century*, s. 97–115. Studies in Modernity and National Identity Series. Seattle: University of Washington Press. http://books.google.fi/books/p/uwp?id=eq1KzSlf8wMC&printsec=frontcover&source=gbs_ViewAPI&hl=en&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (Viitattu 13.3.2015.)
- ”Rakennettakoon Harjulle museotalo, jonka kulmasta kohoaa näkötorni korkealle yli puiden latvojen.” *Keskisuomalainen* 9.8.1931.
- Rancken, A. W. [Arne Wilhelm] (1928) *Havaintoja ulkomaisista museoista*. Helsingin kaupungin historiallisen museon julkaisuja II. [Helsinki]: [Helsingin kaupungin historiallinen museo].
- Rancken, A. W. [Arne Wilhelm] (1934) ”Maaseudun museoita. Maaseutumuseoiden huoneistohuolet”. *Arkkitehti* 1934, 113–114.
- Randel, Erik. ”Den nordiske inspiration.” *Berlingske Tidende* 17.7.2003.
- Rantala, Satu (2013) *Taulunkehys ja museoarvo. Kehyksen museoarvo ja asema kokoelmassa*. Museologian pro gradu -tutkielma. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41969/URN_NBN_fi_jyu-201308132152.pdf?sequence=5 (Viitattu 4.2.2015.)
- [Rasmussen, Anton] AR & [Sørensen, Søren] SS, ”Nordjyllands Kunstmuseum”. *R & H information* nr. 4, Dec. 1971.
- Riis, Harald. ”Nordjyllands Kunstmuseum Nord-Europas mest moderne.” *Rogalands Avis* 18.9.1971, 11.
- ”Rimanóczy Guyla”. *Magyar életrajzi lexikon 1000–1990*. Toim. Ágnes Kenyeres. <http://mek.oszk.hu/000/00355/html/index.html> (Viitattu 21.1.2015.)
- Ringbom, Sixten (1978) ”Sen eklekticism och rationalism under 1920-talet.” Teoksessa Sixten Ringbom et al. (toim.) *Konsten i Finland från medeltid till nutid*, s. 251–261. Helsingfors: Holger Schildts Förlag.
- Rinta-Tassi, Osmo (1982) ”Keski-Suomen museon viisi vuosikymmentä.” Teoksessa Ritva Saarinen ja Janne Vilkkunen (toim.), *Keski-Suomi* 17, s. 9–30. Keski-Suomen museon julkaisuja. Jyväskylä: Keski-Suomen museo.
- Rinta-Tassi, Osmo. ”Keski-Suomen museo ja suurnäyttelytila.” *Keskisuomalainen* 10.1.1984.
- Rinta-Tassi, Osmo. ”Museon tilantarve kasvanut.” *Uusi Suomi* 10.4.1986.
- Rosenblatt, Arthur (2001) *Building Type Basics for Museums*. Toim. Stephen A. Kliment. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Rubin, Birgitta. ”Från museikatedraler till interaktiva konsttempel.” *DN.se* 9.4.2015. <http://www.dn.se/arkiv/kultur/fran-museikatedraler-till-interaktiva-konsttempel> (Viitattu 10.4.2015.)
- Rudberg, Eva (2005) *Alvar Aalto i Sverige*. Arkitekturmuseets skriftserie nr 12. Stockholm: Arkitekturmuseet.
- Ruottinen, Laura (1999) *Kiveen veistetty kansakunta. Suomen kansallismuseon ulkoveistoskoristelu*. Pro gradu -tutkielma, taidehistoria. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/11938> (Viitattu 7.5.2015.)
- Rönkkö, Marja-Liisa (1999) *Suomalainen taidemuseo. Louvren ja Louisianan perilliset*. Dimensio 2, Valtion taidemuseon tieteellinen sarja. [Helsinki]: [Valtion taidemuseo].
- Rönkkö, Marja-Liisa (2007) ”Museon idea ja historia.” Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.), *Museologia tänään*, s. 70–92. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Rönkkö, Marja-Liisa (2010) ”Museorakennukset ja näyttämisen taide.” Teoksessa Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen (toim.), *Suomen museohistoria*, s. 229–265. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sagalund* (2010) Sagalunds museum. <http://www.sagalund.fi/pages/svenska/besokeinfo/-sagalund.php> (Viitattu 19.11.2014.)
- Salén, Gösta. ”Kring en vandringsutställning.” *Nordisk Museologi* 1/1998, 95–108.
- Salmio-Toiviainen, Tarja (1941) ”Museo- ja kirjastotaloehdotus Kotkaan.” *Arkkitehti* 1941, 25.
- Sánchez Gonzáles, R. (2010) ”Colour, shine and shape in architectural cladding.” *Tile Today. The Australasian Tile Magazine*, Issue 68, September – November 2010, 22–35. <http://www.infotile.com/pdf/advicetopic/1404201142236.pdf> (Viitattu 31.3.2015.)
- Schildt, Göran (1972) ”Keskustelu.” Teoksessa Göran Schildt (toim.), *Alvar Aalto. Luonnoksia*, s. 111–113. Helsinki: Otava.
- Schildt, Göran (1982a) *Det vita bordet. Alvar Aaltos ungdom och grundläggande konstnärliga idéer*.

- [Helsingfors]: Söderström.
- Schildt, Göran (1982b) *Valkoinen pöytä. Alvar Aallon nuoruus ja taiteelliset perusedat*. Suom. Raija Mattila. Helsinki: Otava.
- Schildt, Göran (1982c) "Alvar Aalto och Nordjyllands Kunstmuseum." Teoksessa Elsa Bülow, Nina Hoboith & Karsten Orth (toim.), *1972–82 Nordjyllands Kunstmuseum. Aalborg – Denmark*. [Aalborg: Nordjyllands Kunstmuseum.]
- Schildt, Göran (1985a) *Moderna tider. Alvar Aaltos möte med funktionalismen*. [Helsingfors]: Söderström.
- Schildt, Göran (1985b) *Nyky aika. Alvar Aallon tutustuminen funktionalismiin*. Suom. Raija Mattila. Helsinki: Otava.
- Schildt, Göran (1990a) *Den mänskliga faktorn. Alvar Aaltos mogna år*. [Helsingfors]: Söderström.
- Schildt, Göran (1990b) *Inhimillinen tekijä. Alvar Aalto 1939–1976*. Suom. Raija Mattila. Helsinki: Otava.
- Schildt, Göran (1994a) *Alvar Aalto. A Life's Work. Architecture, Design and Art*. Translated from Swedish by Timothy Binham. Helsinki: Otava.
- Schildt, Göran (1994b) *Alvar Aalto. The complete catalogue of architecture, design and art*. Fourth and final volume of a biography of Alvar Aalto. London: Academy Editions.
- Schildt, Göran (2007a) *Alvar Aalto. En levnadsteckning*. Jyväskylä: Alvar Aalto Museum.
- Schildt, Göran (2007b) *Alvar Aalto. Elämä*. Suom. Raija Mattila. Jyväskylä: Alvar Aalto -museum.
- Schildt, Göran (2007c) *Alvar Aalto. His Life*. Transl. Timothy Binham & Nicholas Mayow. Jyväskylä: Alvar Aalto Museum.
- Searing, Helen (1982) *New American Art Museums*. New York: Whitney Museum of American Art.
- "Seminaari Verlassa lauantaina 5.9.2015. Verla ja Venetsian julistus. Verlan suojelu kansainvälisten periaatteiden valossa." Ajankohtaista. ICOMOS Suomen osasto ry. <http://www.icomos.fi/sivut/posts/seminaari-verlassa-lauantaina-5.9.2015-ndash-verla-ja-venetsian-julistus-ndash-verlan-suojelu-kansainvalisten-periaatteiden-valossa-46.php> (Viitattu 6.10.2015.)
- Sievänen-Allen, Ritva (1989) *Avoim pohjakaava ja sen käyttöönotto Suomen kirjastoarkkitehtuurissa ennen vuotta 1940. Kuvaus kirjastorakentamisen kehityksestä, esimerkkeinä Tampereen ja Viipurin kaupunginkirjastot sekä Åbo akademins kirjasto*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in the arts 32. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Siukonen, Timo (2008) *Sariola Keski-Suomesta*. Helsinki/Jyväskylä: Minerva.
- "Skitser: Sådan kommer det til at se ud." Om restaureringen. KUNSTEN. <http://www.kunsten.dk/da/arkitektur/om-restaureringen/skitser-saadan-kommer-det-til-at-se-ud> (Viitattu 15.6.2015)
- Skriver, Poul Erik (1972) "Aalto og Baruël." *Arkitektur DK* 5/1972, 181.
- Stead, Naomi (2004) *On the Object of the Museum and its Architecture*. Submitted for the Degree of Doctor of Philosophy, School of Geography, Planning and Architecture, The University of Queensland. <http://naomistead.com/wp-content/uploads/2008/09/on-the-object-of-the-museum.pdf> (Viitattu 3.4.2015.)
- Stokholm, Torben. "Prestigebyggeri." *Søndags-debatten. Aalborg Stiftstidende* 12.12.1971. streg. "Krav i detalier forsinker Nordjyllands Kunstmuseum." *Ny Tid* 5.1.1971.
- "Strejken i Finland forsinker museet." *Aalborg Stiftstidende* 22.3.1971.
- "Suomalaisia vesisitorneja. Vesilinnat." Arkkitehtuurimuseo. <http://www.mfa.fi/vesilinnat> (Viitattu 28.4.2015)
- Suomen museohistoria* (2010) Toim. Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- "Suomen Urheilumuseon historia." *Suomen Urheilumuseo*. <http://www.urheilumuseo.fi> (Viitattu 4.2.2015.)
- Sørensen, Einar (2003) "Templer for muserne. Museumsarkitektur." *Museer i fortid og nåtid. Essays i museumskunnskap*, s. 187–207. Red. Arne Bugge Amundsen, Bjarne Rogan og Margrethe C. Stang. Oslo: Novus forlag.
- Sørensen, Jens Erik & Bækgaard, Bjarne (toim.) (2004) *ARoS Aarhus Kunstmuseum. The Building*. Århus: AROS Aarhus Kunstmuseum.
- Takala, Hannu (2010) *Karjalan museot ja niiden tuhoutuminen talvi- ja jatkosodassa*. Historiallisia tutkimuksia 252. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- "Tallinnan taidemuseokilpailu. Arkkitehti Alvar Aallon kilpailuehdotus." *Arkkitehti* 1937, 65–70.
- Tandefelt, Claus. "Helsingin kaupunginmuseon laajennusehdotus." *Arkkitehti* 1954, 31.
- [Taucher, Gunnar] G. T-r (1922) "Waasan museokilpailu." *Arkkitehti*, nr 7, 97–126.
- Tessenow, Heinrich (1916) *Hausbau und dergleichen*. Berlin: Bruno Cassirer Verlag. <https://archive.org/stream/hausbauunddergle00tessuoft#page/n5/mode/2up> (Viitattu 30.1.2015.)

- Tingström, Bertel (1995) *Avesta Myntmuseum*. Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen.
- The Architectural Conservation of the Wyck House. A Building as Museum Object* (2002) Eds. John M. Groff & Marigene H. Butler. Philadelphia, Pa.: Wyck Assosiation.
- Toppen. "Marmorpalass for kunst i Ålborg." *Aftenposten (Morgenutgaven)* 6.3.1971.
- Tripp, Charles (2007) *A History of Iraq*. Third edition. New York: Cambridge University Press.
- Trulove, James Greyson (2000) *Designing the New Museum. Building a Destination*. Gloucester, Mass.: Rockport.
- Toivakka, Sari. "Välipalan paikka." *Keskisuomalainen* 15.6.2013.
- Tommila, Päiviö (1970) *Jyväskylän kaupungin historia II 1837–1965*. Jyväskylä.
- "Torniolaakson maakuntamuseon historia – Museo 100 vuotta 2014." Tornionlaakon maakuntamuseo – Tordedalens museum. <https://www.tornio.fi/index.php?p=Museonhistoria> (Viitattu 28.4.2015.)
- Torppa, Minna (2008) *Porin-Matti. Saarijärveläisen Matti Kauppisen tie aurankurjesta kansanvalistajaksi*. Kankaanpää: Messon.
- "Tuumasta toimeen." *Vetelin kotiseutuyhdistys*. <http://www.kase.fi/kotiseutuyhdistys/> (Viitattu 23.1.2015.)
- Uffelen, Chris van (2010) *Museums arkitektur – Musei arkitektur – Museo arkkitehtuuri*. Potsdam: h.f. ullmann.
- Ullberg, Uno. "Viipurin taidemuseon ja taidekoulun rakennukset." *Arkkitehti* 1930, 155–159.
- "Uue Kunstimuseumi projekte." *Päewaleht* 28.2.1937.
- Vaarnummen Faari (2012) "Perniön lukion opetusta on aina kehuttu." *Perniönseudun Lehti*. Mielipide 5.4.2012. <http://www.pernionseudunlehti.fi/pernioen-lukion-opetusta-on-aina-kehuttu> (Viitattu 20.9.2013.).
- Valjakka, Sirkka (1964) "Keski-Suomen museon uusi rakennus." Teoksessa Riitta Heinonen (toim.), *Osma 1962-63. Suomen museoliiton vuosikirja – Finlands museiförbunds årsbok*, s. 111–123. Helsinki: Suomen museoliitto – Finlands museiförbund.
- Valkeapää, Leena (2000) *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kivikirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870–1920*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 108. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Valtonen, Hannu (2006) *Tavallisesta kurioositeetiksi. Kahden Keski-Suomen Ilmailumuseon Messeschmitt Bf 109 -lentokoneen museoarvo*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in humanities 49. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Vartola, Anni (2014) *Kuritonta monimuotoisuutta. Postmoderni suomalaisessa arkkitehtuurikeskustelussa*. Väitöskirja. Aalto-yliopiston julkaisusarja Doctoral Dissertations 103/2014. Helsinki: Aalto Art Books.
- "Vendsyssel Historiske Museum". *WikiVendsyssel* 6.5.2015. http://vendsysselwiki.dk/index.php/Vendsyssel_Historiske_Museum (Viitattu 12.6.2015)
- Vidgren, Mirkka (2002) "Tallinn Art Museum, 1937 Estonia. Teoksessa Aila Kolehmainen & Esa Laaksonen (toim.), *Drawn in Sand. Unrealised visions by Alvar Aalto*, s. 18–23. Engl. Nicholas Mayow. Helsinki: Alvar Aalto Museum, Alvar Aalto Academy & Museum of Finnish Architecture.
- "Viidelle kutsu K-S:n museon arkkitehtikilpailuun." *Keskisuomalainen* 22.3.1986
- Vilkuna, Janne (1998) *75 vuotta museoiden hyväksi. Suomen museoliitto 1923–1998*. Suomen museoliiton julkaisuja 45. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Vilkuna, Janne (2007a) "Museologian vaiheita." Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.), *Museologia tänään*, s. 44–65. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Vilkuna, Janne (2007b) "Yhteinen kulttuuriperintömme." Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.), *Museologia tänään*, s. 12 - 41. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen museoliitto.
- Vilkuna, Janne (2015a) "Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön rajapintoja ja määritelmiä." Teoksessa Anna Kanerva ja Ritva Mitchell (toim.), *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti*, s. 113–126. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporen verkkojulkaisuja 28. [Helsinki]: Museovirasto & Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö – CUPORE.
- Vilkuna, Janne (2015b) "Aineellisesta aineettomaan." *Museo* 3/2015, 2.
- "Vinderforslag." *Arkitektur. Om restaureringen. KUNSTEN*. <http://www.kunsten.dk/da/arkitektur/om-restaureringen/vinderforslag> (Viitattu 15.6.2015)
- Vuorinen, Pirjo (2000). "Etnografisia kokoelmia, tieteellisiä tutkimusvälineitä ja nylypäivän tallennusta." Teoksessa Marja-Liisa Hyvönen ja Pirjo Vuorinen (toim.), *Opiksi ja huviksi. Jyväskylän yliopiston museo 100 vuotta*, s. 22–75. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 12. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston museo.
- Wacklin, Anne (2008). *Suojeluskunnat ja Lotta Svärd syksyllä 1944. Toiminnan lakkauttaminen ja omaisuuden luovutukset Keski-Suomessa*. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Historian ja etnologi-

- an laitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38120/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201206291982.pdf?sequence=1> (Viitattu 2.3.2015)
- Vainikka, Reijo Valtteri (2012) *Taidehistorian metodologia ja tieteenfilosofinen realismi. Ilkka Niiniluodon kriittinen tieteellinen realismi ja emergentti materialismi taidehistorian teoreettisena perustana*. Pro gradu -tutkielma. Taidehistoria, Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33761/taidehis.pdf?sequence=1> (Viitattu 14.9.2015.)
- Watkin, David (2005) *A History of Western Architecture*. 4th edition. First published in 1986. London: Laurence King Publishig.
- "Wellcome to Ilmajoki Museum!" *Ilmajoen museo*. Ilmajoen museo- ja maamiesseura ry. <http://www.ilmajoki.fi/museo/english.html> (Viitattu 23.1.2015.)
- Zeiger, Mimi (2005) *New Museums. Contemporary Museum Architecture around the World*. New York: Universe.
- Zhongjie Lin (2010) *Kenzo Tange and the Metabolist Movement. Urban Utopias of Modern Japan*. Oxon: Routledge.
- "Ålborg kunstmuseum. Arkitekter: Elissa og Alvar Aalto og Jean-Jacques Barué." *Arkitekten* 13/1963, 250–251.